



<ร่าง>

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554)

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

มิถุนายน 2549

คำนำ

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ มีภารกิจหลักรับผิดชอบในการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เพื่อใช้เป็นกรอบกำหนดทิศทางและยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ ปัจจุบันสำนักงานฯ อยู่ระหว่างการจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554) ซึ่งเป็นไปตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม 2547 ที่ได้มอบหมายให้สำนักงานฯ เตรียมการจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 เพื่อให้เป็นแผนที่ สัมบูรณ์ และครบถ้วนทุกมิติ ทั้งข้อมูลในระดับหน่วยงาน และข้อมูลเชิงลึกในระดับรากหญ้า โดยสำนักงานฯ ได้เริ่มกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ที่นำเอาหลักการวางแผนยุทธศาสตร์มาปรับใช้นับตั้งแต่ปลายปี 2547 เป็นต้นมา

มสจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ในครั้งนี้ สำนักงานฯ ได้ให้ความสำคัญกับกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม โดยได้วางขั้นตอนกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ที่เปิดโอกาสให้มีการระดมความคิดเห็นอย่างกว้างขวางในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับชุมชน ระดับภาค และระดับประเทศ ซึ่งประกอบด้วย 3 ขั้นตอนหลัก คือ (1) ขั้นตอนทวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนาประเทศ (2) ขั้นตอนร่างรายละเอียดยุทธศาสตร์ของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 และ (3) ขั้นตอนอนุมัติและประกาศใช้แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ภายในเดือนตุลาคม 2549 สำหรับการประชุมประจำปี 2549 ของสำนักงานฯ ในปีนี้ จะเป็นเวทีระดับชาติที่เปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนในสังคมได้ระดมความคิดเห็นอย่างกว้างขวาง และร่วมกันบูรณาการการเชื่อมโยงแนวคิด ยุทธศาสตร์ รวมทั้งบทบาทการมีส่วนร่วมของภาคีการพัฒนาในการขับเคลื่อนแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 สู่การปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม

สำนักงานฯ จึงได้จัดทำเอกสาร “(ร่าง) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554)” ชุดนี้ขึ้น โดยได้ประมวลสังเคราะห์ผลจากความคิดเห็นของภาคีการพัฒนาในทุกเวทีที่ผ่านมา ซึ่งประกอบด้วยเอกสารเล่มย่อย 6 เล่ม คือ

- เล่มที่ ① **สาระสำคัญของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10**
- เล่มที่ ② **ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพคนและสังคมไทยสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้**
- เล่มที่ ③ **ยุทธศาสตร์การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและสังคมเป็นรากฐานที่มั่นคงของประเทศ**
- เล่มที่ ④ **ยุทธศาสตร์การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้สมดุลและยั่งยืน**
- เล่มที่ ⑤ **ยุทธศาสตร์การพัฒนาบนฐานความหลากหลายทางชีวภาพและการสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม**
- เล่มที่ ⑥ **ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการประเทศสู่ความยั่งยืน**

ดูมมุ่งหวังจะจุดประกายให้เกิดการระดมความคิดเห็นอย่างกว้างขวางมากยิ่งขึ้น จากทุกภาคส่วนที่เข้าร่วมในการประชุมประจำปี 2549 ของสำนักงานฯ ทั้งนี้ เพื่อนำไปสู่การกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ที่ชัดเจน เป็นที่ยอมรับและสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรมต่อไป

สารบัญ

หน้า

คำนำ

บทนำ

ปฐมบท

สรุป <ร่าง> แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554)

ส่วนที่ 1 :

สถานการณ์การพัฒนาและบริบทการเปลี่ยนแปลงต่อการปรับตัวของประเทศ

1. สถานการณ์การพัฒนาประเทศ 1
2. บริบทการเปลี่ยนแปลงที่มีผลต่อการพัฒนาในอนาคต 14
3. แนวทางการปรับตัวของประเทศ 19

ส่วนที่ 2 :

วิสัยทัศน์ประเทศไทยและการเสริมสร้างทุนประเทศเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

1. วิสัยทัศน์ประเทศไทย 1
2. พันธกิจของชาติ 2
3. การเสริมสร้างทุนประเทศเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน 3
 - 3.1 การเสริมสร้างทุนสังคม 4
 - 3.2 การเสริมสร้างทุนเศรษฐกิจ 8
 - 3.3 การเสริมสร้างทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 12
 - 3.4 การเสริมสร้างธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการประเทศสู่ความยั่งยืน 14

ส่วนที่ 3 :

การบูรณาการและขับเคลื่อนยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติในระยะแผนฯ 10

1. สภาวะแวดล้อมของประเทศ 1
2. วัตถุประสงค์และเป้าหมายหลัก 7
3. ยุทธศาสตร์การพัฒนา 8
4. บทบาทภาคีการพัฒนาและแนวทางดำเนินการ 13
5. กลไกการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติและการติดตามประเมินผล 16

ภาคผนวก :

- ๑. หลักการและกระบวนการจัดทำแผนฯ 10
- ๒. สรุปผลการสัมมนาระดมความคิดเห็นระดับภาค 4 ภาค
- ๓. สรุปผลการระดมความคิดเห็นเฉพาะกลุ่ม (Focus Group) ครั้งที่ 1
- ๔. สรุปผลการระดมความคิดเห็นเฉพาะกลุ่ม (Focus Group) ครั้งที่ 2
- ๕. มติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม 2549

บทนำ

บทนำ

การพัฒนาประเทศในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) จนถึงฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) เกิดจากการนำทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์และความได้เปรียบด้านแรงงานราคาถูกของประเทศ มาใช้สนับสนุนการพัฒนาและขยายฐานการผลิต โดยเริ่มจากการกระจายการผลิตภาคเกษตรสู่พืชหลักมากขึ้น การพัฒนาอุตสาหกรรมทดแทนการนำเข้า และในที่สุดนำไปสู่การผลิตเพื่อการส่งออกและอุตสาหกรรมที่ใช้ทุนและเทคโนโลยีสูงขึ้น ทำให้ระบบเศรษฐกิจมีการขยายตัวในอัตราสูง แต่โดยที่การเติบโตดังกล่าวนอกจากจะต้องแลกด้วยทรัพยากรธรรมชาติในปริมาณที่ร่อยหรอลงไปแล้ว ยังต้องพึ่งพาเทคโนโลยี ทุนและตลาดจากต่างประเทศด้วย ขณะที่การพัฒนาคุณภาพคน การเสริมสร้างฐานความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และการฟื้นฟูดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เสื่อมโทรมยังเป็นไปได้ช้า ส่งผลให้ประสิทธิภาพการผลิตโดยรวมของประเทศไม่เพิ่มขึ้น ขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศลดน้อยถอยลง เกิดปัญหาความยากจนและการกระจายรายได้ ตลอดจนมีปัญหาคอขวดในสังคมจากการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้น

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) จึงเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของการวางแผนพัฒนาประเทศ ทั้งในด้านการบริหารที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม และด้านแนวคิดใหม่ที่เปลี่ยนจากการมุ่งการเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นหลักมาเน้นให้ “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” และใช้เศรษฐกิจเป็นเครื่องมือช่วยพัฒนาให้คนมีความสุขและมีคุณภาพชีวิตที่ดี พร้อมทั้งปรับเปลี่ยนวิธีการพัฒนาแบบแยกส่วนมาเป็นบูรณาการแบบองค์รวม มีกระบวนการพัฒนาที่เชื่อมโยงกันทุกมิติ และเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายในสังคมมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนการพัฒนา กระบวนทัศน์การพัฒนาใหม่นี้มีพื้นฐานมาจากแนวทางการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ “เศรษฐกิจพอเพียง” ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงใช้เป็นหลักการทรงงานมาตลอดเวลาหกทศวรรษนับตั้งแต่เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ ซึ่งเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของสังคมไทยและนำไปสู่การพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน

อย่างไรก็ตาม ความมุ่งมั่นที่จะใช้เศรษฐกิจเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคนจำต้องสะดุดลงตั้งแต่ปีแรกของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 เมื่อประเทศไทยต้องเผชิญกับวิกฤตเศรษฐกิจและส่งผลกระทบต่อคนและสังคมเป็นอย่างมาก โดยต้องเร่งแก้ไขฟื้นฟูเศรษฐกิจให้มีเสถียรภาพและมั่นคง และลดผลกระทบจากวิกฤตที่ก่อให้เกิดปัญหาการว่างงานและความยากจนเพิ่มขึ้นอย่างรุนแรง พร้อมทั้งปฏิรูประบบการบริหารจัดการทั้งภาครัฐและภาคธุรกิจเอกชน ซึ่งส่งผลให้การดำเนินงานยุทธศาสตร์สำคัญของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 กระทำได้ไม่เต็มที่ อย่างไรก็ดี แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 นับเป็นแผนปฏิรูปความคิดและคุณค่าใหม่ของสังคมไทย ซึ่งประสบความสำเร็จเชิงกระบวนการ และเป็นจุดเริ่มต้นของการขับเคลื่อนพลังทางสังคมให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างกว้างขวาง และนำไปสู่การสร้างแนวคิดพื้นฐานในการจัดทำรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ซึ่งถือเป็นโครงสร้างพื้นฐานทางสังคมที่สำคัญและเป็นเครื่องมือสำหรับการพัฒนาประเทศในอนาคต

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) จึงยังคงยึดหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกภาคส่วนต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 และเป็นไปตามมาตรา 76 ของบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ ฉบับปัจจุบัน พร้อมทั้งได้ัญเชิญ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาต มาเป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาและบริหารประเทศ ควบคู่ไปกับกระบวนการทัศน์การพัฒนาแบบบูรณาการเป็นองค์รวมที่มี “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” ยึดหลัก “ทางสายกลาง” เพื่อให้ประเทศรอดพ้นจากวิกฤต สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและนำไปสู่การพัฒนาที่สมดุล มีคุณภาพและยั่งยืน ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และสถานการณ์เปลี่ยนแปลงต่างๆ โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่สมดุลทั้งด้านตัวคน สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม และกำหนดกลุ่มยุทธศาสตร์สำคัญคือ การเสริมสร้างฐานรากของสังคมให้เข้มแข็ง การปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจให้สมดุลและยั่งยืน และการสร้างระบบบริหารจัดการที่ดีหรือธรรมาภิบาลให้เกิดขึ้นในทุกภาคส่วนของสังคม เพื่อให้นำไปสู่ “การพัฒนาที่ยั่งยืน” และ “ความอยู่ดีมีสุข” ของคนไทย

ผลการพัฒนาประเทศในช่วงกว่าสี่ทศวรรษที่ผ่านมาในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 - ฉบับที่ 9 สรุปได้ว่า ประเทศไทยได้ยกระดับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศดีขึ้น เศรษฐกิจไทยมีการสะสมทุนและเติบโตในอัตราสูงอย่างต่อเนื่อง ฐานเศรษฐกิจมีความหลากหลายมากขึ้น รายได้เฉลี่ยต่อหัวของคนไทยโดยรวมเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ สัดส่วนความยากจนลดลงอย่างมาก การจ้างงานอยู่ในระดับค่อนข้างเต็มที่ ศักยภาพคนไทยโดยรวมได้รับการศึกษาเฉลี่ยในระดับสูงขึ้นมีสุขภาพอนามัยและคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับน่าพอใจ คนส่วนใหญ่ได้รับการโครงสร้างพื้นฐานและบริการทางสังคมมากขึ้น ส่งผลให้ความอยู่ดีมีสุขของคนไทยโดยรวมมีทิศทางดีขึ้น

อย่างไรก็ตาม การพัฒนาดังกล่าวมุ่งการเติบโตทางเศรษฐกิจในเชิงปริมาณค่อนข้างมาก แต่ประสิทธิภาพการผลิตรวม ผลผลิตภาพทุนและผลผลิตภาพแรงงานอยู่ในระดับต่ำ ทั้งต้องพึ่งพิงปัจจัยภายนอกด้านวัตถุดิบ ทุนและเทคโนโลยี พลังงานและตลาดส่งออกเป็นอย่างมาก จึงเกิดความไม่สมดุล และมีความเสี่ยงต่อผลกระทบจากภายนอก ทำให้ขีดความสามารถการแข่งขันของไทยมีแนวโน้มลดลง ขณะที่การเติบโตทางเศรษฐกิจอยู่บนพื้นฐานการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างสิ้นเปลือง และลดทอนทุนทรัพยากรธรรมชาติลงมาก พร้อมทั้งสร้างปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง การพัฒนาศักยภาพคนยังมีปัญหาคุณภาพการศึกษาและการเรียนรู้ อีกทั้งสังคมไทยอ่อนแอมีความเป็นวัตถุนิยมและบริโภคนิยมมากขึ้น วัฒนธรรมและระบบคุณค่าที่ดั่งจามเริ่มเสื่อมถอย ทำให้เกิดความย่อหย่อนด้านศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม และมีปัญหาทางสังคมอื่นๆ ตามมา

นอกจากนี้ โครงสร้างและระบบการบริหารจัดการเศรษฐกิจและสังคมที่รวมศูนย์อำนาจการบริหารอยู่ในส่วนกลาง และการจัดสรรทรัพยากรของประเทศและการออกกฎหมายต่างๆ มุ่งให้ความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อการส่งออกและสร้างความมั่งคั่งและรายได้เป็นหลัก รวมทั้งปัญหาการทุจริตประพฤติมิชอบทั้งในภาครัฐและภาคธุรกิจเอกชน ส่งผลกระทบให้ความมั่งคั่งกระจุกตัวอยู่ที่คนส่วนน้อยและบางพื้นที่ เกิดความเหลื่อมล้ำของรายได้และผลประโยชน์จากการพัฒนา ระหว่างกลุ่มคนในสังคม ระหว่างภาค และระหว่างชนบทกับเมือง นำไปสู่ปัญหาเชิงโครงสร้างของระบบเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและการบริหารจัดการของประเทศที่ไม่สมดุล และก่อให้เกิดความขัดแย้งในสังคม

ขณะเดียวกัน ประเทศไทยยังคงเผชิญกับบริบทการเปลี่ยนแปลงจากกระแสโลกาภิวัตน์ ซึ่งมีผลกระทบทั้งที่เป็นโอกาสและข้อจำกัดต่อการพัฒนาประเทศ ทั้งบริบทการรวมตัวของกลุ่มเศรษฐกิจและการเปลี่ยนแปลงในตลาดการเงินของโลก การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีอย่างก้าวกระโดด การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและโครงสร้างประชากร การเปลี่ยนแปลงด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมผู้บริโภค และกระแสการผลักดันประชาธิปไตยและธรรมาภิบาล ซึ่งประเทศไทยจำเป็นต้องมีการเตรียมความพร้อมของคนและระบบให้มีภูมิคุ้มกันพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น โดยนำศักยภาพและคุณค่าของทุนที่มีอยู่มาปรับใช้ประโยชน์ในการพัฒนาประเทศในอนาคต

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) จึงเป็นแผนยุทธศาสตร์ที่ชี้นำทิศทางการปรับตัวของประเทศเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงในระยะ 10-15 ปีข้างหน้า และยังคงอัญเชิญ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นแนวปฏิบัติในการพัฒนาแบบบูรณาการเป็นองค์รวมที่มี “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” ต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 และ 9 มุ่งเน้นการเชื่อมโยงและประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการกำหนดกรอบยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศให้ชัดเจน และผลักดันการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์สำคัญสู่การปฏิบัติให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรมในระยะ 5 ปีของแผน โดยให้ความสำคัญต่อการรวมพลังสังคมจากทุกภาคส่วนให้มีส่วนร่วมดำเนินการในทุกขั้นตอนของแผน ตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมวางแผน และร่วมดำเนินการพัฒนาตามบทบาทของแต่ละภาคส่วน อันเป็นการระดมทรัพยากรทั้งจากภาครัฐและนอกภาครัฐ และสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาสู่การปฏิบัติ รวมทั้งการติดตามตรวจสอบผลการดำเนินงานตามแผนอย่างต่อเนื่อง

การจัดทำ “ร่างสาระสำคัญของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10” นี้ จึงเป็นการปูพื้นฐานให้เกิดความเข้าใจในภาพรวมของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 เพื่อประโยชน์ในการระดมความคิดของทุกภาคส่วนในสังคม ซึ่งสาระสำคัญประกอบด้วย 4 ส่วนหลัก ดังนี้คือ

ปฐมบท : การนำเสนอแนวทางการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พร้อมทั้งการวิเคราะห์สาเหตุที่มาของการพัฒนาที่ไม่สมดุลและไม่ยั่งยืน และการประยุกต์ใช้ปรัชญาทางเศรษฐกิจพอเพียงกับบริบทการพัฒนาประเทศในอนาคต

ส่วนที่ 1 : การวิเคราะห์สถานการณ์การพัฒนาประเทศที่ผ่านมา ทั้งผลสำเร็จและการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและการเมือง ตลอดจนวิเคราะห์บริบทการเปลี่ยนแปลงที่มีผลต่อการปรับตัวของประเทศ

ส่วนที่ 2 : การมองวิสัยทัศน์ประเทศไทยและการนำทุนประเทศที่มีศักยภาพทั้งทุนสังคม ทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และทุนเศรษฐกิจ มาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาและเสริมสร้างให้เข้มแข็งเป็นรากฐานที่มั่นคงของการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนในระยะยาว

ส่วนที่ 3 : การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของประเทศและกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศที่สำคัญ 5 ยุทธศาสตร์ รวมทั้งบูรณาการบทบาทภาคีการพัฒนาและกลไกการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติและการติดตามประเมินผลในระยะ 5 ปีของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10

ป ฐ ม บ ท



เอกกษัตริราชผู้นำการพัฒนาประเทศไทย

“เราละครองแผ่นดินโดยธรรม
เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม”

พระปฐมบรมราชโองการ

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศรรามาธิบดี
จักรีวินยุพดินทร สยามมินทราธิราช บรมนาถบพิตร

เนื่องในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก

ณ พระที่นั่งไพศาลทักษิณ

วันศุกร์ที่ ๕ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๙๓

ปฐมบท

เป็นที่ประจักษ์แก่ประชาคมโลกโดยทั่วกันแล้วว่า ปวงชนชาวไทยทุกหมู่เหล่าและทุกระดับต่างถวายความจงรักภักดีและเคารพสักการะอย่างแรงกล้าแด่ “พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ” ทรงเป็นศูนย์รวมแห่งจิตใจและเชื่อมความรักสามัคคีของปวงชนทั้งชาติให้สมานฉันท์เป็นหนึ่งเดียวกัน ทรงเป็นผู้พิทักษ์ศาสนาและทรงเปรียบเสมือนสัญลักษณ์เชื่อมระหว่าง “ความรักชาติ” และ “ความศรัทธาในศาสนา” ตลอดทั้งทรงเป็นสัญลักษณ์ของความดีเลิศแห่งเอกลักษณ์ของชาติ การสืบทอดจารีตประเพณี ความมั่นคงแห่งระบอบการปกครอง และความหวังแห่งอนาคตของชาติไทยและของโลก

นับตั้งแต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ เมื่อวันที่ 9 มิถุนายน พุทธศักราช 2489 ถึงปัจจุบันครบ 60 ปี ยิ่งยืนนานที่สุดในประวัติศาสตร์ของชาติไทยและของโลก พระองค์ทรงดำรงไว้ซึ่ง “ธรรม” ทั้งปวงและทรงเปรียบประดุจแสงสว่างที่คอยส่องนำทางการพัฒนาประเทศให้เกิดความมั่นคงและยั่งยืนมาโดยตลอดเวลาอันยาวนานนี้ ด้วยทรงมีพระปณิธานอันแน่วแน่ที่จะทรงเสียสละประโยชน์ส่วนพระองค์เพื่อพสกนิกรชาวไทยทั้งมวล โดยไม่ทรงแบ่งแยกสถานะ ศาสนา ชาติพันธุ์ หรือหมู่เหล่า และทรงถือว่าทุกข์ของพสกนิกรคือทุกข์ของพระองค์ จึงได้ทรงอุทิศพระวรกาย ห่มเทพระสติปัญญา และพระราชทรัพย์ในการบำเพ็ญพระราชกรณีกิจหลากหลายนานัปการด้วยพระวิริยะอุตสาหะ ทั้งทรงพระราชทานคำสอนและพระจริยวัตรอันเป็นแบบอย่างที่ดีงาม ซึ่งล้วนแต่นำประโยชน์สุขมาสู่พสกนิกรชาวไทยทั้งชาติ สมดังที่ได้พระราชทานพระปฐมบรมราชโองการเป็นพระราชสัตยาธิษฐาน เนื่องในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก เมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม พุทธศักราช 2493 ที่ว่า “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม”

อันเนื่องมาจากพระราชดำริ “เศรษฐกิจพอเพียง”

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักว่าประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรมโดยพื้นฐานและเป็นอาชีพหลักของประชาชนส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชนบท พระองค์จึงได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมเยียนและศึกษาความเป็นอยู่ของพสกนิกรในพื้นที่ชนบททุกภูมิภาคทั่วประเทศ ได้ทอดพระเนตรสภาพภูมิประเทศที่ทุรกันดารและทรงรับทราบปัญหาความทุกข์ยากเดือดร้อนของประชาชนทั่วทุกท้องถิ่น ซึ่งนำไปสู่พระราชวินิจฉัยในปัญหา สาเหตุ และแนวทางแก้ไขปัญหานั้นที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพต่อการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน โดยพระราชทานแนวพระราชดำริ “เศรษฐกิจพอเพียง” ที่เน้นการพัฒนาให้ประชาชนและชุมชนในชนบทมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นและสามารถพึ่งตนเองได้ อันเป็นแนวทางการพัฒนาสู่ความยั่งยืนได้อย่างแท้จริง โดยทรงยึดหลักการทรงงาน¹ ในการพัฒนาตามโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริตลอดเวลาหกทศวรรษที่ผ่านมา ดังนี้

¹ สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ “หลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว” กรุงเทพมหานคร : เช็นจูรี, 2548

ประการแรก : การพัฒนาต้องเอา “คน” เป็นตัวตั้ง และยึดหลัก “ผลประโยชน์ของประชาชน” และ “การมีส่วนร่วมตัดสินใจของประชาชน” โดยในการดำเนินโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ทุกโครงการ ทรงให้ยึดหลักประชาชนทุกคนต้องได้รับประโยชน์จากโครงการและคนส่วนใหญ่ต้องเสียสละดูแลช่วยเหลือคนส่วนน้อย ยึดหลักค้ำค้ำมากกว่าค้ำค้ำทุนหรือ “ขาดทุนคือกำไร” คือการให้และการเสียสละอันมีผลเป็นกำไรคือ “ความอยู่ดีมีสุข” ของประชาชน และต้องให้ประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้มีส่วนร่วมตัดสินใจในโครงการตั้งแต่ขั้นตอน “การทำประชาพิจารณ์” ก่อนเริ่มโครงการ เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนตัดสินใจเลือกหาทางออกของตนเอง แล้วจึงให้ผู้นำท้องถิ่นและข้าราชการที่เกี่ยวข้องดำเนินการร่วมกันต่อไป

ประการที่สอง : ยึดหลัก “ภูมิสังคม” ที่มีความแตกต่างกันในแต่ละภูมิภาคและท้องถิ่น โดยการพัฒนาตามแนวพระราชดำริจะต้องมีกระบวนการศึกษาและวางแผนที่สอดคล้องกับ ภูมิ หรือ ลักษณะภูมิประเทศทางภูมิศาสตร์ คือสภาพธรรมชาติแวดล้อมรอบๆ ตัวคน และต้องอยู่บนพื้นฐานเดิมของ สังคม หรือภูมิประเทศทางสังคมวิทยา ที่คำนึงถึงการดำเนินวิถีชีวิตของ “คน” ในสังคมหนึ่งๆ ซึ่งมีลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรม ค่านิยม ความเชื่อและศาสนา ประเพณี เศรษฐกิจ และสภาพแวดล้อมในสังคมนั้นๆ ทรงให้ความสำคัญต่อการใช้หลักวิชาในการ “ศึกษาข้อมูลอย่างเป็นระบบ” และ “พัฒนาคน” โดยสร้างความรู้ความเข้าใจของคนในพื้นที่ต่อหลักการและประโยชน์ของการพัฒนา รวมทั้งข้าราชการก็ยึดหลัก “เข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา” คือ ต้องมีความรู้ความเข้าใจในสภาพภูมิสังคมของคนในพื้นที่นั้นๆ ว่ามีปัญหาเช่นไรและมีความต้องการอะไร ทั้งนี้ ก็เพื่อให้การวางแผนและการดำเนินโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริสามารถแก้ปัญหาและสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในพื้นที่มากที่สุด

ประการที่สาม : การพัฒนาต้องเริ่มต้นจาก “การพึ่งตนเอง” ให้ได้ก่อน โดยรู้จักประมาณตนและดำเนินการด้วยความรอบคอบระมัดระวังและ “ทำตามลำดับขั้น” ต้องสร้างพื้นฐานความเป็นอยู่ของประชาชนและครอบครัวให้พอมี พอกิน พอใช้ก่อน โดยใช้วิธีการที่ประหยัดและถูกต้องตามหลักวิชาการ เมื่อพัฒนาตนเองให้เข้มแข็งและเป็นอิสระแล้ว จึงค่อยพัฒนาขึ้นมาเป็นการแลกเปลี่ยนการรวมกลุ่มช่วยเหลือพึ่งพากันและร่วมกันพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งสามารถพึ่งตนเองได้แล้ว จึงพัฒนาเครือข่ายเชื่อมสู่สังคมภายนอกเพื่อความเจริญก้าวหน้าในลำดับต่อไป ดังที่ทรงใช้คำว่า “ระเบิดจากข้างใน”²

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงให้ความสำคัญต่อ “การพัฒนาคน” เป็นอย่างยิ่ง โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรินี้ในระยะแรกๆ ล้วนแต่เป็นการพัฒนาสุขภาพอนามัยและการศึกษาของประชาชน ทรงเริ่มจากโครงการหน่วยแพทย์พระราชทาน ซึ่งเมื่อมีการเสด็จเยี่ยมประชาชนในพื้นที่ภูมิภาคต่างๆ ก็ได้ขยายขอบข่ายโครงการออกไปกว้างขวางในภูมิภาคต่างๆ โดยทำหน้าที่บำบัดรักษาประชาชนที่ส่วนใหญ่ยากจน และอบรมหมอหมู่บ้านอาสาสมัครในพื้นที่ห่างไกล และพระราชทานพระราชทรัพย์ให้จัดตั้ง “กองทุนโปลิโอ” ให้สร้างศูนย์ผลิตวัคซีน BCG ของสภากาชาดไทย รวมทั้งโครงการด้านสาธารณสุขอีกมากมายในปัจจุบัน ในด้านการศึกษาได้พระราชทานพระราชทรัพย์ให้ทหารจัดสร้าง “โรงเรียนร่มเกล้า” แก่ผู้ขาดโอกาสในพื้นที่ห่างไกล พระราชทาน “โรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์” สำหรับชาวภูเขา และ “โรงเรียนราชประชานุเคราะห์” สำหรับเด็กที่กำพร้า ตลอดจนทรงจัดตั้งทุนการศึกษาสำหรับบุคคลต่างๆ ไปเรียนต่อต่างประเทศ เพื่อกลับมาทำประโยชน์แก่ประเทศชาติ ได้แก่ “ทุนภูมิพล” และ “ทุนอานันทมหิดล” เป็นต้น นอกจากนี้ ตลอดเวลาหกทศวรรษที่พระองค์ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจ และพระราชพระบรมราโชวาทแก่พสกนิกรได้ทรงให้ความสำคัญต่อการสร้างจิตสำนึกใน

²พระราชดำรัสที่พระราชทานกับ ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล เมื่อ 17 มีนาคม 2529 ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน, วารสารอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ปีที่ 2 ฉบับที่ 3 เดือนมกราคม-มีนาคม 2547

ศีลธรรมแก่ประชาชน ให้รู้จักประมาณตน ประหยัดอดออม ไม่โลภ มีคุณธรรมและจริยธรรม ซื่อสัตย์ สุจริต มีความเพียรและอดทน รู้จักเสียสละและแบ่งปันอยู่เสมอ ดังนั้น การพัฒนาคนตามแนวพระราชดำริจึงเป็นการเสริมสร้างศักยภาพของคนทุกมิติ ทั้งด้านร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง มีสติปัญญาที่รอบรู้ และมีจิตใจที่สำนึกในคุณธรรม มีจริยธรรมและความเพียร อันเป็นการขยายโอกาสและทางเลือกให้แก่ประชาชนในการดำเนินวิถีชีวิตได้อย่างมั่นคงยั่งยืน และจะส่งผลต่อการพัฒนาประเทศให้เกิดความยั่งยืนตามไปด้วย

การยึดหลัก “ภูมิสังคม” ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทำให้การดำเนินโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรินี้มีลักษณะเป็น “การพัฒนาแบบองค์รวม” กล่าวคือ เป็นการพัฒนาที่ “บูรณาการ” ทุกด้านเข้าด้วยกันภายใต้กระบวนการทำงานที่เชื่อมโยงต่อเนื่องกัน ในการนี้ได้ทรงพระราชทาน “ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ” เพื่อเป็นแนวทางการทำงานแบบองค์รวมตามพระราชดำริ โดยทรงจำลองพื้นที่ซึ่งมีลักษณะเฉพาะทางสภาพภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ และสังคมของแต่ละภูมิภาคไว้สำหรับให้ศึกษา ค้นคว้า ทดลอง พัฒนา และเป็น “ศูนย์บริการแบบเบ็ดเสร็จสำหรับเกษตรกร” นับเป็นมิติใหม่ของการบริหารงานร่วมกันโดยไม่แบ่งแยกเฉพาะส่วนอย่างที่เคยทำกันในอดีต โดยนำเอาแผนงานกิจกรรมของหน่วยราชการต่างๆ มาบูรณาการเข้าด้วยกันให้เกิดประโยชน์แก่เกษตรกรมากที่สุด ทั้งยังเป็นการอำนวยความสะดวกแก่เกษตรกร ประหยัดเวลา และค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปขอคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่ โดยสามารถขอรับบริการได้ทั้งด้านการเกษตร การจัดหาเมล็ดพันธุ์พืช การตลาด การฝึกอบรมต่างๆ และอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตและการประกอบอาชีพ ซึ่งเป็นการแก้ปัญหาและพัฒนาพื้นที่อย่างบูรณาการและครบวงจร

นอกจากนี้ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริดังกล่าว ยังทำหน้าที่เสมือน “พิพิธภัณฑ์ธรรมชาติที่มีชีวิต” เพื่อเกษตรกร ประชาชน และหน่วยงานที่สนใจได้มีโอกาสเข้าไปศึกษาเรียนรู้รอบด้าน จากสภาพความเป็นจริงของการดำรงวิถีชีวิต ความรู้ที่รวบรวมสรรพวิชาการที่เกี่ยวข้อง ซึ่งได้มีการทดลองวิจัยและปรับใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นเทคนิควิชาการสมัยใหม่ที่ “ประหยัด เรียบง่าย ได้ประโยชน์สูงสุด” สอดคล้องกับสภาพธรรมชาติแวดล้อมและการประกอบอาชีพของประชาชน ตลอดจนการเรียนรู้วิธีการทำงาน “ร่วมมือ ร่วมแรง และร่วมใจกัน” ของหน่วยราชการหลายฝ่าย ที่ได้ก่อให้เกิดการ “รู้ รัก สามัคคี” ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นพื้นฐานการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง และขยายผลการพัฒนาให้กระจายในวงกว้างสู่ประชาชนและชุมชนในพื้นที่ใกล้เคียงได้

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำรินี้ มีจำนวน 6 แห่ง กระจายอยู่ทุกภูมิภาคทั่วประเทศ เพื่อเป็นตัวแทนของแต่ละภูมิภาคที่มีลักษณะภูมิสังคมแตกต่างกัน โดยการศึกษา ค้นคว้า ทดลองวิจัยในแต่ละศูนย์ให้ความสำคัญในด้านต่างๆ ที่สอดคล้องกับภูมิสังคมของภูมินาณั้น ได้แก่ 1) ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อนฯ จังหวัดฉะเชิงเทรา มีงานหลักคือ ทำการค้นคว้า ทดลอง และสาธิตเกี่ยวกับการพัฒนาที่ดินที่เสื่อมโทรมให้กลับฟื้นคืนสภาพและใช้ทำมาหากินได้ 2) ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ จังหวัดเพชรบุรี ทำการศึกษาพัฒนาฟื้นฟูสภาพป่าเสื่อมโทรม 3) ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนฯ จังหวัดจันทบุรี ทำการศึกษาการพัฒนาและปรับปรุงสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศบริเวณชายฝั่งและการประมง 4) ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ฯ จังหวัดเชียงใหม่ ศึกษาพัฒนาและค้นคว้าวิจัยเรื่องป่าไม้เสื่อมโทรม และการพัฒนาพื้นที่ต้นน้ำลำธารเพื่อประโยชน์ทางเกษตรกรรมและการสร้างความชุ่มชื้นให้แก่พื้นผิวดิน 5) ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองฯ จังหวัดนราธิวาส ทำการศึกษาวิจัยดินพรุในภาคใต้ เพื่อให้สามารถนำมาใช้ประโยชน์ทางด้านเกษตรกรรมได้ และ 6) ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ จังหวัดสกลนคร ศึกษาพัฒนาการอาชีพทั้งทางเกษตรกรรม อุตสาหกรรมในครัวเรือนและการพัฒนาหมู่บ้านตัวอย่าง

ในการพัฒนาตามแนวพระราชดำริเพื่อมุ่งสู่ประโยชน์ของประชาชนส่วนใหญ่ที่อยู่ในพื้นที่ชนบทและชุมชนท้องถิ่นนั้น พระองค์มิได้ทรงให้ความสำคัญแต่การพัฒนาอาชีพและการพัฒนาทางการเกษตรเท่านั้น แต่ยังทรงสนพระราชหฤทัยในเรื่องการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างมาก โดยพระองค์ทรงมุ่งเน้นให้ประชาชนอยู่ร่วมกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างสันติและเกื้อกูลกัน ทั้งนี้เพราะเป็นฐานการทำมาหากินและการดำรงวิถีชีวิตที่สำคัญที่สุดของประชาชนในชนบท ซึ่งได้เสื่อมโทรมลงมากจากการใช้ประโยชน์ของภาคเศรษฐกิจแต่ไม่ได้รับการจัดการแก้ไขฟื้นฟูได้เท่าทันสถานการณ์ จึงได้มีพระราชดำริเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างต่อเนื่องมาโดยตลอด ทั้งในเรื่องการจัดการน้ำ การปลูกป่าและการอนุรักษ์ดินเนื่องด้วยทรัพยากรธรรมชาติทั้งสามด้านนี้คือห่วงโซ่ของทุกชีวิต แนวทางดำเนินการจึงต้องมีการอนุรักษ์และพัฒนาควบคู่กับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างถูกต้องและไม่ทำลายธรรมชาติแวดล้อม

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเข้าพระราชหฤทัยอย่างถ่องแท้ในปรากฏการณ์ธรรมชาติและทรงคิดวางแผนโครงการพัฒนาพลังงานจากน้ำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ โดยเริ่มแรกคือ การคิดค้นสร้างฝนมเทียมหรือที่รู้จักกันว่า “ฝนมหลวง” เพื่อแก้ไขปัญหาน้ำแล้งให้มีน้ำใช้ในการเกษตรและการบริโภคในด้านการพัฒนาแหล่งน้ำและอนุรักษ์ป่าไม้ ได้ทรงคิดค้นวิธีการแก้ไขโดยง่ายไม่ยุ่งยากซับซ้อนและสอดคล้องกับสภาพระบบนิเวศและสภาพความเป็นอยู่ของชุมชนท้องถิ่น เป็นการ “ใช้ธรรมชาติช่วยธรรมชาติ” อาทิ “การปลูกป่า 3 อย่างแต่ได้ประโยชน์ 4 อย่าง” คือ การปลูกป่าใช้ไม้ ป่าสำหรับใช้ผลและป่าสำหรับใช้เป็นไม้ฟืน ตลอดจนเป็นป่าที่ช่วยอนุรักษ์ดินและต้นน้ำลำธารด้วย นอกจากนี้ยังทรงหาวิธีเก็บกักน้ำในพื้นที่สูง ซึ่งทรงนำแนวพระราชดำริมาจากชาวเขา โดยทำฝายเก็บกักน้ำขนาดเล็กตามแนวร่องหุบเขา ที่เรียกว่า “ฝายแม้ว” (Check Dam) ให้เต็มภูเขา ซึ่งจะเป็นระบบกักน้ำเปียกและช่วยให้ป่าชุ่มชื้นสามารถเจริญงอกงามนำไปสู่ฝนตกตามฤดูกาล นอกจากนี้ ยังมีพระราชดำริแก้ไขปัญหาน้ำท่วมโดยวิธีที่เรียกว่า “แก้มลิง” โดยการขุดลอกคลองคุต่างๆ ให้น้ำไหลได้สะดวกและสร้างแหล่งกักเก็บน้ำไว้ใช้ประโยชน์ในช่วงฤดูแล้ง รวมทั้งการแก้ไขปัญหาน้ำเสียโดยใช้หลักการธรรมชาติได้แก่ การใช้น้ำดีไล่น้ำเสีย การใช้เครื่องกรองน้ำธรรมชาติคือวัชพืชดูดซับความสกปรกและสารพิษ การเติมออกซิเจนให้แก่ น้ำด้วยกังหันน้ำ และการใช้ป่าชายเลนบำบัดน้ำเสีย เป็นต้น

สำหรับการพัฒนาและอนุรักษ์ดิน ได้มีพระราชดำริให้ใช้น้ำเพื่อเพิ่มความชุ่มชื้นแก่ดินและใช้น้ำในการแก้ปัญหาดินขาดคุณภาพ เช่น เป็นตัวชะล้างและควบคุมปฏิกิริยาของดินเปรี้ยวหรือดินพรุให้สามารถนำมาใช้เพาะปลูกได้ ที่ใช้คำว่า “แก้มลิงดิน” และได้ทรงแนะนำการปลูกพืชหมุนเวียนเพื่อบำรุงดินที่เสื่อมโทรมให้สามารถเพาะปลูกและเพิ่มผลผลิต ส่วนการป้องกันการพังทลายของหน้าดินตามพระราชดำริ คือ “การใช้หญ้าแฝก” ซึ่งเป็นวิธีการอนุรักษ์หน้าดินที่มีประสิทธิภาพ จนประเทศไทยกลายเป็นศูนย์กลางการใช้เทคนิควิชาการใช้หญ้าแฝกที่ประสบผลสำเร็จและก้าวหน้ามากที่สุดในโลกปัจจุบัน

ในเวลาต่อมา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทาน “ทฤษฎีใหม่” ตามแนวพระราชดำริ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของเกษตรทฤษฎีใหม่ที่ได้ทดลองจัดทำเป็นตัวอย่างที่วัดมิ่งคลชัยพัฒนา ตำบลห้วยบง อำเภอเมือง จังหวัดสระบุรี โดยเป็นแนวทางการบริหารจัดการที่ดินและน้ำสำหรับการเกษตรที่มีที่ดินขนาดเล็กให้เกิดประโยชน์สูงสุด ยึดหลักการ “พึ่งตนเอง” ควบคู่กับ “ความขยันหมั่นเพียรและอดทน” เป็นที่ตั้ง โดยพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน 3 ขั้น กล่าวคือ **ขั้นที่หนึ่ง** การผลิตให้สามารถเลี้ยงตัวเองได้อย่างพอเพียงในระดับประหยัดหรือพอมีพอกิน **ขั้นที่สอง** การรวมกลุ่มกันในรูปกลุ่มหรือสหกรณ์ เพื่อดำเนินกิจกรรมการผลิต การตลาด การจัดการ รวมทั้งสวัสดิการ การศึกษา และอื่นๆ เพื่อสร้างชุมชนให้เข้มแข็งและสมาชิกมีส่วนร่วมในการพัฒนา และ**ขั้นที่สาม** การสร้างเครือข่ายกลุ่มและขยายขอบข่ายกิจกรรมให้หลากหลาย และนำไปสู่การลงทุน การเพิ่มผลประโยชน์ของกลุ่ม และการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น โดยประสานความร่วมมือกับภาครัฐและภาคเอกชนในด้านแหล่งเงินทุน การผลิต การจัดการ การตลาด ข่าวดารข้อมูล และอื่นๆ เพื่อสร้างความเข้มแข็งในระดับประเทศ

ตลอดเวลาหกทศวรรษที่ผ่านมา การพัฒนาตามโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริรวมกว่า 3,000 โครงการ ที่เอา “**การพัฒนาคน**” เป็นตัวตั้งและยึดหลัก “ผลประโยชน์ของประชาชน” “ภูมิสังคม” และ “การมีส่วนร่วมตัดสินใจของประชาชน” โดยดำเนินการอย่างบูรณาการ และ “เป็นไปตามลำดับขั้น” ได้ส่งผลทำให้ประชาชนและชุมชนในชนบทที่ได้ดำเนินการตามแนวพระราชดำรินี้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สามารถพึ่งตนเองได้ทั้งเรื่องเศรษฐกิจ สังคม มีเทคโนโลยีที่เหมาะสมสามารถดำเนินการได้อย่างประหยัด และใช้ทรัพยากรธรรมชาติทั้งดิน น้ำ ป่าไม้ อย่างยั่งยืน อันจะนำไปสู่ชุมชนและสังคมที่เข้มแข็งและอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขระหว่างคนกับคน และระหว่างคนกับธรรมชาติได้อย่างยั่งยืน ซึ่งแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) ได้น้อมนำแนวพระราชดำรินี้มาปรับกระบวนการพัฒนาประเทศใหม่ โดยเปลี่ยนจากเดิมที่ให้ความสำคัญกับการเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นหลัก มาเป็นการพัฒนาแบบบูรณาการเป็นองค์รวมที่มี “**คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา**”

ด้วยพระปรีชาสามารถและพระวิสัยทัศน์กว้างไกลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นเวลากว่า 20 ปีก่อนเกิดวิกฤตเศรษฐกิจ ขณะที่ระบบเศรษฐกิจเติบโตอย่างรวดเร็วและสร้างความมั่งคั่งให้แก่ประเทศ ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และการค้าเสรีที่มีการเปลี่ยนแปลงรวดเร็วและแข่งขันสูง ทรงทอดพระเนตรเห็นความเสี่ยงของเศรษฐกิจไทยที่พึ่งพาปัจจัยภายนอกสูง จึงได้ทรงเตือนให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียงอยู่เสมอ ดังจะเห็นได้จากพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสของพระองค์นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2517 เป็นต้นมา พบว่า พระองค์ท่านได้ทรงเน้นย้ำ**แนวทางการพัฒนาบนหลักแนวคิดพึ่งตนเอง** เพื่อให้เกิดความพอมีพอกิน พอมีพอใช้ของคนส่วนใหญ่ โดยใช้หลักความพอประมาณ การคำนึงถึงผลมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเอง และทรงเตือนสติประชาชนชาวไทยไม่ให้ประมาท ตระหนักถึงการพัฒนาอย่างเป็นลำดับขั้นตอนที่ใช้ความรู้อย่างถูกต้องตามหลักวิชา และการมีคุณธรรมและความเพียรเป็นกรอบในการปฏิบัติและการดำรงชีวิต ซึ่งทั้งหมดนี้ภายหลังวิกฤตเศรษฐกิจเป็นที่รู้จักกันดีภายใต้ชื่อว่า “**เศรษฐกิจพอเพียง**” ที่พระองค์ท่านได้ทรงยึดเป็นแนวทางการพัฒนาตามพระราชดำริเสมอมา และทรงให้ความสำคัญต่อการปฏิบัติแม้เพียงครั้งเดียวหรือเศษหนึ่งส่วนสี่ของการกระทำก็พอ



“...เศรษฐกิจพอเพียงนี้
ให้ปฏิบัติเพียงครึ่งเดียว คือ ไม่ต้องทั้งหมด
หรือแม้จะเศษหนึ่งส่วนสี่ก็พอ...
ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงและทำได้เศษหนึ่งส่วนสี่ก็พอ นั้น
ไม่ได้แปลว่าเศษหนึ่งส่วนสี่ของพื้นที่
แต่เศษหนึ่งส่วนสี่ของการกระทำ...”

“...คำว่าพอเพียง
มีความหมายอีกอย่างหนึ่ง มีความหมายกว้างออกไปอีก
ไม่ได้หมายถึงการมีพอสำหรับใช้เองเท่านั้น
แต่มีความหมายว่าพอมีพอกิน...
พอมีพอกินก็แปลว่า เศรษฐกิจพอเพียงนั่นเอง...”

“...พอเพียงนี้ก็หมายความว่า
มีกินมีอยู่ ไม่ฟุ่มเฟือย ไม่ทรนาก็ได้ แต่ว่าพอ
แม้บางอย่างอาจจะดูฟุ่มเฟือย แต่ถ้าทำให้มีความสุข
ถ้าทำได้ก็สมควรที่จะทำ สมควรที่จะปฏิบัติ...”

“Self – Sufficiency
นี้หมายความว่า ผลิตอะไรมีพอที่จะใช้
ไม่ต้องไปซื้อคนอื่น อยู่ได้ด้วยตัวเอง...”

“...คนเราถ้าพอในความต้องการ ก็มีความโลภน้อย
เมื่อมีความโลภน้อยก็เบียดเบียนคนอื่นน้อย
ถ้าทุกประเทศมีความคิด-ฉันนี้ไม่ใช่เศรษฐกิจ
มีความคิดว่าทำอะไรต้องพอเพียง
หมายความว่า พอประมาณ ไม่สุดโต่ง ไม่โลภอย่างมาก
คนเราก็อยู่เป็นสุข...”

พระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
พระราชทานเนื่องในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา
ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต
๔ ธันวาคม ๒๕๔๑

การพัฒนาที่ไม่สมดุลและไม่ยั่งยืน

วิกฤตเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2540 เป็นบทเรียนของการพัฒนาที่ไม่สมดุลและไม่มีเสถียรภาพ ซึ่งได้ส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของประชาชนในวงกว้าง ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม ที่ไม่คำนึงถึงระดับความเหมาะสมกับบริบทของประเทศ ภูมิสังคม หรืออัตราขององค์กร หรือความพร้อมของคนและระบบ ที่หวังพึ่งพิงความรู้ เทคโนโลยี เงินลงทุน หรือตลาดจากภายนอกประเทศมากเกินไป โดยไม่เตรียมสร้างพื้นฐานภายในประเทศให้มั่นคงและเข้มแข็ง หรือสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี เพื่อให้สามารถพร้อมรับความเสี่ยงจากความผันผวนของปัจจัยภายในและภายนอก ในขณะเดียวกัน ปัญหาซึ่งทับถมอย่างต่อเนื่องจนกลายเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคม ได้ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำในการกระจายทุน กระจายความเจริญและผลประโยชน์จากการพัฒนา และกระจายรายได้ระหว่างกลุ่มคนและในเชิงพื้นที่ เกิดปัญหาทางสังคม ความย่อหย่อนทางศีลธรรม ความเสื่อมสลายของวัฒนธรรมที่ดีของสังคมไทย ตลอดจนความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ที่มาของการพัฒนาที่ไม่สมดุลและไม่ยั่งยืน เกิดจากการใช้ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ ตลอดเวลาที่ผ่านมา ที่ได้ให้ความสำคัญกับแนวคิดเศรษฐกิจเสรีนิยมหรือเศรษฐกิจทุนนิยมที่มุ่งพัฒนาเพื่อสร้างความมั่งคั่งและรายได้มาสู่ประเทศเป็นหลัก และใช้การเติบโตของรายได้ต่อหัวเป็นเครื่องมือวัดผลสำเร็จของการพัฒนา ด้วยความคาดหวังว่า การเพิ่มปริมาณสินค้าและบริการ การเพิ่มการจ้างงาน รวมทั้งประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการเติบโตทางเศรษฐกิจนั้น ในที่สุดแล้วย่อมจะสามารถกระจายไปสู่ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศทำให้ปัญหาความยากจนหมดไปได้ในที่สุด

แนวคิดและวิธีวัดการพัฒนาเศรษฐกิจดังกล่าว จึงทำให้การเติบโตทางเศรษฐกิจได้รับการเอาใจใส่มากกว่าความสมดุลและความยั่งยืน ทั้งแท้จริงแล้วการ “การเติบโตทางเศรษฐกิจ” จะต้องไม่ขัดแย้งกับเสถียรภาพ ความสมดุลและความยั่งยืนของการพัฒนาในระยะยาว และควรเป็นนโยบายที่ใช้แก้ปัญหาเศรษฐกิจระยะสั้น โดยมีสมมติฐานว่าระบบเศรษฐกิจมีขีดความสามารถทางเทคโนโลยีที่สามารถใช้ประโยชน์บรรดาปัจจัยการผลิตต่าง ๆ ได้อย่างเต็มที่ ในขณะที่ “การพัฒนาเศรษฐกิจ”³ ที่จะทำให้เติบโตต่อเนื่องระยะยาวได้นั้น ต้องมีขีดความสามารถในการพึ่งตนเองทางเทคโนโลยี มีการพัฒนาคุณภาพคนในเชิงสติปัญญาความรู้ มีความพอเพียงของสินค้าและบริการสำหรับการดำรงชีวิตของประชาชน และมีความเป็นธรรมในการแบ่งสรรมูลค่าเพิ่มที่เกิดจากการผลิตในระหว่างปัจจัยการผลิตต่าง ๆ รวมตลอดทั้งความเสมอภาคในทางเศรษฐกิจและสังคมของคนในชาติ ความมั่นคงและความสงบสุขในสังคม และมีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไม่ให้เสื่อมสลายไม่คุ้มค่า และที่สำคัญที่สุดคือ มีเอกราชและอธิปไตยของชาติซึ่งไม่อาจที่จะแลกเปลี่ยนกับสิ่งอื่นใดได้ การพัฒนาที่ครอบคลุมความหมายทั้งหมดนี้จึงจะทำให้มีการเติบโตทางเศรษฐกิจได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนในระยะยาว

³วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์ : “พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับปัญหาเศรษฐกิจของประเทศไทย”, กรุงเทพฯ : แสงดาว, หน้า 182-183

การพัฒนาเศรษฐกิจไทยในระบบเสรีนิยมที่ผ่านมา แม้ดูเหมือนว่าประสบความสำเร็จจากการเติบโตขยายตัวในอัตราสูงอย่างต่อเนื่อง แต่แท้ที่จริงเป็นการเติบโตเชิงปริมาณที่ยังมีปัญหาคอขวดในเชิงรากฐานของระบบเศรษฐกิจ เนื่องจากยังพึ่งตนเองไม่ได้ทางเทคโนโลยี ที่ผ่านมาส่วนใหญ่เป็นเพียงการนำเข้ามาใช้ในการผลิตหรือเป็นการบริโภคเท่านั้น **ทั้งที่เทคโนโลยีเป็นปัจจัยชี้ขาดการผลิตสินค้าและบริการที่มีความสำคัญเหนือปัจจัยอื่นๆ** ในขณะที่ผลิตภาพทุนและผลิตภาพแรงงานก็ยังมีปัญหาอยู่ในระดับต่ำ และการผลิตต้องพึ่งพิงปัจจัยภายนอกอื่นๆ ทั้งพลังงานและวัตถุดิบต่างๆ ขณะเดียวกันการออมของประเทศมีจำกัด ทำให้ต้องกู้เงินต่างประเทศเพื่อการลงทุนต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน การพึ่งพาเทคโนโลยีและเงินลงทุนจากต่างประเทศนี้ นำไปสู่การผลิตสินค้าของต่างประเทศในไทยมากกว่าสินค้าที่ไทยผลิตเอง ตลอดจนพึ่งพิงตลาดต่างประเทศในการส่งออกสินค้าดังกล่าว จึงเป็นการนำประเทศไปสู่การพึ่งพิงต่างประเทศอย่างกว้างขวาง **และสร้างความเสี่ยงสูงต่อการผันผวนของปัจจัยภายนอก** นอกจากนี้ การระดมทุนทั้งในประเทศและจากต่างประเทศผ่านสถาบันการเงิน ตลาดหลักทรัพย์และการส่งเสริมการลงทุน ทำให้เศรษฐกิจภาคอุตสาหกรรมและบริการที่ส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่เมือง โดยเฉพาะกรุงเทพมหานครและปริมณฑลเติบโตอย่างรวดเร็ว สร้างความมั่งคั่งและรายได้แก่บุคคลและกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้อง กลายเป็น **“เศรษฐกิจธุรกิจ”** ครอบคลุมทั่วประเทศ

ในขณะเดียวกัน **“เศรษฐกิจประชาชน”** ซึ่งส่วนใหญ่กว่าสองในสามของประเทศอยู่ในพื้นที่ชนบท และเป็นเศรษฐกิจภาคการเกษตร อยู่ในภาวะเสียสมดุลทางโครงสร้างเศรษฐกิจ สังคม และธรรมชาติสิ่งแวดล้อมอย่างรวดเร็วและต่อเนื่องมากกว่าสี่ทศวรรษ หรืออีกนัยหนึ่ง **ในเชิงเศรษฐกิจแล้วเป็นการเสียสมดุลระหว่างรายได้กับรายจ่ายของคนชนบท** เนื่องจากฐานการทำมาหากินถูกจำกัดจากทรัพยากรธรรมชาติที่เสียดุลจากการใช้อย่างสิ้นเปลืองและเสื่อมโทรมลงมาก ตลอดทั้งปัญหายุทธศาสตร์ชาติ ปัญหาระดับการศึกษาและผลิตภาพการผลิตต่ำ ขาดเทคโนโลยีที่เหมาะสม ละทิ้งภูมิปัญญาดั้งเดิมที่สะสมมานาน และพึ่งพาภายนอกทางการตลาด จึงทำให้มีรายได้ต่ำและยากจน ขณะที่รายจ่ายเพิ่มขึ้นจากพฤติกรรมบริโภคของคนชนบทเริ่มเปลี่ยนเป็นวัตถุนิยมมากขึ้น ทำให้รายได้ไม่พอกับรายจ่าย นำไปสู่ปัญหาหนี้สินมากขึ้น และส่งผลกระทบต่อ**การเสียสมดุลทางสังคม**ที่คนชนบทในวัยหนุ่มสาวต้องละทิ้งภูมิลำเนาเดิมไปแสวงหางานและรายได้ในเมืองใหญ่ๆ และในต่างประเทศ ตามมาด้วยปัญหาคอขวดของสังคมชนบทนานปี การปัญหาการเสียสมดุลอย่างต่อเนื่องนี้ได้ทำให้คนชนบทอยู่ในภาวะยากไร้มานานปี ซึ่งลำพังปัจเจกหรือครอบครัวก็ยากจะฟื้นฟูแก้ไขให้เกิดสมดุลและยืนอยู่บนพื้นฐานการพึ่งตนเองได้ เพราะขาดความรู้ ขาดเทคโนโลยีที่พึ่งตนเองได้ และขาดทุนทรัพย์ รวมทั้งขาดประสบการณ์ในเรื่องเศรษฐกิจธุรกิจสมัยใหม่ อย่างไรก็ตาม วิกฤตเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นได้แสดงให้เห็นว่า แม้จะมีปัญหาเสียสมดุลดังกล่าว แต่สังคมชนบทยังคงเป็นตาข่ายสังคมที่สามารถช่วยรองรับประชาชนในเมืองที่ได้รับผลกระทบจากวิกฤตให้กลับมาพึ่งพิงได้

การที่ระบบเศรษฐกิจและสังคมไทยเปิดกว้างสู่โลกาภิวัตน์ โดยเน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจเพื่อสร้างความมั่งคั่งและรายได้ของประเทศ ขณะที่การเลื่อนไหลของวัฒนธรรมอย่างไร้พรมแดนเข้าสู่สังคมไทย โดยขาดภูมิคุ้มกันในการกลั่นกรองที่ดี ได้ส่งผลกระทบต่อระบบคุณค่า ความเชื่อ พฤติกรรม การดำรงชีวิต และการปฏิสัมพันธ์ในสังคมไทยให้ปรับเปลี่ยนไปจากเดิม **คนไทยมีค่านิยมและพฤติกรรมที่เน้นวัตถุนิยมและบริโภคนิยมเพิ่มมากขึ้น** ขาดจิตสำนึกสาธารณะ ให้ความสำคัญส่วนตนมากกว่าส่วนรวม การให้คุณค่าและศักดิ์ศรีของความเป็นคนและการยึดหลักธรรมในการดำรงชีวิต

เริ่มเสื่อมถอยลง วัฒนธรรมและภูมิปัญญาของชาติถูกละเลยและมีการถ่ายทอดสู่คนรุ่นใหม่ค่อย ๆ ลดลง ขณะที่การพัฒนาศักยภาพคนแม้ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับสูงขึ้น แต่ยังคงมี **ปัญหาในเชิงคุณภาพการศึกษาและกระบวนการเรียนรู้ที่ต้องเร่งพัฒนาอย่างเร่งด่วน** เนื่องจากระบบการศึกษาในปัจจุบันเป็นระบบคิดแยกส่วนออกจากวิถีชีวิต โดยเอาตำราหรือวิชาเป็นตัวตั้ง ซึ่งเป็นความรู้นอกตัว ยังไม่ให้ความสำคัญต่อการศึกษาให้รู้จักชีวิตหรือรู้จักตัวเอง ซึ่งจะทำให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างตัวเองกับผู้อื่นและสิ่งแวดล้อมได้อย่างถูกต้องมีจริยธรรม⁴ และสามารถนำ “ความรู้รอบรู้” ที่เชื่อมโยงทั้งหลักวิชาและประสบการณ์ความรู้จากชีวิตจริงมาใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสม อันจะทำให้สามารถพึ่งตนเองและช่วยเหลือเกื้อกูลคนอื่นได้ต่อไป

นอกจากนี้ โครงสร้างและระบบการบริหารจัดการเศรษฐกิจและสังคมที่รวมศูนย์อำนาจการบริหารราชการอยู่ในส่วนกลาง ตลอดจนการจัดสรรทรัพยากรของประเทศและการออกกฎหมายต่าง ๆ มุ่งให้ความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจเสรีนิยมดังกล่าว⁵ ทั้งระบบความสัมพันธ์ในสังคมไทยที่เป็นระบบอุปถัมภ์ทำให้เกิดปัญหาการทุจริตประพฤติมิชอบทั้งในภาครัฐและภาคธุรกิจเอกชน เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้การพัฒนาเศรษฐกิจเติบโตอย่างรวดเร็ว ส่งผลกระทบให้ความมั่งคั่งกระจุกตัวอยู่ที่คนส่วนน้อยและบางพื้นที่ เกิดความเหลื่อมล้ำของรายได้และผลประโยชน์จากการพัฒนานาระหว่างกลุ่มคนในสังคม ระหว่างภูมิภาค และระหว่างชนบทกับเมือง นำไปสู่ปัญหาเชิงโครงสร้างของระบบเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและการบริหารจัดการของประเทศที่ไม่สมดุลและไม่เป็นธรรม และก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งในสังคมเพิ่มมากขึ้น

วิกฤตเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นจึงมีสาเหตุมาจากปัญหาความอ่อนแอของโครงสร้างที่สะสมมานาน และไม่ได้รับการแก้ไขอย่างจริงจัง ความไม่พร้อมทั้งด้านตัวคนและระบบแบบเก่า ทำให้ไม่สามารถปรับตัวให้รองรับและเผชิญกับกระแสโลกาภิวัตน์และสภาพแวดล้อมของสังคมสมัยใหม่ที่เชื่อมโยงสลับซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วได้ ประกอบกับปัญหาการก่อหนี้ต่างประเทศระยะสั้นจำนวนมากและการลงทุนที่ไม่ก่อให้เกิดผลตอบแทนที่คุ้มค่าของภาคธุรกิจเอกชน และนโยบายการเปิดเสรีทางการเงินโดยขาดการกำกับและตรวจสอบที่มีประสิทธิภาพและทันต่อสถานการณ์เปลี่ยนแปลง จึงเป็นปัจจัยตัวเร่งที่ก่อให้เกิดวิกฤตเศรษฐกิจและส่งผลกระทบต่อคนและสังคมเป็นอย่างมาก

บทเรียนจากการพัฒนาที่ไม่สมดุลดังกล่าวข้างต้น ได้ทำให้ประชาชนชาวไทยทุกระดับในทุกภาคส่วนของสังคม ทั้งภาครัฐ เอกชน ประชาสังคม นักวิชาการ ย้อนกลับมาพิจารณาและทบทวนวิถีการดำเนินชีวิตและยุทธศาสตร์การพัฒนาในช่วงที่ผ่านมา แล้วหันมาให้ความสำคัญกับการพัฒนาและดำรงวิถีชีวิตตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จนเกิดกลุ่มนักคิดและนักปฏิบัติจากหลายหน่วยงานและหลายสาขาอาชีพ ทั้งในระดับรากหญ้าและส่วนกลาง ที่หันมาให้ความสนใจศึกษา ค้นคว้า พัฒนาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งในเชิงกรอบแนวคิดทางทฤษฎี และใช้เป็นแนวทางประกอบการนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันอย่างจริงจังมากยิ่งขึ้น

⁴ ประเวศ วะสี : “การพัฒนาต้องเอาวัฒนธรรมเป็นตัวตั้ง”, กรุงเทพมหานคร : กระทรวงวัฒนธรรม ราชบัณฑิตยสถาน, 2547 หน้า 16

⁵ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, “การสร้างธรรมาภิบาล” (Good Governance), ในสังคมไทย, กรุงเทพฯ : วิญญูชน, 2542 หน้า 68-69



ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ **ความพอเพียง** หมายถึง **ความพอประมาณ ความมีเหตุผล** รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมี **ระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี** พอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัย **ความรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวัง**อย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกใน **คุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต** และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

ประมวลและกลั่นกรองจากพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งพระราชทานในวโรกาสต่างๆ รวมทั้งพระราชดำรัสอื่นๆ โดยได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้นำไปเผยแพร่ เมื่อวันจันทร์ที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๕๒ เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติของทุกฝ่ายและประชาชนโดยทั่วไป

“เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า ๓๐ ปี ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ และเมื่อภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้น และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ และความเปลี่ยนแปลงต่างๆ โดยแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๐ (พ.ศ.๒๕๕๐-๒๕๕๔) ยังคงได้บัญญัติเป็นแนวปฏิบัติในการพัฒนาและบริหารประเทศ

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับบริบทการพัฒนาประเทศ

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ตระหนักถึงความสำคัญของพระราชดำริดังกล่าว จึงได้เชิญผู้ทรงคุณวุฒิจากสาขาต่างๆ มาร่วมกันพิจารณากลับกรองพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ได้พระราชทานในโอกาสต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง สรุปออกมาเป็นนิยามความหมาย “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” โดยได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้นำไปเผยแพร่เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติของทุกฝ่ายและประชาชนโดยทั่วไป เมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน 2542 และได้ัญเชิญมาเป็นปรัชญาในการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) ต่อเนื่องถึงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) เพื่อเป็นแนวปฏิบัติในการพัฒนาและบริหารประเทศ ควบคู่ไปกับการขับเคลื่อนการพัฒนาแบบบูรณาการเป็นองค์รวมที่มี “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดการพัฒนาประเทศที่สมดุล เป็นธรรม และยั่งยืนในที่สุด

การพัฒนารอบแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในความหมายเชิงทฤษฎีของกลุ่มนักคิดต่างๆ⁶ พอสรุปได้ว่า “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาการดำรงชีวิตและดำรงชาติที่ก้าวพ้นเพดานความคิดแบบตะวันตกที่มีลักษณะเป็นเอกนิยม (unitary) และทวินิยม (duality) แต่ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มีลักษณะเป็นพหุนิยม (plurality) ที่ยอมรับการดำรงอยู่ร่วมกันของสิ่งที่แตกต่างกัน โดยไม่จำเป็นต้องมีความขัดแย้ง ซึ่งมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทยที่เชื่อมโยงทุกมิติของวิถีชีวิตเข้าด้วยกัน จึงเป็นทฤษฎีแบบบูรณาการเป็นองค์รวม ทั้งเป็นปรัชญาที่มองสถานการณ์โลกเชิงระบบที่มีลักษณะพลวัตร มีความเป็นสากล เข้าใจง่าย และสามารถนำมาปฏิบัติได้ผลจริง จึงมีพลังสูงในการกระตุ้นให้ผู้ปฏิบัติมีความสุขได้ตามอัตภาพที่เหมาะสมกับสถานะของตน โดยประยุกต์ใช้ได้กับการปฏิบัติตนของประชาชนทุกระดับตลอดเวลา ตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งมีความสมสมัยในการชี้นำสังคมให้สามารถรอดพ้นวิกฤต และใช้เป็นแนวทางในการวางแผนและการพัฒนาประเทศภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วได้เป็นอย่างดี

การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวปฏิบัติในการวางแผนและพัฒนาประเทศ อาจพิจารณาแยกออกได้เป็น 4 องค์ประกอบหลัก⁷ ดังนี้

แนวคิดหลัก : “แนวทางการดำรงอยู่และการปฏิบัติตนของประชาชนทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและการบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์”

แนวคิดและทิศทางการพัฒนาประเทศไทยให้สามารถดำรงอยู่ในประชาคมโลกได้อย่างมั่นคง มีเกียรติศักดิ์ศรี สงบสุขและสันติกับนานาประเทศนั้น จำเป็นต้องทบทวนหา “ดุลยภาพเชิงพลวัตรใหม่”⁸ เพื่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนกระบวนทรรศน์และวิถีการพัฒนาประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลางบนพื้นฐานความสมดุลพอดีระหว่าง “ความเข้มแข็งในการพึ่งตนเองของประชาชนและชุมชนที่เป็นฐานราก

⁶ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ : “กรอบแนวคิดทางทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” หน้า 59-61

⁷ เกษม วัฒนชัย : “พอเพียง” เอกสารปาฐกถาพิเศษเนื่องในพิธีเปิดชมรมเศรษฐศาสตร์ สถาบันปวช อังภากรณ์ หน้า 17

⁸ สุวิทย์ เมษินทรีย์ : “เศรษฐกิจพอเพียงในกระแสโลกาภิวัตน์ : การเชื่อมโยงโลกาภิวัตน์กับชุมชนวิวัฒน์”, หนังสือพิมพ์มติชน วันที่ 30 พฤษภาคม 2549

ของสังคมและความสมดุลในประโยชน์ของทุกภาคส่วนเศรษฐกิจและสังคมอย่างเป็นธรรม กับความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจของภาคธุรกิจและความร่วมมือเป็นพันธมิตรการพัฒนา กับประเทศต่างๆ ของไทยในโลกยุคโลกาภิวัตน์

เป้าประสงค์ : “ให้สังคมและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี”

เป้าประสงค์การพัฒนาประเทศ จึงต้องมุ่งสร้างความสมดุลของวิถีการพัฒนาให้เกิดขึ้นในทุกมิติของการพัฒนาแบบบูรณาการเป็นองค์รวมที่มี “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” ทั้งมิติเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และการเมือง รวมทั้งความสมดุลระหว่างมิติทางวัตถุกับจิตใจของคนในชาติ ขณะเดียวกันต้องสร้างความสมดุลของการพัฒนาระหว่างภายในประเทศกับโลกภายนอก โดยต้องรู้เท่าทันโลกาภิวัตน์ สามารถปรับตัวพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบจากความผันผวนของกระแสโลกาภิวัตน์ สามารถกลั่นกรองเลือกรับในสิ่งที่จะสร้างโอกาสการพัฒนาและป้องกันภัยคุกคามจากโลกภายนอก ทั้งด้านวัตถุ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมได้เป็นอย่างดี

หลักการ : “ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพออุดมต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน”

การวางแผนยุทธศาสตร์และการดำเนินการพัฒนาประเทศ รวมทั้งจัดทำแผนปฏิบัติการในทุกระดับ จะต้องยึดหลักการ “ความพอเพียง” ซึ่งมีคุณลักษณะสำคัญ 3 ประการที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างกันอย่างเป็นระบบ กล่าวคือ จำเป็นต้องใช้หลัก “ความมีเหตุผล” ในการคิดวิเคราะห์ เหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องและคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นอย่างรอบคอบ โดยรู้จักประมาณคือ “รู้เรา” ว่ามีจุดแข็งและจุดอ่อนในการพัฒนาเรื่องใดบ้าง และรู้เท่าทันสถานการณ์โลกยุคโลกาภิวัตน์คือ “รู้เขา” โดยต้องเข้าใจถึงโอกาสและภัยคุกคาม ข้อดีและข้อเสียที่เกิดขึ้นจากกระแสโลกาภิวัตน์ เพื่อที่จะรู้จักเลือกรับหรือนำสิ่งที่ดีและมีความเหมาะสมมาประยุกต์ใช้และเตรียมพร้อมรับมือกับสถานการณ์ที่อาจเป็นภัยคุกคามประเทศ วิธีคิดอย่างมีเหตุผลดังกล่าวนี้ จะนำไปสู่การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอเพียงหรือใช้หลัก “ความพอประมาณ” ในการพัฒนาประเทศให้เป็นไปอย่างสมดุล บนพื้นฐานความพอดีระหว่างความสามารถในการพึ่งตนเองกับความสามารถในการแข่งขันในเวทีโลก โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล และมีการเตรียมการจัดจัดการความเสี่ยงด้วยระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี” ให้พอเพียงพร้อมรับผลกระทบและเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นทั้งจากภายนอกและภายในประเทศ

ข้อเสนอพื้นฐาน : “จะต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ”

ในการขับเคลื่อนกระบวนการวางแผนและการพัฒนาทุกขั้นตอนให้เป็นไปตามหลักการ “ความพอเพียง” นั้น จำเป็นจะต้องใช้ “ความรู้” ทั้งความรู้ในหลักวิชาและความรู้ในตัวตนที่สะสมจากประสบการณ์ชีวิตจริงเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น และมีความรอบคอบในการนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงเข้าด้วยกันอย่างรอบด้าน และสอดคล้องกับการนำไปใช้ในการวางแผนและดำเนินการพัฒนาอย่างระมัดระวัง เป็นไปตามลำดับขั้นตอนและสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของวิถีชีวิตสังคมไทย เพื่อป้องกันความผิดพลาดล้มเหลวและเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จได้อย่างสมบูรณ์ และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อการพัฒนาประเทศ ขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างศีลธรรมทางจิตใจของคนใน

ชาติในทุกภาคส่วนและทุกระดับ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักวิชาการ และนักธุรกิจเอกชน ให้มีสำนึกใน “คุณธรรม” มีจริยธรรมและความซื่อสัตย์สุจริตในการปฏิบัติหน้าที่และดำเนินชีวิตด้วย “ความเพียร” คือ ความอดทนขยันหมั่นเพียร มีสติปัญญา ความรอบรู้และความรอบคอบ อันจะเป็นภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีให้พร้อมเผชิญต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติ

ดังนั้น กระบวนการพัฒนาระบบการพัฒนาประเทศในระยะ 10-15 ปีข้างหน้า จึงเป็นการพัฒนาแบบองค์รวมที่ยึด “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” อยู่บนพื้นฐานของ “คุณภาพเชิงพลวัต” ที่เชื่อมโยงทุกมิติอย่างบูรณาการ ทั้งมิติตัวคน สังคมและวัฒนธรรม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมและการเมือง ขณะเดียวกันมีคุณภาพการพัฒนาระหว่างภายในคือ “ความเข้มแข็งในการพึ่งตนเองของฐานรากของสังคมและความสมดุลในประโยชน์ของทุกภาคส่วนเศรษฐกิจและสังคมอย่างเป็นธรรม” กับภายนอกคือ “ความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจและสร้างพันธมิตรการพัฒนาในโลกาภิวัตน์” โดยให้ความสำคัญกับการนำทุนของประเทศที่มีศักยภาพและความได้เปรียบด้านอัตลักษณ์คุณค่าของชาติ ทั้ง “ทุนสังคม” “ทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม” และ “ทุนเศรษฐกิจ” มาใช้ประโยชน์อย่างบูรณาการและเกื้อกูลกัน พร้อมทั้งเสริมสร้างให้แข็งแกร่งเป็นเสมือนเสาหลักในการพัฒนาประเทศให้มั่นคงและสมดุล ควบคู่ไปกับการเสริมสร้างระบบและวัฒนธรรมธรรมาภิบาลและประชาธิปไตยในทุกภาคส่วนและทุกระดับ โดยใช้ความรอบรู้ คุณธรรมและความเพียรในกระบวนการพัฒนาที่อยู่บนหลักความพอประมาณ ความมีเหตุผลและมีภูมิคุ้มกันที่ดีให้พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบจากกระแสโลกาภิวัตน์ได้เป็นอย่างดี โดยมีบริบทการพัฒนาประเทศที่สำคัญ 5 ประการดังต่อไปนี้

ประการแรก : การพัฒนาคุณภาพคนและสังคมแห่งศีลธรรมและฐานความรู้ “คน” หรือ “ทุนมนุษย์” เป็นทุนสังคมที่สำคัญที่สุด และมีบทบาทเป็นทั้งผู้สร้างการพัฒนาและผู้ได้รับผลจากการพัฒนา จึงจำเป็นต้องพัฒนาศักยภาพคนในทุกมิติ ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา โดยเริ่มจากการเสริมสร้าง “สุขภาวะ” ของประชาชนให้มีสุขภาพแข็งแรงและมีพฤติกรรมสุขภาพที่ดีให้สามารถดูแลตนเองได้ และมีกำลังทำประโยชน์ต่อส่วนรวม และให้ความสำคัญต่อการสร้าง “ภูมิคุ้มกันทางจิตใจ” ของคน โดยเสริมสร้างบทบาทของสถาบันครอบครัว สถาบันทางศาสนาและสถาบันการศึกษาในการยึดเหนี่ยวจิตใจ สร้างศรัทธาและปลูกฝังให้คนยังระลึกใน “ศีลธรรมพื้นฐาน”⁹ คือ “การเคารพในศักดิ์ศรี คุณค่า สิทธิและหน้าที่ของความเป็นคนอย่างเท่าเทียมกัน” ยึดมั่นในคุณความดีทั้งต่อตนเองและผู้อื่น สำนึกใน “คุณธรรม” มีจริยธรรมในการดำเนินชีวิตและปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ความไม่โลภและไม่เบียดเบียนผู้อื่น ความเมตตา ความรู้ รัก สามัคคี ความรักชาติและการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม และมี “ความเพียร” คือ ความอดทน ขยันหมั่นเพียร มีสติ ปัญญาและรอบคอบ อันจะทำให้ดำเนินวิถีชีวิตอย่างมีความสุข รู้จักประมาณตน มีเหตุผลและรอบคอบระมัดระวัง นำไปสู่ “สังคมแห่งศีลธรรมความดี” ที่มีความสมดุลระหว่าง “โลกวัตถุ” กับ “จิตใจ” และมีความสันติสุข พร้อมไปกับการพัฒนาคนให้มี “ปัญญาความรอบรู้” ให้รู้ตัวเองและรู้นอกตัว โดยเชื่อมโยงฐานความรู้ในตัวคนจากชีวิตจริงเข้ากับฐานความรู้ในหลักวิชาอย่างบูรณาการให้รู้รอบด้าน กระตุ้นให้ใฝ่รู้และส่งเสริมให้เกิดเครือข่ายการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภูมิปัญญาในตัวคนที่มีหลากหลาย และถ่ายทอดเป็นภูมิปัญญาเปิดเผยอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์เป็นนวัตกรรมและองค์ความรู้ใหม่ๆ ที่สอดคล้องกับศักยภาพและโอกาสทางเศรษฐกิจของประเทศ นำไปสู่ “สังคมแห่งการเรียนรู้” อันจะเป็นภูมิคุ้มกันให้คนมีความรอบรู้เท่าทันและพร้อมเผชิญต่อการเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้นทั้งจากภายในและภายนอกได้

⁹ ประเวศ วะสี : เรื่องเดียวกัน, หน้า 10

ขณะเดียวกันพัฒนา “**สังคมฐานความรู้**” อย่างเป็นระบบ ให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมไทย และสอดคล้องกับกระแสโลกาภิวัตน์ โดยให้ความสำคัญต่อการวิจัยและพัฒนา **นวัตกรรมและเทคโนโลยี** ในแนวพืงตนเอง หรือมีความได้เปรียบทางการแข่งขันของเศรษฐกิจไทย ที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมเป็นลำดับแรก เน้นเทคโนโลยีที่ส่งเสริมการผลิตมากกว่าการบริโภคของประชาชนโดยเฉพาะสินค้าฟุ่มเฟือย หรือเทคโนโลยีที่ใช้ประโยชน์จากทุนทรัพยากรธรรมชาติและทุนมนุษย์อย่างสอดคล้องกับวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม¹⁰ โดยใช้ประโยชน์จากศักยภาพของทุนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่มีอยู่แล้ว และจากทุน “วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น” ที่มีคุณค่าหลากหลายซึ่งต้องรักษาและสืบสานสู่คนรุ่นหลัง โดยนำมาต่อยอดผสมผสานกับองค์ความรู้สมัยใหม่ให้เป็นจุดแข็งในการสร้างสรรค์คุณค่าเพิ่มในการผลิตสินค้าและบริการของไทย รวมตลอดทั้งพัฒนาองค์ความรู้ด้านเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่สอดคล้องกับศักยภาพความได้เปรียบในการผลิตสินค้าไทย อาทิ เทคโนโลยีชีวภาพ เทคโนโลยีวัสดุ และนาโนเทคโนโลยี เพื่อสร้างรากฐานของอุตสาหกรรมไทยให้สามารถพึ่งตนเองทางเทคโนโลยีได้มากขึ้น ลดการพึ่งพาความรู้และเทคโนโลยีจากต่างประเทศ อันจะเป็นการเพิ่มผลิตภาพและเพิ่มศักยภาพการแข่งขันของประเทศ รวมทั้งเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันต่อภัยคุกคามที่เกิดจากกระแสการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีอย่างรวดเร็วของโลก

ประการที่สอง : การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและเครือข่ายการพัฒนาในภูมิภาคและท้องถิ่น เพื่อสร้างความสมดุลในประโยชน์ของทุกภาคส่วนเศรษฐกิจและสังคมอย่างเป็นธรรม เป็นการพัฒนา “**เศรษฐกิจประชาชน**” ในส่วนภูมิภาคและชนบท ที่ให้ความสำคัญกับการรวมกลุ่มและพลังความร่วมมือของประชาชนใน “**การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอย่างยั่งยืน**” โดยพัฒนาแบบองค์รวมเพื่อความสมดุลของการพัฒนาและความยั่งยืนของการใช้ทุน ทั้งทุนเศรษฐกิจ ทุนสังคม วัฒนธรรมและภูมิปัญญา และทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างบูรณาการและเกื้อกูลกัน สอดคล้องกับศักยภาพพื้นที่ในแต่ละชุมชนท้องถิ่น ซึ่งมีอัตลักษณ์และความหลากหลายทางชีวภาพและความหลากหลายทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น “เป็นการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขระหว่างคนกับคน และระหว่างคนกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน” โดยยึดมั่นในหลักการ**เศรษฐกิจพอเพียง** ให้เป็น “**ภูมิคุ้มกัน**” ต่อผลกระทบที่ชุมชนอาจได้รับจากภายนอกและกระแสโลกาภิวัตน์ คือ “**การใช้ชีวิตบนพื้นฐานของการรู้จักตนเอง**” รู้จักพัฒนาตนเอง “**การคิดพึ่งพาตนเองและพึ่งพาซึ่งกันและกัน**” ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ และ “**การใช้ชีวิตอย่างพอเพียง**” รู้จักลดกิเลสและความต้องการของตนเองลง และทำประโยชน์ให้แก่ส่วนรวมมากขึ้น

ทั้งนี้ กระบวนการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนควรเป็นไปตามลำดับขั้นตอน เริ่มจาก “**การพึ่งตนเอง**” ในระดับครอบครัวในเรื่องปัจจัยสี่แล้วจึงพัฒนาตนเองให้ “**สามารถอยู่ได้อย่างพอเพียง**” ด้วยการลดรายจ่าย เพิ่มรายได้และอดออมให้พอมีพอกินพอใช้ ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น แก้ไขปัญหาตามเหตุและปัจจัยด้วยความสามารถและศักยภาพที่ตนเองมีอยู่ก่อนคิดพึ่งผู้อื่น เมื่อมีความเข้มแข็งและเป็นอิสระแล้ว จึงพัฒนาขึ้นมาเป็นการแลกเปลี่ยนในชั้นพึ่งพากันและกัน นำไปสู่การรวมกลุ่มกันในระดับชุมชนและทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม โดยมี “**การจัดการความรู้และกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน**” ให้ค้นพบและพัฒนาศักยภาพของตนเอง ได้รับอำนาจและสิทธิในการเข้าถึงและจัดการทรัพยากรสามารถตัดสินใจได้อย่างเป็นอิสระ และจัดการ “**ทุน**” ของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเพื่อบรรเทาปัญหาความยากจนในชุมชน และมีธรรมาภิบาลในการจัดการองค์กรชุมชนจนสามารถ “**พึ่งพาตนเอง**” ในระดับชุมชน แล้วจึงพัฒนา “**เครือข่าย**” สู่ภายนอกกับชุมชนอื่นแบบช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

¹⁰ สปิพนนท์ เกตุทัต : “ทางสายกลางของสังคมไทยในอนาคต : เทคโนโลยีที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม”, กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2534 หน้า 40-41

นอกจากนี้ ภาครัฐและภาคส่วนอื่นๆ ต้องมีบทบาทสนับสนุนให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชน โดยยึดหลักการทำงานแนวพระราชดำริ “ภูมิสังคม” และ “เข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา” เพื่อสร้าง “สันติสมานฉันท์และความเจริญที่ยั่งยืน” ปรับกลไกและกระบวนการทำงานให้เอื้อต่อวิถีการพัฒนาของชุมชน กระจายอำนาจและให้ความรู้แก่ชุมชนให้สามารถบริหารจัดการตนเอง และสนับสนุนการสร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนและวิสาหกิจชุมชนให้เข้มแข็ง และสามารถพัฒนาเชื่อมโยงกับภายนอกอย่างเป็นลำดับขั้นตอน อันจะทำให้ชุมชนดำรงอยู่ได้อย่างมีอัตลักษณ์ มีศักดิ์ศรีและอยู่อย่างยั่งยืน ขณะเดียวกันจำเป็นต้องพัฒนาความเจริญทางเศรษฐกิจและสังคมในระดับจังหวัดตามศักยภาพของพื้นที่ และสร้างเครือข่ายการพัฒนาเป็นกลุ่มจังหวัดในลักษณะพึ่งพากันและกันให้เข้มแข็ง และยั่งยืน เพื่อสร้างโอกาสการพัฒนา สร้างงานและสร้างรายได้ให้แก่ประชาชนและชุมชนในส่วนภูมิภาค และท้องถิ่น และขยายเชื่อมโยงสู่กลุ่มประเทศเพื่อนบ้านในภูมิภาคและสู่โลกาภิวัตน์ควบคู่ไปด้วย

ประการที่สาม : การพัฒนาเศรษฐกิจไทยบนฐานการผลิตที่แข็งแกร่งของประเทศ เพื่อสร้างความสามารถในการแข่งขันอย่างสร้างสรรค์ของ “เศรษฐกิจธุรกิจ” ที่สามารถใช้ประโยชน์จากกระแสโลกาภิวัตน์ได้อย่างชาญฉลาด รู้เท่าทันและก่อให้เกิดประโยชน์ต่อประเทศ โดยการพัฒนาเศรษฐกิจบนฐานการผลิตที่เป็นจุดแข็งแข็งแกร่งของประเทศ หรือการผลิตบนฐานความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบของประเทศไทยในระยะยาว¹¹ ซึ่งอยู่บนพื้นฐานศักยภาพและความได้เปรียบด้านอัตลักษณ์และคุณค่าของทุนสังคม ทุนทรัพยากรธรรมชาติ และทุนเศรษฐกิจ ที่มีสะสมมานานของชาติ ซึ่งประเทศอื่นเลียนแบบได้ยาก และคนไทยสามารถต่อยอดความรู้ พัฒนาผลิตภัณฑ์และสร้างนวัตกรรมใหม่ขึ้นได้ด้วยตนเอง เหมาะสมกับปัจจัยพื้นฐานหรือทุนที่มีอยู่เดิมในประเทศ ดังนั้น จึงต้องปรับโครงสร้างการผลิตของประเทศให้เข้มแข็งและแข่งขันได้ ทั้งภาคเกษตร อุตสาหกรรม และบริการ บนฐานองค์ความรู้ โดยเน้นการสร้างคุณค่า (Value Creation) ให้กับสินค้าและบริการของไทยที่มีจุดเด่นด้านวัฒนธรรม ทัศนคติไมตรี (Hospitality) และเอกลักษณ์ความเป็นไทย (Thainess) เพื่อพัฒนา “ความเก่ง” (Competence) ในการแข่งขันยุคโลกาภิวัตน์

ในการสร้างความแข็งแกร่งของธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อมให้สามารถแข่งขันได้ ต้องยึดหลัก “พึ่งพากันและกัน” โดยใช้กระบวนการพัฒนาเครือข่ายรวมกลุ่มกันเป็นคลัสเตอร์ (Cluster) และเชื่อมโยงห่วงโซ่อุปทาน (Supply Chain) บนฐานความรู้และนวัตกรรมที่เหมาะสม เพื่อลดต้นทุน ยกกระดับคุณภาพมาตรฐาน ความรวดเร็วในการประกอบธุรกิจ นำไปสู่การเพิ่มคุณค่าให้กับสินค้าและบริการ โดยภาครัฐสนับสนุนด้านการพัฒนาคุณภาพคน โครงสร้างพื้นฐานและโลจิสติกส์ และบริหารนโยบายเศรษฐกิจส่วนรวมให้มีเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ มีระบบการจัดการความเสี่ยงให้เป็นภูมิคุ้มกันที่ดีพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงทั้งจากภายนอกและภายใน มีการส่งเสริมการออมเพิ่มทางเลือกการระดมทุนและการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้จ่ายเงินและพัฒนาพลังงานทดแทน ที่จะช่วยลดความเสี่ยงและการพึ่งพาต่างประเทศ และให้มีการกระจายรายได้และผลประโยชน์จากการพัฒนาอย่างเป็นธรรมในทุกภาคส่วนเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนการเสริมสร้างความร่วมมือเป็นพันธมิตรการพัฒนาทั้งกลุ่มประเทศเพื่อนบ้านและนานาชาติ เพื่อเพิ่มบทบาทและความสามารถในการแข่งขันในเวทีโลก

¹¹ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ : “กระแสดัง : ทิศทางเศรษฐกิจไทยในอนาคต”, กรุงเทพมหานคร : ชัดเชส มีเดีย, 2542. หน้า 58

พลวัตการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของกระแสการค้าการลงทุนเสรีในยุคโลกาภิวัตน์ นำมาซึ่งความหลากหลายและซับซ้อนในภาคการผลิตและบริการ องค์ความรู้ เทคโนโลยีใหม่ๆ และนวัตกรรมที่ได้ถูกคิดค้นและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้การประกอบธุรกิจมิได้มุ่งเพียงตอบสนองความต้องการภายในประเทศเท่านั้น แต่ต้องคำนึงถึงการแข่งขันทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศด้วย ภาคธุรกิจเอกชนจึงต้องมี “ความรอบรู้เท่าทัน” บริบทการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น สามารถตัดสินใจทางธุรกิจและบริหารจัดการกับความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นในทุกสถานการณ์เพื่อเป็น “ภูมิคุ้มกันที่ดีในธุรกิจ” นอกจากนี้ การประกอบธุรกิจต้องคำนึงถึง “หลักพอประมาณและความมีเหตุผลในเชิงธุรกิจ” ในการพัฒนาตนเองเพื่อดำเนินธุรกิจให้เติบโตอย่างยั่งยืน “มีความรับผิดชอบ” ไม่เบียดเบียนทั้งต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในกิจการและต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม เมื่อธุรกิจเข้มแข็งแล้วควรมีส่วนร่วมสร้างชุมชนและสังคมให้เข้มแข็งและน่าอยู่ ซึ่งไม่เพียงสร้างประโยชน์ต่อส่วนรวมจากการคืนกำไรให้กับสังคม แต่ยังเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้องค์กรอย่างยั่งยืนด้วย

ประการที่สี่ : การสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากร ความหลากหลายทางชีวภาพ และคุณภาพสิ่งแวดล้อม ให้สามารถรักษาสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ รักษาความสมดุลของระบบนิเวศ และสร้างสภาพแวดล้อมที่ดี ให้เป็นฐานการดำรงวิถีชีวิตของประชาชนและชุมชนได้อย่างสมดุลและยั่งยืน โดยอนุรักษ์ฟื้นฟูดิน ลุ่มน้ำ ป่าไม้ ชายฝั่งทะเล และความหลากหลายทางชีวภาพ สร้างความเป็นธรรมให้ชุมชนมีสิทธิในการเข้าถึงและจัดการทรัพยากร ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นและสร้างจิตสำนึกของประชาชนและชุมชนให้มี “จริยธรรม” ในการอนุรักษ์และใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า พร้อมทั้งพัฒนาคุณค่าความหลากหลายทางชีวภาพ ที่อยู่บนฐานความรู้ ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่น และความสามารถในการจัดการของชุมชน เพื่อสร้างความมั่นคงด้านอาหารและสุขภาพ โดยพัฒนาอย่างเป็นลำดับขั้นตอน ให้เกิดกระบวนการพึ่งตนเองของชุมชนได้อย่างมั่นคง แล้วจึงขยายโอกาส สร้างเครือข่าย ยกกระดับภูมิปัญญาและนวัตกรรม สร้างคุณค่าเพิ่มของการผลิตสินค้าและบริการให้เชื่อมโยงกับเศรษฐกิจระดับประเทศและตลาดโลกในระยะยาว

นอกจากนี้ การสร้างสภาพแวดล้อมที่ดีเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและการพัฒนาที่ยั่งยืน ต้องส่งเสริมให้เกิด “การผลิตและการบริโภคอย่างยั่งยืน” โดยปรับเปลี่ยนแบบแผนการผลิตให้เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ และปรับพฤติกรรมการบริโภคของคนในสังคมให้มุ่งสู่ “ความพอเพียง” มากขึ้น รวมทั้งมีการจัดการมลพิษอย่างมีประสิทธิภาพและควบคุมมลพิษที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชน

ประการสุดท้าย : การเสริมสร้างระบบและวัฒนธรรมธรรมาภิบาลและประชาธิปไตยในสังคมไทย เพื่อสร้างความเป็นธรรมในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองให้กับทุกภาคส่วนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข และประเทศไทยมีเสถียรภาพสามารถยกระดับขึ้นสู่ความเป็นสากลในประชาคมโลก โดยเสริมสร้างความแข็งแกร่งของโครงสร้าง กลไก และกระบวนการบริหารจัดการประเทศบนหลักธรรมาภิบาลและประชาธิปไตย ที่ทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน ภาคประชาสังคม ภาคปัจเจกชนและครอบครัว มีส่วนร่วมผนึกพลังขับเคลื่อนการพัฒนาและการบริหารจัดการสังคมไทย ให้มีการสร้างความโปร่งใสของกระบวนการตัดสินใจ ซึ่งจะทำให้การทุจริตประพฤติมิชอบกระทำได้ยาก มีความรับผิดชอบตรวจสอบได้ และรับผิดชอบต่อผลการตัดสินใจ รวมทั้งมีกฎเกณฑ์ที่ดีกำหนดความสัมพันธ์ของทุกภาคส่วนที่ยุติธรรมชัดเจน และสร้าง “สิทธิ” และการยอมรับในส่วนรวมของแต่ละภาคส่วนในสังคม

ในด้านการบริหารจัดการภาครัฐ จำเป็นต้องลดขนาดของภาครัฐให้เล็กกะทัดรัดและมีประสิทธิภาพ โดยปรับบทบาทภารกิจจากเดิมที่ใช้อำนาจควบคุมและสั่งการมาเป็นการกำกับดูแลและสนับสนุนบทบาทของภาคประชาชนและภาคธุรกิจเอกชนให้มีดำเนินการร่วมกันในลักษณะหุ้นส่วนการพัฒนา และลดบทบาทและอำนาจของส่วนราชการในส่วนกลางลง โดยเพิ่มบทบาท มอบอำนาจและกระจายอำนาจการตัดสินใจและดำเนินการให้แก่ส่วนราชการในพื้นที่คือ ส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่น พร้อมทั้งปรับกลไกและกฎหมายเกี่ยวกับการจัดสรรทรัพยากรของประเทศให้สนับสนุนการพัฒนาในระดับพื้นที่และชุมชนท้องถิ่น ให้จังหวัดสามารถตั้งและรับการจัดสรรทรัพยากรโดยตรงเองได้ เพื่อนำมาพัฒนาจังหวัดให้สอดคล้องกับ “ภูมิสังคม” และเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่นและความต้องการของประชาชน ขณะเดียวกัน ปฏิรูปภาครัฐกิจเอกชนให้โปร่งใสและถูกต้องเป็นธรรมยิ่งขึ้น โดยลดการผูกขาด เร่งการแข่งขันที่เป็นธรรมและคุ้มครองผู้บริโภค พร้อมไปกับเร่งสร้างความเข้มแข็งของภาคประชาสังคมและภาคประชาชน และเพิ่มการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการประเทศให้เกิดการคานอำนาจภาครัฐและภาคธุรกิจเอกชน รวมตลอดทั้งเสริมสร้างและพัฒนาวัฒนธรรมประชาธิปไตย ให้เป็นส่วนหนึ่งของวิถีการดำเนินชีวิตของประชาชนในสังคมไทย โดยเฉพาะการวางรากฐานกระบวนการประชาธิปไตยโดยเพิ่มอำนาจแก่ประชาชนมากขึ้น

โดยสรุป กระบวนทรรศน์การพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จึงเป็น “การสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่ครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ” โดยการพัฒนาแบบองค์รวมที่ยึด “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” และวิถีการพัฒนาอยู่บนพื้นฐานของ “ดุลยภาพเชิงพลวัต” ที่เชื่อมโยงทุกมิติอย่างบูรณาการ ทั้งมิติตัวคน สังคมและวัฒนธรรม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และการเมือง รวมทั้งความสมดุลระหว่างมิติทางวัตถุกับจิตใจของคนในชาติ ขณะเดียวกันมีดุลยภาพการพัฒนาระหว่างภายในคือ “ความเข้มแข็งในการพึ่งตนเองของฐานรากของสังคมและความสมดุลในประโยชน์ของทุกภาคส่วนเศรษฐกิจและสังคมอย่างเป็นธรรม” กับภายนอกคือ “ความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจและสร้างพันธมิตรการพัฒนาในโลกาภิวัตน์” โดยให้ความสำคัญกับการนำทุนของประเทศที่มีศักยภาพและความได้เปรียบด้านอัตลักษณ์และคุณค่าของชาติทั้ง “ทุนสังคม” “ทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม” และ “ทุนเศรษฐกิจ” มาใช้ประโยชน์อย่างบูรณาการและเกื้อกูลกัน พร้อมทั้งเสริมสร้างให้แข็งแกร่งเป็นเสมือนเสาหลักในการพัฒนาประเทศให้มั่นคงและสมดุล ควบคู่ไปกับการเสริมสร้างระบบและวัฒนธรรมธรรมาภิบาลและประชาธิปไตยในทุกภาคส่วนและทุกระดับ โดยใช้ความรู้ คุณธรรมและความเพียรในกระบวนการพัฒนาที่อยู่บนหลักความพอประมาณ ความมีเหตุผล มีระบบภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งกระบวนทรรศน์การพัฒนาดังกล่าวนี้อจะเป็นภูมิคุ้มกันประเทศให้สามารถปรับตัวพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบจากความผันผวนของกระแสโลกาภิวัตน์ ทั้งด้านวัตถุ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจได้เป็นอย่างดี อันจะนำไปสู่ “ความอยู่ดีมีสุข” ของคนไทยทั้งชาติ เป็น “สังคมที่มีความสุขอย่างยั่งยืน” (Green and Happiness Society) และประเทศไทยสามารถ “ดำรงอยู่” ในประชาคมโลกได้อย่างมีเอกราชและอธิปไตยที่มั่นคง มีศักดิ์ศรีและเกียรติภูมิ สงบสุขและสันติกับโลกในที่สุด

ส่วนที่ 1

สถานการณ์การพัฒนาและบริบทการ
เปลี่ยนแปลงต่อการปรับตัวของประเทศ

ส่วนที่ 1

สถานการณ์การพัฒนาและบริบทการเปลี่ยนแปลงต่อการปรับตัวของประเทศ

1 สถานการณ์การพัฒนาประเทศ

ตลอดระยะเวลาของการพัฒนาประเทศภายใต้การมีแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 (พ.ศ.2504-2509) ถึงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545-2549) ประเทศไทยได้ยกระดับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศดีขึ้น เศรษฐกิจไทยมีการสะสมทุนและเติบโตในอัตราสูงอย่างต่อเนื่อง คนไทยมีรายได้เพิ่มขึ้นและมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ อย่างไรก็ตาม การมุ่งขยายตัวทางเศรษฐกิจบนพื้นฐานของการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างสิ้นเปลือง ได้นำไปสู่สถานการณ์การพัฒนาที่ไม่พึงประสงค์ที่สะท้อนปัญหาเชิงโครงสร้างที่ขาดสมดุล ทั้งด้านเศรษฐกิจที่พึ่งพาปัจจัยภายนอกในสัดส่วนที่สูง ขณะที่เศรษฐกิจในประเทศยังไม่เข้มแข็งมากพอที่จะเป็นภูมิคุ้มกันได้มากนัก เช่นเดียวกับสังคมไทยที่ภูมิคุ้มกันเริ่มลดลง และกำลังเผชิญกับปัญหาสังคมที่มีความรุนแรง ซับซ้อนและเป็นปัญหาในรูปแบบใหม่ๆ มากขึ้น นอกจากนี้ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมซึ่งเคยเป็นรากฐานที่มั่นคงของการพัฒนาและการดำรงชีวิตของชุมชนและสังคมก็ได้รับผลกระทบจากการถูกใช้อย่างสิ้นเปลือง สะท้อนความไม่สมดุลของการพัฒนาที่จะนำไปสู่ความไม่ยั่งยืนในอนาคต

ภายใต้การเปลี่ยนแปลงของบริบทโลกที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว อาทิ การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ การพัฒนาเทคโนโลยี และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้บริโภค จะส่งผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยในอนาคตโดยหลีกเลี่ยงไม่ได้ ความรุนแรงของผลกระทบอาจจะมากกว่าในอดีต เนื่องจากระบบเศรษฐกิจของไทยเป็นระบบเปิด และหากการพัฒนาประเทศยังไม่ได้ให้ความสำคัญกับการสร้างความสมดุลและภูมิคุ้มกัน รวมทั้งการตระหนักถึงคุณค่าของทุนที่มีอยู่ในประเทศทั้งทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งการสงวนรักษา การเสริมสร้าง ให้เข้มแข็งและการนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์อย่างรู้คุณค่าแล้ว การเปลี่ยนแปลงของบริบทโลกจะยิ่งส่งผลกระทบต่อความไม่มั่นคงและยั่งยืนในการพัฒนาประเทศไทยมากขึ้นได้ในอนาคต

1.1 ผลสำเร็จการพัฒนา

(1) ผลการพัฒนาประเทศในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 - แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2504-2544)

ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1-7 ที่ผ่านมามีเศรษฐกิจไทยมีการสะสมทุนและขยายตัวอย่างต่อเนื่อง โดยผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศขยายตัวจากระดับแสนล้านบาทเมื่อสิ้นแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 เป็น 4.6 ล้านล้านบาทเมื่อสิ้นแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 หรือประมาณ 42 เท่า ใน

รอบระยะเวลา 36 ปี รายได้ต่อหัวประชากรเพิ่มจาก 2 พันบาทต่อคนต่อปี เป็น 7.5 หมื่นบาทต่อคนต่อปีในช่วงเวลาเดียวกัน มูลค่าของทรัพย์สินถาวรที่มีอยู่ทั้งหมด หรือสต็อกทุนของประเทศเพิ่มจาก 1,927 พันล้านบาทในปี 2513 เป็น 10,852 พันล้านบาทในปี 2539 มีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่เชื่อมโยงเป็นเครือข่ายทั่วประเทศ ทั้งการขนส่งทางถนน รถไฟ ทางน้ำ และทางอากาศ รวมทั้งการพัฒนาด้านสังคมที่สามารถยกระดับคุณภาพชีวิตของคนไทยทั้งด้านการศึกษา สาธารณสุข ส่งผลให้คนไทยมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

อย่างไรก็ตาม ผลการพัฒนาประเทศที่เกิดขึ้นตลอดระยะเวลาดังกล่าว แม้จะได้สร้างความเจริญเติบโตให้เศรษฐกิจไทยอย่างต่อเนื่องก็ตาม แต่ก็ได้สะท้อนปัญหาเชิงโครงสร้างของประเทศที่สำคัญ คือการกระจายผลการพัฒนาที่ไม่ทั่วถึง เกิดความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของกลุ่มต่าง ๆ การเติบโตในเชิงปริมาณที่เกิดจากการเร่งรัดพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การเพิ่มผลผลิตที่เป็นผลมาจากการใช้แรงงานและทรัพยากรธรรมชาติในกระบวนการผลิตเพิ่มมากขึ้น การมุ่งส่งเสริมภาคอุตสาหกรรมเพื่อส่งออก ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของเศรษฐกิจในลักษณะที่ขาดสมดุลตามมา และมีผลต่อความเข้มแข็งของเศรษฐกิจไทยหลายประการ อาทิ การผลิตเปลี่ยนจากการพึ่งพาภาคเกษตรมาสู่ภาคอุตสาหกรรมมากขึ้น พึ่งการนำเข้าสินค้าทุนวัตถุดิบและเทคโนโลยีจากต่างประเทศในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งมีแนวโน้มมากขึ้นตามการเติบโตและขยายตัวของภาคอุตสาหกรรม อันเป็นสาเหตุสำคัญของการขาดดุลการค้าที่เรื้อรัง การพึ่งพิงการค้าระหว่างประเทศและเปิดประเทศมากขึ้น ทำให้เศรษฐกิจไทยขาดความสมดุลระหว่างภาคเศรษฐกิจต่างประเทศกับภาคเศรษฐกิจในประเทศ โดยเฉพาะเศรษฐกิจของชนบทที่พึ่งพาภาคเกษตรกรรมและอยู่ในภาวะที่อ่อนแอและเป็นลำดับ อีกทั้งทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นแหล่งทำมาหากินที่พึ่งของคนชนบทก็เสื่อมโทรมลง อันเนื่องจากการนำไปใช้เพื่อการสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างขาดความระมัดระวังในระยะที่ผ่านมา

นอกจากนี้ ผลการพัฒนาที่ขาดความสมดุลระหว่างด้านเศรษฐกิจกับด้านสังคมยังส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างในสังคมไทยให้มีความเป็นวัตถุนิยมมากขึ้น แม้ในด้านหนึ่งของการพัฒนาช่วยให้คนมีคุณภาพจากการเรียนรู้และการศึกษาที่สูงขึ้น แต่ในขณะเดียวกันได้ส่งเสริมให้เกิดการเอาเปรียบผู้ที่ยากจนกว่าโดยอาศัยช่องว่างของกฎระเบียบและความรู้ของคนในสังคม เกิดการแข่งขันกันสร้างรายได้และแสวงหาโอกาสเพื่อความสุขส่วนตนมากขึ้น เกิดปัญหาด้านศีลธรรม จริยธรรม และความขัดแย้งในสังคมจากความเหลื่อมล้ำของรายได้และการแข่งขันทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้น ทำให้ได้ข้อสรุปการพัฒนาในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1-7 ว่า เศรษฐกิจขยายตัว สังคมมีปัญหา การพัฒนาไม่ยั่งยืน

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 จึงได้ปรับเปลี่ยนกระบวนการพัฒนาใหม่ โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาคน ทั้งในฐานะผู้มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาและผู้ที่ได้รับประโยชน์หรือผลกระทบโดยตรงจากการพัฒนา เป็นการพัฒนาแบบองค์รวมที่มี **“คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา”** และมีกระบวนการพัฒนาที่บูรณาการทุกด้านให้เชื่อมโยงกัน โดยที่การพัฒนาเศรษฐกิจเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคนให้มีความสุขและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

อย่างไรก็ตาม โครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมที่อ่อนแอและการสร้างภูมิคุ้มกันที่ไม่เหมาะสม ทำให้เศรษฐกิจไทยต้องประสบกับภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจและการเงินอย่างรุนแรง ในปี 2540-2541 เศรษฐกิจไทยหดตัวมากที่สุดเป็นประวัติการณ์ถึงร้อยละ 10.8 ในปี 2541 ทำให้ต้องปรับแผนใหม่โดยให้ลำดับความสำคัญกับการฟื้นฟูเศรษฐกิจให้กลับมาขยายตัวและมี

เสถียรภาพเพื่อที่จะลดผลกระทบจากวิกฤตที่มีต่อคนและสังคม ตลอดจนการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้มีความเข้มแข็งและสมดุล พร้อมทั้งปรับระบบบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพและโปร่งใส ซึ่งผลของการบริหารจัดการนโยบายเศรษฐกิจหลังวิกฤตได้ช่วยทำให้เศรษฐกิจฟื้นตัวโดยต่อเนื่อง อีกทั้งแรงกดดันต่างๆ ที่มีต่อระบบเศรษฐกิจโดยเฉพาะในด้านเสถียรภาพเริ่มคลี่คลายลง และการแก้ไขปัญหาสถาบันการเงินมีความคืบหน้าตามลำดับ ขณะที่ทางด้านสังคมก็ได้ขยายหลักประกันสุขภาพหลักประกันทางสังคมและการคุ้มครองแรงงาน รวมทั้งการฟื้นฟูให้กิจกรรมทางเศรษฐกิจสามารถขยายตัวต่อไปได้เพื่อลดผลกระทบจากการว่างงานจนทำให้ตลาดแรงงานเข้าสู่ภาวะปกติ ซึ่งส่งผลให้ความอยู่ดีมีสุขของคนไทยโดยรวมดีขึ้นโดยชัดเจน

โดยสรุปแล้ว ผลการพัฒนาประเทศเมื่อสิ้นสุดแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 พบว่าการพัฒนาประเทศยังคงขาดความสมดุล การพัฒนาด้านเศรษฐกิจเป็นการขยายตัวเชิงปริมาณมากกว่าคุณภาพ บนพื้นฐานของการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสิ้นเปลือง ทั้งยังคงพึ่งภาคเศรษฐกิจระหว่างประเทศมากกว่าในประเทศ ขณะที่ยังมีปัญหาด้านการปรับตัวของสังคมไทยให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงในบริบทต่างๆ ที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในยุคโลกาภิวัตน์ และจะเป็นข้อจำกัดต่อการพัฒนาประเทศในระยะยาว

(2) ผลการพัฒนาประเทศในช่วงของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 – 2549) ได้มุ่งวางรากฐานการพัฒนาระบบเศรษฐกิจภายในประเทศให้เข้มแข็ง มีภูมิคุ้มกันต่อกระแสการเปลี่ยนแปลงจากภายนอกและสามารถพึ่งตนเองได้มากขึ้น ขณะเดียวกันได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่สมดุล ทั้งด้านตัวคน สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขของคนไทยทุกคน โดยยึดแนวคิดการพัฒนาแบบองค์รวมที่มี “*คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา*” ต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 และยังได้น้อมนำ “*ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง*” มาเป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาและบริหารประเทศ

ผลการพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 เศรษฐกิจของประเทศขยายตัวได้อย่างต่อเนื่องในอัตราเฉลี่ยร้อยละ 5.7 ต่อปี แม้จะเผชิญปัญหาราคาน้ำมันที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จนส่งผลกระทบต่อราคาสินค้าและอัตราเงินเฟ้อที่ขึ้นสูงในปี 2548 อย่างไรก็ตามอัตราเงินเฟ้อเฉลี่ยในช่วงแผนฯ 9 ยังอยู่ในกรอบเป้าหมายการบริหารเศรษฐกิจส่วนรวมที่ร้อยละ 3.0 ต่อปี และดุลบัญชีเดินสะพัดเฉลี่ยที่เกินดุลร้อยละ 3.1 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศซึ่งสูงกว่าเป้าหมายส่งผลให้เศรษฐกิจของไทยยังมีเสถียรภาพตามกรอบเป้าหมายการบริหารนโยบายเศรษฐกิจ ขณะที่ภาคการผลิตโดยเฉพาะภาคอุตสาหกรรมขยายตัวเกินเป้าหมาย จากประสิทธิภาพการผลิตที่เพิ่มขึ้นความสามารถในการแข่งขันของไทยปรับตัวดีขึ้น ความยากจนลดลง และความเหลื่อมล้ำทางรายได้ระหว่างคนจนกับคนรวยมีแนวโน้มดีขึ้น ขณะเดียวกันระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนดีขึ้นมาก อันเนื่องมาจากการดำเนินการเสริมสร้างสุขภาพอนามัย การมีหลักประกันสุขภาพที่มีการปรับปรุงทั้งด้านปริมาณและคุณภาพโดยครอบคลุมคนส่วนใหญ่ของประเทศ และการลดลงของปัญหายาเสพติด

ทั้งนี้ การพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 ได้ส่งผลกระทบต่อความเข้มแข็งของเศรษฐกิจไทยซึ่งอยู่ในระดับต้อยต่ำอย่างต่อเนื่องในช่วง 3 ปี แรกของแผนฯ 9 ได้ลดลงในปี 2548 และระดับความเข้มแข็งได้ลดลงต่ำกว่าปีสุดท้ายของแผนฯ 8 ทั้งนี้ เป็นผลจากความสามารถในการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจมีแนวโน้มลดลงตั้งแต่ในปี 2547 ปัจจัยสำคัญคือ การที่ต้องพึ่งพาการนำเข้าสินค้าทุน วัตถุดิบและกึ่งวัตถุดิบ พลังงาน เทคโนโลยี รวมทั้งการพึ่งตลาดต่างประเทศในสัดส่วนที่สูงขึ้นอย่างต่อเนื่องตามการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมและการส่งออกที่เป็นภาคการผลิตหลักในโครงสร้างการผลิตของเศรษฐกิจไทย ในขณะเดียวกัน ภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจได้ลดลงจากระดับการเปิดประเทศที่เพิ่มขึ้น และการเจริญเติบโตอย่างมีเสถียรภาพกำลังเผชิญกับปัญหาเงินเฟ้อและการขาดดุลบัญชีเดินสะพัดจากราคาพลังงานนำเข้า อย่างไรก็ตาม ความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจไทยที่ลดลง ยังไม่ส่งผลกระทบต่อภาวะความอยู่ดีมีสุขของคนไทย โดยยังคงอยู่ในระดับดีตลอดช่วง 4 ปีของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 แต่ปัจจัยที่ยังคงมีผลกระทบต่อความอยู่ดีมีสุขของคนไทย ส่วนหนึ่ง คือ ความสามารถในการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจของครอบครัวยากจน และอีกส่วนหนึ่งจากการบริหารจัดการที่ดีของภาครัฐในด้านความโปร่งใส ขณะที่การพัฒนาที่ยั่งยืนยังคงอยู่ในระดับที่ต้องปรับปรุงในมิติการพัฒนาด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม โดยในด้านสังคม ยังต้องพัฒนาด้านคุณภาพการศึกษาคนไทย การปรับปรุงภาพลักษณ์เรื่องการคอร์รัปชัน ส่วนด้านสิ่งแวดล้อมแม้จะมีการสงวนรักษาและฟื้นฟูทรัพยากรได้ดีขึ้น แต่ยังคงมีปัญหาด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพแหล่งน้ำ คุณภาพอากาศในเมืองหลักที่เกินมาตรฐาน และปริมาณการใช้สารเคมีทางการเกษตร

โดยสรุปแล้ว ผลการพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 แม้จะประสบผลสำเร็จที่สามารถผลักดันให้เศรษฐกิจขยายตัวได้อย่างมีเสถียรภาพ ยกกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนดีขึ้น อย่างไรก็ตาม การพัฒนาประเทศยังคงขาดความสมดุล การพัฒนาด้านเศรษฐกิจยังเป็นการพึ่งพามากกว่าการสร้างเสริมความเข้มแข็งภายในและการพึ่งตนเอง ขาดภูมิคุ้มกันที่จะรองรับความเสี่ยงจากปัจจัยภายนอกที่ไม่สามารถควบคุมได้ ขณะที่พัฒนาด้านคุณภาพคน และสิ่งแวดล้อมยังคงเป็นประเด็นที่ต้องแก้ไข ซึ่งสะท้อนให้เห็นปัญหาเชิงโครงสร้างของระบบเศรษฐกิจ สังคม และการบริหารจัดการของประเทศที่ขาดสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม **ทั้งนี้ส่วนหนึ่งเนื่องมาจากการใช้ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในเชิงปริมาณมากกว่าคุณภาพและประสิทธิภาพของการใช้** ส่งผลให้ทุนต่างๆ ได้สูญหายหรือลดน้อยลงไปเป็นจำนวนมาก อีกทั้งทุนที่มีอยู่ก็ไม่ได้ได้รับการเสริมสร้างให้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศเท่าที่ควร และจะเป็นข้อจำกัดต่อการพัฒนาประเทศอย่างมั่นคงและยั่งยืนในระยะยาว

1.2 การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและการเมือง

การพัฒนาประเทศจากอดีตถึงปัจจุบันเกือบ 5 ทศวรรษนั้น ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และการเมืองที่สำคัญ ซึ่งอาจจะส่งผลต่อการพัฒนาในระยะต่อไป ดังนี้

(1) ด้านเศรษฐกิจ

การขยายตัวของเศรษฐกิจไทยเกิดขึ้นบนพื้นฐานของการเร่งขยายตัวในเชิงปริมาณเป็นหลัก ให้ความสำคัญกับการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันมากกว่าการสร้างความเข้มแข็งให้เศรษฐกิจภายใน ในขณะที่ประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาอย่างทั่วถึง เกิดความไม่สมดุลและเป็นความเสี่ยง ทั้งในระดับภาพรวม และในสาขาการผลิต

(1.1) เศรษฐกิจไทยพึ่งพิงภาคต่างประเทศ จากการนำเข้าวัตถุดิบ สินค้าทุน พลังงาน เทคโนโลยีและนวัตกรรม

» **การเติบโตของภาคอุตสาหกรรมทำให้ต้องนำเข้าวัตถุดิบ และสินค้าทุนเป็นจำนวนมาก** เพื่อเพิ่มการผลิตสินค้าและบริการเพื่อการส่งออก โดยสัดส่วนการนำเข้าวัตถุดิบและสินค้าทุนต่อ GDP เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จากร้อยละ 36.93 ในปี 2545 เป็นร้อยละ 46.24 ในปี 2548 โดยเฉพาะการนำเข้าสินค้ากลุ่มน้ำมันที่ส่งผลต่อปัญหาการขาดดุลการค้า เพิ่มมากถึงร้อยละ 58.4 นอกจากนี้ การส่งเสริมและพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่ยังไม่สามารถสนับสนุนและตอบสนองการขยายตัวของภาคการผลิต ทำให้ต้องพึ่งการนำเข้าเทคโนโลยีโดยตรงจากต่างประเทศ โดยสัดส่วนรายจ่ายค่าลิขสิทธิ์และค่าธรรมเนียมใบอนุญาตต่อ GDP เพิ่มขึ้นต่อเนื่องจากร้อยละ 0.71 ในปี 2544 เป็น 0.87 ในปี 2545 และเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 1 ในปี 2548 ขณะที่ การค้าต่างประเทศของไทยทั้งการนำเข้าและส่งออกพึ่งพิงอยู่กับประเทศหลักเพียงไม่กี่ประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น สหภาพยุโรป และจีน การพึ่งพาต่างประเทศที่มากขึ้นในด้านปัจจัยการผลิตและพึ่งตลาดการค้าต่างประเทศเพียงไม่กี่ประเทศ ทำให้เศรษฐกิจไทยขาดภูมิคุ้มกันที่จะรองรับความเสี่ยงจากการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์โลกที่การแข่งขันรุนแรงมากขึ้น

» **การออมของประเทศยังต่ำไม่เพียงพอต่อความต้องการเงินเพื่อการลงทุน** การออมโดยรวมของประเทศ (Gross National Saving) ได้ลดลงจากระดับสูงสุดที่ร้อยละ 35 ของ GDP มาอยู่ที่ร้อยละ 30 ของ GDP ในระหว่างปี 2542-2546 โดยเฉพาะสัดส่วนการออมภาคเอกชนต่อ GDP ลดลงจากร้อยละ 12.6 ในปี 2541 เหลือร้อยละ 9.6 ในปี 2546 ในขณะที่สัดส่วนการลงทุนภาคเอกชนต่อ GDP เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องนับแต่ปี 2541 จากร้อยละ 12.7 เป็นร้อยละ 18.9 ในปี 2547 แม้ว่าภาครัฐจะมีบทบาทสนับสนุนการออมที่เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 4.5 ในปี 2541 เป็นร้อยละ 8.0 ในปี 2547 แต่ยังเป็นระดับที่ไม่เพียงพอต่อความต้องการลงทุน ทำให้ต้องพึ่งพาการลงทุนและการสะสมทุนของต่างชาติอย่างต่อเนื่อง จึงทำให้เกิดความเสี่ยงจากการย้ายฐานการลงทุน และการส่งกลับผลตอบแทนจากการลงทุนแทนที่จะมีการสะสมทุนต่อเนื่องในประเทศไทย นอกจากนี้ กระแสการเคลื่อนย้ายทุนอย่างเสรี ยังทำให้เศรษฐกิจไทยมีความอ่อนไหวต่อการเคลื่อนย้ายเงินทุนระหว่างประเทศ เนื่องจากตลาดเงินและตลาดทุนของไทยมีขนาดเล็กเมื่อเทียบกับกองทุนขนาดใหญ่ จากต่างชาติ

» **เศรษฐกิจไทยพึ่งพาพลังงานเพิ่มขึ้นในระดับสูง** ความต้องการใช้พลังงานของประเทศมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นตามการขยายตัวทางเศรษฐกิจ ขณะที่พลังงานที่ผลิตได้ในประเทศไม่เพียงพอต่อความต้องการนำเข้า โดยพลังงานส่วนใหญ่ร้อยละ 80 ต้องนำเข้าจากต่างประเทศ ซึ่งเป็นการนำเข้าน้ำมันดิบมากที่สุด(ร้อยละ 90 ของปริมาณนำเข้าพลังงานทั้งหมด)

ดังนั้นแนวโน้มราคาน้ำมันในตลาดโลกที่เพิ่มสูงมากจึงทำให้มีความเสี่ยงต่อฐานะดุลบัญชีเดินสะพัดและเสถียรภาพทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น ขณะที่ประสิทธิภาพการใช้พลังงานและสัดส่วนการใช้พลังงานหมุนเวียนต่อพลังงานทั้งหมดมีแนวโน้มลดลง ดังนั้นการแสวงหาพลังงานทดแทนจึงเป็นเรื่องที่สำคัญในอนาคต

(1.2) โครงสร้างเศรษฐกิจของประเทศขาดความสมดุล ขณะที่คุณภาพและประสิทธิภาพการผลิตยังคงเป็นข้อจำกัดของการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน

» **ความไม่สมดุลของโครงสร้างเศรษฐกิจของประเทศส่งผลให้ประเทศไทยมีความเปราะบางต่อการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยภายนอก** ผลการพัฒนาประเทศที่ก่อให้เกิดเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างการผลิตไทยจากการพึ่งภาคเกษตรมาสู่การพึ่งภาคอุตสาหกรรม โดยมีสัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศสูงถึงกว่าร้อยละ 90 ขณะที่ภาคเกษตรซึ่งเป็นสาขาการผลิตที่ไทยมีศักยภาพ และเป็นแหล่งอาชีพของคนเกือบร้อยละ 50 ของแรงงานทั้งหมด แต่มีสัดส่วนในผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศไม่ถึงร้อยละ 10 ความไม่สมดุลของโครงสร้างการผลิตดังกล่าว ส่งผลให้ประชาชนในภาคเกษตรมีรายได้ต่ำ ฐานะยากจน การพึ่งภาคการผลิตภาคใดภาคหนึ่งมากเกินไป จะเป็นความเสี่ยงของการสร้างฐานเศรษฐกิจที่มั่นคงและยั่งยืนในอนาคต

ขณะเดียวกันภายในภาคการผลิตเองก็ยังไม่มีความไม่สมดุลในทุกสาขาการผลิต กล่าวคือ ในสาขาการเกษตรร้อยละ 70 เป็นการผลิตในสาขาพืช ขณะที่สาขาปศุสัตว์และประมง มีสัดส่วนรวมกันเพียงประมาณร้อยละ 25 และในสาขาพืชยังมีสินค้าหลักไม่กี่ชนิด ได้แก่ ข้าว ยางพารา อ้อย มันสำปะหลัง ผักผลไม้ ซึ่งมีมูลค่ารวมกันกว่าร้อยละ 70 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมสาขาพืช ส่วนสาขาประมงมีกุ้งเป็นสินค้าหลัก สาขาปศุสัตว์มีไก่ และโค เป็นสินค้าหลัก ดังนั้น เมื่อเกิดปัญหากับสินค้าหลัก เช่น ภัยแล้ง อุทกภัย ไข้หวัดนก โรคกุ่มะบาด จึงส่งผลให้ผลผลิตลดลงอย่างมาก เป็นความเสี่ยงที่เกิดขึ้นในภาคการเกษตรจากการพึ่งพาสินค้าหลักเพียงบางประเภท สำหรับภาคอุตสาหกรรมมีสินค้าหลักไม่มากนักชนิดเช่นกัน ที่สำคัญได้แก่ คอมพิวเตอร์และอุปกรณ์ รถยนต์ แผงวงจรไฟฟ้า เม็ดพลาสติก เหล็กและเหล็กกล้า เสื้อผ้าสำเร็จรูป เคมีภัณฑ์ เป็นต้น และหลายสินค้าเป็นการลงทุนจากต่างประเทศที่ต้องการใช้แรงงานราคาถูกในประเทศไทย และหลายชนิดเป็นการพึ่งพาวัตถุดิบและเทคโนโลยีจากต่างประเทศ จึงมีความเสี่ยงหากนักลงทุนต่างประเทศเปลี่ยนฐานการผลิตไปยังประเทศอื่น การไม่สามารถนำเข้าวัตถุดิบหรือมีราคาแพงจนแข่งขันไม่ได้ ทำให้ภาคอุตสาหกรรมของไทยไม่ได้เติบโตอย่างมีเสถียรภาพ มั่นคงและยั่งยืนเท่าที่ควร

» **ประสิทธิภาพการผลิตยังอยู่ในระดับต่ำ** โดยผลิตภาพการผลิตรวมในช่วง 4 ปีของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 (ปี 2545-2548) ขยายตัวเฉลี่ยร้อยละ 3.43 ทั้งนี้มาจากผลิตภาพรวมนอกภาคเกษตรเฉลี่ยร้อยละ 3.45 ขณะที่ผลิตภาพรวมภาคเกษตรเฉลี่ยลดลงร้อยละ 1.94 เนื่องจากการขยายตัวของภาคเกษตรกรรมอาศัยการเพิ่มปริมาณการใช้ปัจจัยการผลิตจากที่ดินและแรงงาน อีกทั้งผลผลิตพึ่งพาธรรมชาติเป็นหลัก นอกจากนี้การส่งออกผลผลิตยังเป็นไปเพื่อขายในรูปวัตถุดิบและการแปรรูปสินค้าขั้นต้นโดยขาดการสร้างมูลค่า (Value Creation) จากนวัตกรรมและภูมิปัญญาที่มีอยู่ให้มีมูลค่าเพิ่มที่สูงขึ้น อีกทั้งยังมีความอ่อนด้อยในเรื่องมาตรฐานและคุณภาพสินค้าและบริการ ที่จะป็นภูมิคุ้มกันให้กับภาคการผลิต

» **ปัจจัยหลักด้านโครงสร้างพื้นฐานยังมีจุดอ่อน** โดยแม้โครงสร้างพื้นฐานทั่วไป (เช่น ถนน รถไฟ ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ฯลฯ) จะมีอยู่ครอบคลุมทั่วประเทศตอบสนองความต้องการทางเศรษฐกิจได้ในเชิงปริมาณ แต่ยังมีขาดประสิทธิภาพและการเชื่อมโยงที่เป็นระบบ ทำให้ไม่ประหยัดและมีต้นทุนสูง ส่วนโครงสร้างพื้นฐานด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรมของไทยต่างอยู่ในระดับต่ำและตกเป็นรองประเทศเพื่อนบ้านที่เป็นคู่แข่งทางการค้า อาทิ ความสามารถในการซึมซับเทคโนโลยี (Technology Absorption) ที่ต่ำกว่าสิงคโปร์ เกาหลีและมาเลเซีย มีปัญหาการขาดแคลนนักวิจัย ครู อาจารย์ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ โดยมีสัดส่วนนักวิจัยต่อประชากรเพียง 2.87 คนต่อประชากร 1 หมื่นคน ในปี 2546 เทียบกับสิงคโปร์ที่มีสัดส่วนนักวิจัยต่อประชากร 47.8 คนต่อประชากร 1 หมื่นคน นอกจากนี้ค่าใช้จ่ายการวิจัยและพัฒนาอยู่ในระดับต่ำเพียงร้อยละ 0.26 ของ GDP ต่ำกว่าเป้าหมายที่กำหนดในแผน (เท่ากับร้อยละ 0.4 ของ GDP) ฯลฯ เป็นต้น ล้วนชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นเร่งด่วนที่ต้องเร่งลงทุนพัฒนาฐานความรู้และนวัตกรรม ตลอดจนความสามารถทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของประเทศเพื่อสร้างมูลค่าความมั่งคั่ง และคุณภาพชีวิตให้กับคนในประเทศ

» **แรงงาน/ทรัพยากรมนุษย์ยังปรับตัวไม่เท่าทันการเปลี่ยนแปลง** โดยความต้องการแรงงานในภาคอุตสาหกรรม บริการและโลจิสติกส์ของประเทศ ส่วนใหญ่มุ่งไปที่ระดับมัธยมปลายหรือต่ำกว่า แต่การยกระดับการศึกษาของแรงงานให้มีการศึกษาสูงกว่าประถมศึกษาเพิ่มเพียงเล็กน้อยจากร้อยละ 38.0 ในปี 2546 เป็นร้อยละ 39.8 ในปี 2548 ต่ำกว่าเป้าหมายที่กำหนดไว้ร้อยละ 50 ในปีสุดท้ายของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 จึงยังเป็นจุดอ่อนอย่างมากต่อการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ

(1.3) ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจยังเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างที่สำคัญของประเทศ ถึงแม้ว่าปัญหาความยากจนได้รับการแก้ไขอย่างต่อเนื่องจนลดความรุนแรงไปมาก และการกระจายรายได้โดยรวมมีแนวโน้มดีขึ้น จากการที่เศรษฐกิจขยายตัวเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 ประกอบกับการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจจากฐานของรัฐ ที่มุ่งสร้างงาน เพิ่มรายได้ และลดรายจ่าย ส่งผลให้รายได้ของครัวเรือนเพิ่มสูงขึ้น ปัญหาความยากจนได้ลดลงอย่างรวดเร็วจากสัดส่วนคนจนร้อยละ 21.3 ของประชากรทั่วประเทศ ในปี 2543 ลดลงเป็นร้อยละ 15.5 หรือคิดเป็นจำนวนคนจน 9.5 ล้านคน ในปี 2545 และลดลงต่อเนื่องเหลือเพียงสัดส่วนร้อยละ 11.3 ในปี 2547 คิดเป็นจำนวนคนจน 7.1 ล้านคน แต่การกระจายการพัฒนาที่เป็นธรรมยังเป็นปัญหาสำคัญของประเทศ โดยผลการพัฒนายังคงกระจุกตัวอยู่ในกรุงเทพมหานครและภาคกลางกว่าร้อยละ 70 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมประเทศ ความแตกต่างรายได้เฉลี่ยต่อหัวของภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีรายได้เฉลี่ยต่ำสุดกับกรุงเทพมหานครยังคงห่างกันถึง 8 เท่า นอกจากนี้แม้ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้ระหว่างกลุ่มคนจนที่สุดและกลุ่มคนรวยที่สุด จะลดลงจาก 13.3 เท่าในปี 2545 เหลือเป็น 12.2 เท่าในปี 2547 แต่กลุ่มคนที่รวยสุดร้อยละ 20 หรือคิดเป็นประชากรเพียงหนึ่งในห้าของประเทศ ยังมีรายได้รวมกันเกินกว่าครึ่งหนึ่งของรายได้รวมทั้งหมดของประเทศ

(2) สถานการณ์ด้านสังคม

การพัฒนาที่ผ่านมา แม้จะทำให้คุณภาพชีวิตของคนไทยดีขึ้น ความอยู่ดีมีสุขของคนไทยเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่ก็ได้สะท้อนให้เห็นปัญหาในสังคมไทยที่ ส่วน

หนึ่งอาจเกิดจาก **“คุณภาพคน”** ซึ่งเป็นปัจจัยหลักของการพัฒนายังมีคุณภาพไม่สอดคล้องกับทิศทางและความต้องการของประเทศ คนไทยยังไม่ได้มีการพัฒนาศักยภาพ ความรู้ ทั้งคุณภาพการศึกษาและการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต รวมถึงการมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาประเทศมากเท่าที่ควร ทั้งยังไม่ได้ให้ความสำคัญกับการใช้ทุนทางสังคมที่มีอยู่ภายในประเทศมาเพิ่มขีดความสามารถในการพึ่งพาตนเองมากนัก ส่งผลให้ภูมิคุ้มกันของคนและสังคมไทยในกระแสโลกาภิวัตน์ลดน้อยลง

(2.1) การพัฒนาศักยภาพคนยังไม่สามารถเสริมสร้างสุขภาพทางกาย จิตใจ และ สติปัญญา ให้คนไทยได้อย่างทั่วถึงและทันต่อกระแสการเปลี่ยนแปลง

» **สุขภาพของคนไทยโดยรวมดีขึ้น แต่ยังมีพฤติกรรมเสี่ยงที่ทำลายสุขภาพ** ถึงแม้สุขภาพอนามัยโดยรวมของคนไทยอยู่ในระดับดีขึ้นมาตลอดอย่างต่อเนื่อง โดยเป็นผลมาจากคนไทยสามารถเข้าถึงบริการประกันสุขภาพในทุกรูปแบบเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 78.2 ของประชากรทั้งประเทศในปี 2544 เป็นร้อยละ 93.7 ในปี 2546 และร้อยละ 96.3 ในปี 2548 อย่างไรก็ตาม ประชาชนส่วนใหญ่ยังขาดความตระหนักและขาดความรู้ในการดูแลสุขภาพที่ถูกต้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งยังมีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการทำลายสุขภาพ เช่น การสูบบุหรี่ การดื่มสุราจัด การใช้ชีวิตในสถานบันเทิง การขาดการออกกำลังกาย การนิยมบริโภคอาหารไม่ถูกสุขลักษณะ การอยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีมลภาวะ เป็นต้น ทำให้การเจ็บป่วยด้วยโรคที่ป้องกันได้ยังคงเพิ่มขึ้น โดยโรคหัวใจสูงเป็นอันดับหนึ่งของการเจ็บป่วยทั้งหมด จาก 317.67 ต่อประชากรแสนคน ในปี 2544 เพิ่มขึ้นเป็น 503.10 ต่อประชากรแสนคน ในปี 2547 รองลงมา ได้แก่ โรคความดันโลหิตสูงและเบาหวาน ขณะเดียวกันโรคเครียด วิตกกังวล และซึมเศร้าจากสาเหตุต่าง ๆ ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น รวมไปถึงภาวะโรคอ้วนที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องในทุกกลุ่มอายุ

» **การพัฒนาทางการศึกษาทำให้คนไทยมีโอกาสทางการศึกษาสูงขึ้น แต่ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของเด็กไทยยังต่ำกว่าร้อยละ 50** โดยจำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยของประชาชนได้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจาก 7.4 ปี ในปี 2544 เป็น 8.5 ปี ในปี 2548 อย่างไรก็ตาม ยังไม่ถึงระดับการศึกษาภาคบังคับและยังต่ำกว่าประเทศเพื่อนบ้านในแถบเอเชีย เช่น ญี่ปุ่น เกาหลี และสิงคโปร์ ที่ประชากรมีการศึกษาเฉลี่ยประมาณ 10 – 12 ปี ขณะที่คุณภาพทางการศึกษาซึ่งเป็นรากฐานสำคัญที่จะพัฒนาเด็กไทยให้มีศักยภาพเป็นกำลังสำคัญของการพัฒนาประเทศได้อย่างมั่นคงยังเป็นจุดอ่อน โดยผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของเด็กนักเรียนไทยที่วัดจากคะแนนเฉลี่ยของการทดสอบ 3 วิชาหลัก (ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และคณิตศาสตร์) ต่ำกว่าร้อยละ 50 มาโดยตลอด โดยเฉพาะในปี 2547 ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มัธยมศึกษาปีที่ 3 และมัธยมศึกษาปีที่ 6 ลดลงจากร้อยละ 43.89 ในปี 2544 เหลือร้อยละ 38.61 นอกจากนี้การจัดการศึกษายังหละหลวม เด็กและเยาวชนให้เป็นคนดีของสังคมได้ไม่เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลง เด็กและเยาวชนบางส่วนจึงมีพฤติกรรมไม่เหมาะสม ขาดการเคารพเชื่อฟังผู้อาวุโส ขาดความกตัญญูรู้คุณ ในขณะเดียวกันยังรู้ไม่เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงจากกระแสภายนอก ไม่สามารถปรับตัวและแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นในชีวิตได้ นิยมใช้อารมณ์และความรุนแรงมากกว่าเหตุและผล หันไปนิยมและซึมซับวัฒนธรรมที่ไม่พึงประสงค์มากขึ้น

» **องค์ความรู้ของคนไทยยังไม่พร้อมที่จะเข้าสู่สังคมเศรษฐกิจฐานความรู้ได้อย่างเหมาะสม** การพัฒนาการเรียนรู้เพื่อนำไปสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิต ยังมีเพียงครึ่งหนึ่งของทั้งประเทศ ประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไปที่จบป.6ขึ้นไปและมีความสามารถในการอ่านเขียนและคำนวณในเบื้องต้น ที่นำไปสู่การคิดเป็นทำเป็น มีเพียงร้อยละ 60 ของประชากร และถึงแม้ว่า

การสร้างองค์ความรู้ใหม่ซึ่งเป็นผลผลิตจากการวิจัยและพัฒนาเพิ่มขึ้น แต่การนำองค์ความรู้ไปใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์อยู่ในระดับต่ำ โดยจำนวนสิทธิบัตรทั้งหมดที่จดทะเบียนในประเทศไทยคิดเป็นสัดส่วน 0.4 ของสิทธิบัตรทั่วโลก และร้อยละ 77 เป็นการขอจดทะเบียนโดยชาวต่างชาติ ในช่วงปี 2545-2546 สิทธิบัตรการประดิษฐ์ของคนไทยส่วนใหญ่เป็นการพัฒนาเทคโนโลยีขั้นต้น การสร้างมูลค่าเพิ่มที่เกิดจากการมีสิทธิบัตรจึงไม่สูงนัก นอกจากนี้ ยังพบว่ารูปแบบการนำองค์ความรู้มาใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ยังอยู่ในระดับต่ำ คือ เป็นอันดับที่ 30 จาก 52 ประเทศ ในขณะที่สิงคโปร์ เกาหลีและมาเลเซียอยู่ในอันดับที่ 5 10 และ 14 ตามลำดับ

(2.2) สภาพแวดล้อมในการดำรงชีวิตของคนไทยอยู่ในระดับดี จากปัญหาเสพติดที่ลดความรุนแรงลง แต่ยังมีปัญหาในเรื่องอาชญากรรม อุบัติภัย และภัยพิบัติ สภาพแวดล้อมในการดำรงชีวิตโดยรวมของคนไทยดีขึ้น เป็นผลมาจากปัญหาเสพติดที่ลดลงมาก จากการที่ภาครัฐให้ความสำคัญกับการปราบปรามยาเสพติดอย่างจริงจัง ทำให้สัดส่วนคดียาเสพติดลดลงจาก 422.8 คดีต่อประชากรแสนคน ในปี 2545 เป็น 160.3 คดีต่อประชากรแสนคน ในปี 2548 อย่างไรก็ตามคดีอาชญากรรมมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น ทั้งการประทุษร้ายต่อทรัพย์สินจาก 109.7 คดี เพิ่มขึ้นเป็น 122.1 คดีต่อประชากรแสนคน และประทุษร้ายต่อชีวิต ร่างกาย และเพศ จาก 60.5 คดี เพิ่มขึ้นเป็น 73.4 คดีต่อประชากรแสนคนในระยะเวลาเดียวกัน ยังเป็นภัยคุกคามต่อความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของคนไทย นอกจากนี้ คนไทยยังต้องประสบกับความสูญเสียจากภัยพิบัติและอุบัติเหตุเป็นมูลค่าสูงอย่างต่อเนื่องทุกปี และต้องเผชิญกับปัญหาสภาวะแวดล้อมที่มีมลพิษและปริมาณขยะที่มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นทุกปี

(2.3) สถาบันหลักทางสังคมอยู่ในสภาพอ่อนแอและมีบทบาทในการสร้างทุนมนุษย์ลดลง โดยเฉพาะสถาบันครอบครัว ซึ่งเป็นสถาบันพื้นฐานของสังคมไม่สามารถทำหน้าที่ให้การอบรมเลี้ยงดู ปลูกฝังจริยธรรม คุณธรรม ค่านิยมให้แก่เด็กและเยาวชนได้อย่างสมบูรณ์ อัตราการหย่าร้างอยู่ในระดับค่อนข้างสูงอย่างต่อเนื่องจาก 4.4 คู่ต่อพันครัวเรือนในปี 2544 เป็น 5.0 คู่ต่อพันครัวเรือนในปี 2548 จากปัจจัยเสี่ยงหลายประการ โดยเฉพาะการขาดความรู้และทักษะเกี่ยวกับการใช้ชีวิตคู่ ปัญหาบั่นทอนทางเศรษฐกิจและสังคม มีครอบครัวกว่าร้อยละ 40 ที่ไม่มีความสามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ ในขณะที่ **สถาบันการศึกษา** ก็ให้ความสำคัญกับการพัฒนาความรู้ตามค่านิยมในสังคมและปริมาณเด็กที่เข้าเรียนมากกว่าคุณภาพของการศึกษา การปรับใช้ความรู้จากการศึกษา เพื่อการดำรงชีวิตและการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมที่ดั่งงาม ในส่วน**สถาบันศาสนา** ซึ่งมีศาสนสถานมากกว่า 3 หมื่นแห่งทั่วประเทศ ก็อยู่ในภาวะขาดความน่าเชื่อถือที่จะใช้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน ผู้เผยแพร่หลักคำสอนบางส่วน(พระสงฆ์)เองก็มีพฤติกรรมไม่เหมาะสม ทำให้ขาดความน่าเชื่อถือ ศรัทธา รวมทั้ง **สถาบันการเมืองการปกครอง** ยังมีลักษณะการบริหารจัดการแบบรวมศูนย์ ขาดการบูรณาการในการกิจของหน่วยงานต่างๆ และสถาบัน**ธุรกิจเอกชน** มีส่วนร่วมในการช่วยเหลือสังคมมากขึ้น แต่ก็มีเฉพาะธุรกิจขนาดใหญ่ และกิจกรรมส่วนใหญ่เน้นไปที่การส่งเสริมการศึกษา รองลงมาเป็นการพัฒนาสังคม อาทิ การบริจาคเงิน/สิ่งของ และการรักษาสิ่งแวดล้อม ในขณะที่**สถาบันสื่อ** ยังมีบทบาทน้อยในการกระตุ้นสังคมในทางสร้างสรรค์ บางกรณีขาดการกลั่นกรองข้อเท็จจริง หรือไม่คำนึงถึงผลกระทบต่อสังคม นอกจากนี้บางประเภทยังชี้นำไปสู่พฤติกรรมและค่านิยมที่ขัดต่อวัฒนธรรมไทย ส่งผลกระทบให้เกิดปัญหาสังคมต่างๆ ตามมา ความอ่อนแอของสถาบันสำคัญๆ ทางสังคม ทำให้ขาดพลังในการพัฒนาประเทศ ทำให้คนไทยขาดภูมิคุ้มกัน จึงจำเป็นต้องพัฒนาให้กลับมามีบทบาทหน้าที่เป็นฐานที่มั่นที่มั่นคงเพื่อการดำรงชีวิตในสังคมและการพัฒนาประเทศ

(2.4) วัฒนธรรมและค่านิยมที่ตึงตังซึ่งเป็นภูมิคุ้มกันของสังคมไทยเริ่มเสื่อมถอย โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กและเยาวชนที่หันไปชื่นชอบวัฒนธรรมแบบใหม่ รับวัฒนธรรมที่ไม่พึงประสงค์มากขึ้น ขณะที่วัฒนธรรมไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่นถูกละเลยและมีการถ่ายทอดสู่คนรุ่นใหม่น้อยลง การสืบสานอย่างต่อเนื่อง ประกอบกับระบบคุณค่าที่ตึงตังของไทยที่เสื่อมถอยลง ทั้งเรื่องจิตสำนึก ความเอื้ออาทร การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ระบบคุณค่าที่ตึงตังที่ลดน้อยลง ส่วนหนึ่งเนื่องมาจากสถาบันครอบครัวที่อ่อนแอไม่สามารถทำหน้าที่ได้อย่างสมบูรณ์ และการจัดการศึกษาที่ไม่สามารถพัฒนาการเรียนรู้ของคนในสังคมไทยให้สามารถปรับตัวและรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม ส่งผลต่อการเสื่อมถอยทางจริยธรรม และวัฒนธรรมซึ่งนำไปสู่ประเด็นปัญหาสังคมต่าง ๆ ตามมา

(2.5) การบริหารจัดการที่ดีในสังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงที่เป็นรูปธรรมทั้งในภาคราชการ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ตั้งแต่ภายหลังการเกิดวิกฤติเศรษฐกิจเมื่อปี 2540 ภาคราชการพัฒนาทุกภาคส่วนได้พยายามผลักดันและเสริมสร้างระบบบริหารจัดการที่ดีให้เกิดขึ้นในสังคมไทย ซึ่งการดำเนินงานมีความก้าวหน้าค่อนข้างมาก โดยภาคราชการได้มีการประกาศใช้พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 และแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบราชการไทย ส่งผลให้ราชการไทยปรับตัวก้าวสู่ความทันสมัยและมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น ส่วนภาคเอกชนได้มีแนวทางและมาตรการเสริมสร้างบรรษัทภิบาลที่ดี ประกอบกับรัฐธรรมนูญ 2540 ได้วางกลไกตรวจสอบถ่วงดุลภาคราชการและให้ความสำคัญกับ**การมีส่วนร่วมของประชาชน**เป็นอย่างมาก จึงทำให้การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการพัฒนามีแนวโน้มดีขึ้นอย่างชัดเจน ทั้งการมีส่วนร่วมในด้านการเมือง โดยสถิติการเลือกตั้งร้อยละ 72.6 ในปี 2548 เป็นอัตราสูงสุดในตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา และการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน โดยการจัดทำแผนชุมชนเพิ่มมากขึ้น

(3) สถานการณ์ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

การพัฒนาประเทศในระยะที่ผ่านมา ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจที่ต้องพึ่งพาการใช้ทรัพยากรเป็นฐานการผลิตหลัก ประกอบกับการขยายตัวอย่างรวดเร็วของจำนวนประชากรไทย ทำให้มีการนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ขณะที่การบริหารจัดการยังขาดความสมดุลระหว่างการใช้ประโยชน์กับการอนุรักษ์ฟื้นฟู ส่งผลให้เกิดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นข้อจำกัดของการพัฒนาประเทศที่มุ่งสู่การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน

(3.1) ทรัพยากรธรรมชาติถูกใช้เพื่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจจนขาดความสมบูรณ์ และขาดความสมดุลระหว่างการใช้ประโยชน์กับการอนุรักษ์ฟื้นฟู

▶ **ป่าไม้ลดลงจนระบบนิเวศเสียสมดุล** โดยตลอดระยะเวลากว่าสี่ทศวรรษที่ผ่านมา ความต้องการใช้ที่ดินเพื่อกิจกรรมทางเศรษฐกิจและเป็นที่อยู่อาศัยมีแนวโน้มสูงขึ้น ทำให้ต้องสูญเสียพื้นที่ป่าไม้ไปแล้วประมาณ 67 ล้านไร่ จากพื้นที่ป่าไม้ของประเทศไทยที่มีถึงร้อยละ 53.3 ในปี 2504 ลดลงเหลือร้อยละ 32.6 ในปี 2546 ที่สำคัญคือ พื้นที่ป่าไม้ของประเทศไทยที่เหลืออยู่มีไม่ถึงร้อยละ 40 ซึ่งเป็นระดับที่จะรักษาสมดุลของระบบนิเวศและเป็นฐานการพัฒนาประเทศได้อย่างยั่งยืน อีกทั้งป่าที่ปลูกทดแทนขึ้น สามารถดำเนินการได้เพียง 3.4 ล้านไร่ หรือเฉลี่ยเพียงปีละ 0.68

ล้านไร่หรือร้อยละ 87 ของอัตราการสูญเสียเท่านั้น ซึ่งนอกจากจะไม่ทันต่อการสูญเสียที่เกิดขึ้นทั้งหมดแล้ว ป่าปลูกยังมีความอุดมสมบูรณ์ทางความหลากหลายทางชีวภาพน้อยกว่าป่าธรรมชาติอยู่มาก

» **ทรัพยากรน้ำมีปัญหาการขาดแคลนขณะที่ประสิทธิภาพการจัดการยังไม่ดีพอ** ในปี 2548 ปริมาณน้ำที่สามารถเก็บกักและใช้งานได้ในพื้นที่เขื่อนและอ่างเก็บน้ำทั่วประเทศ มีเพียง 51,100 ล้าน ลบ.ม. ซึ่งไม่เพียงพอกับความต้องการใช้น้ำที่มีถึง 92,736 ล้าน ลบ.ม. และจะเพิ่มเป็น 114,487 ล้าน ลบ.ม. ในปี 2552 และเนื่องจากการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรน้ำของประเทศ เป็นระบบการใช้และการเข้าถึงโดยเสรี จึงมีการใช้น้ำอย่างไม่มีประสิทธิภาพ และสร้างความขัดแย้งจากการแย่งชิงน้ำในยามขาดแคลน ระหว่างภาคการผลิตต่างๆ รวมทั้งระหว่างชนบทกับเมือง การสูญเสียพื้นที่ป่าต้นน้ำอย่างต่อเนื่อง ทำให้เกิดปัญหาน้ำท่วมในฤดูฝนและขาดแคลนน้ำในฤดูแล้ง นอกจากนี้ ยังขาดการบูรณาการในการจัดการน้ำโดยเฉพาะอย่างยิ่งในการจัดการด้านความต้องการใช้น้ำ

» **ทรัพยากรดินเสื่อมโทรมมากขึ้นจากการใช้ที่ดินไม่ถูกต้องตามศักยภาพ** ก่อให้เกิดปัญหา เช่น การชะล้างพังทลายของดิน ดินขาดอินทรีย์ และปัญหาที่เกิดจากสภาพธรรมชาติของดินร่วมกับการกระทำของมนุษย์ เช่น ดินเค็ม ดินเปรี้ยว โดยที่ดินที่มีปัญหาเพิ่มขึ้นจาก 182.1 ล้านไร่ เป็น 192.7 ล้านไร่ ในระหว่างปี 2532-2544 หรือคิดเป็นร้อยละ 60 ของพื้นที่ทั้งหมด สำหรับพื้นที่ถือครองทางการเกษตรซึ่งมีประมาณ 112 ล้านไร่ มีการใช้ที่ดินไม่เหมาะสมกับศักยภาพถึงร้อยละ 40 และเนื้อที่ถือครองทำการเกษตรเฉลี่ยต่อคนลดลงจาก 21.0 ไร่ ในปี 2536 เป็น 19.3 ไร่ ในปี 2546 ในขณะที่ความต้องการพื้นที่ทำการเกษตรเพิ่มขึ้น แต่พื้นที่ถือครองโดยเฉลี่ยลดลง ความอุดมสมบูรณ์ของดินลดลงมากขึ้น และการฟื้นฟูบำรุงดินทำได้จำกัด ทำให้ต้องเพิ่มผลผลิตโดยใช้สารเคมี นำมาซึ่งปัญหาการตกค้างของสารเคมีในดิน

» **ทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพลดลงรวดเร็ว** ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีความหลากหลายทางชีวภาพสูงมาก อยู่ในลำดับต้นๆ ของโลก แต่ทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพของประเทศกำลังถูกทำลายอย่างรวดเร็ว สาเหตุสำคัญมาจากการดำเนินกิจกรรมของมนุษย์ที่ส่งผลกระทบต่อจนเกิดการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศซึ่งเป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของสิ่งมีชีวิตชนิดต่างๆ ประเทศไทยมีชนิดพันธุ์สัตว์ที่สูญพันธุ์ไปแล้วถึง 14 ชนิด และอยู่ในบัญชีรายชื่อสัตว์และพันธุ์พืชที่ใกล้จะสูญพันธุ์อีก 684 ชนิด นับเป็นการสูญเสียทุนทางทรัพยากรที่มีมูลค่าสูงและหายากในโลก ซึ่งลดทอนความเข้มแข็งของฐานความหลากหลายทางชีวภาพที่เป็นจุดแข็งของไทยที่เชื่อมโยงกับเศรษฐกิจฐานรากและวิถีชีวิตของชุมชน ช่วยสนับสนุนการแก้ไขปัญหาความยากจนและการพัฒนาที่ยั่งยืน รวมทั้งโอกาสในการสร้างมูลค่าเพิ่มจากการพัฒนาความก้าวหน้าด้านการแพทย์ สาธารณสุข เกษตรกรรม อุตสาหกรรมและการท่องเที่ยวของประเทศในอนาคต

» **ความสมบูรณ์ของทรัพยากรประมงและชายฝั่งลดปริมาณลงอย่างมาก** สาเหตุสำคัญเนื่องจากกิจกรรมทางเศรษฐกิจ อาทิ การทำประมงเกินศักยภาพของทรัพยากรที่มีอยู่ การใช้วิธีการหรือเครื่องมือประมงที่ทำลายล้างทรัพยากรสัตว์น้ำอย่างรุนแรง รวมทั้งการท่องเที่ยวที่ขาดการอนุรักษ์ การปล่อยของเสียและน้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรมและชุมชนลงสู่ชายฝั่งและท้องทะเล นำไปสู่ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรประมงและชายฝั่ง ป่าชายเลนเหลือประมาณ 1.58 ล้านไร่ในปี พ.ศ.2543 เกือบครึ่งหนึ่งมีสภาพที่เสื่อมโทรม แหล่งปะการังร้อยละ 50 และหญ้าทะเลร้อยละ 30 มีสภาพเสื่อมโทรม ความสามารถในการจับสัตว์น้ำในอ่าวไทยลดลง จากที่

เคยจับได้ 298 กิโลกรัมต่อชั่วโมงในปี 2504 ลดลงเหลือ 62.10 กิโลกรัมต่อชั่วโมง ในปี 2527 และลดลงเหลือเพียง 23 กิโลกรัมต่อชั่วโมง ในปี 2546

» **ความต้องการใช้ทรัพยากรแร่และพลังงานเพิ่มขึ้นแต่การผลิตทำได้จำกัด** ประเทศไทยมีทรัพยากรแร่มากกว่า 40 ชนิด มีสินแร่ที่มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจประมาณ 15 ชนิด การผลิตแร่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 4.4 ต่อปี ปริมาณสำรองของแร่ที่สำคัญจะมีเหลือใช้ในเวลาที่จำกัด เช่น แร่บิสมัทใช้ได้ 25 ปี สังกะสี ใช้ได้ 11 ปี เป็นต้น สำหรับการใช้พลังงาน มีการนำเข้าพลังงานมากกว่าร้อยละ 50 ของปริมาณพลังงานที่จัดหาทั้งหมด แหล่งพลังงานภายในประเทศมีข้อจำกัด ขณะที่การพัฒนาพลังงานทดแทนไม่สามารถตอบสนองความต้องการใช้พลังงานที่เพิ่มขึ้นได้ สัดส่วนการใช้พลังงานหมุนเวียนต่อการใช้พลังงานทั้งหมดลดลงจากร้อยละ 23.11 ในปี 2536 เหลือร้อยละ 17.14 ในปี 2547 ดังนั้น การแสวงหาแหล่งพลังงานทดแทนจึงเป็นเรื่องที่สำคัญในอนาคต

(3.2) มลพิษภาคเกษตร อุตสาหกรรม และเขตเมืองใหญ่เพิ่มขึ้น

» **การขยายตัวของภาคการผลิตและชุมชนทำให้คุณภาพน้ำในแม่น้ำสายหลักทั่วประเทศลดลง** ในปี 2548 คุณภาพน้ำที่อยู่ในเกณฑ์ดี พอใช้ เสื่อมโทรม และเสื่อมโทรมมาก คิดเป็นร้อยละ 20, 48, 27 และ 5 ตามลำดับ โดยเมื่อเปรียบเทียบกับปี 2545 ซึ่งเป็นปีเริ่มต้นแผนฯ 9 ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 40, 25, 32 และ 3 ตามลำดับแล้ว จะเห็นได้ว่า คุณภาพน้ำโดยรวมมีแนวโน้มเสื่อมโทรมลงมาก โดยแหล่งน้ำที่อยู่ในเกณฑ์ดีมีจำนวนลดลงเกือบเท่าตัวมาอยู่ในเกณฑ์พอใช้ ขณะที่แหล่งน้ำที่อยู่ในเกณฑ์เสื่อมโทรมมากเป็นแหล่งน้ำเดิมทุกปี โดยเฉพาะแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง แม่น้ำท่าจีนตอนล่าง ลำตะคองตอนล่าง และทะเลสาบสงขลา แหล่งกำเนิดมลพิษที่สำคัญ คือ ชุมชนที่อยู่อาศัย อุตสาหกรรมและเกษตรกรรมโดยเฉพาะฟาร์มปศุสัตว์ สาเหตุส่วนใหญ่มาจากการระบายน้ำทิ้งจากกิจกรรมต่างๆ โดยไม่ผ่านการบำบัด ซึ่งสร้างปัญหาให้กับแหล่งน้ำทำให้สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ลดลงและเป็นอันตรายต่อคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม

» **มลพิษทางอากาศโดยเฉพาะฝุ่นละอองในเขตกรุงเทพมหานครและเมืองใหญ่อีกครั้งรุนแรง** ปัญหามลพิษทางอากาศในภาพรวมของประเทศไทย ในปี 2548 มีแนวโน้มลดลงเมื่อเทียบกับปีที่ผ่านมา แต่ยังคงพบว่า ฝุ่นละอองขนาดเล็กกว่า 10 ไมครอน ยังคงเป็นปัญหาหลักในหลายพื้นที่ ทั้งในเขตชุมชนเมืองและย่านอุตสาหกรรม โดยแหล่งกำเนิดที่สำคัญมาจากยานพาหนะ (โดยเฉพาะอย่างยิ่งรถบรรทุกและรถประจำทางที่ใช้เครื่องยนต์ดีเซลที่ไม่ได้มาตรฐาน) ในบริเวณที่มีการจราจรคับคั่ง อุตสาหกรรม การก่อสร้าง และการเผาในที่โล่ง โดยพื้นที่ที่มีปัญหา คือ จังหวัดสมุทรปราการ กทม. และสระบุรี โดยเฉพาะบริเวณหน้าพระลาน อำเภอเฉลิมพระเกียรติ ซึ่งเป็นแหล่งอุตสาหกรรมการระเบิดหิน ในขณะที่ปัญหาที่พบรองลงมา คือ ก๊าซโอโซนที่เกินมาตรฐานในบางพื้นที่ในเขต กทม. ปริมณฑล และภาคตะวันออก ก๊าซคาร์บอนมอนนอกไซด์ พบเกินมาตรฐานในถนนบางสายใน กทม.

» **กากของเสียอันตรายเพิ่มมากขึ้นและไม่สามารถกำจัดอย่างถูกต้องตามหลักสุขาภิบาลได้หมด** ในปี พ.ศ.2548 ปริมาณของเสียอันตรายไม่เปลี่ยนแปลงจากเดิมมากนัก ของเสียอันตรายมีประมาณ 1.80 ล้านตัน ประมาณ 1.40 ล้านตัน เกิดจาก

ภาคอุตสาหกรรม และอีกประมาณ 0.40 ล้านตัน เกิดจากชุมชน ร้อยละ 60 เกิดขึ้นในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล 2 ใน 3 ของของเสียอันตรายจากอุตสาหกรรมมีแหล่งกำเนิดจากอุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์และโลหะ แนวโน้มปริมาณของเสียอันตรายในปี 2549 คาดว่ามีปริมาณใกล้เคียงปี 2548 ทั้งที่ประเทศไทยมีโรงงานกำจัดกากของเสียอันตรายจากอุตสาหกรรมที่มีศักยภาพในการกำจัดได้ถึง 10.5 ล้านตันต่อปี ซึ่งเพียงพอที่จะรองรับกากของเสียอันตรายจากอุตสาหกรรมและจากชุมชน แต่ที่ผ่านมายังไม่มีการเก็บรวบรวมของเสียอันตรายจากชุมชน เพื่อนำมากำจัดอย่างถูกต้องโดยยังปนอยู่กับขยะชุมชนทั่วไป ของเสียอันตรายชุมชนประมาณ 70,000 ตัน และมูลฝอยติดเชื้อ 8,000 ตัน ถูกนำมาจัดรวมกับขยะมูลฝอยชุมชน

» **ขยะมูลฝอยทั้งในชุมชนเมืองและท้องถิ่นทุกระดับยังคงเป็นปัญหาสำคัญ** โดยปริมาณขยะมูลฝอยของประเทศไทยมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทุกปี แต่มีความสามารถในการกำจัดและนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่อยู่ในวงจำกัด กล่าวคือ ในปี พ.ศ.2544 , 2545 , 2546 , 2547 และ 2548 มีปริมาณขยะมูลฝอย 14.1, 14.3 , 14.4 , 14.6 และ 14.3 ล้านตัน ตามลำดับ แต่ความสามารถในการกำจัดขยะมูลฝอยท้องถิ่นมีค่อนข้างต่ำ โดยกำจัดอย่างถูกสุขลักษณะได้เพียงร้อยละ 35 ทำให้ส่วนที่เหลือปนทอนสุขภาพอนามัย คุณภาพชีวิต และวิถีชีวิตของประชาชน กรุงเทพฯ มีขีดความสามารถในการจัดเก็บและกำจัดเกือบร้อยละ 100 ในขณะที่พื้นที่เทศบาลจัดเก็บได้ร้อยละ 70 – 85 แต่กำจัดได้เพียงร้อยละ 30 – 40 ซึ่งคิดเป็นความสามารถในการกำจัดขยะอย่างถูกสุขลักษณะได้เพียงร้อยละ 35 ของปริมาณมูลฝอยที่เกิดขึ้นทั้งหมดในเขตเมือง โดยมีเพียงร้อยละ 21 ของสถานที่กำจัดมูลฝอยเท่านั้น ที่มีการบำบัดน้ำจากการชะล้างมูลฝอย มีระบบควบคุมการระบายก๊าซ และมีการตรวจสอบคุณภาพน้ำใต้ดินสำหรับนอกเขตเทศบาล มีการเก็บขนขยะได้ร้อยละ 20 – 30 แต่กำจัดได้เพียงร้อยละ 5 – 10 เท่านั้น

(3.3) กลไกการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติยังไม่สามารถดำเนินงานได้ทันสถานการณ์ปัญหา

» **กลไกการบริหารจัดการเพื่อแก้ไขปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม** ก็ยังคงเน้นการแก้ไขปัญหาที่ปลายเหตุ เช่น การออกและบังคับใช้กฎหมาย เพื่อมาสั่งการและควบคุม และการฟื้นฟูให้มีสภาพกลับมามีสภาพดังเดิม ด้วยการกำจัดและบำบัด หรือปลูกป่าขึ้นใหม่ ซึ่งมีต้นทุนในการดำเนินการสูง มากกว่าการป้องกันก่อนเกิดปัญหา เช่น การใช้เครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์ การใช้เทคโนโลยีและ/หรือกระบวนการผลิตที่สะอาดหรือเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การใช้เครื่องมือทางด้านสังคม โดยการยกย่องเชิดชูเกียรติและประกาศเกียรติคุณ รวมทั้งการสร้างจิตสำนึกเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมจากประชาชน เป็นต้น

» **กฎหมายด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมยังขาดความทันสมัย** ที่ผ่านมามีการออกกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกันมาก แต่กฎหมายหลายฉบับยังขาดความทันสมัย และไม่มีเอกภาพระหว่างกัน การบังคับใช้จึงล้มเหลว มีการฝ่าฝืนและหลบเลี่ยงกฎหมายกันจนกลายเป็นความปกติ มีหน่วยงานและคณะกรรมการต่างๆ มากมาย แต่มีทั้งความซ้ำซ้อนและไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน รัฐยังคงเป็นผู้ตามแก้ไขปัญหาเป็นหลัก เนื่องจากผู้ได้ประโยชน์จากการใช้ทรัพยากรหรือก่อกมลพิษ ยังไม่ได้เป็นผู้รับภาระอย่างแท้จริง ในขณะที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต้องรับภาระในการกำจัดและบำบัดกากของเสียที่เหลือ ซึ่งส่วนใหญ่ก็ยังขาดประสิทธิภาพ เช่น การกำจัดขยะมูลฝอย ในพื้นที่ต่างจังหวัด การให้บริการเก็บขนและการกำจัดขยะยังไม่

สามารถดำเนินการได้อย่างทั่วถึง ทำให้มีปัญหาขาดแคลนมาก การนำเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์มาใช้ ยังจำกัดอยู่ไม่กี่ประเภท เช่น ค่าธรรมเนียมการใช้ ค่าสัมปทาน ค่าภาคหลวง และเงินช่วยเหลือ หรือเงินอุดหนุน เป็นต้น ซึ่งการนำมาใช้ยังจำกัดอยู่กับผลิตภัณฑ์ไม่กี่ประเภท

(4) สถานการณ์ด้านการเมืองและความมั่นคงของประเทศ

การบริหารจัดการประเทศตลอดระยะเวลาเกือบทศวรรษภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน ได้มีการใช้หลักการประชาธิปไตยและการบริหารจัดการที่ดี รวมทั้งการผลักดันการเสริมสร้างการบริหารจัดการที่ดีในทุกภาคส่วนตามยุทธศาสตร์การบริหารจัดการที่ดีในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ต่อเนื่องถึงฉบับที่ 9 ส่งผลให้กระบวนการบริหารจัดการประเทศได้เปิดโอกาสให้ภาคส่วนต่างๆ เข้ามาร่วมกับภาครัฐมากขึ้น ขณะที่การปฏิรูปการเมืองทำให้ภาคการเมืองและรัฐบาลเข้มแข็งมีเสถียรภาพมากขึ้น รัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งมีความชัดเจนในทิศทางการพัฒนาประเทศ และการกำหนดนโยบายบริหารราชการแผ่นดินที่ชัดเจน มีการผลักดันให้เกิดผลในทางปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรมและตอบสนองต่อนโยบายได้มาก อย่างไรก็ตาม กลไกการตรวจสอบภาครัฐยังไม่เข้มแข็ง ในขณะที่กลไกการตรวจสอบถ่วงดุลนอกภาครัฐยังมีบทบาทจำกัด และการปฏิบัติงานยังขาดความเชื่อมโยงกันให้เกิดพลัง จึงยังไม่สามารถตรวจสอบการดำเนินงานภาครัฐได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในด้านความมั่นคงของประเทศ ในช่วงปี พ.ศ.2548-2549 ประเทศไทยยังต้องเผชิญกับผลกระทบจากความเปลี่ยนแปลงทางด้านความมั่นคงในระดับยุทธศาสตร์ ทั้งในระดับโลก ระดับภูมิภาค ประเทศเพื่อนบ้าน และภายในประเทศ ซึ่งจะเป็นทั้งภัยคุกคามและโอกาสต่อความมั่นคงของประเทศทั้งในปัจจุบันและในอนาคต โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถานการณ์ภายในประเทศที่อยู่ในช่วงการเปลี่ยนแปลงในหลายมิติทั้งทางสังคม การเมือง การปกครอง รวมทั้งทัศนคติและพฤติกรรมของคนในชาติ ประกอบกับในปัจจุบันทรัพยากรของชาติลดลงและขาดแคลน ทำให้ยังปรากฏความขัดแย้งแย่งชิงทรัพยากรในหลายพื้นที่ ขณะเดียวกันปัญหาพื้นฐานเรื้อรัง เช่น ความยากจน ยาเสพติด คอรัปชัน และความไม่เป็นธรรม ปัญหาชายแดนกับประเทศเพื่อนบ้าน และปัญหาใหม่ ได้แก่ ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ รวมทั้งปัญหาภัยพิบัติจากธรรมชาติและสาธารณภัย ซึ่งมีผลกระทบโดยตรงต่อประชาชน จำเป็นต้องระดมพลังจากทุกภาคส่วนในการจัดระบบป้องกัน ระบบแจ้งเตือนภัย การแก้ไขปัญหามือเกิดภัย และการฟื้นฟูภายหลังเกิดเหตุการณ์

2

บริบทการเปลี่ยนแปลงที่มีผลต่อการพัฒนาในอนาคต

ประเทศไทยยังต้องเผชิญกับบริบทการเปลี่ยนแปลงในหลายด้านที่สำคัญ ซึ่งมีผลกระทบทั้งที่เป็นโอกาสและข้อจำกัดต่อการพัฒนาประเทศเป็นอย่างมาก ดังนั้นการพัฒนาในระยะต่อไปจึงต้องมีการเตรียมความพร้อมและรู้จักนำศักยภาพที่มีอยู่มาปรับใช้ให้เป็นประโยชน์ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน แนวโน้มของบริบทการเปลี่ยนแปลง พิจารณาได้ดังนี้

2.1 การรวมตัวของกลุ่มเศรษฐกิจและการเปลี่ยนแปลงในตลาดการเงินของโลก การแข่งขันการเปิดเสรีทางการค้าของประเทศต่างๆ ทำให้การเคลื่อนย้ายเงินทุน สินค้าและบริการ รวมทั้งคนในระหว่างประเทศมีความคล่องตัวมากขึ้น ทำให้มีช่องทางและความยืดหยุ่นในการระดมปัจจัยการผลิตและโอกาสในการขยายตลาดส่งออกมากขึ้น ประกอบกับการก่อตัวของ

ศตวรรษแห่งเอเชียที่มีจีนและอินเดียเป็นตัวจักรใหม่ที่สำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจโลก ส่งผลให้ **ประเทศไทยต้องดำเนินนโยบายการค้าในเชิงรุก** ทั้งในการหาตลาดเพิ่มเติมและการผลักดันให้ผู้ผลิตในประเทศปรับตัวให้สามารถแข่งขันได้ บนพื้นฐานของการเพิ่มผลิตภาพการผลิตและการเพิ่มคุณค่า (value creation) ของสินค้าและบริการบนฐานความรู้และความเป็นไทย ที่สอดคล้องกับศักยภาพและความเป็นไปได้ของฐานทรัพยากรธรรมชาติ

นอกจากนั้นในอนาคตมีความเป็นไปได้สูงที่ปัญหาความไม่สมดุลทางเศรษฐกิจของโลกที่สะสมมานาน จะนำไปสู่การปรับตัวที่อาจจะรุนแรงและรวดเร็ว การแข่งขันที่มากขึ้นและการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในภาคการเงิน รวมทั้งการขยายตัวของกองทุนประกันความเสี่ยงที่สร้างความผันผวนต่อระบบการเงินของโลก ซึ่งคาดกันว่ามูลค่าสินทรัพย์ของกองทุนในอนาคตจะเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วจาก 950 ล้านดอลลาร์ สรอ. ในปี 2547 เป็น 2 ล้านล้านดอลลาร์ สรอ. ในปี 2552 และเพิ่มขึ้นเป็น 4 และ 6 ล้านล้านดอลลาร์ สรอ. เมื่อสิ้นปี 2556 และ 2558 ตามลำดับ จึงมีความจำเป็นต้องยกระดับการกำกับดูแลการเคลื่อนย้ายเงินทุนระหว่างประเทศ และการเตรียมความพร้อมต่อการผันผวนของค่าเงินและอัตราดอกเบี้ยในตลาดโลก โดยเพิ่มความระมัดระวังในการบริหารจัดการตลาดการเงินภายในและระหว่างประเทศให้มากขึ้น เพื่อให้การระดมทุนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

ขณะเดียวกันการเปิดรับการลงทุนจากต่างประเทศ โดยคำนึงถึงดุลการชำระเงินและการจ้างงานที่เพิ่มขึ้นเป็นหลัก จะทำให้ประเทศไทยเป็นแหล่งลงทุนของอุตสาหกรรมที่ใช้ทรัพยากรสิ้นเปลืองและก่อกมลพิษสูง (Dumping Industry) ส่งผลให้ประเทศเป็นแหล่งรับซากขยะอุตสาหกรรม จึงจำเป็นต้องดำเนินนโยบายความร่วมมือและพันธมิตรระหว่างประเทศอย่างรอบคอบ เพื่อให้เกิดประโยชน์ร่วมกัน โดยสร้างองค์ความรู้และกลไกที่เข้มแข็งเพื่อเป็นภูมิคุ้มกันให้ประเทศ

2.2 การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีอย่างก้าวกระโดด ความก้าวหน้าอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยีสารสนเทศ เทคโนโลยีชีวภาพ เทคโนโลยีวัสดุ และนาโนเทคโนโลยี ได้สร้างความเปลี่ยนแปลงทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมที่มีผลกระทบทั้งด้านบวก และด้านลบ ดังนั้นประเทศที่สามารถคิดค้นหรือสามารถประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเชิงพาณิชย์จึงจะสามารถอยู่รอดและสร้างความมั่นคงและคุณภาพชีวิตให้แก่ประชากรได้ เทคโนโลยีจึงเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีทั้งโอกาส และความเสี่ยงในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม โดยการพัฒนาเทคโนโลยีที่ทันสมัย ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการ ส่งเสริมกระบวนการผลิตที่สะอาด ช่วยประหยัดการใช้ทรัพยากร และลดปริมาณของเสียและมลพิษได้มากขึ้น ขณะเดียวกันการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีอย่างสร้างสรรค์จะสร้างโอกาสการเรียนรู้ให้คนไทย ในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร และความรู้ได้อย่างกว้างขวาง รวมทั้งสามารถปรับตัวรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง

ดังนั้นการเตรียมความพร้อมให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีในอนาคต จึงเป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งต่อการรักษาความสามารถในการแข่งขันของประเทศ โดยจะต้องมีการบริหารจัดการองค์ความรู้อย่างเป็นระบบ ทั้งการพัฒนาหรือสร้างองค์ความรู้ รวมถึงการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมผสมผสานร่วมกับจุดแข็งในสังคมไทย เช่น สร้างความเชื่อมโยงเทคโนโลยีกับวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อสร้างคุณค่าเพิ่มให้กับสินค้าและบริการ สร้างมูลค่าเพิ่มจากทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพ สนับสนุนการสร้างนวัตกรรมและผลักดันให้ใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ มีการบริหารจัดการลิขสิทธิ์และสิทธิบัตรและการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาอย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งแบ่งปันผลประโยชน์ที่เป็นธรรมกับชุมชน

2.3 การเปลี่ยนแปลงด้านสังคม ประเทศที่พัฒนาแล้วทั้งสหรัฐอเมริกา ยุโรป ญี่ปุ่น และเกาหลีใต้ กำลังเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ส่งผลให้การออมและความมั่งคั่งของประเทศเหล่านี้ลดลงจากผลิตภาพแรงงานที่เพิ่มขึ้นในอัตราต่ำ และค่าใช้จ่ายที่สูงขึ้นในด้านสาธารณสุขและการเกษียณอายุ ซึ่งเรื่องนี้เป็นทั้งโอกาสและภัยคุกคามต่อประเทศไทยในระยะต่อไป โดยด้านหนึ่งประเทศไทยจะมีโอกาสมากขึ้นในการขยายตลาดสินค้าเพื่อสุขภาพและการให้บริการด้านอาหารสุขภาพ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และแพทย์พื้นบ้าน สถานที่ท่องเที่ยวและการพักผ่อนระยะยาวของผู้สูงอายุจากประเทศเหล่านี้ แต่ในอีกด้านก็จะเป็นภัยคุกคามในเรื่องการเคลื่อนย้ายแรงงานที่มีฝีมือและทักษะไปสู่ประเทศที่มีผลตอบแทนสูงกว่า รวมทั้งการแข่งขันในการดึงดูดเงินลงทุนเข้าสู่ประเทศ

ขณะเดียวกันโครงสร้างประชากรของประเทศไทยเริ่มเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ส่งผลให้ภาระพึ่งพิงของประชากรสูงอายุอยู่ในระดับสูง จึง**ต้องมีการเตรียมความพร้อม ทั้งด้านนโยบาย กระตุ้นการออม การสร้างค่านิยมและนิสัยประหยัดอดออม การดูแลสุขภาพของตนเอง และการเตรียมค่าใช้จ่ายของรัฐเพื่อรองรับการด้านสาธารณสุขที่จะเพิ่มขึ้น** รวมทั้งเร่งเพิ่มประสิทธิภาพแรงงานในวัยทำงานอย่างต่อเนื่อง เพื่อชดเชยผลกระทบที่เกิดจากสัดส่วนแรงงานวัยทำงานมีแนวโน้มลดลง

นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงของยุคโลกาภิวัตน์ที่การค้าและการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารทำได้สะดวกรวดเร็ว รวมทั้งการเผยแพร่วัฒนธรรมที่หลากหลายไปทั่วทุกมุมโลก ได้สร้างโอกาสและปัญหาใหม่ๆตามมา โอกาสที่เกิดขึ้นคือ ความสนใจบริโภคสินค้าและบริการที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมที่หลากหลาย ส่งผลให้ประเทศที่มีวัฒนธรรมมายาวนานอย่างประเทศไทยมีโอกาสในการพัฒนาสินค้าและบริการที่เชื่อมโยงกับวัฒนธรรมและสร้างรายได้มากขึ้น ขณะเดียวกันการแพร่ขยายของวัฒนธรรมต่างชาติก็อาจจะทำให้วัฒนธรรมดั้งเดิมซึ่งเป็นทุนสังคมของประเทศเริ่มเสื่อมถอยหากไม่ได้รับการอนุรักษ์และสืบสานอย่างเหมาะสม นอกจากนี้ ความเสี่ยงใหม่ๆ ที่ต้องเผชิญ เช่น การก่อการร้าย การระบาดของโรคพันธุกรรมใหม่ๆ และการค้ายาเสพติดในหลากหลายรูปแบบ เป็นต้น ล้วนเป็นเรื่องที่ต้องแต่ละประเทศจะต้องป้องกันและแก้ไขเพื่อไม่ให้เกิดผลร้ายต่อเศรษฐกิจและสันติสุขของสังคม

ในส่วนของความมั่นคงภายในประเทศ การเมืองมีความมั่นคงมากขึ้น ประชาชนมีส่วนร่วมในการกระบวนการพัฒนาประเทศมากขึ้น แต่ปัญหาสังคม ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาการขัดแย้งแย้งชิงทรัพย์ากร และความขัดแย้งระหว่างประชาชนในเรื่องการดำเนินโครงการพัฒนาของรัฐยังเป็นประเด็นสำคัญที่จะต้องได้รับการแก้ไขจากทุกภาคส่วนด้วยวิธีฉันทัดกำลังเป็นเครือข่าย การให้ข้อมูลข่าวสารอย่างโปร่งใส และร่วมมือกันแก้ไขปัญหาในลักษณะบูรณาการ รวมทั้งควรสร้างโอกาสในการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจและเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจชุมชน เพื่อลดการย้ายถิ่นของแรงงาน และสนับสนุนการอยู่ร่วมกันและสร้างสัมพันธภาพที่ดีในครอบครัว

อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยยังต้องเผชิญผลกระทบจากปัญหาการก่อการร้ายและอาชญากรรมข้ามชาติที่ทวีความรุนแรงและขยายตัวเข้ามาในภูมิภาค ปัญหาการก่อความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีลักษณะยืดเยื้อต่อเนื่อง ซึ่งส่งผลกระทบต่อความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินและความมั่นคงของประเทศ ดังนั้นจำเป็นต้องมีการปรับแนวคิด โครงสร้าง นโยบาย ยุทธศาสตร์และการบริหารจัดการใหม่ เพื่อจัดการกับปัญหาการก่อความไม่สงบและปัญหาการก่อการร้ายและวินาศภัยดังกล่าว โดยการสร้างความสมานฉันท์ทั้งภายในและระหว่างประเทศ เพื่อลดความขัดแย้งอย่างสันติวิธี โดยให้ชุมชนและสื่อมีส่วนร่วมในการตรวจสอบเฝ้าระวังและดูแลความปลอดภัยร่วมกัน

2.4 การเปลี่ยนแปลงด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวนประชากรในโลกที่มากขึ้น ได้สร้างแรงกดดันต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของโลกให้เสื่อมโทรมลง ไม่ว่าจะเป็นมลภาวะทางอากาศที่สร้างปัญหากับชั้นบรรยากาศของโลก จนส่งผลกระทบต่อความแปรปรวนของสภาพภูมิอากาศ และการเกิดภัยธรรมชาติบ่อยครั้งขึ้น รวมทั้งการเกิดและแพร่เชื้อโรคที่มีรหัสพันธุกรรมใหม่ๆ เช่น เชื้อโรคF5N1 ที่ก่อให้เกิดการระบาดของไข้หวัดนก เป็นต้น การขาดแคลนน้ำเพื่อการผลิตและการบริโภค การทำลายป่าไม้ และการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ ล้วนนำมาสู่การสร้างข้อตกรระหว่างประเทศ และพันธกรณีต่างๆ ในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรร่วมกัน ประเทศไทยจึงได้ร่วมเป็นภาคีในสนธิสัญญาต่างๆ ที่เร่งรัดให้มีการดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้านต่างๆ เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน อาทิ (1) อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ (Convention on Biological Diversity)¹ เพื่ออนุรักษ์และใช้ประโยชน์ทรัพยากรชีวภาพของประเทศ (2) อนุสัญญาว่าด้วยการต่อต้านการแปรสภาพเป็นทะเลทราย (Desertification)² เพื่อจัดการปัญหาดินแห้งและเป็นการเฝ้าระวังภาวะความแห้งแล้ง (3) อนุสัญญาว่าด้วยการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ (Convention on Wetlands of International Importance as Waterfowl Habitat—RAMSAR) เพื่ออนุรักษ์และใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะการใช้ประโยชน์พื้นที่ชุ่มน้ำอย่างชาญฉลาด (4) อนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดพันธุ์สัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้จะสูญพันธุ์ (Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora—CITES)³ (5) อนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติของโลก (Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage) เพื่อการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ ที่คำนึงถึงการอนุรักษ์ที่มีประสิทธิภาพพร้อมไปกับการใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสมของชุมชน⁴ และ(6) อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (United Nations Framework Convention on Climate Change—UNFCCC or so-called Convention on Climate change)⁵ ว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศของโลกและผลร้ายของการเปลี่ยนแปลงนั้น โดยเฉพาะภาวะโลกร้อนที่กำลังทวีความรุนแรงขึ้น นับเป็นประเด็นที่ทั่วโลกให้ความสนใจอย่างมาก

นอกจากนั้น การกีดกันทางการค้าที่เชื่อมโยงกับประเด็นด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมก็มีมากขึ้น จนอาจจะเป็นอุปสรรคต่อประเทศที่มีได้มีการบริหารจัดการเพื่อดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างดี ดังนั้น**ประเทศไทยจึงต้องยกระดับมาตรฐานการจัดการสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้นกว่าเดิม โดยปกป้องฐานทรัพยากรเพื่อรักษาความสมดุลยั่งยืนของระบบนิเวศ** โดยพัฒนาระบบบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติให้มีประสิทธิภาพสูงสุดภายใต้กระบวนการมีส่วนร่วม รวมทั้งปรับปรุงแบบการผลิตสินค้าและบริการที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ซึ่งเป็นโอกาสในการสร้างสมดุลระหว่างการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

¹ ประเทศไทยลงนามรับรองอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพในระหว่างการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา เมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ.2535 ณ กรุงริโอ เดอ จาเนโร

² ประเทศไทยเข้าเป็นภาคีสมาชิก เมื่อวันที่ 9 พ.ย. 2539

³ หลังจากให้สัตยาบัน ประเทศไทยยังมีการค้าสัตว์ป่าและพืชป่า ที่ขัดกับอนุสัญญา เนื่องจากยังไม่มีกฎหมายหรือนโยบายใดๆ รองรับ จนถูกพิจารณาโทษจากกลุ่มภาคีด้วยการห้ามทำการค้าสัตว์ป่าและผลิตภัณฑ์กับไทย เมื่อเดือนเมษายน 2534 ไทยจึงได้ดำเนินการแก้ไขปรับปรุง พ.ร.บ. และได้กำหนดนโยบาย มาตรการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องให้เป็นไปตามอนุสัญญาฯ ทางCITES จึงยกเลิกการสั่งห้ามทำการค้าสัตว์ป่าและผลิตภัณฑ์กับประเทศไทยเมื่อ เดือนเมษายน 2535

⁴ ประเทศไทยเข้าร่วมเป็นภาคีเมื่อวันที่ 17 ธันวาคม 2530

⁵ ประเทศไทยเข้าร่วมเป็นภาคี UNFCCC เมื่อวันที่ 28 ธันวาคม 2537 และลงนามให้สัตยาบันในพิธีสารเกียวโต (Kyoto Protocol) ซึ่งเป็นพิธีสารภายใต้อนุสัญญาฯ ในวันที่ 28 สิงหาคม 2546

ขณะเดียวกันการขยายตัวของกิจกรรมทางเศรษฐกิจตามอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ ทำให้การนำเข้าพลังงานเพื่อรองรับความต้องการใช้พลังงานในประเทศมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น อาจส่งผลในทางลบต่อสถานะแวดล้อม จึงจำเป็นต้อง**เพิ่มประสิทธิภาพการใช้พลังงาน และพัฒนาพลังงานทางเลือก**ที่คำนึงถึงผลกระทบต่อสถานะแวดล้อม ความยั่งยืน ความปลอดภัย และความมั่นคงของพลังงานของประเทศอย่างเป็นระบบ

2.5 แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและโครงสร้างของการบริโภค การส่งออกสินค้าและบริการของประเทศไทยในอนาคต ขึ้นอยู่กับแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของการบริโภคของสังคมโลกและการวางแผนอย่างถูกต้อง เพื่อพัฒนาสินค้าและบริการให้สอดคล้องกับความต้องการของลูกค้าในประเทศต่างๆ ประเทศพัฒนาแล้วที่เป็นคู่ค้าสำคัญ เช่น สหรัฐอเมริกา ยุโรป และญี่ปุ่น ซึ่งกำลังเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ มีแนวโน้มความต้องการสินค้าและบริการเฉพาะด้านเพิ่มขึ้น เช่น การดูแลสุขภาพ การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อน และการรักษาพยาบาล ซึ่งเป็นความต้องการของกลุ่มผู้ที่มีกำลังซื้อสูงในตลาดโลก

ขณะเดียวกันกลุ่มเศรษฐกิจที่เจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว เช่น จีน และอินเดีย มีสัดส่วนประชากรที่เป็นชนชั้นกลางขยายตัวอย่างรวดเร็วและมีความต้องการบริโภคสินค้านอกเหนือจากสินค้าที่จำเป็นเพื่อการยังชีพ และให้ความสนใจในองค์ประกอบของสินค้าที่สร้างความพึงพอใจในการบริโภคมากกว่าปัจจัยด้านราคา สำหรับกลุ่มประเทศตลาดใหม่ เช่น แอฟริกา และตะวันออกกลาง เป็นกลุ่มเศรษฐกิจที่มีประชากรในวัยเด็กและวัยทารกเพิ่มขึ้น ดังนั้นการเข้าถึงลูกค้าในแต่ละช่วงอายุและในแต่ละประเทศคือโอกาสของการสร้างรายได้ให้กับสินค้าและบริการของประเทศ รวมทั้งสามารถสร้างตราสินค้าไทยและสามารถสร้างตลาดเฉพาะให้กับสินค้าและบริการของไทยได้

นอกจากนั้น การเปลี่ยนแปลงรสนิยมของผู้บริโภคมีแนวโน้มให้ความสำคัญกับสุขภาพ วัฒนธรรม และกระแสนิยมตะวันออกและธรรมชาติที่ขยายตัวไปทั่วโลก ซึ่งช่วยให้เกิดความตระหนักในการดูแลสุขภาพการธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้น ขณะเดียวกันกระแสความนิยมบริโภคสินค้าเชิงอนุรักษ์และสินค้าสุขภาพ เช่น ออร์แกนิก ฟิชชเม้นไพร แพทย์ทางเลือก อาหารและบริการดูแลสุขภาพของไทย นับเป็นโอกาสในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสร้างมูลค่าเพิ่ม ซึ่งจะเป็น**สินทรัพย์ทางปัญญาที่สร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจได้ โดยมีความหลากหลายทางชีวภาพเป็นแหล่งวัตถุดิบที่สำคัญ**

2.6 กระแสการผลักดันประชาธิปไตยและธรรมาภิบาล โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ได้วางรากฐานของธรรมาภิบาลไว้อย่างครบถ้วน ทั้งในเรื่องการสร้างความรู้ โปร่งใสในการบริหารจัดการประเทศ การตรวจสอบการใช้อำนาจอธิปไตย การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในระดับภาค ท้องถิ่น ชุมชน รวมทั้งการบริหารจัดการภาครัฐที่ดำเนินการตาม พรฎ. ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ.2546 นับเป็นปัจจัยที่ช่วยเร่งให้เกิดรูปแบบและการปฏิบัติที่ยึดหลักธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการประเทศทุกระดับ

ขณะที่กระแสประชาธิปไตยและกระแสสังคมโลกมีอิทธิพลต่อแนวคิด ค่านิยมการปฏิบัติบนพื้นฐานความเป็นประชาธิปไตย และส่งเสริมให้เกิดความตื่นตัวทั้งในด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน การกระจายอำนาจ การพัฒนาท้องถิ่น และการเคารพในสิทธิภูมิปัญญา วัฒนธรรมท้องถิ่น

ซึ่งเป็นโอกาสให้ประเทศไทยเร่งปรับตัวและเปลี่ยนแปลงโครงสร้างระบบต่าง ๆ ของประเทศให้แข็งแกร่งและสอดคล้องเชื่อมโยงกับกระแสโลกาภิวัตน์ โดยให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างธรรมาภิบาลและประชาธิปไตยในกระบวนการบริหารจัดการประเทศทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ในทิศทางที่ส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนในสังคม และทุกระดับมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการประเทศ

3 แนวทางการปรับตัวของประเทศ

การเตรียมความพร้อมรองรับบริหารการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ประเทศไทยจำเป็นต้องกำหนดทิศทางและยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศที่เหมาะสม โดยนำจุดแข็งและโอกาสของทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ในประเทศมาเป็นภูมิคุ้มกันและพัฒนาให้เป็นประโยชน์ เพื่อรองรับผลกระทบที่จะเกิดขึ้นได้อย่างรู้เท่าทัน โดยมีประเด็นการปรับตัวของประเทศที่สำคัญ ดังนี้

3.1 ปรับโครงสร้างการผลิตของประเทศให้มีความสมดุล และมีภูมิคุ้มกันเพิ่มขึ้น ให้ความสำคัญกับการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตรวมในทุกภาคการผลิตให้สามารถใช้ปัจจัยการผลิตอย่างมีประสิทธิภาพ การพัฒนาองค์ความรู้และบริหารองค์ความรู้อย่างเป็นระบบเพื่อสามารถเพิ่มผลิตภาพการผลิตของสินค้าและบริการที่ผลิตในประเทศไทยให้สูงขึ้นก้าวไปสู่การผลิตที่ใช้ฐานความรู้(knowledge-based) ปรับโครงสร้างการผลิตไปสู่ภาคบริการที่สร้างมูลค่าเศรษฐกิจสูงโดยไม่ทำลายทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ใช้จุดแข็งหรือเอกลักษณ์ความเป็นไทยช่วยสร้างสรรค์คุณค่า และพึ่งพาต่างประเทศอย่างรอบคอบ ระมัดระวัง ตลอดจนส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม ผลิตสินค้าที่มีคุณภาพมาตรฐานด้วยกระบวนการผลิตที่ใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

3.2 พัฒนาและส่งเสริมการประหยัดพลังงานเพื่อทดแทนการนำเข้า การพึ่งพาพลังงานที่เพิ่มขึ้นในระดับสูง ทำให้ประเทศไทยมีความเสี่ยงต่อฐานะดุลบัญชีเดินสะพัดและเสถียรภาพทางเศรษฐกิจของประเทศ ดังนั้น จึงต้องส่งเสริมให้มีการใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งการประหยัดการใช้พลังงาน และหันมาใช้พลังงานทดแทนหรือพัฒนาพลังงานทางเลือกเพื่อลดภาระการนำเข้า สนับสนุนให้ภาคการผลิตเปลี่ยนไปใช้เทคโนโลยีสะอาดที่ลดการใช้พลังงานในกระบวนการผลิต สนับสนุนการวิจัยพลังงานทดแทนและพลังงานทางเลือก ตลอดจนปรับปรุงแบบการลงทุนของภาครัฐด้านการขนส่งผู้โดยสารและขนถ่ายสินค้ามาสู่ระบบขนส่งมวลชนและระบบราง

3.3 พัฒนาสังคมให้เป็นสังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้เพื่อเป็นรากฐานการพัฒนาประเทศที่มั่นคงและยั่งยืน เพื่อให้คนและสังคมไทยปรับตัวได้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงในกระแสโลกาภิวัตน์ โดยเฉพาะการพัฒนาศักยภาพคนทั้งกาย จิตใจและสติปัญญา ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมสร้างจิตสำนึกในการดำรงชีวิตที่ดีงาม ตลอดจนสร้างความเข้มแข็งของสถาบันหลักทั้งสถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา สถาบันยุติธรรมและสถาบันการเมืองการปกครองให้เป็นที่พึ่งของสังคมทำให้สังคมไทยสงบสุขและสมานฉันท์

3.4 เสริมสร้างความมั่นคงในการดำรงชีวิตครอบครัว ส่งเสริมการสร้างสัมพันธภาพที่อบอุ่นในครอบครัวและความสามารถพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจ สนับสนุนและส่งเสริมให้ คู่สมรส พ่อและแม่ มีความรู้เกี่ยวกับชีวิตครอบครัวและวิธีการเลี้ยงลูกที่ถูกต้องเหมาะสม หนุนแรงแก้ไขปัญหา ความรุนแรงในครอบครัว ส่งเสริมให้ครอบครัวเห็นความสำคัญและเอาใจใส่ดูแลผู้สูงอายุ ได้รับการทางสังคมพื้นฐานของรัฐอย่างเพียงพอ รวมทั้งส่งเสริมการออมควบคู่กับการสร้างวินัยในการใช้จ่าย เพื่อสร้างความมั่นคงให้กับครอบครัว และสามารถทำหน้าที่ของสถาบันครอบครัวได้ครบถ้วน เพื่อเสริมสร้างภูมิคุ้มกันให้กับเด็กและเยาวชนในการลดพฤติกรรมและค่านิยมที่ขัดต่อวัฒนธรรมไทย เช่น พฤติกรรมทางเพศ พฤติกรรมในการบริโภคที่ฟุ้งเฟ้อ ซึ่งเป็นสาเหตุให้เกิดปัญหาสังคมที่นับวันจะทวีความรุนแรงมากขึ้นโดยเฉพาะปัญหาทางเพศในกลุ่มเด็กและเยาวชน

3.5 ฟื้นฟูและรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้คงความสมบูรณ์เพื่อเป็นรากฐานที่มั่นคงของประเทศ และเพื่อการดำรงชีวิตของคนไทยอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติที่คำนึงถึงข้อจำกัดและขีดความสามารถในการรองรับของระบบนิเวศ ให้เกิดความตระหนักถึงความสำคัญและคุณค่าของ ความหลากหลายทางชีวภาพ และนำมาใช้เพื่อเป็นทุนในการพัฒนาประเทศ โดยวางรากฐานสำหรับการปรับเปลี่ยนโครงสร้างเศรษฐกิจบนฐานความหลากหลายทางชีวภาพ การนำเทคโนโลยีที่ก้าวหน้า และเหมาะสมมาช่วยประหยัดการใช้ทรัพยากรและลดมลพิษ

3.6 เสริมสร้างธรรมาภิบาลเพื่อบริหารจัดการประเทศสู่ความยั่งยืน โดยเฉพาะการสร้างระบบบริหารจัดการที่ดีในภาครัฐและเอกชนเพื่อเสริมสร้างความเสมอภาคและความรับผิดชอบต่อสังคม พัฒนากลไกตรวจสอบที่เป็นกลไกอิสระและกลไกสาธารณะ ให้มีบทบาทในการตรวจสอบการปฏิบัติงานของหน่วยงานภาครัฐได้อย่างเที่ยงธรรม มีประสิทธิภาพ มีระบบการทำงานที่โปร่งใสและเปิดเผย ลดโอกาสการใช้อำนาจหน้าที่ที่มีในการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวและกลุ่มบุคคล จัดให้มีเวทีหารือให้ข้อเสนอแนะและตรวจสอบการทำงานภาครัฐโดยภาคประชาชนและผู้มีส่วนได้เสียทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ ตลอดจนพัฒนาศักยภาพขององค์กรราชการให้สอดคล้องกับปริมาณงาน และเพิ่มอิสระในการรายงานข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชน รวมทั้งมีการพัฒนาการเมืองในระบบประชาธิปไตย การสร้างความเข้มแข็งและเพิ่มศักยภาพให้แก่ประชาชน ชุมชนและสังคม ตลอดจนการยกระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการประเทศบนพื้นฐานการยอมรับและการไว้วางใจซึ่งกันและกัน

ส่วนที่ 2

วิสัยทัศน์ประเทศไทยและการเสริมสร้างทุนประเทศเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

การทบทวนผลการพัฒนาประเทศที่ผ่านมา ได้สะท้อนปัญหาเชิงโครงสร้างของระบบเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และการบริหารจัดการประเทศที่ไม่สมดุล ไม่ยั่งยืน และเปราะบางต่อผลกระทบจากความผันผวนของปัจจัยภายนอกที่เปลี่ยนแปลงรวดเร็วและซับซ้อนมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้บทเรียนจากการพัฒนาดังกล่าว ทำให้ทุกภาคส่วนในสังคมไทย ได้ตระหนักและให้ความสำคัญกับการพัฒนาและดำรงวิถีชีวิตตามแนว “เศรษฐกิจพอเพียง” โดยได้อัญเชิญมาเป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาและบริหารประเทศ มานับตั้งแต่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9

สำหรับทิศทางการพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ภายใต้บริบทการเปลี่ยนแปลงที่จะมีผลกระทบอย่างกว้างขวางต่อการพัฒนาประเทศในอนาคต ประเทศไทยจำเป็นต้องปรับตัวหันมาทบทวนกระบวนทัศน์การพัฒนาใหม่ในทิศทางที่พึงตนเอง โดยยังคงอัญเชิญ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นหลักปฏิบัติในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง อยู่บนพื้นฐานความสมดุลพอดี และความพอประมาณอย่างมีเหตุผล และยึดกระบวนทัศน์การพัฒนาแบบบูรณาการเป็นองค์รวมที่มี “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” ต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 เพื่อให้ประเทศสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง มีคุณภาพและยั่งยืน

1

วิสัยทัศน์ประเทศไทย

ผลการระดมความคิดเห็นจากประชาชนในทุกภาคส่วนของสังคมไทยในเวทีทุกระดับที่ผ่านมา ประกอบกับการประเมินสถานการณ์ และการวิเคราะห์สภาวะแวดล้อมการพัฒนาประเทศ สามารถนำมากำหนดวิสัยทัศน์การพัฒนาประเทศในอนาคต ที่ทุกภาคส่วนเห็นพ้องต้องกัน ดังนี้

วิสัยทัศน์ประเทศไทย มุ่งพัฒนาประเทศไทยสู่ “สังคมที่มีความสุขอย่างยั่งยืน (Green and Happiness Society)” โดยคนไทยมีความรู้คู่คุณธรรม รู้เท่าทันโลก เป็นคนดี มีวินัยและรับผิดชอบ มีความภูมิใจสามารถสืบทอดวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย ชุมชนและสถาบันสังคมมีความเข้มแข็ง อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขและเกื้อกูลภายใต้ความหลากหลายทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญา และความหลากหลายทางทรัพยากรธรรมชาติ มีระบบเศรษฐกิจที่มีเสถียรภาพ สามารถพึ่งตนเองและแข่งขันได้ รวมทั้งมีการกระจายการพัฒนาที่เป็นธรรม อยู่ภายใต้ระบบบริหารจัดการประเทศที่โปร่งใส เป็นธรรม และทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม อันจะเป็นรากฐานการพัฒนาประเทศที่สมดุล และสร้างความสุขอย่างยั่งยืน

คนไทย มีความรู้คู่คุณธรรม มีภูมิคุ้มกัน รู้เท่าทัน ตระหนักในคุณค่าของตนเองและผู้อื่น มีวินัยและรับผิดชอบ มีความภาคภูมิใจและสืบทอดในเอกลักษณ์และภูมิปัญญาไทย มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน มีความสุขภายใต้ความหลากหลายทางวัฒนธรรม สามารถร่วมมือเป็นภาคีการพัฒนา และอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข

ชุมชนและสถาบันสังคม มีความเข้มแข็ง ด้วยกระบวนการรวมตัว การเรียนรู้ร่วมกัน มีการจัดการองค์ความรู้อย่างเป็นระบบและเป็นเครือข่าย ประชาชนสามารถเข้ามีส่วนร่วมจัดการกับปัญหาทั้งภายในชุมชนและระดับประเทศโดยเฉพาะการแก้ปัญหาความยากจน และการกระจายรายได้ ทั้งมีความตระหนัก อนุรักษ์และรู้จักใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพ นำภูมิปัญญาท้องถิ่นและเทคโนโลยีสมัยใหม่มาปรับใช้กับการใช้ทรัพยากรและความหลากหลายทางชีวภาพ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความเสื่อมโทรมและลดมลพิษ

ระบบเศรษฐกิจ ของประเทศทุกระดับมีความเข้มแข็งและมีเสถียรภาพ ลดการพึ่งพา แข่งขันได้ รวมทั้งมีภูมิคุ้มกันความเสี่ยงจากภายนอก โครงสร้างเศรษฐกิจปรับไปสู่การพัฒนามาตรฐานความหลากหลายทางชีวภาพในระยะยาว มีระดับการออมของครัวเรือนและประเทศเพิ่มขึ้น โครงสร้างพื้นฐานและระบบโลจิสติกส์มีคุณภาพการให้บริการมากขึ้นทั้งการเข้าถึงและการสร้างเครือข่าย การใช้พลังงานมีประสิทธิภาพและมีแหล่งพลังงานทดแทนมากขึ้น

ระบบการบริหารจัดการประเทศ มีความโปร่งใส ยุติธรรม มีการกระจายอำนาจสู่ประชาชนอย่างแท้จริง มีระเบียบ กฎหมายที่เอื้อต่อการพัฒนาและการบังคับใช้ที่เป็นธรรม ตลอดจนมีการพัฒนาวัฒนธรรมประชาธิปไตยในสังคมไทย

2

พันธกิจของชาติ

เพื่อให้การพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 มุ่งสู่ “สังคมที่มีความสุขอย่างยั่งยืน” ภายใต้แนวปฏิบัติของ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ดังกล่าว เห็นควรกำหนดพันธกิจของการพัฒนาประเทศ ดังนี้

2.1 พัฒนาคุณภาพคนในชาติให้มีความรอบรู้คู่คุณธรรมและสร้างสังคมฐานความรู้ให้เป็นภูมิคุ้มกัน พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง เป็นกำลังปัญญาในการพัฒนาประเทศให้สามารถก้าวไปกับโลกได้อย่างมั่นคงและรู้เท่าทัน มีจิตสำนึกในคุณธรรม จริยธรรม วิริยะ อุตสาหะ ซื่อสัตย์สุจริต และสามัคคีธรรม รวมทั้งเคารพในศักดิ์ศรี คุณค่าและสิทธิความเป็นคนอย่างเท่าเทียมกัน มีความภาคภูมิใจเอกลักษณ์ความเป็นไทย ร่วมสืบทอดวัฒนธรรมและพัฒนาต่อยอดภูมิปัญญาไทยให้นำไปสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้

2.2 เสริมสร้างความเท่าเทียมและความเข้มแข็งของชุมชนและสังคม รวมพลังเป็นเครือข่ายการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง มุ่งคงความหลากหลายทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย ขณะเดียวกันสร้างสังคมที่เป็นธรรม คนในชาติมีความเสมอภาคในสิทธิและเสรีภาพ มีสุขภาวะที่ดี และมีหลักประกันความมั่นคงทางสังคม ตลอดจนลดเงื่อนไขความขัดแย้งด้วยสันติวิธี เพื่อสร้างสันติสุขและความสมานฉันท์ในสังคมไทยและกับสังคมโลก

2.3 ปฏิรูปโครงสร้างเศรษฐกิจให้แข็งแกร่ง มั่นคง แข่งขันได้และเป็นธรรม ที่เน้นการพึ่งตนเอง ลดการพึ่งพาจากภายนอก มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี มีคุณภาพ แข่งขันได้ มีเสถียรภาพ และมีการกระจายการพัฒนาอย่างเป็นธรรม เป็นการปรับโครงสร้างการผลิตระหว่างภาคเกษตร อุตสาหกรรม และบริการสู่การผลิตบนฐานความรู้ ที่เน้นกระบวนการผลิตที่ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีที่เหมาะสม มีการพัฒนาต่อยอดและประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสร้างสรรค์คุณค่าเพิ่มควบคู่กับการพัฒนาปัจจัยสนับสนุนด้านโครงสร้างพื้นฐานและโลจิสติกส์ พลังงาน องค์กรความรู้ และกลไกที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งเสริมสร้างศักยภาพและสร้างภูมิคุ้มกันของเศรษฐกิจฐานรากเพื่อกระจายความเจริญและรายได้

2.4 ดำรงไว้ซึ่งความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดี มุ่งให้ชุมชนมีองค์ความรู้และภูมิคุ้มกัน มีสิทธิในการเข้าถึงและจัดการทรัพยากร มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการอนุรักษ์คุ้มครองทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพให้เป็นฐานที่มั่นคงในการดำรงวิถีชีวิตของคนในสังคมไทย สามารถอยู่ร่วมกันกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างสันติและเกื้อกูล

2.5 พัฒนาระบบบริหารจัดการประเทศให้เกิดธรรมาภิบาลในทุกกระดับ มีการกระจายอำนาจ เสริมสร้างประชาธิปไตย บริหารจัดการด้วยความโปร่งใส รับผิดชอบต่อสาธารณะ ยุติธรรม มีกลไกและกฎระเบียบที่เอื้อต่อการพัฒนาที่สร้างความเป็นธรรมในสังคม และเพิ่มบทบาทการมีส่วนร่วมพัฒนาของคนส่วนใหญ่ในชาติทุกระดับ นำไปสู่สังคมที่มีความสุขบนฐานการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วมที่สมดุลและยั่งยืน

3

การเสริมสร้างทุนประเทศเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ที่เปลี่ยนแปลงรวดเร็วและสลับซับซ้อนมากขึ้น ประเทศไทยจึงจำเป็นต้องปรับตัวและหันกลับมาให้ความสำคัญกับการพึ่งตนเองและสร้างความเข้มแข็งของโครงสร้างระบบต่างๆ ในประเทศให้เป็นภูมิคุ้มกันที่ดี พร้อมรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้ โดยมีการบริหารจัดการทุนประเทศเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งเป็นการสร้างความเข้มแข็งของทุน และใช้ประโยชน์จากทุนของประเทศที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยคำนึงถึงหลักบูรณาการในการใช้ประโยชน์จากทุนของประเทศอย่างเกื้อกูลกัน และเสริมสร้างความเข้มแข็งของทุนดังกล่าวให้สามารถเป็นเสมือนเสาเข็มหลักของการพัฒนาประเทศในระยะต่อไปได้อย่างสมดุล

ขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างธรรมาภิบาลเพื่อการบริหารจัดการประเทศสู่ความยั่งยืน โดยเสริมสร้างความแข็งแกร่งของโครงสร้าง กลไก และกระบวนการบริหารจัดการประเทศที่อยู่บนพื้นฐานหลักธรรมาภิบาล และบูรณาการการมีส่วนร่วมเพื่อสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของประเทศได้อย่างยั่งยืน

ทั้งนี้ ทุนของประเทศอาจจำแนกที่สำคัญได้เป็น 3 ทุน ประกอบด้วย ทุนเศรษฐกิจ ทุนสังคม และทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งต่างก็มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงและสนับสนุนพึ่งพาซึ่งกันและกัน และมีบทบาทสำคัญต่อการสนับสนุนการพัฒนาประเทศมาช้านาน แม้ในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจครั้งสำคัญเมื่อปี 2540 สังคมไทยก็ยังดำรงอยู่ได้เนื่องจากมีทุนสังคม และทุนทรัพยากรธรรมชาติอีก

มากมายที่ทำหน้าที่เป็นตาข่ายรองรับให้ประเทศสามารถรอดพ้นจากวิกฤตการณ์ดังกล่าวได้ ดังนั้น การสะสมทุนและการใช้ประโยชน์จากทุนของประเทศในด้านต่างๆ ที่มีอยู่ให้เกิดการพัฒนาและกระจายผลประโยชน์ให้แก่ประชาชนทุกกลุ่มและทุกระดับในชาติ จะเป็นการสร้างรากฐานความมั่นคงของประเทศ ทั้งด้านความเข้มแข็งของระบบเศรษฐกิจและสังคมภายในประเทศที่สามารถพึ่งตนเอง และมีความสมดุลมากขึ้น ขณะเดียวกันยังเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวที่พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นได้อย่างรู้เท่าทันในทุกสถานการณ์

3.1 การเสริมสร้างทุนสังคม

ทุนสังคม เกิดจากการรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ บนฐานของความไว้วางใจ เชื่อใจ สายใย ความผูกพันและวัฒนธรรมที่ดีงามของสังคมไทย โดยผ่านระบบความสัมพันธ์ในองค์ประกอบหลัก ได้แก่ คน สถาบัน วัฒนธรรม และองค์ความรู้ ซึ่งจะเกิดเป็นพลังในชุมชนและสังคม

ทั้งนี้ องค์ประกอบหลักทั้ง 4 ด้านดังกล่าว เป็นสินทรัพย์สำคัญของสังคมไทยที่เกิดจากการสั่งสม ปรับเปลี่ยนต่อยอด พัฒนาและสร้างขึ้นใหม่อยู่ตลอดเวลา ขณะเดียวกันอาจลดน้อยลงหรือหมดสิ้นไปหากการรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำสลายลง ดังนั้น เพื่อให้ **“สังคมไทยเป็นสังคมที่มีความสุขอย่างยั่งยืน บนฐานของความพอเพียง เป็นธรรมและเป็นไทย”** จึงได้กำหนดแนวทางการเสริมสร้างทุนทางสังคมให้เข้มแข็งและนำมาใช้ในการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ และทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมไว้ 3 แนวทาง ดังนี้

(1) **การพัฒนาคนให้มีภูมิคุ้มกันพร้อมเผชิญการเปลี่ยนแปลงและก้าวสู่สังคมฐานความรู้** โดยมุ่งพัฒนาคนทั้งด้านจิตใจ สุขภาพ และความรู้ให้มีศักยภาพ ทักษะพื้นฐานในการประกอบอาชีพ ให้เป็นคนดี มีคุณธรรม มีสุขภาวะที่ดี พร้อมทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม โดย

1) **การพัฒนาจิตใจ คุณธรรม จริยธรรม** โดยสร้างคนดีด้านคุณธรรม จริยธรรม รวมทั้งสืบค้นคนดีในสังคมและเชิดชูให้เป็นแบบอย่างที่ดีในทุกระดับ ตั้งแต่ครอบครัว ชุมชน และสังคม มุ่งเสริมสร้างคนไทยให้มีพฤติกรรมที่ดีงาม มีวินัย ซื่อสัตย์ มีคุณธรรม กตัญญู เอื้ออาทร มีความรับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชน และสังคม มีจิตสำนึกในการดำรงชีวิตบนพื้นฐานของศีลธรรมอันดีงามและความพอเหมาะพอควร รวมทั้งปลูกฝังทัศนคติและการเรียนรู้ในการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม

2) **นำวัดกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการมาปลูกฝังนิสัยใฝ่รู้ รักการอ่าน และสร้างกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตแก่คนทุกช่วงวัย** ให้มีทักษะพื้นฐานทั้งในระบบการศึกษาและในชีวิตประจำวัน มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และมีทักษะในการประกอบอาชีพตามศักยภาพ

3) **สร้างเด็กรุ่นใหม่ให้พร้อมทุกมิติทั้งด้านสุขภาพจิต (MQ) อารมณ์ (EQ) สติปัญญา (IQ)** ด้วยการออกแบบระบบการศึกษารูปแบบใหม่ที่ทำให้ผู้เรียนคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล สามารถเผชิญกับสิ่งท้าทายต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพในการตระหนักในคุณค่าแห่งตน การคิด ตัดสินใจ และแก้ไขปัญหาที่เชื่อมโยงอย่างเป็นระบบ

4) **เร่งเพิ่มผลิตภาพแรงงาน** ความสามารถในการสร้างนวัตกรรมและการประกอบการอย่างเป็นระบบครบวงจร ผลิตกำลังคนให้สอดคล้องกับความต้องการของภาคการผลิตและสังคมไทยควบคู่การพัฒนาให้มีความรู้เชิงสหวิทยาการ ทักษะ และจริยธรรมเพื่อสร้างนวัตกรรมและการประกอบการที่มีคุณภาพ

5) **จัดระบบการเรียนรู้ทั้งความรู้ความสามารถและทักษะในการประกอบอาชีพ** ที่สอดคล้องกับวิทยาการและเทคโนโลยีสมัยใหม่ และมีการส่งต่ออย่างเชื่อมโยงตั้งแต่ระดับพื้นฐานไปสู่ระดับวิชาชีพ ควบคู่กับการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการผลิตกำลังคนและพัฒนาระบบการประเมินสมรรถนะด้านอาชีพ รวมทั้งการเสริมสร้างทักษะและโอกาสแก่คนยากจนและผู้ด้อยโอกาสในการประกอบอาชีพทั้งในและนอกภาคเกษตร

6) **เร่งผลิตและพัฒนาากำลังคนด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่มีคุณภาพตรงกับความต้องการของภาคการผลิตและบริการ** เริ่มตั้งแต่ระดับประถมจนถึงอุดมศึกษา โดยพัฒนาการเรียนการสอนที่เน้นการปฏิบัติ ควบคู่กับการพัฒนาบุคลากรผู้สอนให้มีคุณภาพและมีสัดส่วนที่เหมาะสมกับจำนวนนักเรียน พัฒนาสื่อการเรียนการสอนให้ทันสมัยและมีประสิทธิภาพ และขยายสถานการศึกษาให้กระจายทั่วทุกภูมิภาค รวมทั้งสนับสนุนการจัดตั้งสถาบันฝึกอบรมเฉพาะทางที่เป็นความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชน

7) **ส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาให้เกิดความรู้ใหม่** ที่สอดคล้องกับเศรษฐกิจยุคใหม่และการพัฒนาเทคโนโลยีในอนาคตบนพื้นฐานการพึ่งตนเอง

8) **การเสริมสร้างสุขภาวะของประชาชน** ให้มีพฤติกรรมสุขภาพที่ดี โดยส่งเสริมให้มีพัฒนาการด้านสุขภาพที่เหมาะสมตามช่วงวัยทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และอารมณ์ ให้ลด ละ เลิกพฤติกรรมสุ่มเสี่ยงทางสุขภาพ ควบคู่กับการดูแลสุขภาพ และส่งเสริมการใช้สมุนไพร ภูมิปัญญาไทย และวัฒนธรรมไทยในการเสริมสร้างสุขภาวะที่ดี รวมทั้งเสริมสร้างความปลอดภัยในการบริโภคและการประกอบอาชีพ โดยใช้ความหลากหลายทางชีวภาพแทนการใช้สารเคมี ควบคู่กับการพัฒนาการแพทย์ทางเลือกและการแพทย์แผนไทย เพื่อสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจและลดการพึ่งพิงทรัพยากรจากภายนอก

(2) **การเสริมสร้างทุนสังคมเพื่อเตรียมสังคมไทยพร้อมสู่สังคมผู้สูงอายุ** ให้มีความสำคัญกับการเตรียมความพร้อมประชากรทุกช่วงวัยทุกกลุ่มเป้าหมายให้สามารถพร้อมสู่สังคมผู้สูงอายุได้อย่างเหมาะสม ควบคู่ไปกับการสร้างระบบ กลไกทางสังคมที่เกื้อหนุนให้คนในสังคมดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและมีความสุข โดยกำหนดแนวทางการพัฒนาที่รอบด้านอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่การพัฒนาศักยภาพคน การคุ้มครองทางสังคม การสร้างหลักประกันทางเศรษฐกิจ โดย

1) **เสริมสร้างครอบครัวให้มีความมั่นคงด้านเศรษฐกิจและสังคม** มีรายได้เพียงพอ มีความอบอุ่น มีสัมพันธภาพที่ดี และรักษาวัฒนธรรมและค่านิยมที่ดี โดยเสริมสร้างสัมพันธภาพของครอบครัว การอยู่ร่วมกันของคนหลายวัย และเสริมสร้างความมั่นคงในการดำรงชีวิต โดยเฉพาะด้านที่อยู่อาศัย ด้านอาหาร และการได้รับบริการทางสังคมของรัฐทั้งด้านการศึกษา สุขภาพ และความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

2) เสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งเป็นฐานการผลิต ดูแลรักษาและเฝ้าระวังทางสังคมและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งเป็นแหล่งแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน โดยการจัดระบบการเรียนรู้ของชุมชน และส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน บนพื้นฐานของการพึ่งตนเอง และเชื่อมโยงขยายเครือข่ายสู่เศรษฐกิจนอกชุมชนและมุ่งสู่ระดับสากลตามศักยภาพความรู้และภูมิปัญญาของชุมชนรวมทั้งส่งเสริมให้ชุมชนใช้ข้อมูลชุมชนในการวิเคราะห์และแก้ไขปัญหาผ่านกระบวนการแผนชุมชน

3) พัฒนาบทบาทของสถาบันศาสนาและสร้างแรงจูงใจให้ประชาชนใช้หลักธรรมในการดำรงชีวิตมากขึ้น โดยพัฒนาบุคลากรทางศาสนาอย่างเป็นระบบและต่อเนื่องให้มีความรู้และทักษะในการถ่ายทอดหลักธรรมสู่การปฏิบัติอย่างมีคุณภาพ และส่งเสริมความร่วมมือของสถาบันศาสนา สถาบันการศึกษา และสถาบันครอบครัวในการทำกิจกรรมสาธารณประโยชน์ การปลูกฝังค่านิยม จิตสำนึก และการสืบสานวัฒนธรรมประเพณีต่างๆ

4) ส่งเสริมธุรกิจเอกชนร่วมรับผิดชอบต่อสังคมและเป็นหุ้นส่วนการพัฒนา โดยสนับสนุนการนำภูมิปัญญาไทยและวัฒนธรรมไทยมาใช้ในการสร้างสรรค์มูลค่าทางเศรษฐกิจ สอดแทรกไว้ในสินค้าและบริการอย่างสร้างสรรค์ และมีบทบาทร่วมในการสืบสานศิลปวัฒนธรรมและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และสร้างอาชีพและเพิ่มการจ้างงานในท้องถิ่นและพื้นที่ห่างไกล รวมทั้งสนับสนุนและริเริ่มกิจกรรมที่เป็นการเสริมสร้างทุนทางสังคม เช่น การอนุรักษ์ พื้นฟู วัฒนธรรม ประเพณีที่ดีงาม เป็นต้น

5) เพิ่มบทบาทของสื่อในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารอย่างสร้างสรรค์ต่อสังคมเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลง โดยสร้างกระแสให้เกิดการรับรู้และความตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม ตลอดจนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตั้งแต่ระดับชุมชนจนถึงระดับสากล การจัดสรรพื้นที่สื่อทุกประเภทในการสะท้อนเนื้อหาที่เป็นประโยชน์จากหลากหลายทางวัฒนธรรมและจารีตประเพณีที่ดีงาม ควบคู่กับการรณรงค์สร้างกระแสด้านคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม ครอบครัวอบอุ่น ดำรงชีวิตอย่างพอเพียง เชิดชูบุคคลที่เป็นแบบอย่างที่ดี

6) เสริมสร้างและเชื่อมโยงบทบาททุกภาคีการพัฒนาให้การพัฒนาในทุกมิติเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยประสานการทำงานให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันมุ่งสู่การสร้างสังคมที่มีความสุข

7) พัฒนาสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันให้สังคมไทย โดยสร้างระบบการคุ้มครองทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมครอบคลุมประชากรทุกกลุ่ม และสร้างกระบวนการขับเคลื่อนการพัฒนาเมืองน่าอยู่ ชุมชนน่าอยู่ อย่างมีส่วนร่วม ควบคู่กับการปรับระบบบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีประสิทธิภาพ

(3) ส่งเสริมการใช้ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสร้างสรรค์คุณค่าทางเศรษฐกิจ โดยมุ่งบำรุง รักษา พื้นฟู วัฒนธรรมไทยที่หลากหลายในแต่ละพื้นที่ทั้งเป็นวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี ศิลปกรรม โบราณสถาน โบราณวัตถุ ให้คงอยู่และสืบสานสู่คนรุ่นต่อไปและสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตตามวิถีไทย สร้างคุณค่าทางเศรษฐกิจ และดูแล รักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดย

1) เสริมสร้างวัฒนธรรมที่เป็นวิถีชีวิต จารีตประเพณีที่ดีของสังคมไทย ที่ก่อให้เกิดความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและสังคม

2) สืบสานศิลปกรรม เอกลักษณ์ความเป็นไทย ควบคู่กับการอนุรักษ์ ฟื้นฟู ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านและพัฒนาโบราณสถาน โบราณวัตถุให้เป็นแหล่งเรียนรู้ และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

3) จัดระบบการเรียนรู้และการจัดการองค์ความรู้ทุกระดับ เพื่อการถ่ายทอด แลกเปลี่ยนเรียนรู้และนำไปใช้ประโยชน์ โดยส่งเสริมให้ปราชญ์ ผู้รู้ และผู้สูงอายุที่มีประสบการณ์ถ่ายทอดความรู้/ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่คนรุ่นใหม่ผ่านศูนย์การเรียนรู้และการจัดการความรู้ในชุมชน และสนับสนุนการวิจัยพื้นบ้านเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมและสอดคล้องกับความรู้ที่หลากหลายของแต่ละพื้นที่

4) พัฒนาต่อยอดภูมิปัญญาและนำวัฒนธรรมมาสร้างสรรค์มูลค่าทางเศรษฐกิจ เป็นการใช้ประโยชน์เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจที่สร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน และเผยแพร่วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยในระดับนานาชาติ นอกจากนี้ มุ่งผลักดันให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา

บทบาทการมีส่วนร่วมของภาคีการพัฒนา

» ภาคประชาชน เป็นแกนนำในการขับเคลื่อนการพัฒนาและเพิ่มทุนทางสังคมให้สอดคล้องกับโอกาส ศักยภาพ และความพร้อมของแต่ละพื้นที่ เป็นการสร้างรากฐานที่แข็งแกร่งของชุมชน ท้องถิ่นและประเทศ

» ภาครัฐ ต้องมีบทบาทในการเชื่อมโยงการพัฒนาทุนทางสังคม ทุนเศรษฐกิจ และทุนทรัพยากรธรรมชาติให้เกื้อหนุนการพัฒนาประเทศ

» ภาคเอกชน มีบทบาทหลักในการขับเคลื่อนกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม และเป็นหุ้นส่วนของสังคม ด้วยการจัดทำบรรษัทภิบาลในองค์กร และมีบทบาทในกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม

» สื่อ ใช้สื่ออย่างสร้างสรรค์ เป็นแกนรับฟังความคิดและสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน บุคลากรสื่อควรมีจิตสำนึกและความรับผิดชอบต่อในการนำเสนอข้อมูลข่าวสาร รวมทั้งเป็นแบบอย่างที่ดีต่อสังคม

» องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จัดสรรทรัพยากรในการลงทุนด้านเศรษฐกิจ สังคม และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและเชื่อมโยงกัน สนับสนุนกระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมระหว่างภาคีการพัฒนาในท้องถิ่นอย่างครบวงจร รวมทั้งพัฒนาศักยภาพและทัศนคติของผู้บริหารและบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาโดยยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง

» **นักวิชาการ/สถาบันการศึกษา** ทำการวิจัยร่วมกับชุมชนโดยชุมชนเป็นนักวิจัยหลัก เป็นแหล่งข้อมูลของชุมชนและที่ปรึกษาทางวิชาการ สร้างศักยภาพชุมชนให้สามารถจัดการความรู้ในชุมชนของตนเองและสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้ชุมชน รวมทั้งต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ชุมชนสามารถนำไปสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจ เกิดรายได้แก่ชุมชน

» **ประชาสังคม** มีบทบาทในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ สร้างทางเลือกการพัฒนา และส่งเสริมภาคีการพัฒนาให้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง

» **สถาบันศาสนา** มีบทบาทในการปลูกฝังทัศนคติและแนวทางการปฏิบัติที่ถูกต้องในการดำรงชีวิต ส่งเสริมความร่วมมือในการทำกิจกรรมสาธารณประโยชน์ ปลูกฝังค่านิยมจิตสำนึก และสืบสานประเพณี รวมทั้งเป็นศูนย์รวมเชื่อมโยงสายใยของคนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาครอบครัว ชุมชน และประเทศ และเป็นหลักในการสร้างสันติสุขของการอยู่ร่วมกันของมนุษยชาติ

3.2 การเสริมสร้างทุนเศรษฐกิจ

ทุนเศรษฐกิจ หมายถึง สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นในรูปของสินทรัพย์ทั้งที่มีตัวตนและที่ไม่สามารถจับต้องได้ เป็นปัจจัยสำคัญที่สามารถใช้ในการสร้างกิจกรรมทางเศรษฐกิจให้เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจและเป็นเครื่องมือแสดงสิทธิเรียกร้องและการผูกพันระหว่างภาคเศรษฐกิจหรือบุคคล ทั้งยังเป็นปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นในการดำรงชีวิตของประชาชนทุกระดับ

โดยทุนเศรษฐกิจ ประกอบด้วย ทุนทางกายภาพ ทุนทางการเงิน ทุนที่ไม่สามารถจับต้องได้ทางกายภาพ แต่สามารถอ้างสิทธิประโยชน์ได้ในอนาคต และแรงงานทรัพยากรมนุษย์ ในการเสริมสร้างทุนเศรษฐกิจให้มีความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจไทยสู่ระบบเศรษฐกิจที่มีการขยายตัวอย่างมีเสถียรภาพ มีคุณภาพ โครงสร้างการผลิตมีการเพิ่มคุณค่าบนฐานความรู้และความเป็นไทย และมีการกระจายผลประโยชน์จากการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างเป็นธรรม โดยมีแนวทางที่สำคัญ ดังนี้

(1) **การบริหารเศรษฐกิจมหภาคเพื่อรักษาเสถียรภาพ เอื้ออำนวยต่อการปรับโครงสร้างการผลิต และกระจายผลประโยชน์จากการขยายตัวอย่างเป็นธรรมในภาคส่วนต่าง ๆ ของสังคม** มีแนวทางการพัฒนาที่สำคัญ ดังนี้

1) **ด้านการเงิน** ดำเนินนโยบายการเงินที่ยืดหยุ่นเหมาะสมกับปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจ มีความโปร่งใส ตรวจสอบได้ เพื่อให้ภาคเอกชนสามารถคาดคะเนการเปลี่ยนแปลงและปรับตัวได้อย่างรวดเร็ว การสร้างความมั่นคงและเข้มแข็งของสถาบันการเงินภายใต้บรรยากาศทางการเงินที่มีการแข่งขันมากขึ้นและการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ให้สถาบันการเงินไทยมีการดำเนินงานที่ประสิทธิภาพ การเพิ่มประสิทธิภาพและความโปร่งใสของการกำกับดูแลสถาบันการเงินให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม และโครงสร้างของระบบการเงินที่เปลี่ยนแปลง เพื่อให้ระบบสถาบันการเงินมีความมั่นคง การเพิ่มประสิทธิภาพและความครอบคลุมของการให้บริการของระบบการเงินฐานรากให้สามารถสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพชุมชน เศรษฐกิจฐานราก และวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม และการปรับปรุงกฎหมาย ระเบียบ และการกำกับดูแล ที่เป็นอุปสรรคต่อการขยายบทบาทของตลาดทุนให้เป็นทางเลือกในการลงทุนและการระดมทุนได้ทัดเทียมกับระบบธนาคาร

2) ด้านการคลัง เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารรายจ่ายงบประมาณแผ่นดิน โดยพัฒนาฐานข้อมูลการคลังสาธารณะของประเทศ (Consolidated public sector account) จัดทำกรอบการใช้จ่ายภาครัฐระยะปานกลาง (Medium-term expenditure framework) ปฏิรูประบบประกันสังคมและระบบบำนาญเพื่อบำนาญเพื่อลดภาระของภาครัฐในอนาคต และจัดระบบกองทุนและเงินทุนหมุนเวียนให้มีประสิทธิภาพ ลดความซ้ำซ้อน การปรับโครงสร้างภาษีให้สอดคล้องกับแนวทางการปรับโครงสร้างการผลิตและการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน ตลอดจนขยาย bracket ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาให้สอดคล้องกับขนาดของเศรษฐกิจและรายได้ประชาชนที่เปลี่ยนแปลงไป และการกระจายอำนาจการคลังสู่ท้องถิ่นเพื่อกระจายความเจริญสู่ภูมิภาค และกำหนด tax assignment ที่สนับสนุนให้ท้องถิ่นมีรายได้ของตนเอง

3) ด้านการออม สร้างฐานรายได้ที่มั่นคงสำหรับประชาชน โดยสร้างโอกาสในการสร้างรายได้ของประชาชนเพิ่มขึ้น เพื่อให้มีรายได้เพียงพอสำหรับออม การพัฒนาระบบการออมระยะยาว การพัฒนาระบบการออมเพื่อการชราภาพสำหรับแรงงานนอกระบบ การส่งเสริมให้ประชาชนมีจิตสำนึกในการออม และมีวินัยในการใช้จ่าย

4) ด้านการดำเนินนโยบายการค้า และสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศ ร่วมกับประเทศพันธมิตรในการเจรจา WTO ให้มีการเปิดเสรีการค้าสินค้าเกษตร และไม่ให้เกิดความเสียเปรียบ การสนับสนุนภาคเอกชนให้ได้รับประโยชน์จากข้อตกลง FTA และมีกลไกในการลดผลกระทบด้านลบและช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผลกระทบให้สามารถปรับตัวได้ เพิ่มบทบาทการเป็นหุ้นส่วนการพัฒนาและส่งเสริมความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้าน ภายใต้กรอบ ACMECS IMT-GT JDS และ GMS และผลักดันความร่วมมือของประเทศในภูมิภาคให้มีความก้าวหน้าสู่ EAC

(2) ปรับโครงสร้างการผลิตให้ผลิตภาพการผลิตและการเพิ่มคุณค่าของสินค้าและบริการที่ผลิตในประเทศไทยให้สูงขึ้น บนฐานความรู้และความเป็นไทย โดยใช้กระบวนการพัฒนากลัสเตอร์ (cluster) และห่วงโซ่อุปทาน (supply chain) สนับสนุนการเพิ่มผลิตภาพการผลิต ซึ่งรวมถึงการสนับสนุนการลงทุนจากต่างประเทศเพื่อการถ่ายทอดทางเทคโนโลยี การไปลงทุนในต่างประเทศของนักธุรกิจไทยเพื่อสร้างผลตอบแทนที่ดี และการสร้างบรรยากาศทางการลงทุนภายในประเทศ ประกอบด้วยแนวทางหลัก ดังนี้

1) ปรับโครงสร้างการผลิตภาคเกษตรให้ประเทศไทยมีความมั่นคงและความปลอดภัยด้านอาหาร (Food security and food safety) เป็นแหล่งผลิตอาหารที่สำคัญของโลกเป็นแหล่งผลิตไฟเบอร์และวัสดุเพื่อสนับสนุนสาขาอื่นนอกจากการเป็นแหล่งผลิตอาหาร และสนับสนุนการผลิตสินค้าเกษตรที่มีโอกาสใหม่ เช่น พลังงานทดแทน (Bio-fuel) และสินค้าที่สอดคล้องกับรสนิยมของผู้บริโภคที่เปลี่ยนไป

2) ปรับโครงสร้างภาคอุตสาหกรรมให้เป็นฐานการผลิตระดับภูมิภาค/โลก สำหรับอุตสาหกรรมที่มีศักยภาพสูง และวางรากฐานให้กับอุตสาหกรรมใหม่ที่มีศักยภาพและแนวโน้มที่ดี บนพื้นฐานการสร้างมูลค่าโดยใช้องค์ความรู้/นวัตกรรม

3) **ปรับโครงสร้างภาคบริการ** ให้เป็นแหล่งสร้างรายได้หลักของประเทศ โดยอาศัยความโดดเด่นและหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมและวิถีชีวิตความเป็นไทย เป็นจุดขายสำคัญในการขยายตลาดธุรกิจการท่องเที่ยว พร้อมทั้งขยายฐานการผลิตภาคบริการที่มีศักยภาพ เพื่อสนองความต้องการของตลาดกลุ่มลูกค้าและการดำเนินธุรกิจสมัยใหม่ โดยการพัฒนาธุรกิจการท่องเที่ยวไทย ให้เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมของภูมิภาค และพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของธุรกิจบริการที่มีศักยภาพ เพื่อขยายตลาดธุรกิจบริการให้กว้างขวางมากยิ่งขึ้น ได้แก่ บริการการศึกษานานาชาติ บริการสุขภาพ ธุรกิจค้าปลีก ค้าส่ง บริการทางการเงิน บริการประกันภัย ธุรกิจเทคโนโลยีสารสนเทศ และธุรกิจภาพยนตร์ไทย เป็นต้น

4) **ส่งเสริมการลงทุนและการสร้างบรรยากาศการลงทุนที่เอื้ออำนวย** ให้สนับสนุนการปรับโครงสร้างการผลิตสู่การผลิตบนฐานความรู้และผลิตภาพการผลิตสูง

(3) **การพัฒนาปัจจัยสนับสนุนการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจและการลงทุน** ประกอบด้วย

1) **พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและโลจิสติกส์** เพื่อยกระดับคุณภาพการให้บริการ ทั้งการเข้าถึงและการสร้างเครือข่ายการบริการที่มีความครอบคลุมทั่วถึง การลดหรือประหยัดต้นทุนการผลิต การลดต้นทุนด้านเวลาของประชาชนและภาคธุรกิจเอกชน และเพื่อเพิ่มความปลอดภัยแก่ชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน โดยการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านการขนส่งและโลจิสติกส์ การพัฒนาเครือข่ายโลจิสติกส์ในประเทศให้เชื่อมโยงอย่างบูรณาการ ทั้งเครือข่ายภายในและการเชื่อมต่อไปสู่ต่างประเทศ โดยการพัฒนากระบวนการขนส่งเชื่อมโยงหลายรูปแบบ (Multimodal) ระบบการขนส่งสนับสนุน (Feeder) รวมทั้งศูนย์รวบรวมและกระจายสินค้าตามจุดยุทธศาสตร์ต่างๆ ภายในประเทศ รวมทั้งยกระดับประสิทธิภาพกระบวนการอำนวยความสะดวกทางการค้า และการปรับปรุงประสิทธิภาพการบริหารจัดการโลจิสติกส์ในภาคการผลิตให้เชื่อมโยงถึงกันตลอดห่วงโซ่อุปทาน และพัฒนาธุรกิจการให้บริการโลจิสติกส์ บุคลากร และกลไกการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์

2) **บริหารจัดการด้านโครงสร้างพื้นฐาน** โดยการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholders) ในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานอย่างเป็นระบบ เพื่อให้เกิดความร่วมมือ การยอมรับและความโปร่งใสในการดำเนินโครงการ และการส่งเสริมให้เอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการลงทุน (Public Private Partnership) และแข่งขันการให้บริการด้านโครงสร้างพื้นฐานมากขึ้น โดยมีการปรับปรุงระเบียบและกฎหมาย ให้มีความคล่องตัวและยืดหยุ่น โปร่งใส รวมทั้งเร่งรัดการจัดตั้งองค์กรกำกับดูแลรายสาขา เพื่อทำหน้าที่คุ้มครองผู้บริโภค และกำกับดูแลการแข่งขันที่โปร่งใสและเป็นธรรม

3) **บริหารองค์ความรู้อย่างเป็นระบบ** ทั้งการสั่งสม การสร้าง การแพร่กระจายและการประยุกต์ใช้องค์ความรู้และเทคโนโลยีรวมทั้งการใช้ประโยชน์จากองค์ความรู้ในเชิงพาณิชย์ และมีการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา ลิขสิทธิ์และสิทธิบัตรอย่างเหมาะสม ทั้งนี้เพื่อปรับโครงสร้างเศรษฐกิจและสังคมเข้าสู่เศรษฐกิจและสังคมฐานความรู้ โดยการพัฒนากำลังคนด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ เพื่อให้สามารถรองรับกับเทคโนโลยีใหม่ ๆ และสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ การพัฒนาครู อาจารย์ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีให้มีคุณภาพและ

เพียงพอต่อการเรียนการสอน และการผลิตกำลังคนด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่มีคุณภาพ ตรงตามความต้องการของภาคการผลิตและบริการ เน้นให้ผู้ที่จบออกมาสามารถปฏิบัติงานได้ทันที รวมทั้งการพัฒนาและผลิตองค์ความรู้และเทคโนโลยี ด้วยการสนับสนุนการพัฒนากระบวนการได้มาซึ่งองค์ความรู้และเทคโนโลยี วิจัยและพัฒนา ตามศักยภาพของคนไทยและนำมาผสมผสานกับภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น

4) เพิ่มประสิทธิภาพการใช้พลังงานและการพัฒนาพลังงานทางเลือก เพื่อประหยัดเงินตราต่างประเทศในการนำเข้าพลังงาน ลดต้นทุนการผลิตและค่าใช้จ่ายในการเดินทางของประชาชน และลดมลพิษที่เกิดจากการใช้พลังงานในกระบวนการผลิตและการบริโภคของประชาชน โดยมีเป้าหมายที่จะเพิ่มสัดส่วนการใช้พลังงานทางเลือกเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 8 ของการใช้พลังงานทั้งหมดเมื่อสิ้นแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ปริมาณแหล่งสำรองพลังงานของประเทศเพียงพอต่อความต้องการใช้ในระยะเวลา 50 ปี และลดสัดส่วนการใช้พลังงานต่อมูลค่าการผลิตภาคอุตสาหกรรม

5) ปรับปรุงกฎหมาย และกฎระเบียบเพื่อสนับสนุนการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจ

(4) เสริมสร้างศักยภาพและสร้างภูมิคุ้มกันของเศรษฐกิจฐานราก เพื่อกระจายความเจริญและรายได้ โดยการสร้างความมั่นคงของสถาบันครอบครัวด้านอาหาร ที่อยู่อาศัย ที่ดินทำกิน รายได้ และการออม การอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นและภูมิปัญญาท้องถิ่นและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น การจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน โดยเฉพาะแหล่งน้ำ คุณภาพดิน ป่าไม้ ให้บริการโครงสร้างพื้นฐาน การศึกษา และสาธารณสุข การเข้าถึงแหล่งเงินทุนและบริการทางการเงิน รวมทั้ง การแปลงสินทรัพย์เป็นทุนและกองทุนต่าง ๆ ในชุมชน การพัฒนาเทคโนโลยีและการบริหารจัดการทั้งเกษตร อุตสาหกรรม และบริการในท้องถิ่น อาทิ การพัฒนาพันธุ์พืช การออกแบบผลิตภัณฑ์ การตลาด และปรับปรุงมาตรฐานการผลิต การพัฒนาวิสาหกิจของชุมชน และส่งเสริมให้เกิดการเชื่อมโยงโดยตรงกับวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดใหญ่ และการสนับสนุนให้ใช้แผนชุมชนให้เป็นกลไกในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ที่เชื่อมโยงกับกลไกการบริหารจัดการส่วนท้องถิ่นและภูมิภาค รวมทั้งการสร้างแรงจูงใจให้ผู้ประกอบอาชีพและธุรกิจรายย่อยที่อยู่นอกระบบเข้าสู่ระบบ และให้การสนับสนุนและพัฒนาธุรกิจที่เข้าสู่ระบบแล้ว

บทบาทการมีส่วนร่วมของภาคีการพัฒนา

» **ภาครัฐ** สร้างความรู้ ความเข้าใจและให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับนโยบาย รัฐบาล แนวปฏิบัติ และบทบาทของผู้ที่เกี่ยวข้องให้ถูกต้องชัดเจน รวมทั้งตัดสินใจในทางเลือกของผลประโยชน์ส่วนรวมระหว่างการผลิตได้จากการผลิต กับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

» **สถาบันการศึกษา** เป็นแกนนำชุมชนในการนำทุนและการวิจัยที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาศึกษาวิจัยต่อยอด เพื่อรองรับการผลิตและสร้างภูมิคุ้มกันในท้องถิ่น

» **ภาคธุรกิจเอกชน** สนับสนุนการพัฒนาทักษะฝีมือแรงงานในสถานประกอบการให้มีศักยภาพเพิ่มขึ้น

» **ภาคประชาชน** มีส่วนร่วมในการวิจัยและพัฒนาเพื่อสะท้อนความต้องการของชุมชน รวมทั้งมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดสรรงบประมาณและติดตามการทำงานของรัฐบาล

» **สื่อมวลชน** สร้างระบบการสื่อสารนโยบาย ยุทธศาสตร์ และมาตรการจากภาครัฐสู่ชุมชนในแต่ละระดับอย่างต่อเนื่องและตรงกับข้อเท็จจริง

3.3 การเสริมสร้างทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึงสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ ทั้งที่ใช้แล้วหมดไปหรือมีปริมาณไม่หมดสิ้น อันให้ประโยชน์โดยตรงในรูปของปัจจัยการผลิตสินค้าและบริการเพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ ซึ่งได้แก่ น้ำ อากาศ แสงอาทิตย์ ดิน ป่าไม้ ความหลากหลายทางชีวภาพและสินแร่ เป็นต้น และการให้ประโยชน์ทางอ้อมในรูปของสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อสุขภาพอนามัยและคุณภาพชีวิต รวมทั้งการดำเนินชีวิตอย่างเป็นปกติสุขของมนุษย์ ซึ่งได้แก่ คุณภาพอากาศ คุณภาพน้ำ ปริมาณของเสียที่เหลือจากการผลิตและการบริโภคที่จะไม่กระทบต่อคุณภาพชีวิต รวมตลอดทั้งสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นและควรค่าแก่ความภาคภูมิใจไปจนถึงชนรุ่นต่อไป เช่น ศิลปกรรม โบราณสถาน เป็นต้น

ในการเสริมสร้างทุนทรัพยากร ให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการให้ทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมคงความอุดมสมบูรณ์ เป็นรากฐานที่มั่นคงของการพัฒนาประเทศ และเป็นฐานการดำรงชีวิตของคนไทยให้มีความสุขได้อย่างยั่งยืน โดยมีแนวทางที่สำคัญ ดังนี้

(1) การพัฒนาฐานความหลากหลายทางชีวภาพ

1) **จัดการองค์ความรู้และสร้างภูมิคุ้มกัน** โดยพัฒนาระบบข้อมูลเพื่อรวบรวมภูมิปัญญา สร้างบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นกับองค์ความรู้ใหม่ที่สอดคล้องกับความต้องการของภาคเศรษฐกิจท้องถิ่นหรือการวิจัยเพื่อทดแทนการนำเข้า คุ่มครองทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพจากการคุกคามภายนอกโดยเฉพาะจากพันธกรณีระหว่างประเทศและข้อตกลงการเปิดเขตการค้าเสรี สร้างระบบการคุ้มครองสิทธิชุมชนและการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เป็นธรรม และอนุรักษ์ฟื้นฟูความหลากหลายของพันธุกรรมท้องถิ่น

2) **ส่งเสริมการใช้ความหลากหลายทางชีวภาพ** ในการสร้างความมั่นคงของภาคเศรษฐกิจท้องถิ่นและชุมชน โดยส่งเสริมการใช้ความหลากหลายทางชีวภาพในการสร้างความมั่นคงด้านอาหารและสุขภาพ สนับสนุนภาคการผลิตและบริการที่ชุมชนมีศักยภาพในการจัดการการผลิต การตลาด และการสร้างมูลค่าเพิ่ม และการพัฒนาแปรรูปผลิตภัณฑ์ชุมชนให้เข้มแข็ง

3) **พัฒนาขีดความสามารถ และสร้างนวัตกรรมจากทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพที่เป็นเอกลักษณ์ของประเทศ** โดยสร้างนวัตกรรมจากทรัพยากรชีวภาพที่มีการสะสมองค์ความรู้เพียงพอ ยกกระดับมาตรฐานความปลอดภัยของอาหาร สมุนไพร และผลิตภัณฑ์ธรรมชาติ ส่งเสริมการรวมกลุ่มและการสร้างเครือข่าย และสร้างค่านิยมและส่งเสริมภาพลักษณ์ที่เป็นจุดแข็งของประเทศ

(2) การสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรและสร้างคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดี

1) **จัดการฐานทรัพยากรโดยส่งเสริมสิทธิและกระบวนการมีส่วนร่วม**
มุ่งส่งเสริมสิทธิชุมชนในการเข้าถึงและจัดการทรัพยากร ทบทวนนโยบายและโครงสร้างกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิของรัฐและการแปลงทรัพยากรของรัฐให้เป็นของบุคคลและการจัดการทรัพยากรระหว่างประเทศ กำหนดแนวทางการพัฒนาให้สอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่ ส่งเสริมภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อใช้ในการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากร สร้างองค์ความรู้และฐานข้อมูลระบบนิเวศและชีวมณฑล

2) **ปกป้องฐานทรัพยากรเพื่อรักษาความสมดุลยั่งยืนของระบบนิเวศ**
โดยปฏิรูประบบการจำแนกประเภทพื้นที่คุ้มครอง และจัดระบบการฟื้นฟูฐานทรัพยากรและระบบนิเวศที่สำคัญ

3) **ปรับแบบแผนการผลิต และพฤติกรรมบริโภคเพื่อลดผลกระทบ**
ต่อฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยส่งเสริมการผลิตที่สะอาดในภาคอุตสาหกรรม ส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์และเกษตรยั่งยืนเพื่อลดการใช้สารเคมีในภาคเกษตร ส่งเสริมการใช้สินค้าและบริการที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมโดยให้ภาครัฐเป็นผู้นำ ผนวกสร้างค่านิยมและเผยแพร่ความรู้ทั้งให้การศึกษาแก่ประชาชน เรื่องการบริโภคที่ยั่งยืน ส่งเสริมประยุกต์ใช้กลไกทางเศรษฐศาสตร์เพื่อให้เกิดการผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืน รวมทั้งปรับโครงสร้างภาษีเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม สร้างจริยธรรมด้านสิ่งแวดล้อมให้แก่ผู้ประกอบการ และส่งเสริมการรวมกลุ่มและสร้างเครือข่ายทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภคสินค้าที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

4) **เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการเพื่อลดมลพิษและควบคุม**
กิจกรรมที่จะส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิต โดยผลักดันระบบประเมินสิ่งแวดล้อมเชิงยุทธศาสตร์ ปรับแนวทางและมาตรการส่งเสริมการลงทุนให้คำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมมากขึ้น กำหนดเขตการใช้ที่ดิน กำหนดตัวชี้วัดผลกระทบต่อสุขภาพ กำหนดทิศทางและจัดระเบียบการเติบโตของชุมชน ลดปริมาณขยะ (Reduce) และนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ เพิ่มประสิทธิภาพการจัดการขยะอันตราย และขยะติดเชื้อ ควบคุมมลพิษจากภาคขนส่ง และปรับปรุงและฟื้นฟูระบบน้ำเสียรวมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

บทบาทการมีส่วนร่วมของภาคีการพัฒนา

» **ภาครัฐ** ปรับบทบาทจากผู้ควบคุม สั่งการ มาเป็นผู้ประสานงานและสนับสนุนให้ภาคส่วนต่างๆ มีบทบาทมากขึ้น บังคับใช้กฎหมายอย่างเป็นธรรมและทั่วถึง รวมทั้งสร้างความเข้มแข็งให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ด้วยตนเอง

» **ภาคธุรกิจเอกชน** ต้องมีการทำธุรกิจโดยคำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมการสร้างมูลค่าเพิ่มจากทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพด้านนวัตกรรมและการตลาด และสนับสนุนการเงินแก่ชุมชนในการใช้ภูมิปัญญาดั้งเดิมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

» **องค์กรพัฒนาเอกชน/ภาควิชาการ** เป็นพี่เลี้ยงในการสร้างองค์ความรู้และยกระดับภูมิปัญญาท้องถิ่น สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ร่วมวิจัยและพัฒนา กับชุมชน และร่วมตรวจสอบการบริหารจัดการภาครัฐ

» **ประชาชน/ชุมชน** สรรวจปรับปรุงตนเองให้มีจิตสำนึก ร่วมในการวิจัย พัฒนา จัดทำฐานข้อมูล เรียนรู้ประยุกต์ใช้องค์ความรู้ใหม่เพิ่มพูนความรู้เดิม รวมถึงทำความเข้าใจเรื่องสิทธิชุมชน เสริมสร้างบทบาทผู้นำชุมชน เข้าร่วมบริหารจัดการทรัพยากรท้องถิ่น และร่วมตรวจสอบการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของภาครัฐ

» **องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น** สร้างองค์ความรู้ เพิ่มบทบาทการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มากขึ้น

» **ภาคการเมือง** ต้องสนับสนุนการกระจายผลประโยชน์ที่โปร่งใส ไม่ใช้อิทธิพลแทรกแซง สนับสนุนการนำแผนพัฒนาฯ ไปใช้ในแนวทางที่โปร่งใสอย่างจริงจัง

» **สื่อมวลชน** ผลิตสื่อที่สร้างสรรค์ เพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

3.4 การเสริมสร้างธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการประเทศสู่ความยั่งยืน

ธรรมาภิบาล (Good Governance) หรือการบริหารจัดการที่ดี เป็นแนวคิดสากลที่ได้นำมาใช้ในสังคม โดยมีความหมายรวมถึงระบบโครงสร้าง กระบวนการต่าง ๆ ที่วางกฎเกณฑ์ความสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมของประเทศ เพื่อที่ภาคต่าง ๆ ของสังคมจะพัฒนาและอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

ทิศทางการเสริมสร้างธรรมาภิบาลในระยะยาวอีก 10 - 15 ปีข้างหน้า จะต้องมุ่งพัฒนาในขั้นตอนสร้างความสมดุล เท่าเทียม และเป็นธรรม ความหลากหลายในสังคม ทั้งในเชิงความคิด วัฒนธรรม และประเพณี เพื่อสร้างความเป็นธรรมในการพัฒนาให้กับทุกภาคส่วน อันจะนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในสังคม โดยมีแนวทางการพัฒนาหลัก ดังนี้

(1) **สร้างภาคราชการที่มีประสิทธิภาพ ลดการบังคับควบคุม คำนึงถึงความต้องการของประชาชนและทำงานร่วมกับหุ้นส่วนการพัฒนา** ด้วยการปรับบทบาทโครงสร้างและกลไกการบริหารจัดการภาครัฐทั้งในส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น โดยมีแนวทางที่สำคัญดังนี้

1) **ปรับบทบาทภาครัฐ** จากผู้ดำเนินงานเองไปสู่การอำนวยความสะดวก จากการกำกับควบคุมเป็นผู้ให้การสนับสนุนการพัฒนา และจากการบริหารแบบสั่งการโดยตรงจากส่วนกลางและรวมอำนาจการตัดสินใจ เป็นให้การสนับสนุน เสริมสร้างความเข้มแข็งและรับรองการมีส่วนร่วมของท้องถิ่น พร้อมกระจายอำนาจการตัดสินใจ

2) **ปรับปรุงโครงสร้างภาคราชการให้คล่องตัว** พัฒนาระบบราชการทั้งส่วนกลางและภูมิภาคให้มีสมรรถนะสูง และปรับโครงสร้างระบบบริหารราชการให้คล่องตัว โดยพัฒนาการให้บริการในรูปแบบที่หลากหลาย มีลักษณะพิเศษที่เหมาะสมกับภารกิจ เป็นองค์กรขนาดเล็ก

เล็ก อิสระ คล่องตัว รวดเร็ว ทันสมัย โปร่งใส ลดกฎระเบียบที่ไม่เอื้อต่อการกระจายผลประโยชน์จากการพัฒนาประเทศอย่างเป็นธรรม ส่งเสริมการบริหารงานเชิงยุทธศาสตร์แบบบูรณาการ

3) **กระจายอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทสามารถรับผิดชอบในการจัดบริการสาธารณะตอบสนองความต้องการของประชาชนในพื้นที่ และสร้างความเจริญทางเศรษฐกิจและสังคมให้แก่ท้องถิ่นได้อย่างแท้จริง** โดยพัฒนาศักยภาพและกระจายอำนาจให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง และให้มีอิสระในการกำหนดนโยบายการบริหารทั้งงานบุคคลและการคลังของตนเอง เพื่อจัดบริการสาธารณะและคุ้มครองประโยชน์ของประชาชนในพื้นที่ และเปิดโอกาสให้ประชาชน และภาคส่วนอื่นได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นตนเอง เพื่อสร้างความโปร่งใสและลดการทุจริตคอร์รัปชัน

4) **ปรับโครงสร้าง กลไก และกระบวนการจัดสรรทรัพยากร** เพื่อเพิ่มบทบาทของภูมิภาคและท้องถิ่นในการจัดบริการสาธารณะให้ตรงกับสภาพปัญหาและสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในแต่ละท้องถิ่น โดยปรับปรุงระบบงบประมาณแผ่นดินที่เปิดโอกาสให้ส่วนภูมิภาค/จังหวัดเป็นหน่วยที่สามารถเสนอขอรับการจัดสรรงบประมาณได้โดยตรง ปรับกระบวนการบริหารการพัฒนาของหน่วยราชการทุกระดับภายใต้หลักการที่ยึดพื้นที่ – การกิจ – การมีส่วนร่วม ปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมเพื่อสร้างความสมดุลในการจัดสรรประโยชน์จากการพัฒนา โดยเปิดโอกาสให้ภาคีการพัฒนาและกลุ่มต่างๆ มีส่วนร่วมในการเสนอแนะและตรากฎหมายให้มากที่สุด

(2) **เพิ่มการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน/ประชาสังคมในการบริหารจัดการประเทศ** ให้เกิดกระบวนการธรรมาภิบาลในการพัฒนาประเทศเพื่อสร้างความเป็นธรรม สร้างความสมดุลและเข้าไปมีบทบาทในกระบวนการตรวจสอบภาครัฐให้โปร่งใสและลดการทุจริตประพฤติมิชอบในภาคราชการ ทั้งนี้ต้องอยู่บนพื้นฐานของการยอมรับและการไว้วางใจกัน โดยสร้างโอกาสและปรับกระบวนการให้ภาคีภาคประชาชน/ประชาสังคมมีส่วนร่วมและสามารถเข้าถึงการกำหนดกติกาหลักการ และแผนงานโครงการของภาครัฐที่ส่งผลกระทบโดยตรงต่อประชาชน กระจายอำนาจการบริหารจัดการสู่ภาคประชาสังคม เพื่อถ่วงดุลอำนาจภาครัฐ พร้อมทั้งพัฒนาและสนับสนุนกลไกที่ส่งเสริมการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งอย่างสันติวิธี รวมทั้งเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่กลไกตรวจสอบสาธารณะ เช่น สื่อ องค์กรเอกชนและภาคประชาสังคม นักวิชาการ เป็นต้น

(3) **ส่งเสริมภาคธุรกิจเอกชนให้เกิดความเข้มแข็ง สุจริต และมีธรรมาภิบาล** จัดให้มีกฎ ระเบียบ และสร้างแรงจูงใจให้ธุรกิจเอกชนที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์เข้าร่วมในกระบวนการ **“บรรษัทภิบาล”** เพิ่มมากขึ้น และสร้างจิตสำนึกในการประกอบธุรกิจอย่างซื่อสัตย์ ยุติธรรมต่อผู้บริโภค และเป็นธรรมกับธุรกิจคู่แข่ง รวมทั้งสนับสนุนสถาบันวิชาชีพให้มีบทบาทในการสร้างธรรมาภิบาล

(4) **สร้างภาครัฐวิสาหกิจให้มีการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ** ปรับรูปแบบการบริหารจัดการรัฐวิสาหกิจให้มีอิสระ และมีความคล่องตัวในการให้บริการสาธารณะแบบธุรกิจเอกชน เพื่อประโยชน์ในการขยายบริการพื้นฐานจากทรัพย์สินของรัฐได้อย่างมีประสิทธิภาพ เท่าเทียม และทั่วถึง โดยมีการกำหนดขั้นตอนในการให้ภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างเป็นระบบเพื่อให้

การดำเนินงานมีความชัดเจน โปร่งใส และเป็นที่ยอมรับของประชาชน ควบคู่ไปกับการกำหนดให้มีมาตรการและกลไกกำกับดูแลกระบวนการคุ้มครองผู้บริโภคโดยเฉพาะกลุ่มผู้ด้อยโอกาส

(5) **เสริมสร้างการเมืองที่โปร่งใสและพัฒนาวัฒนธรรมประชาธิปไตย** โดยส่งเสริมการเมืองให้โปร่งใสสุจริตและชอบธรรมในการใช้อำนาจ ด้วยการให้ทุกภาคส่วนของสังคมร่วมกันจัดทำแผนพัฒนาการเมืองแบบมีส่วนร่วม และกำหนดมาตรฐานคุณธรรมและจริยธรรมของนักการเมืองและยึดถือปฏิบัติ ขณะเดียวกันเสริมสร้างและพัฒนาวัฒนธรรมประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นเป็นส่วนหนึ่งของวิถีการดำเนินชีวิตของประชาชนในสังคมไทย ด้วยการสร้างกระบวนการเรียนรู้ปลูกฝังจิตสำนึก อุดมการณ์ค่านิยมวัฒนธรรมประชาธิปไตยให้กับประชาชนทุกกลุ่มอย่างจริงจังต่อเนื่อง ส่งเสริมผู้นำในสังคมทุกระดับยึดวัฒนธรรมประชาธิปไตยและหลักธรรมาภิบาลในการดำเนินงานเป็นแบบอย่างที่ดีในสังคมไทย ควบคู่กับการวางรากฐานกระบวนการประชาธิปไตยทางตรงแบบมีส่วนร่วมของภาคประชาชนให้มากขึ้นโดยเพิ่มอำนาจแก่ประชาชน และเพิ่มประสิทธิภาพกลไกและกระบวนการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐและการเมืองให้เข้มแข็ง มีความเป็นอิสระอย่างแท้จริง

ส่วนที่ 3

**การบูรณาการและขับเคลื่อนยุทธศาสตร์
สู่การปฏิบัติในระยะแผนฯ 10**

ส่วนที่ 3

การบูรณาการและขับเคลื่อนยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติในระยะแผนฯ 10

ในการบูรณาการยุทธศาสตร์ที่จะขับเคลื่อนสู่การปฏิบัติในระยะ 5 ปีของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 เริ่มด้วยการวิเคราะห์สภาวะแวดล้อมของประเทศ พร้อมทั้งบูรณาการความเชื่อมโยงระหว่างแนวทางการบริหารจัดการทุนทางสังคม ทุนทางเศรษฐกิจ และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนแนวทางการเสริมสร้างธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการประเทศสู่ความยั่งยืน ซึ่งได้นำไปสู่การกำหนดวัตถุประสงค์หลัก และยุทธศาสตร์การพัฒนาที่สำคัญในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ดังนี้

1

สภาวะแวดล้อมของประเทศ

เมื่อพิจารณาจากสถานการณ์ปัจจุบัน รวมทั้งแนวโน้มบริบทการพัฒนาจากภายนอกที่จะมีอิทธิพลต่อเศรษฐกิจและสังคมไทยในระยะ 5 ปีข้างหน้า จะมีศักยภาพ โอกาสการพัฒนาและประเด็นข้อจำกัด พอสรุปได้ดังนี้

1.1 ศักยภาพและโอกาส

(1) ประเทศไทยมีฐานทรัพยากรชีวภาพ ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่หลากหลาย จากการที่ประเทศไทยตั้งอยู่ในเขตภูมิประเทศและสภาพทางภูมิศาสตร์ที่เหมาะสม ทำให้อุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งดิน น้ำ ป่าไม้ ชายฝั่งทะเล แร่ธาตุ มีความหลากหลายทางชีวภาพสูง ทั้งชนิดพันธุ์ พันธุกรรม และระบบนิเวศ ชุมชนมีวิถีการดำรงชีวิตที่พึงพิงและใช้ประโยชน์จากฐานทรัพยากร ซึ่งก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ สร้างสมทางวัฒนธรรมที่หลากหลายในแต่ละพื้นที่ ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ของตน และเป็นจุดเด่นที่สามารถนำมาเผยแพร่สู่สากลได้ นอกจากนี้ยังได้มีการสร้างสมภูมิปัญญาและสืบทอดรักษาไว้อย่างรู้คุณค่า โดยมีผู้นำทางความคิดที่เป็นผู้นำชุมชน รวมทั้งปราชญ์ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในสาขาต่างๆ กระจายอยู่ทุกพื้นที่ มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการถ่ายทอดภูมิปัญญาสู่คนรุ่นใหม่ ให้รู้จักรักษาคุณค่าเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมไทย เพื่อใช้เป็นทุนในการพัฒนาประเทศ

ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีชีวภาพจะเป็นโอกาสในการใช้จุดแข็งจากฐานทรัพยากรชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นวัตถุดิบในการสร้างนวัตกรรมใหม่และสร้างความก้าวหน้าด้านการแพทย์ การเกษตร และอุตสาหกรรม นอกจากนี้กระแสการอนุรักษ์และนิยมธรรมชาติที่มากขึ้นได้ทำให้รูปแบบของสินค้าและบริการส่วนหนึ่งเปลี่ยนแปลงไป สู่ความนิยมในสินค้าและบริการที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม คำนึงถึงการรักษาสุขภาพ และนิยมการท่องเที่ยวในเชิงนิเวศ ได้สร้างโอกาสในการพัฒนาให้เกิดความสมดุลในระหว่างมิติทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไป

(2) **มีฐานการพัฒนาที่หลากหลายและเสถียรภาพทางเศรษฐกิจอยู่ในเกณฑ์ดี** ผลการพัฒนาที่ผ่านมาได้สร้างฐานการผลิตที่กว้างและมีความหลากหลายทั้งในภาคเกษตรอุตสาหกรรมและบริการ ทำให้เศรษฐกิจไทยเป็นระบบเปิดมีความเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจโลกจนมีบทบาทเป็นผู้ผลิตสินค้าและบริการที่สำคัญระดับโลก เช่น การเป็นแหล่งผลิตและผู้ส่งออกอาหารที่สำคัญของโลก และมีแหล่งท่องเที่ยวที่สวยงามเป็นที่รู้จัก เมื่อรวมกับความได้เปรียบของการเป็นศูนย์กลางในภูมิภาคและมีบรรยากาศการลงทุนที่ดี ช่วยลดความผันผวนของวัฏจักรเศรษฐกิจได้ระดับหนึ่ง ทำให้เศรษฐกิจของประเทศไทยมีเสถียรภาพอยู่ในเกณฑ์ดี มีอัตราการว่างงานที่ต่ำ ทุนสำรองอยู่ในระดับสูง และหนี้ต่างประเทศและหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ในระบบสถาบันการเงินลดลง สามารถสร้างความเชื่อมโยงระหว่างภาคการผลิตเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มได้มากขึ้น ขณะที่บรรยากาศเศรษฐกิจที่เอื้อในการแข่งขันมากขึ้น ยิ่งไปกว่านั้น การที่ประเทศไทยมีโอกาสเข้าร่วมทางการค้าและการลงทุนของโลก อาทิ การเป็นสมาชิกในกลุ่ม AFTA และมีข้อตกลง FTA กับหลายประเทศ และความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้าน ตลอดจนการเคลื่อนย้ายองค์ความรู้และเทคโนโลยีเป็นไปอย่างเสรี นับเป็นโอกาสที่จะสนับสนุนให้ประเทศไทยมุ่งพัฒนาเศรษฐกิจบนฐานความรู้ สามารถเสริมสร้างทุนทางเศรษฐกิจให้มีความเข้มแข็งมากขึ้น

(3) **โอกาสจากกระแสโลกาภิวัตน์** บริบทการเปลี่ยนแปลงจากภายนอก ซึ่งเกิดขึ้นจากกระแสโลกาภิวัตน์และความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศส่งผลต่อการพัฒนา ทำให้เกิดภาวะการณ์เชื่อมโยงกันของโลก โดยเฉพาะข้อมูลข่าวสารที่ไหลผ่านระบบการสื่อสารโทรคมนาคมและอินเทอร์เน็ต ทำให้ผู้คนรับรู้การเคลื่อนไหวของกิจกรรมทางเศรษฐกิจ การเมือง และความมั่นคงของทุกประเทศได้อย่างรวดเร็วกว้างขวาง เกิดการเคลื่อนย้ายแลกเปลี่ยนเสรีที่เอื้อประโยชน์ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม เทคโนโลยี องค์ความรู้ และแนวคิด ค่านิยมต่างๆ เป็นไปอย่างรวดเร็ว ทำให้ได้รับเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาช่วยสร้างนวัตกรรมใหม่ ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการได้มากขึ้น จึงเป็นโอกาสในการมุ่งพัฒนาเศรษฐกิจบนฐานความรู้ โดยนำพื้นฐานวัฒนธรรมไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาต่อยอดด้วยเทคโนโลยีเพื่อสร้างสรรค์คุณค่าให้ผลิตภัณฑ์ในชุมชน เพื่อสร้างรายได้ และลดปัญหาความยากจน

(4) **ภาคประชาชนมีความพร้อมในการเป็นกลไกตรวจสอบการดำเนินงานของภาครัฐ** รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ได้วางรากฐานของธรรมาภิบาลไว้อย่างครบถ้วน หลักการที่สำคัญได้แก่ การสร้างความโปร่งใสในการบริหารจัดการประเทศ การตรวจสอบการใช้อำนาจอธิปไตย การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในทุกด้าน ซึ่งทำให้กรอบทิศทางการพัฒนาธรรมาภิบาลในภาพรวมของประเทศชัดเจนมากขึ้น ในขณะที่กระแสหลักภายนอกประเทศให้ความสำคัญกับการคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพ กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน การพิทักษ์สิทธิมนุษยชนฯฯ ได้สนับสนุนให้เกิดการบริหารจัดการโดยยึดหลักธรรมาภิบาล และการปฏิรูปองค์กรให้มีความโปร่งใสและมีความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น ได้มีอิทธิพลต่อความกระตือรือร้นที่จะสร้างธรรมาภิบาลในสังคมไทย ทำให้คนไทยมีความตระหนักรู้และตื่นตัวในสิทธิเสรีภาพ การมีส่วนร่วมทางการเมืองและการติดตามตรวจสอบการดำเนินงานของภาครัฐมากขึ้น รวมทั้งมีความเข้าใจในเรื่องบทบาทหน้าที่ขององค์กรตรวจสอบและใช้เป็นช่องทางในการตรวจสอบ อีกทั้งมีการรวมตัวเป็นกลุ่มพลังที่เข้มแข็งในการทำหน้าที่ตรวจสอบการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ

1.2 ปัญหาและข้อจำกัด

(1) การพัฒนาประเทศเป็นไปอย่างไม่สมดุลและพึ่งพิงภายนอกมาก ความสำเร็จจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจของไทยในอัตราสูงอย่างต่อเนื่องในอดีตที่ผ่านมา เป็นการผลิตที่มุ่งใช้ประโยชน์จากฐานทรัพยากรเพื่อตอบสนองการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นหลัก การใช้ทรัพยากรจึงเป็นไปอย่างสิ้นเปลืองไม่คำนึงถึงข้อจำกัด ส่งผลให้ปริมาณของเสียและมลพิษต่อระบบนิเวศเพิ่มมากขึ้น ทำให้ความสมดุลยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศลดลง จนไม่อาจใช้เป็นเงื่อนไขสำหรับการพัฒนาขยายตัวได้อีกต่อไปในอนาคต นอกจากนี้ระบบเศรษฐกิจยังพึ่งพิงต่างประเทศมากเกินไป ทั้งการนำเข้าสินค้าทุน วัตถุดิบและกึ่งวัตถุดิบ การพึ่งพาพลังงานนำเข้า ซึ่งส่วนใหญ่ร้อยละ 80 ต้องนำเข้าจากต่างประเทศ โดยเฉพาะน้ำมันดิบ การพึ่งพาเทคโนโลยีจากต่างประเทศที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง รวมถึงตลาดการค้าของประเทศทั้งการนำเข้าและส่งออกพึ่งพิงอยู่กับประเทศคู่ค้าหลักไม่กี่ประเทศเช่นสหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น สหภาพยุโรป และจีน ฯลฯ เป็นต้น ส่งผลต่อความไม่สมดุลยั่งยืน และต้องเผชิญความเสี่ยงจากการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ของโลกแห่งการแข่งขันที่รุนแรงมากขึ้น ดังนั้นจึงต้องเร่งปรับโครงสร้างการผลิตเข้าสู่เศรษฐกิจฐานความรู้และใช้ประโยชน์จากฐานการผลิตที่หลากหลายเพื่อสร้างสมดุลและภูมิคุ้มกันในการผลิต

(2) คุณภาพและประสิทธิภาพการผลิตยังมีจุดอ่อนที่ต้องเร่งปรับปรุงเพื่อเพิ่มขีดความสามารถการแข่งขัน แม้ผลิตภาพการผลิตรวม(Total Factor of Productivity : TFP) ของประเทศจะสูงขึ้นจากค่าเฉลี่ยร้อยละ 1.7 ในช่วงแผนพัฒนาฉบับที่ 8 เป็นเฉลี่ยร้อยละ 3.4 ในช่วง 4 ปีแรกของแผนพัฒนา ฉบับที่ 9 แต่เมื่อพิจารณาเป็นรายสาขา พบว่าผลิตภาพการผลิตรวมในสาขาเกษตรกรรมเป็นตัวจุดรั้งผลิตภาพการผลิตรวมของประเทศ เนื่องจากการผลิตภาคเกษตรส่วนใหญ่ยังอาศัยการเติบโตจากการขยายพื้นที่เพาะปลูก มากกว่าการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตทำให้ผลิตภาพการผลิตรวม (TFP) ในภาคเกษตรลดลงเฉลี่ยร้อยละ 1.25 ต่อปีในช่วงปี 2545-2547 ขณะที่เป้าหมายของแผนพัฒนา ฉบับที่ 9 กำหนดให้เพิ่มร้อยละ 0.5 ยิ่งไปกว่านั้นผลผลิตส่วนใหญ่ยังเป็นเพียงการขยายในรูปวัตถุดิบและการแปรรูปสินค้าขั้นต้น ขาดการสร้างสรรค์คุณค่า (Value Creation) จากความหลากหลายทางชีวภาพ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยที่มีอยู่เพื่อให้ได้มูลค่าเพิ่มที่สูงขึ้น นอกจากนี้ภาคการผลิตอื่นๆทั้งภาคอุตสาหกรรม บริการและภาคการเงินในบางด้าน ยังมีความอ่อนด้อยเรื่องมาตรฐานและคุณภาพสินค้าและบริการเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศคู่แข่งในระดับเดียวกัน ประเทศไทยจึงต้องเร่งปรับโครงสร้างการผลิตให้เข้มแข็ง มีประสิทธิภาพ เพื่อลบจุดอ่อนดังกล่าวและเป็นภูมิคุ้มกันให้กับภาคการผลิต

(3) ปัจจัยสนับสนุนด้านโครงสร้างพื้นฐานยังมีจุดอ่อน แม้โครงสร้างพื้นฐานทั่วไป (เช่นถนน รถไฟ ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ฯลฯ) จะมีอยู่ครอบคลุมทั่วประเทศตอบสนองความต้องการทางเศรษฐกิจได้ในเชิงปริมาณ แต่ยังมีขาดระบบบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพและการเชื่อมโยงกันเป็นระบบ ทำให้ไม่ประหยัดและมีต้นทุนสูง ส่วนโครงสร้างพื้นฐานด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรมของไทยต่างอยู่ในระดับต่ำและตกเป็นรองประเทศเพื่อนบ้านที่เป็นคู่แข่งทางการค้า อาทิ ความสามารถในการซึมซับเทคโนโลยี(Technology Absorption)ที่ต่ำกว่าสิงคโปร์ เกาหลี และมาเลเซีย มีปัญหาการขาดแคลนนักวิจัยและบุคลากรด้านวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ นอกจากนี้การส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของความสามารถในการ

แข่งขันยังไม่เป็นที่น่าพอใจ การลงทุนใช้จ่ายด้านการวิจัยและพัฒนาอยู่ในระดับต่ำกว่าเป้าหมายที่กำหนด รวมทั้งยังไม่ได้ถูกนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาการผลิตอย่างจริงจัง ซึ่งนับเป็นภัยคุกคามสมรรถนะและบั่นทอนโอกาสการแข่งขันของประเทศในเวทีโลก จึงบ่งบอกถึงความจำเป็นเร่งด่วนที่ต้องเร่งลงทุนพัฒนาฐานความรู้และนวัตกรรม ตลอดจนความสามารถทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของประเทศเพื่อสร้างมูลค่า ความมั่งคั่งและคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นให้กับคนในประเทศ

(4) ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจยังเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างที่สำคัญของประเทศ ถึงแม้ว่าปัญหาความยากจนจะได้รับการแก้ไขอย่างต่อเนื่องจนลดความรุนแรงไปมาก จากการที่เศรษฐกิจขยายตัวต่อเนื่องในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 ประกอบกับการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจรากหญ้าของรัฐ ที่มุ่งสร้างงาน เพิ่มรายได้ และลดรายจ่าย ส่งผลให้รายได้ของครัวเรือนเพิ่มสูงขึ้น สัดส่วนคนยากจนได้ลดลงอย่างต่อเนื่องจากร้อยละ 21.3 ของประชากรทั้งประเทศ ในปี 2543 เหลือเพียงสัดส่วนร้อยละ 11.3 ในปี 2547 คิดเป็นจำนวนคนจน 7.1 ล้านคน แต่การกระจายการพัฒนาที่เป็นธรรมยังเป็นปัญหาสำคัญของประเทศ โดยผลการพัฒนายังคงกระจุกตัวอยู่ในกรุงเทพมหานครและภาคกลางกว่าร้อยละ 70 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมประเทศ ความแตกต่างรายได้เฉลี่ยต่อหัวของภาคตะวันออกเฉียเหนือที่มีรายได้เฉลี่ยต่ำสุดกับกรุงเทพมหานครยังคงห่างกันถึง 8 เท่า นอกจากนี้แม้ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้ระหว่างกลุ่มคนจนที่สุดและกลุ่มคนรวยที่สุดจะลดลงจาก 13.3 เท่าในปี 2545 เหลือเป็น 12.2 เท่าในปี 2547 แต่กลุ่มคนที่รวยสุดร้อยละ 20 หรือคิดเป็นประชากรเพียงหนึ่งในห้าของประเทศ ยังมีรายได้รวมกันเกินกว่าครึ่งหนึ่งของรายได้รวมทั้งหมดของประเทศ เป็นประเด็นสำคัญที่คุกคามการพัฒนาประเทศไปสู่ความยั่งยืนในอนาคต ดังนั้นจึงต้องอาศัยข้อได้เปรียบด้านความหลากหลายทางชีวภาพ รวมทั้งใช้ทุนทางสังคมมาช่วยสร้างโอกาสในการพัฒนาตนเองของผู้ด้อยโอกาส

(5) การพัฒนาศักยภาพของคนเป็นไปในเชิงปริมาณมากกว่าคุณภาพ ทำให้ขาดภูมิคุ้มกันจากกระแสภายนอก ทรัพยากรมนุษย์ยังปรับตัวไม่เท่าทันการเปลี่ยนแปลง ยังมีปัญหาคุณภาพการศึกษาและผลิตภาพแรงงานค่อนข้างต่ำ ซึ่งการพัฒนาขยายโอกาสทางการศึกษาของประเทศเป็นการเติบโตในเชิงปริมาณ ดังเห็นได้จากจำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยของประชาชนที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจาก 7.4 ปี ในปี 2544 เป็น 8.5 ปี ในปี 2548 แต่ก็ยังต่ำกว่าเป้าหมายการศึกษาภาคบังคับ คือ 9 ปี และต่ำกว่าประเทศเพื่อนบ้านในแถบเอเชีย เช่น ญี่ปุ่น เกาหลี และสิงคโปร์ ที่ประชากรมีการศึกษาเฉลี่ยประมาณ 10 – 12 ปี ปัญหาที่สำคัญคือคุณภาพทางการศึกษาไม่แข็งแกร่งเพียงพอที่จะทำให้การพัฒนามีความมั่นคง โดยผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของเด็กนักเรียนไทยที่วัดจากคะแนนเฉลี่ยของการทดสอบ 3 วิชาหลัก (ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และคณิตศาสตร์) ยังต่ำกว่าเกณฑ์ร้อยละ 50 มาอย่างต่อเนื่อง ขณะเดียวกัน องค์ความรู้ของคนไทยยังไม่พร้อมที่จะเข้าสู่สังคมเศรษฐกิจฐานความรู้ได้อย่างเหมาะสม การนำองค์ความรู้ไปใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์อยู่ในระดับต่ำ ยิ่งไปกว่านั้น มีคนไทยเพียงร้อยละ 60 ที่ได้รับการพัฒนาการเรียนรู้ในระดับ “คิดเป็นทำเป็น” เพื่อนำไปสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิต ตลอดจน ยังมีช่องว่างการเรียนรู้ระหว่างคนในเมืองและชนบทในระดับที่ค่อนข้างสูง มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่คนรุ่นใหม่น้อย ทำให้ขาดการสืบสานวัฒนธรรมภูมิปัญญาอย่างต่อเนื่อง

นอกจากนี้การจัดการศึกษายังหล่อหลอมเด็กและเยาวชนให้เป็นคนดีของสังคมได้ไม่เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงจากกระแสนอก ขาดการเคารพเชื่อฟังผู้อาวุโส ขาดความกตัญญูรู้คุณ ไม่สามารถปรับตัวและแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นในชีวิตได้ เด็กและเยาวชนบางส่วนจึงมีพฤติกรรมไม่เหมาะสมนิยมใช้อารมณ์และความรุนแรงมากกว่าเหตุและผล หันไปนิยมและซึมซับวัฒนธรรมที่ไม่พึงประสงค์มากขึ้น จึงต้องเร่งพัฒนาคน ทั้งด้านความรู้ควบคู่คุณธรรม เพื่อเสริมสร้างภูมิคุ้มกันให้พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง

(6) **สถาบันหลักทางสังคมอยู่ในสภาพอ่อนแอและมีบทบาทในการสร้างทุนมนุษย์ลดลง** โดยเฉพาะ**สถาบันครอบครัว** ซึ่งเป็นสถาบันพื้นฐานของสังคมไม่สามารถทำหน้าที่ที่ให้การอบรมเลี้ยงดู ปลูกฝังจริยธรรม คุณธรรม ค่านิยมให้แก่เด็กและเยาวชนได้อย่างสมบูรณ์ อัตราการหย่าร้างอยู่ในระดับค่อนข้างสูงอย่างต่อเนื่องจาก 4.4 คู่ต่อพันครัวเรือนในปี 2544 เป็น 5.0 คู่ต่อพันครัวเรือนในปี 2548 เพราะมีปัจจัยเสี่ยงหลายประการ โดยเฉพาะการขาดความรู้และทักษะเกี่ยวกับการใช้ชีวิตคู่ ปัญหาบิบบันทางเศรษฐกิจและสังคม มีครอบครัวกว่าร้อยละ 40 ที่ไม่มีความสามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ ในขณะที่**สถาบันการศึกษา**ก็มุ่งพัฒนาเฉพาะความรู้ตามค่านิยมในสังคมที่ให้ความสำคัญกับปริมาณเด็กที่เข้าเรียนมากกว่าคุณภาพของการศึกษา การปรับใช้ความรู้จากการศึกษาเพื่อการดำรงชีวิตและการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมที่ดั่งงาม ในส่วน**สถาบันศาสนา**อยู่ในภาวะที่ไม่สามารถเป็นแกนนำในการพัฒนาจิตใจได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยเฉพาะในกลุ่มเด็กและเยาวชน และผู้เผยแพร่หลักธรรมคำสอนบางส่วน มีพฤติกรรมไม่เหมาะสม หรือ ขาดความเข้าใจในหลักปรัชญาของศาสนา รวมทั้งวิธีการเผยแผ่ยังไม่สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน สำหรับ**สถาบันการเมืองการปกครอง**ยังมีลักษณะการบริหารจัดการแบบรวมศูนย์ ขาดการบูรณาการในการกิจของหน่วยงานต่างๆ และ**สถาบันธุรกิจเอกชน** มีส่วนร่วมในการช่วยเหลือสังคมมากขึ้น แต่ก็มีเฉพาะธุรกิจขนาดใหญ่ และกิจกรรมส่วนใหญ่เน้นไปที่การส่งเสริมการศึกษา รองลงมาเป็นการพัฒนาสังคม มีทั้งการบริจาคเงินและสิ่งของ การรักษาสัตว์แวดล้อม ในขณะที่**สถาบันสื่อ** ยังมีบทบาทน้อยในการกระตุ้นสังคมในทางสร้างสรรค์ บางกรณีขาดการกลั่นกรองข้อเท็จจริงหรือไม่คำนึงถึงผลกระทบต่อสังคม นอกจากนี้สื่อบางประเภทยังชี้นำไปสู่พฤติกรรมและค่านิยมที่ขัดต่อวัฒนธรรมไทย ส่งผลกระทบให้เกิดปัญหาสังคมต่างๆ ตามมา ความอ่อนแอของสถาบันสำคัญๆ ทางสังคม ทำให้ขาดพลังในการพัฒนาประเทศ จึงเป็นเรื่องที่ต้องพึงระวังและเตรียมการแก้ไข พัฒนาให้กลับมามีบทบาทหน้าที่เป็นฐานที่มั่นที่มั่นคงเพื่อการดำรงชีวิตในสังคมและการพัฒนาประเทศ

(7) **วัฒนธรรมและค่านิยมที่ดั่งงามซึ่งเป็นภูมิคุ้มกันของสังคมไทยเริ่มเสื่อมถอย** โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กและเยาวชนที่หันไปชื่นชอบวัฒนธรรมแบบใหม่ รับวัฒนธรรมที่ไม่พึงประสงค์มากขึ้น ขณะที่วัฒนธรรมไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่นถูกละเลยและมีการถ่ายทอดสู่คนรุ่นใหม่ลดลง ขาดการสืบสานอย่างต่อเนื่อง ประกอบกับระบบคุณค่าที่ดั่งงามของไทยที่เสื่อมถอยลง ทั้งเรื่องจิตสาธารณะ ความเอื้ออาทร การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และปฏิสัมพันธ์ ระบบคุณค่าที่ดั่งงามที่ลดน้อยลง ทั้งนี้เนื่องจากการจัดการศึกษาที่ผ่านมาไม่สามารถพัฒนาการเรียนรู้ของคนในสังคมไทยให้สามารถปรับตัวและรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม จะมีผลต่อการเสื่อมถอยทางจริยธรรม และวัฒนธรรมซึ่งนำไปสู่ประเด็นปัญหาสังคมต่าง ๆ ตามมา

(8) **ทรัพยากรธรรมชาติถูกใช้เพื่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจจนขาดความอุดมสมบูรณ์** ทิศทางการพัฒนาที่มุ่งใช้ประโยชน์ทรัพยากรเพื่อตอบสนองการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นหลัก อีกทั้งกระแสบริโภคนิยมและวงจรการใช้สินค้าที่สั้นลง ทำให้มีการใช้ทรัพยากรอย่างสิ้นเปลืองโดยไม่คำนึงถึงข้อจำกัด ส่งผลกระทบต่อความสมดุลยั่งยืนของทุนทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมที่เชื่อมโยงกับการพัฒนาเศรษฐกิจ และการเป็นฐานการดำรงวิถีชีวิตของชุมชนและสังคมโดยรวม ทั้งนี้เนื่องจาก การที่กลไกกฎหมายของรัฐได้แยกสังคมชุมชนออกจากทรัพยากร ละเลยรากฐานความสัมพันธ์ระหว่างวิถีการผลิต การดำรงชีวิตของชุมชน และการจัดการทรัพยากร มุ่งมองทรัพยากรเป็นเพียงสินค้าในระบบตลาด แม้มีความพยายามอนุรักษ์ฟื้นฟูเพื่อทดแทน แต่ยังสามารถในวงจำกัด ส่วนกลไกการบริหารจัดการเพื่อแก้ไขปัญหาที่ยังคงเน้นการแก้ไขปัญหาที่ปลายเหตุ เช่น การออกและบังคับใช้กฎหมาย เพื่อมาสั่งการและควบคุม และการฟื้นฟูให้มีสภาพกลับมาเป็นสภาพดั้งเดิม ด้วยการกำจัดและบำบัด หรือปลูกป่าขึ้นมาใหม่ ซึ่งมีต้นทุนในการดำเนินการสูง ขณะเดียวกัน ความพยายามที่จะหลีกเลี่ยงกฎระเบียบด้านสิ่งแวดล้อมจากประเทศที่มีความตื่นตัวทางด้านสิ่งแวดล้อมสูงกว่า และย้ายฐานการผลิตเข้ามาในประเทศไทยจะทำให้ประเทศไทยกลายเป็นแหล่งรับซากขยะอุตสาหกรรม เพิ่มปริมาณของเสียและมลพิษจากที่สะสมในกระบวนการผลิตและการใช้ในประเทศอยู่แล้วให้เป็นทวีคูณ เพิ่มความรุนแรงจนถึงระดับกลายเป็นภาระในการกำจัดต่อไป จึงจำเป็นต้องดำเนินนโยบายความร่วมมือและพันธมิตรระหว่างประเทศอย่างรอบคอบ ระมัดระวัง เพื่อให้เกิดประโยชน์ร่วมกันโดยสร้างองค์ความรู้และกลไกที่เข้มแข็งเพื่อเป็นภูมิคุ้มกันให้ประเทศ

(9) **ระบบบริหารจัดการประเทศมีการเปลี่ยนแปลงในเชิงรูปแบบและมีประสิทธิภาพมากขึ้น** แต่หลักและกระบวนการธรรมาภิบาลยังไม่พัฒนาไปสู่การปฏิบัติอย่างกว้างขวาง การปฏิรูประบบราชการที่ดำเนินการมาอย่างต่อเนื่องเป็นเพียงการเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของรัฐ ซึ่งยังไม่เพียงพอต่อการบริหารจัดการประเทศที่มีธรรมาภิบาล โดยยังมีการรวมศูนย์อำนาจทั้งการจัดสรรทรัพยากรงบประมาณและผลประโยชน์จากการพัฒนาที่กระจุกในส่วนกลางและบางพื้นที่และบางกลุ่ม ข้าราชการส่วนใหญ่ยังปรับตัวไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลง มีปัญหาคอร์รัปชันและความไม่โปร่งใสในการบริหารจัดการในบางพื้นที่ ขณะเดียวกันกลไกตรวจสอบถ่วงดุลโดยองค์กรต่างๆ ยังอยู่ในระยะเริ่มต้น การปฏิบัติงานยังทำหน้าที่ได้ไม่เท่าที่ควร นอกจากนี้วัฒนธรรมอุปถัมภ์ในสังคมไทยยังคงเป็นอุปสรรคต่อการเสริมสร้างธรรมาภิบาลในสังคมไทย ปัญหาดังกล่าวทำให้รากฐานการพัฒนาประเทศในระบอบประชาธิปไตยไม่เข้มแข็งเท่าที่ควร

โดยสรุป ภายใต้สภาวะแวดล้อมและการวิเคราะห์บริบทการพัฒนาที่เป็นทั้งศักยภาพ โอกาส และปัญหาข้อจำกัดของการพัฒนาประเทศดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า โอกาสการพัฒนาโดยใช้จุดแข็งจากฐานทรัพยากรและแรงงานราคาถูกเพียงอย่างเดียวไม่อาจเป็นตัวขับเคลื่อนเศรษฐกิจในระยะต่อไป ขณะเดียวกันผลกระทบจากการพัฒนาทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ได้สะท้อนถึงความไม่สมดุลของการพัฒนาที่มีมากขึ้น อันจะนำไปสู่ความไม่ยั่งยืนในอนาคตหากไม่มีการแก้ไขที่เหมาะสม แม้แผนพัฒนาฉบับที่ 8 และ 9 จะมีความพยายามผลักดันยุทธศาสตร์เพื่อปรับทิศทางการพัฒนาประเทศโดยยึดคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา และสร้างสังคมที่เข้มแข็งและมีคุณภาพ แต่การขับเคลื่อนต่างๆ ยังมีไม่มาก ขณะที่กระแสหลักในการพัฒนายังมุ่งการขยายตัวเชิงปริมาณและมุ่งเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันมากกว่าการสร้างความเข้มแข็งบนฐานการพึ่งตนเองที่แท้จริง จึงมีความจำเป็นต้องกำหนดทิศทางและยุทธศาสตร์การบริหารจัดการประเทศในระยะของแผนพัฒนาฉบับที่

10 เพื่อผลักดันการพัฒนาเข้าสู่ความสมดุลในทุกมิติ โดยแก้ไขจุดอ่อนและข้อจำกัด ทบทุนกระบวนทัศน์การพัฒนาประเทศใหม่และใช้ทุนการพัฒนาที่มีอยู่ให้เกิดการปรับตัวทางเศรษฐกิจและสังคมตามแนวทางสายกลางภายใต้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ที่จะส่งผลให้มีการพัฒนาที่มีคุณภาพสังคมที่มีความสงบสุข เป็นธรรมและยั่งยืน

2

วัตถุประสงค์และเป้าหมายหลัก

2.1 วัตถุประสงค์

- (1) เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้คนไทยและสังคมไทยสามารถเผชิญการเปลี่ยนแปลงได้อย่างรู้เท่าทัน
- (2) เพื่อเสริมสร้างความเท่าเทียมและความเข้มแข็งของชุมชนและสังคมให้เป็นรากฐานที่มั่นคงของประเทศ
- (3) เพื่อปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้แข็งแกร่ง มั่นคง และเป็นธรรม บนพื้นฐานการพึ่งตนเอง มีภูมิคุ้มกันที่ดี และมีการกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม
- (4) เพื่อคงความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติ และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้เป็นฐานที่มั่นคงในการดำรงวิถีชีวิตของสังคมไทย
- (5) เพื่อเสริมสร้างธรรมาภิบาลและการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการประเทศทุกระดับ เพื่อสร้างการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขของทุกภาคส่วนในสังคม

2.2 เป้าหมาย

เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ดังกล่าว ได้กำหนดเป้าหมายการพัฒนาของแผนพัฒนาฉบับที่ 10 โดยให้ความสำคัญกับการเติบโตทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างมีดุลยภาพ เน้นความมีเหตุผล รอบคอบ ระมัดระวังในการผลิตและบริโภคทุกระดับให้อยู่บนความพอประมาณ มุ่งรักษาสมดุลระหว่างความพอเพียงและการแข่งขันในระดับที่เท่าเทียมกัน หรือเติบโตไปในทิศทางที่สอดคล้องกัน ไม่เกิดความขัดแย้งซึ่งกันและกัน พัฒนาคุณภาพคนและสังคมเป็นสังคมที่มีความสุขอย่างยั่งยืน ตลอดจนดูแลคนชั้นล่างที่ยากจนและกระจายผลการพัฒนาอย่างเป็นธรรม จึงกำหนดเป้าหมายสำคัญในช่วงแผนพัฒนาฉบับที่ 10(พ.ศ. 2550-2554) ดังนี้

- (1) พัฒนาคนให้มีคุณภาพ มีความรอบรู้คู่คุณธรรม สร้างกำลังคนที่มีทักษะพื้นฐานในการทำงาน และกำลังคนด้านวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีเพิ่มขึ้น เพิ่มแหล่งเรียนรู้และกระจายความรู้สู่ภาคการผลิตและชุมชนในระดับภูมิภาค เพื่อเพิ่มผลิตภาพของแรงงานให้สูงขึ้น พัฒนาต่อยอดองค์ความรู้จากวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาชุมชน

(2) ลดปัญหาความยากจน โดยขยายเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อเพิ่มจำนวนชุมชนที่เข้มแข็งในการพัฒนาโดยกระบวนการมีส่วนร่วม สร้างเครือข่ายชุมชนพึ่งตนเองที่มีความมั่นคงทางด้านอาหาร

(3) ให้เศรษฐกิจโดยรวมขยายตัวอย่างมีคุณภาพและมีเสถียรภาพ เพิ่มระดับการออม และลดความเสี่ยงที่จะเกิดการขาดดุลบัญชีเดินสะพัดและดุลการชำระเงิน ขณะเดียวกันปรับโครงสร้างการผลิตที่สมดุลยั่งยืนโดยรักษาสัดส่วนการผลิตภาคเกษตรที่เหมาะสม และเพิ่มบทบาทการผลิตภาคบริการ พร้อมทั้งปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิตและกระบวนการผลิตทั้งภาคเกษตรอุตสาหกรรมและบริการที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมตลอดจน ปรับโครงสร้างพื้นฐานและโลจิสติกส์ของประเทศให้มีคุณภาพเพื่อช่วยลดต้นทุนด้านเวลาและประหยัดค่าใช้จ่าย

(4) สร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม โดยการฟื้นฟูอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้ ป่าชายเลน รวมทั้งขยายพันธุ์พืชและสัตว์ที่กำลังจะสูญพันธุ์ รักษาคุณภาพน้ำในแม่น้ำสายหลัก คุณภาพอากาศและเสียงให้อยู่ในระดับมาตรฐาน ตลอดจนสร้างฐานข้อมูลความหลากหลายทางชีวภาพ และการขยายตัวของภาคการผลิตและบริการที่เกี่ยวกับการจัดการและใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพ

(5) เพิ่มประสิทธิภาพภาคราชการ เพิ่มการมีส่วนร่วมภาคประชาชนเข้ามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการพัฒนาประเทศ สร้างธรรมาภิบาลในองค์กรภาคเอกชน รวมทั้งการพัฒนาวัฒนธรรมประชาธิปไตย

3 ยุทธศาสตร์การพัฒนา

ภายใต้วัตถุประสงค์และเป้าหมายหลักดังกล่าว เพื่อให้การดำเนินงานในระยะแผนพัฒนาฉบับที่ 10 เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เห็นควรกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาที่สนับสนุนและเชื่อมโยงกัน 5 ยุทธศาสตร์ที่สำคัญ ดังนี้

3.1 การพัฒนาคุณภาพคนและสังคมไทยสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ให้มีความสำคัญกับ

(1) การพัฒนาคนให้มีความรู้คู่คุณธรรม มีภูมิคุ้มกัน พร้อมเผชิญการเปลี่ยนแปลงและก้าวสู่สังคมฐานความรู้ โดยเตรียมเด็กและเยาวชนทั้งด้านทักษะชีวิตและความรู้พื้นฐานในการดำรงชีวิตให้มีความพร้อมด้านสติปัญญา อารมณ์ และศีลธรรม พัฒนาสมรรถนะและทักษะแรงงานให้รองรับการแข่งขันของประเทศ เร่งสร้างกำลังคนที่มีศักยภาพในการสร้างสรรค์นวัตกรรมและองค์ความรู้ใหม่ที่น่าไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาประเทศ พัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการจัดการองค์ความรู้ทั้งเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตั้งแต่ระดับชุมชนถึงระดับประเทศ

(2) การเสริมสร้างสุขภาวะคนไทยให้มีสุขภาพแข็งแรงทั้งกายและใจที่ดี มีความสัมพันธ์ทางสังคมและอยู่ในสภาพแวดล้อมที่น่าอยู่ เพื่อสร้างความมั่นคงด้านอาหารและการดูแลสุขภาพเชิงป้องกัน โดยพลิกฟื้นแหล่งอาหารตามธรรมชาติให้เพียงพอต่อการดำรงชีวิต ส่งเสริมการบริโภคที่ปลอดภัย รวมทั้งให้คนมีพัฒนาการด้านสุขภาพที่เหมาะสมตามช่วงวัย สนับสนุนให้คนไทยลด ละ เลิกพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพควบคู่กับการดูแลและป้องกัน และส่งเสริมการใช้สมุนไพร ภูมิปัญญาไทย และวัฒนธรรมไทยในการเสริมสร้างสุขภาวะที่ดี

(3) การเสริมสร้างคนไทยให้อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสันติสุข เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีของคนในสังคมทั้งในระดับครอบครัวและชุมชน โดยเสริมสร้างครอบครัวให้มีความเข้มแข็ง อบอุ่น ประสานความร่วมมือระหว่างครอบครัว สถานศึกษา สถาบันศาสนาในการพัฒนาเด็กทั้งด้านศีลธรรม สติปัญญาและอารมณ์ ให้ทุกคนได้รับหลักประกันความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมที่หลากหลายประเภทอย่างทั่วถึง ในการสร้างโอกาสการเข้าถึงแหล่งทุนและขยายการคุ้มครองทางสังคม ส่งเสริมการดำรงชีวิตที่มีความปลอดภัย น่าอยู่ และสงบสุข บนพื้นฐานของความยุติธรรมในสังคม เสริมสร้างความมั่นคงภายในประเทศ เสริมสร้างจิตสำนึกด้านสิทธิและหน้าที่ของพลเมือง

3.2 การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและสังคมให้เป็นรากฐานที่มั่นคงของประเทศ ให้ความสำคัญกับ

(1) การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยส่งเสริมการรวมตัวของคนในชุมชนในรูปแบบที่หลากหลาย ร่วมคิด ร่วมทำ และดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่องเพื่อประโยชน์ของชุมชน มีกระบวนการเรียนรู้และการจัดการองค์ความรู้อย่างเป็นขั้นตอนและครบวงจรทั้งการพัฒนาฐานข้อมูล ฟื้นฟูและถ่ายทอดความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น มีเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกชุมชน สร้างภูมิคุ้มกันให้ชุมชนพร้อมเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงในอนาคตด้วยการเสริมสร้างความมั่นคงในครอบครัว การดำรงชีวิต ปลูกฝังค่านิยมที่ดี สืบสานวัฒนธรรมที่ดีงาม และรณรงค์สร้างจิตสำนึกสาธารณะ

(2) การสร้างความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชน ด้วยการบูรณาการกระบวนการผลิตบัณฑิตคุณภาพและความเข้มแข็งของชุมชนอย่างสมดุล โดยสนับสนุนให้ชุมชนมีการรวมกลุ่มในรูปแบบที่หลากหลาย ภาครัฐและส่งเสริมภาคการผลิตและบริการในการสร้างอาชีพและจ้างงานในท้องถิ่นและพื้นที่ห่างไกล ส่งเสริมการร่วมลงทุนระหว่างเครือข่ายองค์กรชุมชนกับภาครัฐจับมือหลักการบริหารจัดการที่ดี สนับสนุนการนำภูมิปัญญาไทยและวัฒนธรรมท้องถิ่นมาใช้ในการสร้างสรรค์คุณค่าของสินค้าและบริการที่มีโอกาสทางการตลาดสูง สร้างระบบการบ่มเพาะวิสาหกิจชุมชนควบคู่กับการพัฒนาความรู้ด้านการจัดการ การตลาด และทักษะในการประกอบอาชีพของกลุ่มต่างๆ

(3) การเสริมสร้างศักยภาพชุมชนในการอยู่ร่วมกันกับทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมอย่างสันติและเกื้อกูลกัน โดยสร้างความตระหนักรู้ของชุมชนในคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งรู้ในสิทธิและหน้าที่ในการใช้ประโยชน์และกำหนดกติการ่วมกัน กระจายอำนาจการจัดการทรัพยากรให้ชุมชนร่วมกับรัฐในการอนุรักษ์ ฟื้นฟูและพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการจัดการที่เชื่อมโยงกับการผลิตของชุมชน สร้างองค์ความรู้ให้องค์กรปกครอง

ส่วนท้องถิ่นเป็นภาคีหลักในการพัฒนา ตลอดจนสร้างกลไกในการปกป้องคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น ให้มีการใช้และแบ่งปันผลประโยชน์ร่วมกันอย่างยุติธรรมและยั่งยืน

(4) การพัฒนากลไกการขับเคลื่อนคุณภาพการพัฒนาในชุมชน โดยใช้แผนชุมชนเป็นกลไกหลักในการเชื่อมโยงแผนและนโยบายในทุกระดับ รวมทั้งบูรณาการกิจกรรมภายใต้วาระแห่งชาติด้านต่าง ๆ ใช้มาตรการทางกฎหมายและมาตรการทางการเงิน การคลังควบคู่กับมาตรการทางสังคมเสริมหนุน ใช้สื่อในชุมชนในการให้ความรู้/สร้างค่านิยมที่ดีแก่ชุมชน สร้างระบบเตือนภัยทางสังคมของชุมชนในมิติต่าง ๆ ที่เชื่อมโยงกันทุกระดับ รวมถึงมีกลไกและระบบการติดตามประเมินผลที่ชัดเจนและมีประสิทธิภาพเพียงพอที่จะปรับเปลี่ยนกระบวนการทำงานได้ทันทั่วทั้งตลอดจนพัฒนาตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชนในมิติต่าง ๆ

3.3 การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้สมดุลและยั่งยืน ให้มีความสำคัญกับ

(1) การบริหารเศรษฐกิจส่วนรวม เพื่อรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจให้มั่นคง โดยพัฒนาด้านการเงินให้มีการดำเนินนโยบายการเงินที่โปร่งใส ยืดหยุ่น บริหารภาคการเงินให้มีความมั่นคงและแข่งขันได้ และสามารถเป็นกลไกสนับสนุนการขยายตัวทางเศรษฐกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพ พัฒนาด้านการคลังที่เน้นการรักษาวินัยการคลัง การบริหารหนี้สาธารณะ เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารการคลัง รายจ่ายงบประมาณและการจัดเก็บรายได้ รวมทั้งบริหารทรัพย์สินภาครัฐให้มีผลตอบแทนอย่างเหมาะสม และกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น ส่งเสริมการออมทั้งระบบของประเทศและเพิ่มทางเลือกในการระดมทุนในประเทศ เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการกองทุนและพัฒนาระบบการออม และดำเนินนโยบายการค้าระหว่างประเทศในการส่งเสริมการลงทุนและสร้างความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านให้สนับสนุนการปรับโครงสร้างการผลิตในการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันและการพัฒนาสังคมของประเทศ

(2) การปรับโครงสร้างการผลิตให้ผลิตภาพการผลิตและคุณค่าของสินค้าและบริการที่ผลิตในประเทศไทยสูงขึ้น บนฐานความรู้และความเป็นไทย โดยปรับโครงสร้างภาคเกษตรด้วยการส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาสินค้าอาหารให้มีคุณภาพมาตรฐานและมีความปลอดภัย สนับสนุนการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรมไทย และความหลากหลายทางชีวภาพในการสร้างมูลค่าสินค้า ส่งเสริมการสร้างตราสินค้าให้เป็นที่รู้จักและยอมรับ ส่งเสริมการทำเกษตรที่ยั่งยืน ปรับโครงสร้างภาคอุตสาหกรรมด้วยการลงทุนพัฒนาและขับเคลื่อนอุตสาหกรรมใหม่ที่มีศักยภาพสูง จัดทำแผนที่นำทางการบริหารจัดการสิทธิบัตร ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีที่สะอาด และปรับโครงสร้างภาคบริการด้วยการพัฒนาการท่องเที่ยวให้เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมของภูมิภาค และพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของธุรกิจบริการที่มีศักยภาพ

(3) การพัฒนาปัจจัยสนับสนุนการบริหารเศรษฐกิจส่วนรวมอย่างมีประสิทธิภาพ และสนับสนุนการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจและการลงทุน โดยพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน บริการโลจิสติกส์ และระบบสื่อสารโทรคมนาคมให้มีประสิทธิภาพ กระจายการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานให้ทั่วถึง เพียงพอกับความต้องการ เพิ่มประสิทธิภาพการใช้พลังงานและเร่งรัดการพัฒนาพลังงานทดแทนโดยจัดหาแหล่งพลังงานใหม่ ๆ ทั้งในและต่างประเทศ สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์พลังงาน และศึกษา วิจัยและพัฒนาพลังงานทางเลือก พลังงานหมุนเวียน ตลอดจนปรับปรุง

กฎหมาย และกฎระเบียบเพื่อสนับสนุนการบริหารเศรษฐกิจส่วนรวมอย่างมีประสิทธิภาพ และสนับสนุนการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจ

3.4 การพัฒนาฐานความหลากหลายทางชีวภาพ และสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรและคุณภาพสิ่งแวดล้อม ให้มีความสำคัญกับ

(1) การรักษาฐานทรัพยากรและความสมดุลของระบบนิเวศ เพื่อรักษาสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ การป้องกันความเสียหายของระบบนิเวศที่ไม่สามารถฟื้นคืนกลับมาได้ โดยปรับเปลี่ยนการบริหารจัดการให้มีลักษณะกระจายอำนาจ ส่งเสริมสิทธิชุมชนและการมีส่วนร่วม สร้างความเป็นธรรมในการเข้าถึงและการจัดการทรัพยากร ส่งเสริมภูมิปัญญาและชุมชนท้องถิ่น ให้ใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า มีจิตสำนึกเชิงอนุรักษ์ และให้ชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทในการดูแลรักษาฐานทรัพยากรอย่างจริงจัง

(2) การสร้างสภาพแวดล้อมที่ดีเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยปรับแนวคิดและทิศทางการกำหนดนโยบายสาธารณะของรัฐเพื่อส่งเสริมให้เกิดการผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืน ให้มีความสำคัญกับการจัดการด้านอุปสงค์ โดยปรับเปลี่ยนแบบแผนการผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม มีการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ลดการใช้พลังงาน และลดปริมาณของเสีย ด้วยกระบวนการผลิตที่สะอาดและปลอดภัย ควบคู่กับการปรับพฤติกรรมบริโภคของคนในสังคมให้มุ่งสู่ความพอเพียงและความยั่งยืน สร้างตลาดรองรับสินค้าและบริการที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม จัดการมลพิษอย่างมีประสิทธิภาพ ควบคุมมลพิษที่จะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมคุณภาพชีวิต และการพัฒนาที่ยั่งยืน ทั้งขยะ น้ำเสีย อากาศเสีย และของเสียอันตราย

(3) การพัฒนาคุณค่าความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางสำคัญ เพื่อนำไปสู่การปรับเปลี่ยนโครงสร้างเศรษฐกิจสู่การพัฒนาฐานความหลากหลายทางชีวภาพในระยะยาว ให้มีความสำคัญกับการเสริมสร้างความหลากหลายทางชีวภาพที่เชื่อมโยงกับภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อให้เกิดกระบวนการพึ่งตนเอง จนถึงส่งเสริมการผลิตที่อยู่บนฐานความรู้ ภูมิปัญญา และความสามารถในการจัดการของชุมชน โดยมีนโยบายการเสริมสร้างสุขภาพ การส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน และการพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชน เป็นเงื่อนไขสนับสนุนสำหรับกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาฐานความหลากหลายทางชีวภาพ

(4) การบริหารจัดการองค์ความรู้ เป็นการสร้างพื้นฐานของการพัฒนาทั้งในด้านการดูแลทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และการพัฒนาฐานความหลากหลายทางชีวภาพ โดยอาศัยพื้นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น ร่วมกับความรู้ใหม่ นำไปสู่การยกระดับความสามารถ สร้างองค์ความรู้เพื่อการนำไปประยุกต์ใช้สำหรับการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนดูแลสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

3.5 การเสริมสร้างธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการประเทศสู่ความยั่งยืน ให้ความสำคัญกับ

(1) ปรับระบบการบริหารจัดการภาครัฐให้สอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาลมากขึ้น โดยเปิดโอกาสให้ภาคเอกชนเข้ามาบริหารจัดการบริการสาธารณะแทนภาครัฐมากขึ้น พัฒนาระบบการประเมินผลการเสริมสร้างธรรมาภิบาลในส่วนราชการและระดับบุคคล และปรับทัศนคติข้าราชการให้เห็นความสำคัญของการสร้างธรรมาภิบาลอย่างเข้มข้น

(2) ปรับโครงสร้าง กลไก และกระจายการจัดสรรทรัพยากรภาครัฐสู่ภูมิภาค ท้องถิ่น และชุมชน โดยสนับสนุนการนำระบบบริหารเชิงยุทธศาสตร์แบบบูรณาการที่ยึดพื้นที่ การกิจ และการมีส่วนร่วมมาใช้ในการบริหารพัฒนาในระดับภูมิภาค ปรับระบบงบประมาณระดับจังหวัด ใช้ระบบงบประมาณแบบบูรณาการในระดับพื้นที่ ปรับบทบาทหน่วยงานราชการให้ชัดเจน ไม่ซ้ำซ้อน ศึกษาเตรียมความพร้อมการจัดระบบและรูปแบบการกระจายอำนาจ และปฏิรูปกฎหมาย กฎระเบียบ และขั้นตอนกระบวนการเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมเพื่อสร้างความสมดุลในการจัดสรรประโยชน์จากการพัฒนา

(3) กระจายอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถรับผิดชอบจัดบริการสาธารณะตอบสนองความต้องการของประชาชนในพื้นที่ และสร้างความเจริญในเศรษฐกิจ สังคม แก่ท้องถิ่นชุมชนได้อย่างแท้จริง โดยเพิ่มขีดความสามารถขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาจัดเก็บรายได้ของตนเอง พัฒนาระบบงบประมาณและระบบบัญชีของท้องถิ่น และปรับกระบวนการทำงานเปิดสู่สาธารณะมากขึ้น รวมทั้งปรับบทบาทความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลส่วนกลางและส่วนท้องถิ่น

(4) เสริมสร้างความเข้มแข็งของภาคประชาชนให้สามารถเข้าร่วมในการบริหารจัดการประเทศ โดยส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาคราชการ บ้าน วัด โรงเรียน และสื่อในการปลูกฝังจิตสำนึกในเรื่องธรรมาภิบาล สร้างความเข้มแข็งให้ประชาสังคมเพื่อถ่วงดุลอำนาจภาครัฐและภาคธุรกิจเอกชนที่มีบทบาทสูง จัดทำแผนพัฒนาผู้นำทางสังคมในทุกกระดับ พัฒนาและสนับสนุนการใช้กลไกแก้ไขปัญหาคือความขัดแย้งอย่างสันติวิธี และเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่กลไกตรวจสอบภาคประชาชน

(5) ส่งเสริมภาคธุรกิจเอกชนให้เกิดความเข้มแข็ง สุจริต และมีธรรมาภิบาล โดยมีมาตรการส่งเสริมกรรมการและผู้บริหารรับผิดชอบต่อผู้ถือหุ้น เจ้าหนี้ และผู้บริโภค ส่งเสริมให้ผู้ลงทุนรายย่อยได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารธุรกิจ ส่งเสริมสถาบันวิชาชีพให้มีบทบาทในการสร้างธรรมาภิบาล ให้องค์กรกำกับดูแลธุรกิจเอกชนมีความเป็นอิสระจากฝ่ายบริหาร และสร้างความรู้ความเข้าใจให้ธุรกิจเอกชน ผู้บริหาร และประชาชนให้รู้ถึงประโยชน์ในการ “กำกับดูแลธุรกิจที่ดี” และจัดให้มีมาตรการจูงใจแก่ธุรกิจเอกชนที่ได้รับการรับรองความเป็นบรรษัทภิบาล

(6) **เพิ่มประสิทธิภาพระบบบริหารจัดการของภาครัฐวิสาหกิจ** โดยปรับบทบาทการดำเนินงานของวิสาหกิจให้สอดคล้องกับขีดความสามารถทั้งในด้านการดำเนินงานและการเงิน กำหนดให้มีมาตรการและกระบวนการในการคุ้มครองผู้บริโภคโดยการสร้างกลไกกำกับดูแลกระบวนการมีส่วนร่วมและการเปิดเผยข้อมูลต่อสาธารณชน และเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินกิจกรรมและการให้บริการของภาครัฐวิสาหกิจ

(7) **เสริมสร้างและพัฒนาวัฒนธรรมประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นเป็นส่วนหนึ่งของวิถีการดำเนินชีวิตของสังคมไทย** โดยรณรงค์สร้างกระบวนการเรียนรู้ ปลุกฝังจิตสำนึก ค่านิยม วัฒนธรรมประชาธิปไตยแก่ประชาชนทุกระดับ ทุกภาคส่วน ทุกสถาบัน/หน่วยงาน และองค์กรอย่างต่อเนื่อง พัฒนาความเป็นผู้นำประชาธิปไตยในสังคมทุกระดับให้เป็นแบบอย่างที่ดีในสังคมไทยและกลไกสนับสนุนการพัฒนาวัฒนธรรมประชาธิปไตย และเสริมสร้างบทบาทและพลังอำนาจของภาคประชาชนให้มีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา และการตรวจสอบ

4

บทบาทภาคีการพัฒนาและแนวทางดำเนินการ

การพัฒนาประเทศที่เปิดโอกาสให้ภาคีการพัฒนาทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมจะทำให้เกิดพลังที่เข้มแข็งและนำประเทศไปสู่การพัฒนาที่เป็นธรรมและเกิดสันติสุขที่ยั่งยืน ดังนั้น แผนพัฒนาฉบับที่ 10 จึงให้ความสำคัญกับบทบาทของภาคีการพัฒนาต่างๆ และกำหนดบทบาทไว้ชัดเจน ดังนี้

4.1 ภาครัฐ สร้างภาคราชการที่มีประสิทธิภาพ ลดการบังคับควบคุม และทำงานร่วมกับหุ้นส่วนการพัฒนา โดยคำนึงถึงความต้องการของประชาชน เพื่อให้การพัฒนาของภาครัฐตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีแนวทางที่สำคัญดังนี้

(1) ภาครัฐควรต้องปรับบทบาท จากผู้ดำเนินงานเองไปสู่การอำนวยความสะดวกจากการกำกับควบคุมเป็นผู้สนับสนุนการพัฒนา

(2) ส่งเสริมและสนับสนุนการเรียนรู้ของคนทุกกลุ่ม ทุกวัยตามความต้องการ และเหมาะสมกับศักยภาพ โดยการจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการสร้างกระบวนการเรียนรู้ พัฒนาสมรรถภาพ และทักษะแรงงานควบคู่กับการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทุกรูปแบบให้กระจายอย่างทั่วถึง และเชื่อมโยงเครือข่ายร่วมกับภาคเอกชน และท้องถิ่น รวมทั้งสนับสนุนการถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่ประชาชน

(3) จัดสภาพแวดล้อมทางสังคมให้เอื้ออำนวยต่อการสร้างคุณธรรม จริยธรรมให้ประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจ และเกิดความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย

(4) ปรับปรุงกฎ ระเบียบ กฎหมาย เครื่องมือด้านการเงิน การคลัง ให้มีประสิทธิภาพ โปร่งใส และสร้างความเป็นธรรม

(5) ประสานเชื่อมโยงแต่ละระดับที่มีการบูรณาการวาระแห่งชาติ ด้านต่างๆ และเป็นผู้ประสานเชื่อมโยงบทบาทของภาคีต่างๆ ทั้งระดับชาติ ระดับจังหวัด ระดับท้องถิ่น องค์กรพัฒนาเอกชน ปราชญ์/แกนนำชุมชน รวมทั้งการสนับสนุนงบประมาณ วิชาการ

4.2 องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ในระยะยาวจะเป็นองค์กรที่มีบทบาทในการพัฒนาเพิ่มขึ้น ดังนั้นเพื่อให้สามารถรองรับภารกิจที่ได้รับการถ่ายโอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีบทบาทดังนี้

(1) พัฒนาขีดความสามารถด้านประสิทธิภาพการคลังและการบริหารจัดการให้สามารถพึ่งตนเองด้านรายได้และจัดบริการสาธารณะในท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น ควบคู่กับปรับระบบบริหารจัดการไปสู่การบริหารจัดการที่ยึดหลักธรรมาภิบาล

(2) เพิ่มขีดความสามารถขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการบริหารจัดการและปรับกระบวนการทำงาน เปิดสู่สาธารณะมากขึ้น โดยการปรับใช้ระบบบริหารจัดการสมัยใหม่ นำระบบบริหารงบประมาณและการคลังสมัยใหม่มาใช้ และปรับระบบการทำงานที่ยึดหลักการรับผิดชอบต่อชุมชนและมีความโปร่งใสมากขึ้น

(3) กำหนดทิศทางการพัฒนาท้องถิ่น โดยคำนึงถึงความสอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาประเทศ การพัฒนากลุ่มจังหวัด และจังหวัด

(4) ส่งเสริมและสนับสนุนให้การรวมกลุ่มในเชิงสร้างสรรค์/การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่างๆ ในชุมชน เพื่อทำกิจกรรมสาธารณะประโยชน์/กิจกรรมที่สนับสนุนการพัฒนาในท้องถิ่น

4.3 ชุมชน (ประชาชน/ประชาสังคม) เป็นภาคส่วนที่จะมีบทบาทในกระบวนการบริหารจัดการประเทศเพิ่มขึ้น จึงควรเสริมสร้างความเข้มแข็งให้สามารถเข้าร่วมพัฒนาประเทศร่วมกับภาคอื่นๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนี้

(1) มีความตื่นตัวในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร รวมตัวกันในชุมชนบนพื้นฐานของความไว้วางใจและมีส่วนร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับปัญหาของชุมชน ริเริ่มสร้างสรรค์กิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนและสังคม ส่งเสริมการเรียนรู้ในชุมชนให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงและดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง

(2) ส่งเสริม/สนับสนุนผู้เป็นแกนนำในการพัฒนาชุมชนที่มีคุณธรรมจริยธรรมให้เป็นผู้นำตามธรรมชาติภายในชุมชน

(3) มีบทบาทในการจัดการองค์ความรู้ของชุมชนและถ่ายทอดให้ชุมชน ตลอดจนช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนที่จะสามารถเข้าร่วมในการพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

(4) เสริมสร้างภาคีการพัฒนา และร่วมเป็นพันธมิตรที่เอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกัน

4.4 ภารกิจเอกชน ดำเนินงานโดยคำนึงถึงความรับผิดชอบต่อสังคมมากขึ้น และเข้ามามีบทบาทการจัดการบริการสังคมและกิจกรรมสร้างสรรค์อื่นๆ ร่วมกับภาครัฐ โดย

(1) เป็นหุ้นส่วนการพัฒนากับภาครัฐและชุมชน และสังคม เป็นแหล่งเรียนรู้ และเผยแพร่องค์ความรู้และนวัตกรรม เสริมสร้างอาชีพ และการจ้างงานในชุมชน และไม่ทำลายวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีงามของชุมชน และร่วมกันกับภาครัฐกำหนดทิศทางการพัฒนาคุณภาพคน เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน

(2) บริหารจัดการองค์กรสู่ความเป็นบรรษัทภิบาลที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม ชุมชน ผู้บริโภค ตลอดจนหุ้นส่วนการพัฒนา โดยมีกระบวนการผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การผลิตสินค้าที่มีคุณภาพ ไม่ทำลายคุณค่าทางวัฒนธรรม ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ไม่เอาเปรียบผู้บริโภค มีการจัดการที่โปร่งใส และเป็นธรรมในการประกอบธุรกิจ

4.5 สถาบันการศึกษา พัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีความสามารถในการปรับตัวรับกับสถานการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถคำนึงวัฒนธรรมที่ดีงามบนพื้นฐานของความพอเพียง โดย

(1) พัฒนาระบบการเรียนการสอนที่เน้นเด็กเป็นศูนย์กลาง เพื่อพัฒนาศักยภาพเด็กให้สอดคล้องกับความสามารถและความถนัด มีความสามารถในการเชิงการคิดวิเคราะห์เพิ่มขึ้น มีความสร้างสรรค์ พร้อมไปกับการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม จิตสำนึกสาธารณะ และสามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ด้วยตนเอง

(2) พัฒนาและจัดการเรียนการสอนที่มุ่งให้เด็กและเยาวชนมีความรู้ มีทักษะพื้นฐานในการดำรงชีวิต และมีขีดความสามารถในการประกอบอาชีพที่สุจริต และเป็นที่ยอมรับของสังคม

(3) ศึกษาวิจัยและเผยแพร่องค์ความรู้ที่จำเป็น และสนับสนุนการปรับตัวเข้าสู่กระแสโลกาภิวัตน์ การสร้างนวัตกรรมใหม่ การพัฒนามนุษย์บนพื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การปกครองในระบอบประชาธิปไตยอย่างมีส่วนร่วมบนหลักการธรรมาภิบาล

4.6 สถาบันศาสนา มีส่วนร่วมในการสร้างสังคมที่สงบ และมีสันติ โดย

(1) สร้างแรงจูงใจให้ประชาชนใช้หลักธรรมในการดำรงชีวิต และเป็นศูนย์รวมและที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจร่วมกันของคนในสังคม โดยปรับปรุงแบบการเผยแพร่หลักธรรมให้ทันต่อยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป

(2) พัฒนาบุคลากรทางศาสนาให้ปฏิบัติตามคำสอนของศาสนา มีความเมตตา มีปัญญา และดำรงชีพอย่างสงบ สมณะ รวมทั้งมีศักยภาพในการจูงใจให้ประชาชนเลื่อมใส ศรัทธา และปฏิบัติตามคำสอนทางศาสนา

(3) ผนึกกำลังร่วมกับสถาบันครอบครัว สถาบันศึกษา และสถาบันทางสังคมอื่นๆ ในการร่วมกันปลูกฝังค่านิยมและจิตสำนึกที่ดีงาม

4.7 ครอบครัว สร้างสมาชิกในครอบครัวที่เป็นภาคีการพัฒนาหน่วยเล็กๆ ที่เป็นพื้นฐานการพัฒนาที่สำคัญอย่างยิ่ง โดยสนับสนุนให้มีความตื่นตัว มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์และมีจิตสำนึกที่มีธรรมาภิบาลที่อยู่บนพื้นฐานของเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

- (1) อบรมและเลี้ยงดูสมาชิกในครอบครัวให้เป็นคนดีมีนิสัยใฝ่รู้และมีทักษะในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมยุคโลกาภิวัตน์ได้อย่างมีความสุขตามอัตภาพ ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
- (2) ปลูกฝังทัศนคติของสมาชิกให้ยึดมั่นในความถูกต้อง ดีงาม ให้เกียรติและยกย่องบุคคลที่มีคุณงามความดีมากกว่าเคารพยกย่องบุคคลโดยพิจารณาจากทรัพย์สิน
- (3) เข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน ร่วมดูแลและรักษาสภาพแวดล้อมให้ชุมชนน่าอยู่อาศัย ตลอดจนร่วมสืบสานวัฒนธรรมประเพณีไทยให้ยั่งยืน

4.8 สื่อ มีบทบาทในการกระตุ้นและสร้างสรรค์สังคมที่เข้มแข็ง มีภูมิคุ้มกัน โดย

- (1) มีบทบาทในการตรวจสอบ เฝ้าระวัง และส่งสัญญาณเตือนภัยในเรื่องทุจริตประพฤติมิชอบ และการกระทำอันเป็นภัยต่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองการปกครอง
- (2) ผลิตสื่อสร้างสรรค์ สร้างกระแสเชิงบวกต่อสังคม เผยแพร่ความรู้วิชาการ ผลงานวิจัย นวัตกรรมที่หลากหลาย รวมทั้งสร้างความเข้าใจในบทบาท สิทธิ และหน้าที่การเป็นพลเมืองที่ดี เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่สังคม

5

กลไกการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติและการติดตามประเมินผล

การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาในระยะ 5 ปีของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ให้บังเกิดผลในทางปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม ต้องอาศัยความร่วมมือและการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง และที่สำคัญต้องมีกลไกผลักดันขับเคลื่อนการดำเนินงานอย่างมีบูรณาการ พร้อมกับมีระบบการติดตามประเมินผลได้ทุกระดับ ดังนี้

5.1 สนับสนุนให้มีกลไกบริหารยุทธศาสตร์และบูรณาการความร่วมมือระหว่างภาคีพัฒนาร่วมขับเคลื่อนยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติ โดย

- (1) สนับสนุนให้มีกลไกบริหารขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ตามความเหมาะสมและจำเป็น โดยให้มีบทบาทหน้าที่กำกับการพัฒนา และประสานบูรณาการความร่วมมือจากทุกภาคี มาร่วมจัดทำแผนปฏิบัติการขับเคลื่อนประเด็นยุทธศาสตร์ที่มีความสำคัญตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 สามารถจัดแบ่งบทบาทระหว่างภาคีต่างๆ อย่างเหมาะสมสอดคล้องกัน รวมทั้งระดมการจัดสรรทรัพยากรมาร่วมสนับสนุนการขับเคลื่อนให้บังเกิดผลในทางปฏิบัติ

(2) สนับสนุนให้มีกลไกบริหารยุทธศาสตร์เชิงพื้นที่ในระดับกลุ่มจังหวัด จังหวัด เพื่อทำหน้าที่ประสานกำกับ และผลักดันขับเคลื่อนการพัฒนาในพื้นที่ให้สามารถเชื่อมโยงบทบาทความร่วมมือ การประสานบูรณาการแผนปฏิบัติการ และการสนับสนุนทรัพยากรจากส่วนกลาง ส่วนท้องถิ่น และชุมชน ให้เกิดประโยชน์ร่วมกันอย่างเกื้อกูล โดยทบทวน ปรับปรุงเพิ่มประสิทธิภาพบทบาท กลไก ระดับพื้นที่ กลุ่มจังหวัด และจังหวัดที่มีอยู่เดิม และหรือพิจารณาจัดตั้งกลไกเฉพาะพื้นที่ขึ้นตามความเหมาะสมและจำเป็น

(3) สนับสนุนให้มีการจัดตั้งกลไกที่ปรึกษาภาคประชาชน ในระดับปฏิบัติการในพื้นที่ตั้งแต่ระดับจังหวัด อำเภอ และท้องถิ่น เพื่อให้ภาคประชาชนมีส่วนร่วมในการให้ข้อคิดเห็นต่อการดำเนินนโยบายยุทธศาสตร์ แนวทางการพัฒนา การจัดระบบบริหารและบริการ รวมทั้งการติดตาม ประเมินผลที่สามารถสะท้อนความพึงพอใจของประชาชนเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงการดำเนินงาน ภาครัฐการให้มีประสิทธิภาพตอบสนองความต้องการและประโยชน์โดยรวมต่อประชาชนในพื้นที่

5.2 พัฒนาระบบการติดตามประเมินผลและสร้างดัชนีชี้วัดความสำเร็จของการพัฒนาในทุกกระดับ โดย

(1) พัฒนาระบบและรูปแบบการติดตามประเมินผลที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ และระบบงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงานตามยุทธศาสตร์ พร้อมพัฒนากำหนดดัชนีชี้วัดผลสัมฤทธิ์ที่ชัดเจน เป็นรูปธรรม วัดผลได้ในทุกระดับตั้งแต่ระดับพื้นที่กลุ่มจังหวัด จังหวัด หน่วยงาน และระดับบุคคล

(2) สนับสนุนการพัฒนาและจัดทำดัชนีชี้วัดการพัฒนาในระดับภาพรวมได้ทุกระดับ ตั้งแต่ระดับประเทศ ภาค กลุ่มจังหวัด จังหวัด และระดับท้องถิ่น ชุมชน ตลอดจนดัชนีชี้วัดการพัฒนาในระดับยุทธศาสตร์ของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 เพื่อประเมินความก้าวหน้า ผลสำเร็จการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และยุทธศาสตร์แผน ควบคู่ไปกับการพัฒนาจัดทำดัชนีชี้วัดผลกระทบขั้นสุดท้ายของการพัฒนาที่มุ่งสู่สังคมที่มีความสุขอย่างยั่งยืน ภายใต้การมีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ให้เกิดการยอมรับและใช้ประโยชน์ร่วมกันได้ต่อไป

(3) สนับสนุนการสร้างความรู้ ความเข้าใจ สร้างทักษะและกระบวนการเรียนรู้ และองค์ความรู้ด้านการติดตามประเมินผลและการจัดทำดัชนีชี้วัดการพัฒนาแก่หน่วยงาน องค์กร และภาคีการพัฒนาในทุกระดับ ควบคู่ไปกับการส่งเสริมขยายผลการนำเครื่องมือวิเคราะห์ความสำเร็จของการดำเนินงานจากการใช้จ่ายงบประมาณ (PART) ในภาคปฏิบัติมาใช้อย่างเต็มรูปแบบในภาครัฐ

5.3 สนับสนุนการพัฒนาระบบฐานข้อมูลในทุกระดับและการเชื่อมโยงโครงข่ายข้อมูลข่าวสารระหว่างหน่วยงานกลางระดับนโยบาย ตลอดจนระดับพื้นที่และท้องถิ่น โดย

(1) สนับสนุนให้หน่วยงานกลางระดับนโยบายพัฒนาระบบฐานข้อมูล เพื่อการพัฒนา และติดตามตรวจสอบการดำเนินนโยบาย การเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์เงื่อนไขที่ส่งผลกระทบต่อพัฒนาประเทศ การประเมินผลการปฏิบัติงาน และการใช้จ่ายงบประมาณ โดยเชื่อมโยงเป็นโครงข่ายข้อมูลข่าวสารเป็นระบบที่ทันสมัย ถูกต้อง แม่นยำ สะดวกต่อการเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้รวดเร็ว

(2) สนับสนุนให้จังหวัดประสานความร่วมมือกับสถาบันการศึกษา ร่วมสนับสนุนทางวิชาการในการจัดทำฐานข้อมูลเพื่อการวางแผนและติดตามประเมินผลในระดับจังหวัด ท้องถิ่น และชุมชน และส่งเสริมการเชื่อมโยงโครงข่ายข้อมูลระดับจังหวัด ท้องถิ่น และชุมชนเข้ากับส่วนกลาง ให้เป็นระบบที่เข้าถึงได้ง่าย และใช้ประโยชน์ร่วมกันได้อย่างสะดวกรวดเร็ว

**สรุปร่างแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม
แห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554)**

สรุป

< ร ๑ ๕ > แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 - 2554)

1 หลักการจัดทำแผนฯ 10

1.1 แผนฯ 10 ยังคงอัญเชิญ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นหลักปฏิบัติในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ และยึดกระบวนการพัฒนาแบบบูรณาการเป็นองค์รวมที่มี “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” ต่อเนื่องจากแผนฯ 9

1.2 แผนฯ 10 เป็นแผนยุทธศาสตร์ที่ชี้นำทิศทางการปรับตัวเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงในระยะ 10-15 ปีข้างหน้า พร้อมทั้งให้ความสำคัญต่อการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ที่มีความสำคัญสูงต่อการเสริมสร้างรากฐานการพัฒนาประเทศให้เกิดผลทางปฏิบัติในระยะ 5 ปีของแผน ตลอดจนมีความสอดคล้องเชื่อมโยงกับแผนการบริหารราชการแผ่นดิน ซึ่งเป็นแผนยุทธศาสตร์ที่แสดงทิศทางการปฏิบัติงานของภาครัฐในระยะ 4 ปี ตามนโยบายรัฐบาลที่แถลงต่อรัฐสภา

1.3 แผนฯ 10 เป็นแผนที่มุ่งให้ทุกภาคส่วนในสังคมมีส่วนร่วมดำเนินการในทุกขั้นตอนของแผน ตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมวางแผน และร่วมดำเนินการพัฒนาตามบทบาทและความรับผิดชอบของแต่ละภาคส่วน อันเป็นการระดมทรัพยากรทั้งจากภาครัฐและนอกภาครัฐและระดมพลังสังคมจากทุกภาคส่วนให้เป็นเครือข่ายร่วมขับเคลื่อนการพัฒนายุทธศาสตร์ของแผนฯ 10สู่การปฏิบัติ รวมทั้งติดตามตรวจสอบผลการดำเนินงานตามแผนอย่างต่อเนื่อง ขณะที่แผนการบริหารราชการแผ่นดินเป็นแผนที่ทุกหน่วยงานของรัฐใช้เป็นกรอบการปฏิบัติภารกิจให้เป็นไปตามยุทธศาสตร์ของแผนและกรอบการจัดสรรงบประมาณแผ่นดินที่รัฐกำหนด

2 สถานการณ์และทิศทางการปรับตัวของประเทศ

2.1 ผลการพัฒนาประเทศในช่วงกว่าสี่ทศวรรษที่ผ่านมา

ตลอดระยะเวลาของการพัฒนาประเทศภายใต้แผนฯ 1 (พ.ศ. 2504-2509) ถึงแผนฯ 9 (พ.ศ. 2545-2549) ประเทศไทยได้ยกระดับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศดีขึ้น เศรษฐกิจไทยมีการสะสมทุนและเติบโตในอัตราสูงอย่างต่อเนื่อง ฐานเศรษฐกิจมีความหลากหลายมากขึ้น รายได้เฉลี่ยต่อหัวของคนไทยโดยรวมเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ สัดส่วนความยากจนลดลงอย่างมาก การจ้างงานอยู่ในระดับค่อนข้างเต็มที่ ศักยภาพคนไทยโดยรวมได้รับการศึกษาเฉลี่ยในระดับสูงขึ้นมีสุขภาพอนามัยและคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับน่าพอใจ คนส่วนใหญ่ได้รับบริการโครงสร้างพื้นฐานและบริการทางสังคมมากขึ้น ส่งผลให้ความอยู่ดีมีสุขของคนไทยโดยรวมมีทิศทางดีขึ้น

อย่างไรก็ตาม การพัฒนาดังกล่าวมุ่งการเติบโตทางเศรษฐกิจในเชิงปริมาณค่อนข้างมาก แต่ประสิทธิภาพการผลิตรวม ผลผลิตภาพทุนและผลผลิตภาพแรงงานอยู่ในระดับต่ำ ทั้งต้องพึ่งพิงปัจจัยภายนอกด้านวัตถุดิบ ทุนและเทคโนโลยี พลังงานและตลาดส่งออกเป็นอย่างมาก จึงเกิดความไม่สมดุลและมีความเสี่ยงต่อผลกระทบจากภายนอก **ขณะที่การเติบโตทางเศรษฐกิจอยู่บนพื้นฐานการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างสิ้นเปลือง** และลดทอนทุนทรัพยากรธรรมชาติลงมาก พร้อมทั้งสร้างปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง ส่งผลกระทบต่อฐานการดำรงวิถีชีวิตของชุมชนและคุณภาพชีวิตของคนในสังคม และสร้างปัญหาความขัดแย้งจากการแย่งชิงการใช้ทรัพยากรมากขึ้น ขณะที่การพัฒนาดังกล่าวพัฒนาคนยังไม่สามารถเสริมสร้างสุขภาพทางกาย จิตใจ และสติปัญญาให้คนไทยได้อย่างทั่วถึง และทันต่อการเปลี่ยนแปลง อีกทั้งสังคมไทยอ่อนแอมีความเป็นวัตถุนิยมและบริโภคนิยมมากขึ้น วัฒนธรรมและระบบคุณค่าที่ดีงามเริ่มเสื่อมถอย ทำให้เกิดความย่อหย่อนด้านศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม และมีปัญหาทางสังคมอื่นๆ ตามมา

นอกจากนี้ โครงสร้างและระบบการบริหารจัดการเศรษฐกิจและสังคมและการจัดสรรทรัพยากรของประเทศที่รวมศูนย์อำนาจการบริหารราชการอยู่ในส่วนกลาง และให้ความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจภาคอุตสาหกรรมและบริการในสังคมเมือง เพื่อการส่งออกและสร้างความมั่งคั่งและรายได้เป็นหลัก ขณะที่ภาคเกษตรและวิสาหกิจขนาดเล็กในสังคมชนบทยังไม่ได้รับการส่งเสริมพัฒนาให้เข้มแข็ง ส่งผลกระทบให้ความมั่งคั่งกระจุกตัวอยู่ที่คนส่วนน้อยและบางพื้นที่ **เกิดความเหลื่อมล้ำของรายได้และผลประโยชน์จากการพัฒนาระหว่างกลุ่มคนในสังคมระหว่างภาค และระหว่างชนบทกับเมือง** ทั้งระบบความสัมพันธ์ในสังคมไทยที่เป็นระบบอุปถัมภ์นำไปสู่ปัญหาการทุจริตประพฤติมิชอบทั้งในภาครัฐและภาคธุรกิจเอกชน

วิกฤตเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในปี 2540-2541 สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนถึงความไม่สมดุลและความไม่ยั่งยืนของการพัฒนาและการบริหารจัดการดังกล่าวข้างต้น แม้มีการฟื้นฟูเศรษฐกิจเพื่อลดผลกระทบต่อคนและสังคมไทย พร้อมทั้งปรับปรุงระบบการบริหารจัดการประเทศไปบ้างแล้ว จนทำให้ภาวะเศรษฐกิจและสังคมของประเทศได้ฟื้นตัวจากวิกฤตการณ์ดังกล่าวแล้วก็ตาม **แต่อาจสรุปได้ว่าประเทศไทยยังคงมีปัญหาเชิงโครงสร้างของระบบเศรษฐกิจ สังคม และการบริหารจัดการของประเทศที่อ่อนแอและขาดสมดุล** ระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นการพัฒนาที่เน้นด้านปริมาณมากกว่าคุณภาพ ทั้งมีความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคมระหว่างกลุ่มคนและระหว่างพื้นที่ ขณะที่ยังพึ่งพิงปัจจัยภายนอกสูง และภูมิคุ้มกันยังไม่เข้มแข็งพอที่จะปรับตัวให้พร้อมเชื่อมโยงสู่โลกาภิวัตน์อย่างรู้เท่าทันและแข่งขันได้

2.2 บริบทการเปลี่ยนแปลงที่มีผลต่อการปรับตัวของประเทศ

ในระยะต่อไป ประเทศไทยยังต้องเผชิญกับบริบทการเปลี่ยนแปลงในหลายด้านที่สำคัญ และจะมีผลกระทบทั้งที่เป็นโอกาสและข้อจำกัดต่อการพัฒนาประเทศเป็นอย่างมาก ที่สำคัญคือ

(1) การรวมตัวของกลุ่มเศรษฐกิจและการเปลี่ยนแปลงในตลาดการเงินของโลก ซึ่งการเคลื่อนย้ายเงินทุน สินค้า และบริการ รวมทั้งคนระหว่างประเทศมีความคล่องตัวมากขึ้น ประเทศต่างๆ ในโลกกำลังแข่งขันในการเปิดการค้าเสรี รวมทั้งการก่อตัวของ **ศตวรรษแห่งเอเชีย**

ที่มีจีนและอินเดียเป็นตัวจักรใหม่ที่สำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจโลก จะเป็นโอกาสให้ประเทศไทยดำเนินนโยบายการค้าเชิงรุก และการขยายตลาดส่งออก โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาคน วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และสร้างบรรยากาศทางเศรษฐกิจที่คล่องตัว และมีเสถียรภาพ พร้อมไปกับการเพิ่มผลผลิตภาพการผลิตและการเพิ่มคุณค่าของสินค้าและบริการบนฐานความรู้และความเป็นไทย ที่สอดคล้องกับศักยภาพและความเป็นไปได้ของฐานทรัพยากรธรรมชาติ อันเป็นการสร้างความเข้มแข็งของโครงสร้างเศรษฐกิจไทยให้สามารถแข่งขันในเวทีโลกได้

ขณะเดียวกันการเปิดรับการลงทุนจากต่างประเทศ จำเป็นต้องดำเนินพันธกรณีระหว่างประเทศอย่างรอบคอบ เพื่อให้เกิดประโยชน์ร่วมกัน โดยสร้างองค์ความรู้และกลไกที่เข้มแข็งเพื่อเป็นภูมิคุ้มกันประเทศมิให้กลายเป็นแหล่งลงทุนของอุตสาหกรรมที่ใช้ทรัพยากรสิ้นเปลือง และก่อมลพิษสูง ซึ่งจะเป็นภาระในการกำจัดต่อไป

(2) **การเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีอย่างก้าวกระโดด** จะกระทบต่อการปรับตัวของประเทศไทยที่มีรากฐานด้านเทคโนโลยีที่อ่อนแอ ทำให้ต้องพึ่งพาต่างประเทศเพิ่มขึ้น ขณะที่ความก้าวหน้าของนาโนเทคโนโลยีและเทคโนโลยีชีวภาพ จะมีส่วนช่วยในการประหยัดการใช้ทรัพยากร และเป็นโอกาสในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฐานความรู้ที่สร้างความเชื่อมโยงเทคโนโลยีและนวัตกรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มจากทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพ และอาจเป็นข้อจำกัดจากปัญหาสิทธิบัตรและการแข่งขันผลประโยชน์ ทำให้ประเทศต้องสูญเสียผลประโยชน์อย่างมหาศาลได้ ดังนั้น จึงต้องนำองค์ความรู้มาใช้ผสมผสานร่วมกับจุดแข็งในสังคมไทย

(3) **การเปลี่ยนแปลงด้านสังคม** โครงสร้างประชากรที่กำลังเปลี่ยนแปลงเป็นสังคมผู้สูงอายุ สร้างโอกาสให้ผู้สูงอายุเป็นทุนทางสังคมที่ช่วยเพิ่มผลผลิตภาพการผลิต โดยถ่ายทอดประสบการณ์ และปลูกฝังค่านิยมที่ดีงามแก่คนรุ่นหลัง รวมทั้งเป็นช่องทางการขยายตัวของตลาดอาหารสุขภาพ สมุนไพร และการแพทย์พื้นบ้านโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ขณะเดียวกันจะส่งผลให้ภาระพึ่งพิงของประชากรสูงอายุอยู่ในระดับสูง ซึ่งต้องมีการเตรียมพร้อมด้านนโยบายการออมและค่าใช้จ่ายของรัฐเพื่อรองรับภาระด้านสาธารณสุขที่จะเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ การเคลื่อนไหลของวัฒนธรรมอย่างไร้พรมแดนได้ส่งผลกระทบในระบบคุณค่า ความเชื่อและพฤติกรรมการดำรงวิถีชีวิต และการปฏิสัมพันธ์ในสังคมปรับเปลี่ยนไป การให้คุณค่ากับศักดิ์ศรีความเป็นคน ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของชาติ และการยึดหลักธรรมในการดำรงชีวิตได้เสื่อมถอยลง จึงต้องพิจารณาเสริมสร้างทุนทางสังคมด้านวัฒนธรรม ภูมิปัญญาและค่านิยมที่ดีงามให้เข้มแข็งเพื่อให้สังคมไทยมีภูมิคุ้มกันและปรับตัวรู้เท่าทันโลกได้

(4) **การเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อม** ในขณะที่อุณหภูมิของโลกร้อนขึ้น เกิดการแปรปรวนของสภาพภูมิอากาศ อาจส่งผลกระทบให้เกิดปัญหาภัยแล้งและน้ำท่วม ซึ่งจะส่งผลต่อการเสียดุลของระบบนิเวศ และทำให้อัตราสูญพันธุ์ของสิ่งมีชีวิตเพิ่มขึ้น ขณะที่ความต้องการใช้พลังงานในประเทศมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น จะส่งผลในทางลบต่อสถานะแวดล้อม จึงจำเป็นต้องเพิ่มประสิทธิภาพการใช้พลังงานและพัฒนาพลังงานทางเลือกที่คำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและความมั่นคงของพลังงานของประเทศ

(5) การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมกรรมการบริโภค กระแสการรักษาสุขภาพและความนิยมธรรมชาติ ช่วยให้เกิดความตระหนักในการดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้น ขณะเดียวกันเป็นโอกาสในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นในการผลิตสินค้าสุขภาพและการดูแลสุขภาพของคนไทย ซึ่งจะเป็นทรัพย์สินทางปัญญาที่สร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจได้ โดยมีความหลากหลายทางชีวภาพเป็นแหล่งวัตถุดิบที่สำคัญ อย่างไรก็ตาม พฤติกรรมการบริโภคแบบวัตถุนิยมที่ลอกเลียนแบบประเทศพัฒนาแล้ว และกระแสนิยมธรรมชาติ ได้เร่งให้มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้นและไม่เหมาะสม ทำให้เกิดรูปแบบการบริโภคใหม่ๆ ซึ่งอาจคุกคามความสมดุลของระบบนิเวศ และทำให้ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติหมดลงก่อนเวลาอันควร ดังนั้น จึงต้องสร้างภูมิคุ้มกันให้กับสังคมไทยจากการเลือนไหลของวัฒนธรรมและค่านิยมดังกล่าวด้วย

(6) กระแสการผลักดันประชาธิปไตยและธรรมาภิบาล ทั้งกระแสประชาธิปไตยกระแสสิทธิมนุษยชน กระแสการมีส่วนร่วม และกระแสการปฏิรูปโลกาภิบาล (Global Governance) เป็นโอกาสให้ประเทศไทยเร่งปรับตัวและเปลี่ยนแปลงโครงสร้างระบบต่างๆ ของประเทศให้แข็งแกร่งและสอดคล้องเชื่อมโยงกับกระแสโลกาภิวัตน์ โดยให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างธรรมาภิบาลและประชาธิปไตยในกระบวนการบริหารจัดการประเทศทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ในทิศทางที่ส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนในสังคมและทุกระดับมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการประเทศ

โดยสรุป ทิศทางการปรับตัวของประเทศ ในการเตรียมความพร้อมรองรับบริบทการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวข้างต้น ประเทศไทยจำเป็นต้องหันมาทบทวนกระบวนการพัฒนาใหม่ในทิศทางที่ยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สร้างภูมิคุ้มกันให้แก่ครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ บนพื้นฐานการมีดุลยภาพการพัฒนาระหว่างภายใน คือ “ความเข้มแข็งในการพึ่งตนเองของฐานรากของสังคมและความสมดุลในประโยชน์ของทุกภาคส่วน เศรษฐกิจและสังคมอย่างเป็นธรรม” กับภายนอกคือ “ความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจและสร้างพันธมิตรการพัฒนาในโลกาภิวัตน์” โดยใช้ความรอบรู้ คุณธรรมและความเพียรในกระบวนการพัฒนาที่อยู่บนหลักความพอประมาณ ความมีเหตุผล มีระบบภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งกระบวนการหรือนโยบายพัฒนาดังกล่าวนี้อาจเป็นภูมิคุ้มกันประเทศให้สามารถปรับตัวพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบจากความผันผวนของกระแสโลกาภิวัตน์ ทั้งด้านวัตถุ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจได้เป็นอย่างดี อันจะนำไปสู่ “ความอยู่ดีมีสุข” ของคนไทยทั้งชาติ และประเทศไทยสามารถ “ดำรงอยู่” ในประชาคมโลกได้อย่างมีเอกราชและอธิปไตยที่มั่นคง มีศักดิ์ศรีและเกียรติภูมิ สงบสุขและสันติกับโลกในที่สุด

3

วิสัยทัศน์และการเสริมสร้างทุนประเทศเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

3.1 วิสัยทัศน์ประเทศไทย

มุ่งพัฒนาประเทศไทยสู่ “สังคมที่มีความสุขอย่างยั่งยืน (Green and Happiness Society)” โดยคนไทยมีความรู้คู่คุณธรรม รู้เท่าทันโลก เป็นคนดี มีวินัยและรับผิดชอบ มีความภูมิใจ สามารถสืบทอดวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย ชุมชนและสถาบันสังคมมีความเข้มแข็ง อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขและเกื้อกูลภายใต้ความหลากหลายทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญา และความหลากหลายทาง

ทรัพยากรธรรมชาติ มีระบบเศรษฐกิจที่มีเสถียรภาพ สามารถพึ่งตนเองและแข่งขันได้ รวมทั้งมีการกระจายการพัฒนาที่เป็นธรรม อยู่ภายใต้ระบบบริหารจัดการประเทศที่โปร่งใส เป็นธรรม และทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม อันจะเป็นรากฐานการพัฒนาประเทศที่สมดุล และสร้างความสุขอย่างยั่งยืน

คนไทย มีความรู้คู่คุณธรรม มีภูมิคุ้มกัน รู้เท่าทัน ตระหนักในคุณค่าของตนเองและผู้อื่น มีวินัยและรับผิดชอบ มีความภาคภูมิใจและสืบทอดในเอกลักษณ์และภูมิปัญญาไทย มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน มีความสุขภายใต้ความหลากหลายทางวัฒนธรรม สามารถร่วมมือเป็นภาคีการพัฒนา และอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข

ชุมชนและสถาบันสังคม มีความเข้มแข็ง ด้วยกระบวนการรวมตัว การเรียนรู้ร่วมกัน มีการจัดการองค์ความรู้อย่างเป็นระบบและเป็นเครือข่าย ประชาชนสามารถเข้ามีส่วนร่วมจัดการกับปัญหาทั้งภายในชุมชนและระดับประเทศโดยเฉพาะการแก้ปัญหาความยากจน และการกระจายรายได้ ทั้งมีความตระหนัก อนุรักษ์และรู้จักใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพ นำภูมิปัญญาท้องถิ่นและเทคโนโลยีสมัยใหม่มาปรับใช้กับการใช้ทรัพยากรและความหลากหลายทางชีวภาพ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความเสื่อมโทรมและลดมลพิษ

ระบบเศรษฐกิจ ของประเทศทุกระดับมีความเข้มแข็งและมีเสถียรภาพ ลดการพึ่งพาแข่งขันได้ รวมทั้งมีภูมิคุ้มกันความเสี่ยงจากภายนอก โครงสร้างเศรษฐกิจปรับไปสู่การพัฒนาบนฐานความหลากหลายทางชีวภาพในระยะยาว มีระดับการออมของครัวเรือนและประเทศเพิ่มขึ้น โครงสร้างพื้นฐานและระบบโลจิสติกส์มีคุณภาพการให้บริการมากขึ้นทั้งการเข้าถึงและการสร้างเครือข่าย การใช้พลังงานมีประสิทธิภาพและมีแหล่งพลังงานทดแทนมากขึ้น

ระบบการบริหารจัดการประเทศ มีความโปร่งใส ยุติธรรม มีการกระจายอำนาจสู่ประชาชนอย่างแท้จริง มีระเบียบ กฎหมายที่เอื้อต่อการพัฒนาและการบังคับใช้ที่เป็นธรรม ตลอดจนมีการพัฒนาวัฒนธรรมประชาธิปไตยในสังคมไทย

โดยมีพันธกิจของการพัฒนาประเทศ ดังนี้

(1) **พัฒนาคุณภาพคนในชาติให้มีความรอบรู้คู่คุณธรรมและสร้างสังคมฐานความรู้ให้เป็นภูมิคุ้มกัน พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง** เป็นกำลังปัญญาในการพัฒนาประเทศให้สามารถก้าวไปกับโลกได้อย่างมั่นคงและรู้เท่าทันมีจิตสำนึกในคุณธรรม จริยธรรม วิริยะอุตสาหะ ซื่อสัตย์สุจริต และสามัคคีธรรม รวมทั้งเคารพในศักดิ์ศรี คุณค่าและสิทธิความเป็นคนอย่างเท่าเทียมกัน มีความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ความเป็นไทย ร่วมสืบทอดวัฒนธรรมและพัฒนาต่อยอดภูมิปัญญาไทยให้นำไปสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้

(2) **เสริมสร้างความเท่าเทียมและความเข้มแข็งของชุมชนและสังคม** รวมพลังเป็นเครือข่ายการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง มุ่งคงความหลากหลายทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยและความหลากหลายทางชีวภาพให้เป็นฐานที่มั่นคงในการดำรงวิถีชีวิตและการพึ่งตนเอง ขณะเดียวกันสร้างสังคมที่เป็นธรรม คนในชาติมีความเสมอภาคในสิทธิและเสรีภาพ มีสุขภาวะที่ดีและมีหลักประกันความมั่นคงทางสังคม ตลอดจนลดเงื่อนไขความขัดแย้งด้วยสันติวิธี เพื่อสร้างสันติสุขและความสมานฉันท์ในสังคมไทยและกับสังคมโลก

(3) **ปฏิรูปโครงสร้างเศรษฐกิจให้แข็งแกร่ง มั่นคง แข่งขันได้และเป็นธรรม** ที่เน้นการพึ่งตนเอง ลดการพึ่งพาจากภายนอก มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี มีคุณภาพ แข่งขันได้ มีเสถียรภาพและมีการกระจายการพัฒนาอย่างเป็นธรรม เป็นการปรับโครงสร้างการผลิตระหว่างภาคเกษตร อุตสาหกรรมและบริการสู่การผลิตบนฐานความรู้ ที่เน้นกระบวนการผลิตที่ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีที่เหมาะสม มีการพัฒนาต่อยอดและประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสร้างสรรค์คุณค่าเพิ่ม ควบคู่กับการพัฒนาปัจจัยสนับสนุนด้านโครงสร้างพื้นฐานและโลจิสติกส์ พลังงาน องค์ความรู้และกลไกที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งเสริมสร้างศักยภาพและสร้างภูมิคุ้มกันของเศรษฐกิจฐานรากเพื่อกระจายความเจริญและรายได้

(4) **ดำรงไว้ซึ่งความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดี** มุ่งให้ชุมชนมีองค์ความรู้และภูมิคุ้มกัน มีสิทธิในการเข้าถึงและจัดการทรัพยากร มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการอนุรักษ์คุ้มครองทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพ ให้เป็นฐานที่มั่นคงในการดำรงวิถีชีวิตของคนในสังคมไทย สามารถอยู่ร่วมกันกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างสันติและเกื้อกูล

(5) **พัฒนาระบบบริหารจัดการประเทศให้เกิดธรรมาภิบาลในทุกระดับ** มีการกระจายอำนาจ เสริมสร้างประชาธิปไตย บริหารจัดการด้วยความโปร่งใส รับผิดชอบต่อสาธารณะ ยุติธรรม มีกลไกและกฎระเบียบที่เอื้อต่อการพัฒนาที่สร้างความเป็นธรรมในสังคม และเพิ่มบทบาทการมีส่วนร่วมพัฒนาของคนส่วนใหญ่ในชาติทุกระดับ นำไปสู่สังคมที่มีความสุขบนรากฐานการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วมที่สมดุลและยั่งยืน

3.2 การเสริมสร้างทุนประเทศเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

การพัฒนาประเทศให้บรรลุเป้าประสงค์ดังกล่าวและสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ที่เปลี่ยนแปลงรวดเร็วและซับซ้อนมากขึ้น **ประเทศไทยจึงจำเป็นต้องปรับตัวและหันกลับมาให้ความสำคัญกับการพัฒนา** ที่ยึด **“คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา”** อยู่บนพื้นฐานของ **“ดุลยภาพเชิงพลวัต”** ที่เชื่อมโยงทุกมิติอย่างบูรณาการ ทั้งมิติตัวคน สังคมและวัฒนธรรม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมและการเมือง โดยให้ความสำคัญกับการนำทุนของประเทศที่มีศักยภาพและความได้เปรียบด้านอัตลักษณ์คุณค่าของชาติ ทั้ง “ทุนสังคม” “ทุนทรัพยากรธรรมชาติ” และสิ่งแวดล้อม” และ “ทุนเศรษฐกิจ” มาใช้ประโยชน์อย่างบูรณาการและเกื้อกูลกัน พร้อมทั้งเสริมสร้างให้แข็งแกร่งเป็นเสมือนเสาเข็มหลักในการพัฒนาประเทศให้มั่นคงและสมดุล ควบคู่ไปกับการเสริมสร้างระบบและวัฒนธรรมธรรมาภิบาลและประชาธิปไตยในทุกภาคส่วนและทุกระดับ โดยใช้**ความรู้ คุณธรรมและความเพียร**ในกระบวนการพัฒนาที่อยู่บน**หลักความพอประมาณ ความมีเหตุผลและมีภูมิคุ้มกันที่ดี**ให้พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบจากกระแสโลกาภิวัตน์ กล่าวคือ

(1) **การเสริมสร้างทุนสังคม** ให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพคนในทุกมิติทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา โดยเสริมสร้างสุขภาวะ และความรู้ให้ภูมิคุ้มกัน พร้อมเผชิญการเปลี่ยนแปลงและก้าวสู่สังคมฐานความรู้ มีการเตรียมความพร้อมประชากรทุกช่วงวัย ทุกกลุ่มเป้าหมายให้พร้อมสู่สังคมผู้สูงอายุได้อย่างเหมาะสม รวมทั้งส่งเสริมการใช้ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่มีอยู่ในแต่ละพื้นที่ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสร้างสรรค์คุณค่าทางเศรษฐกิจ

(2) การเสริมสร้างทุนเศรษฐกิจ ให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจไทยสู่ระบบเศรษฐกิจที่มีการขยายตัวอย่างมีเสถียรภาพ มีคุณภาพ โครงสร้างการผลิตมีการเพิ่มคุณค่าบนฐานความรู้ และความเป็นไทย มีการพัฒนาปัจจัยสนับสนุนการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจและการลงทุน รวมทั้งมีการกระจายผลประโยชน์จากการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างเป็นธรรม

(3) การเสริมสร้างทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้ความสำคัญกับการพัฒนาฐานความหลากหลายทางชีวภาพ และส่งเสริมสิทธิชุมชนในการเข้าถึงและจัดการทรัพยากร เพื่อสงวนรักษาให้ทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมคงความอุดมสมบูรณ์เป็นรากฐานที่มั่นคงของการพัฒนาประเทศ และเป็นฐานการดำรงชีวิตของคนไทยให้มีความสุขได้อย่างยั่งยืน

(4) การเสริมสร้างธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการประเทศสู่ความยั่งยืน ให้ความสำคัญกับการสร้างภาคประชาการที่มีประสิทธิภาพ คำนึงถึงความต้องการของประชาชนและทำงานร่วมกับหุ้นส่วนการพัฒนา เพิ่มการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน/ประชาสังคมในการบริหารจัดการประเทศ ส่งเสริมธรรมาภิบาลในภาคธุรกิจเอกชน รวมทั้งเสริมสร้างการเมืองที่โปร่งใส และพัฒนาวัฒนธรรมประชาธิปไตยให้เกิดขึ้น เป็นส่วนหนึ่งของวิถีการดำเนินชีวิตของประชาชนในสังคมไทย

4

การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติในระยะแผนฯ 10

ในการบูรณาการยุทธศาสตร์ที่จะขับเคลื่อนสู่การปฏิบัติในระยะ 5 ปีของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ได้เริ่มด้วยการวิเคราะห์สภาวะแวดล้อมของประเทศ พร้อมทั้งบูรณาการความเชื่อมโยงระหว่างแนวทางการบริหารจัดการทุนทางสังคม ทุนทางเศรษฐกิจ และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนแนวทางการเสริมสร้างธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการประเทศสู่ความยั่งยืน ซึ่งได้นำไปสู่การกำหนดวัตถุประสงค์หลัก เป้าหมาย และยุทธศาสตร์การพัฒนาที่สำคัญในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ดังนี้

4.1 วัตถุประสงค์

(1) เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้คนไทยและสังคมไทยสามารถเผชิญการเปลี่ยนแปลงได้อย่างรู้เท่าทัน

(2) เพื่อเสริมสร้างความเท่าเทียมและความเข้มแข็งของชุมชนและสังคมให้เป็นรากฐานที่มั่นคงของประเทศ

(3) เพื่อปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้แข็งแกร่ง มั่นคง และเป็นธรรม บนพื้นฐานการพึ่งตนเอง มีภูมิคุ้มกันที่ดี และมีการกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม

(4) เพื่อคงความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติ และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้เป็นฐานที่มั่นคงในการดำรงวิถีชีวิตของสังคมไทย

(5) เพื่อเสริมสร้างธรรมาภิบาลและการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการประเทศทุกระดับ เพื่อสร้างการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขของทุกภาคส่วนในสังคม

4.2 เป้าหมาย

เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ดังกล่าว ได้กำหนดเป้าหมายการพัฒนาของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ดังนี้

- (1) พัฒนาคอนให้มีคุณภาพ มีความรอบรู้คู่คุณธรรม สร้างกำลังคนที่มีทักษะพื้นฐานในการทำงาน และกำลังคนด้านวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีเพิ่มขึ้น เพิ่มแหล่งเรียนรู้และกระจายความรู้สู่ภาคการผลิตและชุมชน เพื่อเพิ่มผลิตภาพของแรงงานให้สูงขึ้น พัฒนาต่อยอดองค์ความรู้จากวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาชุมชน
- (2) ลดปัญหาความยากจน โดยขยายเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อเพิ่มจำนวนชุมชนที่เข้มแข็งในการพัฒนาโดยกระบวนการมีส่วนร่วม สร้างเครือข่ายชุมชนพึ่งตนเองที่มีความมั่นคงทางด้านอาหาร
- (3) ให้เศรษฐกิจโดยรวมขยายตัวอย่างมีคุณภาพและมีเสถียรภาพ เพิ่มระดับการออม และลดความเสี่ยงที่จะเกิดการขาดดุลบัญชีเดินสะพัดและดุลการชำระเงิน ขณะเดียวกันปรับโครงสร้างการผลิตที่สมดุลยั่งยืนโดยรักษาสัดส่วนการผลิตภาคเกษตรที่เหมาะสม และเพิ่มบทบาทการผลิตภาคบริการ พร้อมทั้งปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิตและกระบวนการผลิตทั้งภาคเกษตรอุตสาหกรรมและบริการที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ตลอดจนปรับโครงสร้างพื้นฐานและโลจิสติกส์ของประเทศให้มีคุณภาพเพื่อช่วยลดต้นทุนด้านเวลาและประหยัดค่าใช้จ่าย
- (4) สร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม โดยการฟื้นฟูอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้ ป่าชายเลน รวมทั้งขยายพันธุ์พืชและสัตว์ที่กำลังจะสูญพันธุ์ รักษาคุณภาพน้ำในแม่น้ำสายหลัก คุณภาพอากาศและเสียงให้อยู่ในระดับมาตรฐาน ตลอดจนสร้างฐานข้อมูลความหลากหลายทางชีวภาพ และการขยายตัวของภาคการผลิตและบริการที่เกี่ยวกับการจัดการและใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพ
- (5) เพิ่มประสิทธิภาพภาคราชการ เพิ่มการมีส่วนร่วมภาคประชาชนเข้ามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการพัฒนาประเทศ สร้างธรรมาภิบาลในองค์กรภาคเอกชน รวมทั้งการพัฒนาวัฒนธรรมประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นในทุกภาคส่วนของสังคมไทย

4.3 ยุทธศาสตร์การพัฒนา

ภายใต้วัตถุประสงค์และเป้าหมายหลักดังกล่าว เพื่อให้การดำเนินงานในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เห็นควรกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาที่สำคัญ ดังนี้

- (1) การพัฒนาคุณภาพคนและสังคมไทยสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ โดยเตรียมเด็กและเยาวชนทั้งด้านทักษะชีวิตและความรู้พื้นฐานในการดำรงชีวิตได้อย่างรู้เท่าทันพัฒนาสมรรถนะและทักษะแรงงานให้รองรับการแข่งขันของประเทศ เร่งสร้างกำลังคนที่มีความเป็นเลิศในการสร้างสรรค์นวัตกรรมและองค์ความรู้ใหม่ พัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิต และการบริหารจัดการองค์ความรู้อย่างเป็นระบบ ส่งเสริมการบริโภคที่ปลอดภัย มีพัฒนาการด้านสุขภาพที่เหมาะสมตามช่วงวัย สนับสนุนให้คนไทยลด ละ เลิกพฤติกรรมสุ่มเสี่ยงทางสุขภาพ และส่งเสริมการใช้สมุนไพร ภูมิปัญญาไทย

และวัฒนธรรมไทย ในการเสริมสร้างสุขภาวะที่ดี รวมทั้งเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีของคนในสังคมทั้งในระดับครอบครัวและชุมชนเพื่อให้อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสันติสุข

(2) การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและสังคมให้เป็นรากฐานที่มั่นคงของประเทศ โดยส่งเสริมการรวมตัวของคนในชุมชนในรูปแบบที่หลากหลาย มีการจัดการองค์ความรู้อย่างเป็นขั้นตอนและครบวงจร มีเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ตลอดจนสร้างภูมิคุ้มกันให้พร้อมเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต มีการสร้างความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชน ด้วยการสนับสนุนการนำภูมิปัญญาไทยและวัฒนธรรมท้องถิ่นมาใช้ในการสร้างสรรค์คุณค่าของสินค้าและบริการ รวมทั้งสร้างระบบการบำเพ็ญวิสาหกิจชุมชน ควบคู่กับการพัฒนาความรู้ และทักษะในการประกอบอาชีพ ขณะเดียวกันกระจายอำนาจการจัดการทรัพยากรให้ชุมชนร่วมกับรัฐในการอนุรักษ์ ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งพัฒนากลไกขับเคลื่อนคุณภาพการพัฒนาในชุมชน โดยใช้แผนชุมชนเป็นกลไกหลักในการเชื่อมโยงแผนและนโยบายทุกระดับ

(3) การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้สมดุลและยั่งยืน โดยให้มีการดำเนินนโยบายการเงินอย่างโปร่งใส มีความมั่นคงและแข่งขันได้ เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารการคลัง รายจ่ายงบประมาณและการจัดเก็บรายได้ บริหารทรัพยากรสินภาครัฐให้มีผลตอบแทนอย่างเหมาะสม และกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น ส่งเสริมการออมทั้งระบบและเพิ่มทางเลือกการระดมทุนในประเทศ และดำเนินนโยบายการค้า การลงทุนระหว่างประเทศและสร้างความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้าน สนับสนุนการปรับโครงสร้างการผลิตภาคเกษตร อุตสาหกรรม และภาคบริการโดยใช้กระบวนการพัฒนาคลัสเตอร์ และห่วงโซ่อุปทาน เพิ่มคุณค่าของสินค้าและบริการที่ผลิตในประเทศไทยให้สูงขึ้นบนฐานความรู้และความเป็นไทย พัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน บริการโลจิสติกส์ และระบบสื่อสารโทรคมนาคมให้มีประสิทธิภาพและทั่วถึงเพียงพอ รวมทั้งเพิ่มประสิทธิภาพการใช้พลังงานและเร่งรัดการพัฒนาพลังงานทดแทนโดยจัดหาแหล่งพลังงานใหม่ ๆ พัฒนาพลังงานทางเลือก ตลอดจนปรับปรุงกฎหมาย และกฎระเบียบเพื่อสนับสนุนการบริหารเศรษฐกิจส่วนรวมอย่างมีประสิทธิภาพ

(4) การพัฒนาฐานความหลากหลายทางชีวภาพ และสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรและคุณภาพสิ่งแวดล้อม โดยปรับเปลี่ยนการบริหารจัดการให้มีลักษณะกระจายอำนาจ ส่งเสริมสิทธิชุมชนและการมีส่วนร่วม สร้างความเป็นธรรมในการเข้าถึงและการจัดการทรัพยากร ส่งเสริมภูมิปัญญาและชุมชนท้องถิ่น ให้ใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่าและมีประสิทธิภาพ มีจิตสำนึกเชิงอนุรักษ์ และให้ชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทในการดูแลรักษาฐานทรัพยากรอย่างจริงจัง ปรับเปลี่ยนแบบแผนการผลิตและบริการที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ลดการใช้พลังงานและปริมาณของเสีย บริหารจัดการและควบคุมมลพิษที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตและการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างมีประสิทธิภาพ เน้นการสร้างองค์ความรู้ ฟังตนเอง และมีภูมิคุ้มกันภัยคุกคามจากภายนอก ตลอดจนบริหารจัดการองค์ความรู้โดยอาศัยพื้นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมกับความรู้ใหม่ เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนการดูแลสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

(5) การเสริมสร้างธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการประเทศสู่ความยั่งยืน โดยปรับระบบบริหารจัดการภาครัฐให้มีประสิทธิภาพ คุณภาพและคล่องตัวมากขึ้น ปรับโครงสร้าง กลไก และกระจายการจัดสรรทรัพยากรภาครัฐสู่ภูมิภาค ท้องถิ่น และชุมชน ด้วยการนำระบบบริหารเชิง ยุทธศาสตร์แบบบูรณาการที่ยึดพื้นที่ ภารกิจ และการมีส่วนร่วมมาใช้ในการบริหารพัฒนาพื้นที่ ปรับใช้ ระบบงบประมาณแบบบูรณาการในระดับที่ กระจายอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถ รับผิดชอบจัดบริการสาธารณะที่ตอบสนองความต้องการของประชาชนในพื้นที่ ตลอดจนเสริมสร้างความ เข้มแข็งของภาคประชาชนให้สามารถเข้าร่วมในการบริหารจัดการประเทศ ส่งเสริมภาคธุรกิจเอกชนให้ เกิดความเข้มแข็ง สุจริต และมีธรรมาภิบาลมากขึ้น เพิ่มประสิทธิภาพระบบบริหารจัดการรัฐวิสาหกิจให้ สามารถบริการได้อย่างรวดเร็ว ทัวถึง รับผิดชอบต่อสาธารณะ และโปร่งใส รวมทั้งเสริมสร้างและพัฒนา วัฒนธรรมประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นเป็นส่วนหนึ่งของวิถีการดำเนินชีวิตในสังคมไทย

หลักการและกระบวนการจัดทำแผนฯ 10

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) มีภารกิจหลักรับผิดชอบในการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เพื่อใช้เป็นกรอบกำหนดทิศทางเชิงยุทธศาสตร์และนโยบายการพัฒนาประเทศ โดยปัจจุบัน สำนักงานฯ อยู่ระหว่างการจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554) ซึ่งเป็นไปตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม 2547 ที่ได้มอบหมายให้สำนักงานฯ เตรียมการจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ให้เป็นแผนฯ ที่ดี สมบูรณ์ และครบถ้วนทุกมิติ ทั้งข้อมูลในระดับหน่วยงาน และข้อมูลเชิงลึกในระดับรากหญ้า โดยสำนักงานฯ ได้เริ่มกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ที่นำเอาหลักการวางแผนยุทธศาสตร์มาปรับใช้นับตั้งแต่ปลายปี 2547 เป็นต้นมา

1 หลักการจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10

การจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ในครั้งนี้ อยู่บนพื้นฐานหลักการที่สำคัญ ดังนี้

1.1 แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ยังคงอัญเชิญ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นหลักปฏิบัติในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ และยึดกระบวนการพัฒนาแบบบูรณาการเป็นองค์รวมที่มี “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” ต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9

1.2 แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 เป็นแผนยุทธศาสตร์ที่ชี้นำทิศทางการปรับตัวเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงในระยะ 10-15 ปีข้างหน้า พร้อมทั้งให้ความสำคัญต่อการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ที่มีความสำคัญสูงต่อการเสริมสร้างรากฐานการพัฒนาประเทศให้เกิดผลทางปฏิบัติในระยะ 5 ปีของแผน ตลอดจนมีความสอดคล้องเชื่อมโยงกับแผนการบริหารราชการแผ่นดิน ซึ่งเป็นแผนยุทธศาสตร์ที่แสดงทิศทางการปฏิบัติงานของภาครัฐในระยะ 4 ปี ตามนโยบายรัฐบาลที่แถลงต่อรัฐสภา

1.3 แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 เป็นแผนที่มีมุ่งให้ทุกภาคส่วนในสังคมมีส่วนร่วมดำเนินการในทุกขั้นตอนของแผน ตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมวางแผน และร่วมดำเนินการพัฒนาตามบทบาทและความรับผิดชอบของแต่ละภาคส่วน อันเป็นการระดมทรัพยากรทั้งจากภาครัฐและนอกภาครัฐและระดมพลังสังคมจากทุกภาคส่วนให้เป็นเครือข่ายร่วมขับเคลื่อนการพัฒนายุทธศาสตร์ของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10สู่การปฏิบัติ รวมตลอดทั้งร่วมติดตามตรวจสอบผลการดำเนินงานตามแผนอย่างต่อเนื่อง ขณะที่แผนการบริหารราชการแผ่นดินเป็นแผนที่ทุกหน่วยงานของรัฐใช้เป็นกรอบการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามยุทธศาสตร์ของแผนและกรอบการจัดสรรงบประมาณแผ่นดินที่รัฐกำหนด

2 กระบวนการและขั้นตอนการจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10

สำนักงานฯ ได้วางขั้นตอนการจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ให้เป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้ประชาชนและทุกภาคส่วนในสังคมได้มีส่วนร่วมระดมความคิดเห็นอย่างกว้างขวาง ตั้งแต่ระดับชุมชน ระดับภาค เฉพาะกลุ่ม (Focus Group) และระดับประเทศ ภายใต้อำนาจ 3 ขั้นตอนหลัก คือ

2.1 ขั้นกำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนาประเทศ โดยเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนในสังคมได้ร่วมกันประเมินสถานการณ์ทุนของประเทศ รวมทั้งกำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนา ภายใต้อำนาจการเปลี่ยนแปลงของบริบทการพัฒนาทั้งภายในและภายนอกประเทศ ตลอดจนวางแนวทางการเสริมสร้างทุนที่มีอยู่ในประเทศ และวางบทบาทการมีส่วนร่วมของภาคีการพัฒนาต่างๆ อย่างเหมาะสม โดยดำเนินการระหว่างเดือนมกราคม 2548 ถึงเดือนเมษายน 2549

2.2 ขั้นยกร่างรายละเอียดยุทธศาสตร์ของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 โดยระดมความคิดเห็นร่วมกับภาคีการพัฒนาต่างๆ เพื่อบูรณาการความเชื่อมโยงของยุทธศาสตร์ พร้อมทั้งจัดทำรายละเอียดยุทธศาสตร์ของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 และกำหนดบทบาทของภาคีการพัฒนาในการขับเคลื่อนแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ไปสู่การปฏิบัติ จากนั้นประมวลเรียบเรียงเป็น “ร่างแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554)” เสนอต่อสาธารณชนเพื่อระดมความคิดเห็นระดับประเทศ ในการประชุมประจำปี 2549 ของสำนักงานฯ ในเดือนมิถุนายน 2549

2.3 ขั้นอนุมัติและประกาศใช้แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 โดยปรับปรุงร่างแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ให้มีความสมบูรณ์ครบถ้วน สอดคล้องกับความเห็นและข้อเสนอแนะของสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พร้อมทั้งนำเสนอคณะรัฐมนตรีพิจารณาให้ความเห็นชอบ ก่อนดำเนินการนำกราบบังคมทูลเกล้าฯ ถวายเพื่อทรงลงพระปรมาภิไธย ประกาศใช้เป็นแผนพัฒนาประเทศตั้งแต่เดือนตุลาคม 2549 เป็นต้นไป

3 ความก้าวหน้าการจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10

การดำเนินงานในขั้นกำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนาประเทศ ซึ่งเป็นขั้นตอนแรกของกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ได้เสร็จสิ้นลงแล้ว ปัจจุบันสำนักงานฯ อยู่ระหว่างการจัดทำรายละเอียดของ “ร่างแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554)” เพื่อเสนอต่อสาธารณชนในการประชุมประจำปี 2549 ของสำนักงานฯ ในวันที่ 30 มิถุนายน 2549 ซึ่งร่างแผนฯ ดังกล่าวเป็นผลที่ได้จากกระบวนการระดมความคิดเห็นจากภาคส่วนต่างๆ มาอย่างต่อเนื่อง โดย

3.1 เริ่มจากการระดมความคิดเห็นหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการร่วมกันกำหนดกรอบทิศทางและยุทธศาสตร์ของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 โดยจัดขึ้นระหว่างวันที่ 17-21 มีนาคม 2548 ณ จังหวัดกาญจนบุรี เพื่อระดมความคิดเห็นระหว่างเจ้าหน้าที่ของสำนักงานฯ และเจ้าหน้าที่จากกระทรวงต่างๆ 20 กระทรวง รวมทั้งหน่วยงานกลาง จำนวน 115 คน

3.2 การระดมความคิดเห็นในระดับชุมชน ระดับภาค และระดับประเทศ รวมทั้งระดับผู้นำความคิด ดังนี้

(1) ระดับภาค จำนวน 2 ครั้ง ในพื้นที่ 4 ภูมิภาคทั่วประเทศ โดยครั้งแรกในช่วงเดือนเมษายน-พฤษภาคม 2548 เพื่อระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับการติดตามประเมินผลการพัฒนาภาค และกำหนดทิศทางการพัฒนาภาคในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 สำหรับครั้งที่สองจัดในช่วงเดือนธันวาคม 2548 เพื่อระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวคิดและยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 มีผู้เข้าร่วมประชุมภาคละประมาณ 250-300 คน

(2) ระดับประเทศ เป็นการระดมความคิดเห็นในการประชุมประจำปี 2548 ของสำนักงานฯ เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2548 ในหัวข้อ “ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ : 5 ปีของแผนพัฒนา ฉบับที่ 10” มีผู้เข้าร่วมประชุมประมาณ 2,200 คน

(3) ระดับชุมชน โดยระดมความเห็นในพื้นที่ 108 หมู่บ้าน 6 ภูมิภาคทั่วประเทศ ระหว่างวันที่ 20-30 กันยายน 2548 ซึ่งได้ข้อสรุปการรับรู้ และการเตรียมตัวของชุมชนเพื่อรองรับบริบทการเปลี่ยนแปลง รวมทั้งปัจจัยภายนอกอื่นๆ ที่จะส่งผลกระทบต่อชุมชน

3.3 การระดมความเห็นเฉพาะกลุ่ม (Focus Group) ร่วมกับตัวแทนในระดับผู้นำความคิดจากทุกภาคส่วน โดยจัดขึ้นครั้งแรกระหว่างวันที่ 9 – 11 กุมภาพันธ์ 2549 ณ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จากนั้นได้ระดมความคิดเห็นเพิ่มเติมในกลุ่มย่อยแบ่งตามทุนของประเทศอีก 3 ครั้ง ในช่วงกลางเดือนเมษายน ถึงต้นเดือนพฤษภาคม 2549 เพื่อสร้างความชัดเจนของแนวทางการเสริมสร้างทุนของประเทศ และบทบาทของภาคีการพัฒนา รวมทั้งได้ระดมความเห็นเฉพาะกลุ่ม (Focus Group) ครั้งที่ 2 เมื่อวันที่ 8 มิถุนายน 2549 ณ กรุงเทพมหานคร เพื่อบูรณาการเชื่อมโยงยุทธศาสตร์และการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10

3.4 การระดมความคิดเห็นภายในสำนักงานฯ ซึ่งได้ดำเนินการระหว่างอดีตผู้บริหาร ผู้บริหาร และเจ้าหน้าที่หลายครั้ง ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์-พฤษภาคม 2549 เพื่อบูรณาการเชื่อมโยงทุนของประเทศ และกำหนดประเด็นยุทธศาสตร์ รวมทั้งการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 สู่การปฏิบัติ

3.5 นอกจากนี้ สำนักงานฯ ได้เสนอความก้าวหน้าการจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 เพื่อคณะรัฐมนตรีพิจารณา ซึ่งได้มีมติเมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม 2549 รับทราบความก้าวหน้า และเห็นชอบในหลักการของร่างแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 และให้ดำเนินการต่อไปได้ตามที่สำนักงานฯ เสนอ ทั้งนี้ ได้รับความเห็นของคณะรัฐมนตรีไปดำเนินการเพิ่มเติมด้วยว่า ร่างแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ดังกล่าว ควรมีทิศทางเป็นแผนในเชิงรุกมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ ต้องเน้นการทำให้ทันสมัย รวมทั้งการดำเนินการด้านโลจิสติกส์ และโครงสร้างพื้นฐาน

ผลที่ได้จากการระดมความคิดเห็นในเวทีทุกระดับที่ผ่านมา ได้สร้างความชัดเจนในสาระสำคัญของการวิเคราะห์แนวทางการเสริมสร้างทุนแต่ละทุน รวมทั้งแนวทางการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10สู่การปฏิบัติ ซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการยกร่างรายละเอียดยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 และวางบทบาทการมีส่วนร่วมของภาคีต่างๆ ในการพัฒนาประเทศอย่างเหมาะสม โดยสำนักงานฯ จะได้ประมวลเรียบเรียงเป็น **“ร่างแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10”** ให้สมบูรณครบถ้วน เพื่อเสนอต่อสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และคณะรัฐมนตรี เพื่อดำเนินการให้มีการประกาศใช้แผนฯ ตั้งแต่เดือนตุลาคม 2549 เป็นต้นไป

สรุปผลการประชุมระดมความคิดเห็นระดับภาค เรื่องทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10



ภาพรวมการระดมความคิดเห็นในการประชุมกลุ่มย่อย

1.1 ผู้เข้าร่วมประชุมในกลุ่มย่อย ทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในแต่ละภูมิภาคอยู่ระหว่าง 40 – 50 คน โดยภาคใต้ จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีผู้เข้าร่วมมากที่สุด และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่นมีผู้เข้าร่วมกลุ่มย่อยน้อยที่สุด ผู้เข้าร่วมประชุมมาจากหลายกลุ่ม ได้แก่ ผู้แทนหน่วยงานราชการในพื้นที่และส่วนกลาง สมาชิกสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรประชาชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นักวิชาการ และสื่อมวลชน โดยสัดส่วนขององค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรประชาชน และนักวิชาการ ประมาณร้อยละ 40 – 60 ของผู้เข้าร่วมประชุมในแต่ละภาค โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาคใต้มีสัดส่วนขององค์กรพัฒนาเอกชนและองค์กรประชาชนเข้าร่วมถึงร้อยละ 75

1.2 บรรยากาศโดยรวม ในทุกภาคมีบรรยากาศการประชุมดี มีการระดมความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์ ผู้เข้าร่วมประชุมจากจังหวัดต่าง ๆ ในแต่ละภาคมีความเห็นกันอย่างต่อเนื่องตลอดของ สศช. รวมทั้งมีความเห็นเพิ่มเติม โดยยกกรณีที่เป็นประสบการณ์ในท้องถิ่น และฝากความหวังให้กับ สศช. ในการที่จะเป็นหน่วยงานกลางในการพัฒนาที่มีความเป็นกลาง ยึดหลักวิชาการ นอกจากนี้ผู้เข้าร่วมประชุมยังแสดงความกระตือรือร้นในการมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศ และของท้องถิ่นของตนอีกด้วย โดยในการประชุมกลุ่มย่อยทุกภาคมีรองเลขาธิการคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (นายสันติ บางอ้อ) เป็นประธานการประชุม และเจ้าหน้าที่ สศช. เป็นฝ่ายเลขานุการสรุปการประชุม

1.3 รูปแบบวิธีการประชุม ในการประชุมกลุ่มย่อย ประธานการประชุม คือ รองเลขาธิการฯ (นายสันติ บางอ้อ) ได้เริ่มต้นการประชุม โดยการสร้างความเข้าใจร่วมกันกับผู้เข้าร่วมประชุมถึงวัตถุประสงค์ของการประชุม เพื่อระดมความเห็น คือให้ที่ประชุมพิจารณาข้อเสนอแนวทางการเสริมสร้างทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่จะให้ความสำคัญกับการเป็นเศรษฐกิจฐานความหลากหลายทางชีวภาพและบทบาทของภาคีต่าง ๆ ในการเสริมสร้างทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมอภิปรายในทุกประเด็นอย่างกว้างขวางและมีโอกาสอย่างทั่วถึง และมีการแจกแบบแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมในกรณีที่ผู้เข้าร่วมประชุมไม่ต้องการเสนอความเห็นในที่ประชุมหรือต้องการเสนอความคิดเห็นเพิ่มเติมจากที่ได้อภิปรายให้ความเห็นในที่ประชุมไปแล้ว ฝ่ายเลขานุการได้รวบรวมความเห็นจากการอภิปรายสรุปเป็นความเห็นของกลุ่มเพื่อนำเสนอในวันต่อไป โดยทางกลุ่มได้มีการเลือกผู้นำเสนอผลสรุปของกลุ่มจากผู้เข้าร่วมประชุมในกลุ่มย่อย



ข้อเสนอแนวทางการเสริมสร้างทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10

2.1 กรอบแนวคิด

ที่ผ่านมา ประเทศไทยใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อมุ่งเสริมสร้างทุนทางเศรษฐกิจเป็นหลัก แบบแผนการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ มาจากการขยายตัวของการผลิตและการบริโภคเพื่อตอบสนองความต้องการของตลาดอย่างไม่มีขอบเขต ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติถูกใช้อย่างสิ้นเปลือง แนวทางดังกล่าวได้ลดทอนทุนทรัพยากรธรรมชาติ และทุนทางสังคม ซึ่งเป็นรากฐานที่แท้จริงของการพัฒนา จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนแบบแผนการเติบโตทางเศรษฐกิจที่มุ่งใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และใช้การตลาดเป็นตัวชี้นำ มาสู่การเติบโตทางเศรษฐกิจที่สอดคล้องกับศักยภาพและความเป็นไปได้ของระบบนิเวศ โดยมีการกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม ซึ่งจะเป็นหนทางที่สามารถตอบสนองต่อเป้าหมายของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ที่มุ่งสู่สังคมที่มีความสุข มีความมั่นคงยั่งยืนตลอดไป

การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนได้มีมาตรการตามแผนบริหารราชการแผ่นดินรองรับแล้ว ทั้งในด้านการสร้างความสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ทรัพยากร การบริหารจัดการลุ่มน้ำอย่างเป็นระบบ และการควบคุมมลพิษ ดังนั้น ข้อเสนอแนวทางการเสริมสร้างทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 จึงพิจารณา โดยคำนึงถึงการเชื่อมโยงและการสร้างความสมดุลระหว่าง 3 ทุน ให้ทุกฝ่ายได้รับประโยชน์ร่วมกัน ตั้งแต่ระดับปัจเจก ครอบครัว ชุมชน จนถึงระดับประเทศ รวมทั้ง เมื่อพิจารณาจากผลกระทบจากแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของบริบทการพัฒนาทั้ง 5 บริบท โดยวิเคราะห์ถึงโอกาสและข้อจำกัดต่างๆ แล้ว ชี้ให้เห็นถึงศักยภาพและโอกาสในการพัฒนาในระยะต่อไป

2.2 ข้อเสนอยุทธศาสตร์

ผลการวิเคราะห์ด้วยกรอบแนวคิดดังกล่าว ได้ข้อสรุปว่าทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพจะเป็นทุนที่สำคัญสำหรับการพัฒนาประเทศ ความหลากหลายทางชีวภาพหมายถึงความหลากหลายของชนิดพันธุ์ พันธุกรรม และระบบนิเวศที่มีอยู่ในทรัพยากรป่าไม้ ดิน ทรัพยากรชายฝั่ง ทั้งหมดเป็นฐานทรัพยากรที่เป็นจุดแข็งของประเทศไทย เป็นทุนที่มีมูลค่าสูงและหายากในโลก มีความเชื่อมโยงกับทุนทางสังคม เพราะเป็นที่มาของภูมิปัญญาท้องถิ่น และวิถีการดำรงชีวิตของชุมชน เป็นทรัพยากรที่สำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ และการสร้างมูลค่าเพิ่มของผลผลิต ทั้งเกษตร อุตสาหกรรมและบริการ สนับสนุนเศรษฐกิจชุมชนและการแก้ไขปัญหาความยากจน โดยเป็นปัจจัยพื้นฐานการผลิตและการดำรงชีวิต รวมทั้งมีความสำคัญเชิงยุทธศาสตร์การแข่งขันและการค้าระหว่างประเทศ

ข้อเสนอยุทธศาสตร์การเสริมสร้างทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 อาจเรียกว่า เศรษฐกิจบนพื้นฐานความหลากหลายทางชีวภาพ (Biodiversity Based Economy) โดยมีตัวอย่างกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องซึ่งจะสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มและสร้างคุณค่า (Value Creations) ได้ เช่น อุตสาหกรรมและบริการด้านสุขภาพ การใช้สมุนไพรเพื่อผลิต

ยา เกษตรอินทรีย์ วนเกษตร การปลูกไม้ดอกไม้ประดับ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การผลิตของชุมชนจากภูมิปัญญาและพืชพรรณท้องถิ่น รวมทั้งการผลิตพลังงานทดแทน เป็นต้น

2.3 แนวทางการพัฒนา

แนวทางที่สำคัญ ได้แก่ การบริหารจัดการเพื่อให้เกิดความสมดุลยั่งยืน กระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม สามารถเสริมสร้างทุนเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม และทุนทรัพยากร โดยการบริหารจัดการทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ต้องให้ความสำคัญกับชุมชน สร้างความเข้มแข็งของชุมชน เพื่อให้ตระหนักถึงศักยภาพของทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพในท้องถิ่น สามารถดูแลรักษาทั้งทรัพยากรและภูมิปัญญา ให้สืบทอดต่อไปอย่างยั่งยืน มีความรู้เท่าทันเพื่อสามารถปกป้องทรัพยากรและผลประโยชน์ต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ส่งเสริมการพัฒนานวัตกรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยการสังเคราะห์ร่วมกันระหว่างเทคโนโลยีสมัยใหม่กับภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งนี้เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มและพัฒนาศักยภาพในเชิงพาณิชย์ รวมทั้งการกำหนดมาตรการที่จำเป็นเพื่อควบคุมกิจกรรมหรืออุตสาหกรรมที่สร้างมลพิษและส่งผลกระทบต่อความหลากหลายทางชีวภาพ

2.4 บทบาทภาคีการพัฒนา

การดำเนินการส่งเสริมกิจกรรมต่างๆ เป็นงานที่ต้องใช้เวลา บางส่วนอาจจะต้องอาศัยการดำเนินการที่ยาวนาน ช่วงแผนฯ 10 อาจเป็นช่วงที่เริ่มวางรากฐานที่สำคัญๆ โดยเฉพาะการร่วมกันกำหนดบทบาทให้ทุกภาคีมีส่วนร่วม ภาครัฐควรปรับบทบาทเป็นผู้อำนวยการความสะดวก การพัฒนาองค์ความรู้ และกำหนดกติกาเพื่อสร้างความยุติธรรมระหว่างภาคการผลิตและชุมชน ภาคเอกชนจะมีบทบาทในการแปรรูปความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาไปสู่นวัตกรรม รวมทั้งนำเอานวัตกรรมไปสู่ตลาด ภาควิชาการและองค์กรพัฒนาเอกชน จะมีส่วนสำคัญในการวิจัยและพัฒนา ให้การศึกษาเพื่อสร้างองค์ความรู้ และยกระดับภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำหน้าที่ประสานเพื่อสร้างความสมดุลระหว่างภาคเศรษฐกิจและชุมชน ภาคองค์กรชุมชนและประชาชน ต้องเข้าใจถึงผลประโยชน์ที่ยั่งยืนของความหลากหลายทางชีวภาพ โดยมีส่วนร่วมตลอดกระบวนการพัฒนา สร้างความเข้มแข็งโดยการสร้างประชาคมและเครือข่ายในระดับพื้นที่

เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่สมดุล และยั่งยืน การทำงานของภาคีการพัฒนาทั้งระบบจะต้องสอดคล้องกัน และมีความต่อเนื่อง หากกลไกทำงานแยกส่วนเหมือนในอดีตที่ผ่านมา โดยที่เป้าหมายการดำเนินการไม่สอดคล้องกัน จะนำไปสู่ความขัดแย้งของผลประโยชน์ และทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพจะเสื่อมโทรมสูญสิ้นไป หรือตกไปอยู่ในกรรมสิทธิ์ของทุนระหว่างประเทศในที่สุด



3 ผลการระดมความคิดเห็นเรื่องทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากการระดมความคิดเห็นในเรื่องทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อประกอบการพิจารณาจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 นั้น ผู้เข้าร่วมสัมมนาให้ความเห็นยืนยันและสนับสนุนกรอบแนวคิดเรื่องเศรษฐกิจบนฐานความหลากหลายทางชีวภาพตามที่ สศช. ได้นำเสนอ อย่างไรก็ตาม ผู้เข้าร่วมสัมมนาส่วนใหญ่ ไม่ได้อภิปรายในเชิงวิเคราะห์วิจารณ์กรอบแนวคิดดังกล่าวโดยตรง แต่ได้ย้ำถึงความสำคัญของการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ให้เกิดผลอย่าง

เป็นรูปธรรม ให้ความสำคัญในด้านบทบาทและกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน การรักษาสิ่งแวดล้อม และควบคุมมลพิษ ตลอดจนแนวทางการอนุรักษ์ที่ให้น้อยร่วมและใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ อย่างยั่งยืน ซึ่งเป็นแนวทางที่ทุกภาคส่วนมีความเห็นพ้องต้องกันว่าจะนำไปสู่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 นอกจากนี้ ยังมีข้อเสนอการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเฉพาะด้านของภาค รวมถึงข้อเสนอบทบาทภาคีการพัฒนา โดยสรุป ดังนี้

3.1 แนวทางการพัฒนาทุนทางด้านความหลากหลายทางชีวภาพ

ที่ประชุมให้การสนับสนุนทิศทางการพัฒนาบนฐานความหลากหลายทางชีวภาพในเรื่องการดูแลรักษา อนุรักษ์ ป่าไม้ คุ้มครอง รวมทั้งการพัฒนาการใช้ประโยชน์ การพัฒนาระบบข้อมูล การศึกษาวิจัย และให้ชุมชนมีส่วนร่วม ทั้งยังมุ่งให้ผลักดันยุทธศาสตร์เฉพาะด้าน เช่น เกษตรอินทรีย์ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการส่งเสริมให้ประเทศไทยเป็นผู้นำด้านอุตสาหกรรมอาหาร ซึ่งเป็นข้อเสนอที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์เศรษฐกิจฐานความหลากหลายทางชีวภาพ นอกจากนี้ ยังมีข้อเสนอเพิ่มเติม ดังนี้

(1) การอนุรักษ์ ป่าไม้

➤ ให้ความสำคัญกับการคุ้มครองพันธุ์กรรมท้องถิ่น แรงบันดาลใจ คุ้มครองแหล่งกำเนิด เพื่อรักษาความอุดมสมบูรณ์และเพิ่มความหลากหลายทางชีวภาพ

➤ ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดสิทธิบัตรภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่มีการนำไปใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์ กำหนดมาตรการและกลไกเพื่อให้มีการแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม

➤ สร้างกระบวนการมีส่วนร่วมและสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนเพื่อรักษาทรัพยากรธรรมชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

➤ ควบคุมกิจกรรมที่ก่อให้เกิดมลพิษและส่งผลกระทบต่อความหลากหลายทางชีวภาพ

(2) การพัฒนาและใช้ประโยชน์

➤ สนับสนุนการวิจัยและพัฒนา ใช้ความรู้สมัยใหม่เพื่อยกระดับภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน และกระจายประโยชน์อย่างเป็นธรรม รวมทั้งสนับสนุน การศึกษาวิจัยภาคประชาชนเพื่อพัฒนาศักยภาพชุมชน โดยดำเนินการร่วมกับสถาบันการศึกษาในท้องถิ่น

➤ พัฒนาระบบข้อมูลและองค์ความรู้ด้านความหลากหลายทางชีวภาพ ที่อาศัยความร่วมมือจากท้องถิ่น แรงสำรวจ จัดทำบัญชีความหลากหลายทางชีวภาพ รวมทั้งเชื่อมโยงเครือข่ายฐานข้อมูลโดยให้มีการเผยแพร่ความรู้สู่ชุมชนอย่างทั่วถึง

➤ พัฒนาระบบบริหารจัดการโดยมีกลไกตรวจสอบดูแลการเข้าถึง การใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพ โดยกระจายอำนาจให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการร่วมบริหารจัดการ

3.2 แนวทางการพัฒนาทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ

มีการอภิปรายอย่างกว้างขวาง ครอบคลุมเรื่องกรอบแนวคิดและกระบวนการดำเนินการพัฒนา การบริหารจัดการ และประเด็นปัญหาเฉพาะของทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมรายสาขา โดยสรุปประเด็นที่ได้รับความสนใจร่วมกันระหว่างภาคต่างๆ มีดังนี้

(1) กรอบแนวคิด

» การพัฒนาโดยใช้แนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักในการพัฒนา ให้ความสำคัญกับการพึ่งตนเอง รู้เท่าทัน และสามารถอยู่ร่วมกับโลกาภิวัตน์ โดยใช้วิถีไทย เทคโนโลยีและภูมิปัญญาท้องถิ่น

» การพัฒนาโดยให้คนเป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศ พัฒนาและอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแบบองค์รวม โดยยึดระบบนิเวศเป็นสำคัญ ไม่แยกส่วน

» การพัฒนาตามศักยภาพของพื้นที่ กำหนดนโยบายการพัฒนาให้สอดคล้องกับสภาพและเงื่อนไขของพื้นที่ สภาพภูมิศาสตร์ ศักยภาพและความสมัครใจของชุมชน ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจหรือส่งเสริมอุตสาหกรรมประเภทที่ไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิตของชุมชน การกำหนดจำนวนกิจกรรมหรือจำนวนคน เช่น นักท่องเที่ยว เป็นต้น มิให้เกินขีดความสามารถในการรองรับหรือศักยภาพในการบริหารจัดการของพื้นที่

(2) การบริหารจัดการ

» การพัฒนาระบบข้อมูล พัฒนาระบบข้อมูลพื้นฐานข้อมูลที่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง ต้องมีเจ้าภาพในการรวบรวมฐานข้อมูลด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ถูกต้องโดยความร่วมมือของชุมชน และเผยแพร่ให้เป็นที่ยอมรับทุกภาคส่วน

» สิทธิชุมชน และการมีส่วนร่วมของท้องถิ่น ส่งเสริมให้ชุมชนมีสิทธิในการบริหารจัดการและดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากขึ้น

» การบังคับใช้กฎหมาย ประชาสัมพันธ์กฎหมายด้านสิ่งแวดล้อมให้ประชาชนมีความเข้าใจ และมีส่วนร่วมตรวจสอบการบังคับใช้กฎหมาย

» การสร้างระบบจิตใจทางสังคม โดยยกย่องให้กำลังใจชุมชนที่เป็นแบบอย่างที่ดีด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

(3) การสร้างจิตสำนึกและศักยภาพชุมชน

» สร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน ให้การศึกษาและกระบวนการเรียนรู้ผ่านเครือข่ายบ้าน วัด โรงเรียน สร้างเครือข่ายร่วมกันระหว่างชุมชน และการเผยแพร่ตัวอย่างชุมชนเข้มแข็งเพื่อให้มีการเผยแพร่แนวทางสร้างศักยภาพของชุมชน

» การสร้างจิตสำนึก ให้มีกระบวนการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และจิตสำนึกต่อสาธารณะ แก่เยาวชน ชุมชน ปรับปรุงระบบการศึกษาให้คนรู้จักคิดตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อลดกระแสการบริโภคนิยมรวมทั้งการพัฒนาบุคลากรและกำลังคนด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม วรรณคดีเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจผ่านสื่อทุกประเภทอย่างต่อเนื่อง

(4) การพัฒนาทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรายสาขา ได้แก่

» การบริหารจัดการน้ำอย่างบูรณาการ โดยปรับปรุงระบบกักเก็บน้ำให้ใช้ได้ตลอดปี ปลูกพืชให้เหมาะสมกับปริมาณน้ำต้นทุน รักษาคุณภาพน้ำ และเน้นการมีส่วนร่วม

» การบริหารจัดการเพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพดิน และที่ดิน โดยกระจายการถือครอง การออกเอกสารสิทธิที่สอดคล้องกับข้อเท็จจริงและทุกฝ่ายยอมรับ ใช้ประโยชน์ที่ดินให้ตรงกับสมรรถนะของพื้นที่ เพิ่มความอุดมสมบูรณ์ของดิน เชื่อมโยงเกษตรเคมีกับเกษตรอินทรีย์เป็นเกษตรเพื่อสุขภาพ

» การบริหารจัดการเพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพป่าไม้ คุ้มครองพื้นที่ป่าที่เหลือ สร้างความชัดเจนในการกำหนดเขตพื้นที่ รวมทั้งมาตรการ "คนอยู่ร่วมกับป่า"

» มาตรการกลั่นกรองและเพิ่มประสิทธิภาพการควบคุมมลพิษ ทั้งจากภาคของเสียอันตราย ตั้งแต่ขั้นของการเก็บรวบรวม ขนย้าย จนถึงการทำจัดการ การใช้สารเคมีในภาคอุตสาหกรรมและเกษตร รวมทั้งการควบคุมมลพิษ ณ แหล่งกำเนิด

» กำหนดตัวชี้วัดการประเมินผลกระทบด้านสุขภาพของประชาชนจากมลพิษที่สำคัญ โดยให้มีกลไกการจัดเก็บ บันทึก รวบรวม และรายงานข้อมูลอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

» ส่งเสริมและสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีที่สะอาดในกระบวนการผลิตสินค้าและบริการ รวมทั้งมีมาตรการส่งเสริมและสนับสนุนการบริโภคสินค้าที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

4 บทบาทภาคีการพัฒนา

ที่ประชุมเห็นว่า ทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นสินทรัพย์ของประเทศชาติ ทุกคนเป็นเจ้าของร่วมกันและมีความรับผิดชอบในการดูแลรักษา ดังนั้นภาคีการพัฒนาทุกภาคส่วนต้องร่วมมือประสานงานเพื่อบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ดำรงอยู่และเป็นประโยชน์อย่างยั่งยืน ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอาจต้องปรับบทบาทโดยเฉพาะภาครัฐ และควรกระจายอำนาจการบริหารจัดการให้กว้างขวางมากยิ่งขึ้น โดยใช้กลไกและการเข้าถึงฐานข้อมูลที่เป็นจริงและถูกต้องเป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการโดยกระบวนการมีส่วนร่วม

4.1 ภาครัฐ ให้ปรับบทบาทจากผู้ควบคุม สั่งการ มาเป็นผู้ประสานงานและสนับสนุนให้ภาคส่วนต่างๆ มีบทบาทมากขึ้น บังคับใช้กฎหมายอย่างเป็นธรรมและทั่วถึง รวมทั้งสร้างความเข้มแข็งให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ด้วยตนเอง

4.2 ภาคธุรกิจเอกชน ต้องมีการทำธุรกิจโดยคำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมการสร้างมูลค่าเพิ่มจากทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพด้านนวัตกรรมและการตลาด และสนับสนุนการเงินแก่ชุมชนในการใช้ภูมิปัญญาดั้งเดิมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

4.3 องค์กรพัฒนาเอกชน/ภาควิชาการ เป็นพี่เลี้ยงในการสร้างองค์ความรู้และยกระดับภูมิปัญญาท้องถิ่น สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ร่วมวิจัยและพัฒนา กับชุมชน และร่วมตรวจสอบการบริหารจัดการภาครัฐ

4.4 ประชาชน/ชุมชน สำรวจปรับปรุงตนเองให้มีจิตสำนึก ร่วมในการวิจัยพัฒนา จัดทำฐานข้อมูล เรียนรู้ประยุกต์ใช้องค์ความรู้ใหม่เพิ่มพูนความรู้เดิม รวมถึงทำความเข้าใจเรื่องสิทธิชุมชน เสริมสร้างบทบาทผู้นำชุมชน เข้าร่วมบริหารจัดการทรัพยากรท้องถิ่น และร่วมตรวจสอบการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของภาครัฐ

4.5 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สร้างองค์ความรู้ เพิ่มบทบาทการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มากขึ้น

4.6 ภาคการเมือง ต้องสนับสนุนการกระจายผลประโยชน์ที่โปร่งใส ไม่ใช่ใช้สิทธิพลแทรกแซง สนับสนุนการนำแผนพัฒนาฯ ไปใช้ในแนวทางที่โปร่งใสอย่างจริงจัง

4.7 สื่อมวลชน ควรผลิตสื่อที่สร้างสรรค์ เพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

5

ประเด็นที่ต้องทำความเข้าใจเพิ่มเติม

เนื่องจากผู้เข้าร่วมประชุมส่วนใหญ่ แสดงความเห็นถึงปัญหาและแนวทางการแก้ไขไว้อย่างกว้างๆ ดังนั้นแนวทางการพัฒนาในหลายประเด็นยังขาดความชัดเจน เรื่องที่ควรได้รับการเสนอแนะแนวทางดำเนินการเพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ได้อย่างเป็นรูปธรรมเพิ่มเติมประกอบด้วย

5.1 การกำหนดทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจฐานความหลากหลายทางชีวภาพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งนี้ เพื่อนำแนวคิดเรื่องความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกัน มาสร้างแนวทางการพัฒนาที่เป็นรูปธรรม กำหนดขอบเขต เงื่อนไข และปัจจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดเอกภาพและความเข้าใจร่วมกันของทุกฝ่าย

5.2 การจัดทำแผนที่นำทาง (Road Map) เพื่อขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ กำหนดเป้าหมาย ระยะเวลา ขั้นตอน ลำดับความสำคัญ และความเชื่อมโยงกับปัจจัยต่างๆ ทั้งภายในและภายนอก

5.3 แนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่ม และการพัฒนาห่วงโซ่การผลิตของสินค้าและบริการ จากฐานทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพที่สำคัญ เช่น สมุนไพร บริการด้านสุขภาพ พันธุกรรมพืชและสัตว์ แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ เป็นต้น

5.4 การควบคุมมลพิษที่สำคัญและส่งผลกระทบต่อฐานทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพ ซึ่งต้องให้ความสำคัญมาตรการป้องกัน เช่น การกำหนดเขตการใช้ประโยชน์ที่ดิน การควบคุมอุตสาหกรรมที่ก่อมลพิษสูง รวมทั้งการกำหนดมาตรการเฝ้าระวังระดับชุมชนหรือระดับหน่วยงาน เช่น การกำหนดตัวชี้วัดผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชน เป็นต้น

5.5 การกำหนดกิจกรรมทางเศรษฐกิจให้สอดคล้องกับศักยภาพของทรัพยากรธรรมชาติในแต่ละลุ่มน้ำ เช่น การกำหนดประเภทอุตสาหกรรมให้สอดคล้องกับศักยภาพและปริมาณน้ำที่มีอยู่

สรุปผลการประชุมระดมความคิดเห็นระดับภาค เรื่อง ทูทางเศรษฐกิจ ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (2550-2554)

1 ภาพรวมการระดมความคิดเห็นในการประชุมกลุ่มย่อยเรื่องทูทางเศรษฐกิจ

1.1 ผู้เข้าร่วมประชุม ผู้เข้าร่วมประชุมในแต่ละภูมิภาคมาจากส่วนกลางและส่วนภูมิภาค จำแนกเป็นกลุ่มข้าราชการ สมาชิกสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ภาคธุรกิจ เอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันการศึกษา และภาคประชาชน

1.2 บรรยากาศการประชุม ผู้เข้าร่วมประชุมส่วนใหญ่ในทุกภาคได้แสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ในการเสนอแนะแนวทางการพัฒนาทูทางเศรษฐกิจ นอกจากนี้ ผู้เข้าร่วมประชุมยังได้ส่งเอกสารแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมจากที่ได้เสนอในเวทีระดมความคิดเห็นมาให้ฝ่ายเลขานุการรวบรวม ซึ่งเป็นประโยชน์ในการนำมาใช้ในการกำหนดแนวทางการพัฒนาทูทางเศรษฐกิจต่อไป

1.3 รูปแบบวิธีการดำเนินการประชุม ในการระดมความคิดเห็นกลุ่มย่อยด้านทูทางเศรษฐกิจ ประธานการประชุมกลุ่มย่อยได้กล่าวนำถึงวัตถุประสงค์การประชุมและประเด็นในการระดมความคิดเห็นใน 2 เรื่อง คือ ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาทูทางเศรษฐกิจ และบทบาทของภาคีการพัฒนาทั้งจากภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน ภาคสถาบันการศึกษา และภาคสื่อมวลชน ทั้งนี้ การระดมความคิดเห็นในเรื่องแนวทางการพัฒนาทูทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทูทางโครงสร้างพื้นฐาน ทูทางทรัพยากรทางธรรมชาติ ทูทางการเงิน ทูทางทรัพยากรที่จับต้องไม่ได้ และทูทางทรัพยากรมนุษย์ จะเน้นในประเด็นหลัก 6 เรื่อง คือ 1) การขจัดความยากจน 2) การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจ 3) การเชื่อมโยงเศรษฐกิจโลก/ภูมิภาค 4) ความมั่นคงด้านพลังงาน 5) การพัฒนาวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี การวิจัยและพัฒนา และ 6) การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมผู้บริโภค การประชุมกลุ่มย่อยใช้เวลาประมาณ 3 ชั่วโมง และในช่วงสุดท้ายของการประชุม มีการเลือกตั้งตัวแทนกลุ่มเพื่อนำเสนอผลที่ได้จากการระดมความคิดเห็นต่อที่ประชุมใหญ่

2 สารสำคัญจากการระดมความคิดเห็น

2.1 ความเห็นในภาพรวม : แนวคิดและทิศทางในระยะของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10

(1) ที่ประชุมเห็นพ้องให้แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ยึดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นพื้นฐาน และรณรงค์ให้ประชาชนยึดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิต โดยบริโภคพอประมาณ มีเหตุผล เพื่อลดปัญหาหนี้สิน

(2) ที่ประชุมเห็นพ้องกับการพัฒนาที่สมดุลในมิติของเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยคำนึงศักยภาพของแต่ละพื้นที่

(3) ที่ประชุมเห็นพ้องในเรื่องการสร้างภูมิคุ้มกันในทุกระดับ (ครัวเรือน ชุมชน และประเทศ) เพื่อรองรับผลกระทบจากกระแสการเปลี่ยนแปลงโลกาภิวัตน์ และผลกระทบจากการค้าเสรี

(4) ที่ประชุมเห็นพ้องกับการให้ความสำคัญกับกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนและการทำงานร่วมกันอย่างบูรณาการระหว่างภาคีการพัฒนาที่เกี่ยวข้อง โดยกำหนดบทบาทและความรับผิดชอบในการพัฒนาประเทศของแต่ละภาคส่วน เพื่อนำไปสู่ความสำเร็จในการพัฒนา

(5) ที่ประชุมเห็นพ้องกับแนวทางการแก้ไขปัญหาความยากจนในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ในการพัฒนาศักยภาพประชาชนในการสร้างรายได้ ลดรายจ่าย และกระจายโอกาสในการเข้าถึงทุน และการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

(6) ที่ประชุมเห็นพ้องกับการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาท้องถิ่น การถ่ายทอดและต่อยอดภูมิปัญญา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการส่งเสริมสถาบันผู้สูงอายุ ปราชญ์ชาวบ้าน ในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่เยาวชนเพื่อรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมอันดีงาม ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างมูลค่าการผลิตและรายได้ให้กับประชาชน

2.2 ความเห็นเรื่องทุนทางเศรษฐกิจ

(1) ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาที่ได้จากการประชุมระดมความคิดเห็นทั้ง 4 ภาค

(1.1) การจัดความยากจน

1) การเพิ่มรายได้และลดรายจ่าย

» หนุนให้ประชาชนยึดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิต โดยบริโภคพอประมาณ มีเหตุผล เพื่อลดปัญหาหนี้สิน

» การสร้างรายได้โดยใช้เกษตรทางเลือก เช่น การปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ (ไร่นาสวนผสม)

2) การกระจายโอกาสการเข้าถึงทุนให้ประชาชน

» กระจายการถือครองกรรมสิทธิ์ในที่ดินให้กับแรงงานในภาคเกษตรกร ซึ่งจะส่งผลให้มีแรงจูงใจในการพัฒนาคุณภาพที่ดินเพื่อการสร้างอาชีพที่ยั่งยืน

» เร่งดำเนินการตามนโยบายแปลงสินทรัพย์เป็นทุนให้เกษตรกรโดยมีมาตรการป้องกันการหาผลประโยชน์จากนายทุน

3) การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

» สนับสนุนการรวมกลุ่มของประชาชนเพื่อดำเนินกิจกรรมเศรษฐกิจร่วมกันทั้งในและนอกภาคเกษตร เพื่อสร้างมูลค่าของเศรษฐกิจของชุมชนโดย

ภาคเอกชนและเพิ่มรายได้ รวมทั้งพัฒนากลุ่มชุมชนให้เข้มแข็งเพื่อนำไปสู่ความยั่งยืนในการเพิ่มรายได้

❧ สร้างระบบการบริหารการออมและหนี้สินของชุมชนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

❧ บูรณาการเงินกองทุนของชุมชนต่าง ๆ ควบคู่ไปกับการเพิ่มศักยภาพการบริหารจัดการกองทุน เช่น พัฒนาคะแนนรู้ด้านการบริหารจัดการ และให้มีระบบการบริหารจัดการกองทุนและระบบติดตามประเมินผลที่ดี

❧ พัฒนาความรู้ในระดับชุมชน โดยให้การฝึกอบรมเพื่อเพิ่มความเข้มแข็งของชุมชนในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านการบริหารจัดการ และการฝึกทักษะวิชาชีพ (ทั้งอาชีพหลักและอาชีพเสริม)

❧ พัฒนาระบบตลาดและกลไกการตลาดให้อื้ออำนวยต่อการส่งเสริมสินค้าชุมชน

❧ กระจายอำนาจ/งบประมาณไปสู่ระดับชุมชน เช่น ปรับระบบบริหารการเงินการคลังของประเทศให้สามารถกระจายภาษีให้ท้องถิ่นอย่างเป็นธรรม ปรับปรุงกลไกการกระจายและตรวจสอบการใช้งบประมาณของรัฐให้ลงสู่ระดับชุมชนอย่างแท้จริง

❧ สนับสนุนการจัดทำแผนชุมชนอย่างบูรณาการ โดยสร้างการมีส่วนร่วมและเชื่อมโยงกับ อบต. และท้องถิ่น

4) นโยบายการเงิน/การคลัง

❧ สร้างวินัยการออม โดยการใช้นโยบายด้านการเงิน อาทิ การกำหนดอัตราดอกเบี้ยในระดับที่จูงใจรวมทั้งควรส่งเสริมและขยายผลการทำบัญชีครัวเรือน

❧ ปรับปรุงระบบการจัดเก็บภาษีไม่ให้มีการเก็บภาษีซ้ำซ้อน และเป็นธรรมมากขึ้น

(1.2) การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจเพื่อสร้างความสมดุลและเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน

1) การผลิตสินค้าเกษตรที่มีศักยภาพสูงและส่งเสริมการแปรรูป

❧ พัฒนาเทคโนโลยีการเกษตร ปรับปรุงสายพันธุ์พืช และประสิทธิภาพการผลิตให้เหมาะสมตามสภาพพื้นที่ และลงทุนในการวิจัยและพัฒนาเพื่อสร้างผลิตภัณฑ์ที่มีมูลค่าสูง

❧ สนับสนุนการแปรรูปสินค้าจากพืชเศรษฐกิจ ซึ่งสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ทุกส่วน (Zero waste concept)

» พัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน/OTOP ให้ครอบคลุมทุกขั้นตอนของห่วงโซ่อุปทาน (Supply chain) ตั้งแต่การผลิตและบรรจุภัณฑ์ การขนส่งและกระจายสินค้า และการตลาด

» ส่งเสริมการพัฒนาเกษตรอินทรีย์และลดการใช้ปุ๋ยเคมีเพื่อเพิ่มผลผลิตต่อไร่ให้สูงขึ้น และไม่ทำลายวิถีชีวิตชาวบ้าน และทรัพยากร โดยให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์อย่างแท้จริง

» ควรมีมาตรการที่เด็ดขาดเพื่อไม่ให้จับปลามากเกินไป เช่น ปลูกกระตักซึ่งเป็นอาหารของสัตว์น้ำอื่นๆ รวมทั้งควบคุมการใช้อุปกรณ์ในการทำประมง เช่น ไม่ให้มีการลากอวนลากชนิดชายฝั่ง (ประเด็นความเห็นเฉพาะภาคใต้)

» ต้องเสริมสร้างความอุดมสมบูรณ์ของฐานทรัพยากรสัตว์น้ำ โดยการสร้างปะการังเทียมและปล่อยพันธุ์ปลาประมง เพื่อเพิ่มประชากรสัตว์น้ำประมง โดยให้ท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทสำคัญในการดำเนินการ (ประเด็นความเห็นเฉพาะภาคใต้)

2) การท่องเที่ยว

» ส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยการบูรณาการการทำงานของหน่วยงานส่งเสริมและพัฒนาด้านการท่องเที่ยวให้มีการประสานกันอย่างเป็นระบบ และสร้างมาตรฐานด้านบริการท่องเที่ยวที่เน้นการส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ควบคู่กับการอนุรักษ์วัฒนธรรมและวิถีชีวิตท้องถิ่นอย่างเหมาะสม โดยเฉพาะพื้นที่ที่มีวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นเป็นการเฉพาะ เช่น จังหวัดชายแดนภาคใต้หรือส่งเสริมอีสานเหนือให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ

» นำวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นไปสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับการท่องเที่ยว

» เชื่อมโยงเครือข่ายแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญกับประเทศเพื่อนบ้าน โดยยึดการอนุรักษ์และความปลอดภัยเป็นหลัก

» ส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากความได้เปรียบทางภูมิศาสตร์ของภาคใต้ซึ่งมีฝั่งทะเลสองด้าน ทั้งด้านการท่องเที่ยวและการคมนาคมขนส่ง (ประเด็นความเห็นเฉพาะภาคใต้)

3) การจัดระบบการใช้ประโยชน์ที่ดิน

» จัดระบบการใช้ประโยชน์ที่ดิน เป็นเขตต่าง ๆ (zoning) ในทุกสาขาการผลิต ทั้งภาคเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม เช่น จัดเขตการเพาะปลูกเพื่อการบริโภคในท้องถิ่น และเพื่อการส่งออก

4) การสร้างเครือข่ายพันธมิตรในลักษณะคลัสเตอร์

➤ เชื่อมโยงเครือข่ายพันธมิตรความร่วมมือเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลกันในลักษณะคลัสเตอร์ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเพิ่มผลผลิต

(1.3) ปัจจัยสนับสนุน: โครงสร้างพื้นฐานและโลจิสติกส์ การวิจัยและพัฒนา/การพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และทรัพยากรมนุษย์

1) การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและโลจิสติกส์

➤ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน : ระบบสาธารณูปโภค

- พัฒนาระบบการชลประทานให้เหมาะสมกับพื้นที่ โดยใช้เทคโนโลยีและบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ โดยสามารถเก็บกักน้ำและนำมาหมุนเวียนใช้ได้เฉพาะวิกฤตได้ อาทิ ระบบชลประทานท่อขนาดเล็กในพื้นที่ โดยเน้นให้มีน้ำต้นทุนและหมุนเวียนใช้ได้ตามฤดูกาลเพาะปลูกของพืช

- กระจายระบบสาธารณูปโภคไปสู่ชนบทให้ทั่วถึงและเพียงพอ

➤ การพัฒนาระบบโลจิสติกส์

- พัฒนาเครือข่ายระบบโลจิสติกส์ ทั้งระบบขนส่งทางบก ทางน้ำ และทางอากาศให้มีประสิทธิภาพเพื่อลดต้นทุนการผลิต ครอบคลุมทุกกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง

- สนับสนุนการใช้การขนส่งโดยระบบรางและการขนส่งทางน้ำให้มากขึ้น เพื่อประหยัดการใช้พลังงาน

- ส่งเสริมการใช้ NGV โดยขยายเครือข่ายสถานีบริการ Natural Gas ให้ทั่วถึง

2) การส่งเสริมการวิจัยและพัฒนา/การพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

➤ ส่งเสริมการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน โดยการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น คุ่มครองทรัพย์สินทางปัญญาท้องถิ่น สร้างระบบจดทะเบียนภูมิปัญญาท้องถิ่นให้มีความสะดวก และต่อยอดนวัตกรรมที่จดทะเบียนแล้วให้มากขึ้น รวมทั้งให้ความรู้ในเรื่องลิขสิทธิ์ การถ่ายทอดและต่อยอดภูมิปัญญา เช่น ควรส่งเสริมสถาบันผู้สูงอายุ ปราชญ์ชาวบ้าน ในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่เยาวชน

๙๙ สนับสนุนการลงทุนในการวิจัยและพัฒนาเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มจากการแปรรูปผลิตภัณฑ์ในท้องถิ่นให้มีคุณภาพและได้มาตรฐาน

๙๙ สนับสนุนหน่วยงานด้านวิจัยของประเทศ โดยรัฐบาลให้การสนับสนุนผู้ที่มีความสามารถเข้ามาทำงานวิจัยมากขึ้น โดยมุ่งเน้นการวิจัยที่มีความเฉพาะเจาะจงและเป็นการวิจัยเพื่อประโยชน์ในเชิงพาณิชย์

๙๙ พัฒนาระบบข้อมูลพื้นฐาน เช่น ข้อมูลด้านยากจนให้มีความสมบูรณ์ รวมทั้งควรมีการแยกข้อมูลพื้นฐานเป็นกลุ่มคนยากจนที่ไม่สามารถช่วยตนเองได้/ คนด้อยโอกาส/ คนที่ไม่สามารถเข้าถึงบริการของรัฐ และกลุ่มคนยากจนทั่วไป ให้ชัดเจน

๙๙ สนับสนุนการนำเทคโนโลยีใหม่ๆ มาใช้ในกระบวนการผลิตให้มีประสิทธิภาพ เพื่อลดต้นทุนการผลิต

๙๙ เน้นการลงทุนในการวิจัยและพัฒนาเพื่อสร้างผลิตภัณฑ์ที่มีมูลค่าสูง เช่น ไบโอดีเซลจากน้ำมันปาล์ม และผลิตภัณฑ์จากยางพารา การพัฒนาวิธีการกรีดยางเพื่อให้ได้น้ำยางมาก รวมทั้งการดูแลระบบบำบัดน้ำเสีย และการกำจัดของเสีย(ประเด็นความเห็นเฉพาะภาคใต้)

3) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

๙๙ พัฒนาฝีมือแรงงานทั้งแรงงานภาคเกษตรและนอกภาคเกษตร ให้รองรับต่อการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจ รวมทั้งให้แรงงานไทยไปแข่งขันในตลาดแรงงานต่างประเทศได้ โดยเตรียมหลักสูตรในสถาบันการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการตลาดแรงงาน และตำแหน่งงานว่าง ควบคู่ไปกับการเพิ่มทักษะอาชีพให้แรงงาน

๙๙ พัฒนาองค์ความรู้ของประชาชนเพื่อใช้ในการสร้างอาชีพ และให้ประชาชนรู้เท่าทันในทุกเรื่อง เช่น เรื่องต้นทุนการผลิต ผลกระทบการเปิดเสรีทางการค้า เป็นต้น

๙๙ พัฒนาความรู้และทักษะด้านภาษาต่างประเทศของเยาวชนในระดับรากหญ้าผ่านสื่อต่างๆ อย่างเหมาะสม เช่น หนังสือ สื่อมวลชน และเคเบิลทีวี เป็นต้น

๙๙ พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณธรรม จริยธรรม เพื่อให้สามารถสร้างสินค้าให้มีคุณภาพ รวมทั้งมีความซื่อสัตย์ในการประกอบการและต่อลูกค้า

๙๙ ส่งเสริมการสร้างค่านิยมผู้ประกอบการเพื่อสร้างสังคมผู้ประกอบการ รวมทั้งสนับสนุนให้สถาบันการศึกษาเพิ่มความสามารถในการสร้างคนที่มีคุณภาพและตรงตามความต้องการของตลาดแรงงาน

(1.4) การรองรับการเชื่อมโยงเศรษฐกิจโลก/ภูมิภาค และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมผู้บริโภค

1) การเชื่อมโยงเศรษฐกิจโลก/ภูมิภาค

» การสร้างภูมิคุ้มกัน

- สร้างวินัยทางการเงินให้มีพฤติกรรมใช้จ่ายที่พอเพียง เพื่อรองรับกระแสโลกาภิวัตน์ที่มีการแข่งขันมากขึ้น

» การเพิ่มศักยภาพในการแข่งขัน

- ส่งเสริมศักยภาพและขีดความสามารถของนักลงทุนไทยในการไปลงทุนในต่างประเทศ เพื่อให้ได้รับประโยชน์จากการเปิดการค้าเสรีมากขึ้น
- การพัฒนาฝีมือแรงงานให้ได้มาตรฐานสากล

2) การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมผู้บริโภค

» การพัฒนาบริการสุขภาพ/ผู้สูงอายุ

- เตรียมกำลังแรงงาน และพัฒนาบริการสุขภาพ ระบบการแพทย์และโรงพยาบาลที่มีคุณภาพเพื่อรองรับผู้สูงอายุจากต่างประเทศที่จะเข้ามาในประเทศไทยมากขึ้น

» การสร้างภูมิคุ้มกันต่อการบริโภคที่ไม่เหมาะสม

- สร้างภูมิคุ้มกันให้เด็ก เยาวชน และครอบครัวจากผลกระทบกระแสวัฒนธรรมและเทคโนโลยีการบริโภคที่ไม่เหมาะสม

(1.5) การสร้างความมั่นคงด้านพลังงาน

1) การพัฒนาพลังงานทดแทน

» พัฒนาเทคโนโลยีพื้นฐานที่เหมาะสมสำหรับชุมชน

เช่น NGV ไบโอดีเซล และพลังงานจากธรรมชาติ

» วิจัยและพัฒนาพืชพลังงาน เช่น อ้อย มันสำปะหลัง

สบู่ดำ และพืชอื่นๆ

2) การประหยัดพลังงาน

➡ ส่งเสริมการประหยัดพลังงานทั้งในภาคอุตสาหกรรม และครัวเรือนอย่างต่อเนื่อง

(2) บทบาทการมีส่วนร่วมของภาคีการพัฒนา

(2.1) ทุกภาคส่วน

1) ร่วมกันยกระดับและดูแลมาตรฐานสินค้าและบริการ อาทิ การจัดทำ GAP Standard, Crop zoning etc.

2) ให้บริการการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบแก่ประชาชน

(2.2) ภาครัฐ

1) สร้างความรู้ ความเข้าใจ และข้อมูลข่าวสาร เกี่ยวกับนโยบายรัฐบาล แนวปฏิบัติ รวมทั้งบทบาทของผู้ที่เกี่ยวข้อง ให้ถูกต้องและชัดเจน

2) ประเมินผลความสำเร็จและล้มเหลวตามแผนยุทธศาสตร์ชนอย่างกว้างขวางและทั่วถึง

3) ร่วมกับภาคร่วมพัฒนาในการกำหนดบทบาทการพัฒนาให้ชัดเจนตลอดกระบวนการพัฒนาตั้งแต่ขั้นของการร่วมคิด ร่วมดำเนินการ และติดตามประเมินผล

4) พัฒนาความรู้ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เช่น การพัฒนาทุนความรู้ ภูมิปัญญาต่าง ๆ เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม การพัฒนาพลังงานทดแทน การส่งเสริมการใช้ปุ๋ยชีวภาพ และสร้างความเข้าใจที่ชัดเจนเกี่ยวกับหลักเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อให้สามารถประยุกต์ใช้ได้เหมาะสม และสอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่ ทั้งนี้ต้องมีการบูรณาการระหว่างกระทรวงต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น กระทรวงแรงงาน กระทรวงเกษตร กระทรวงศึกษาฯ กรมการพัฒนาชุมชน และสถาบันการศึกษา

5) ส่งเสริมการทำเกษตรที่ดีที่เหมาะสม (Good agricultural practice)

6) ดำเนินนโยบายด้านการเกษตรให้เหมาะสมทั้งในเรื่องการผลิตและการตลาดให้มีความสมดุล

7) ส่งเสริมการจัดตั้งเครือข่ายความร่วมมือของชุมชนและสถาบัน การศึกษา โดยเฉพาะในเรื่องการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น

- 8) แก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เพื่อแก้ไขปัญหาค่าความยากจน ลดอุปสรรคด้านการค้าระหว่างประเทศ (รวมทั้งการค้าชายแดน) และลดผลกระทบด้านลบจากการเปิดการค้าเสรี
- 9) ส่งเสริมการค้าชายแดนท้องถิ่นให้มีการแลกเปลี่ยนสินค้ากับประเทศเพื่อนบ้านมากขึ้น
- 10) บริหารจัดการแรงงานต่างชาติ เช่น การควบคุมไม่ให้แรงงานต่างด้าวเข้ามาผิดกฎหมาย และควบคุมไม่ให้มีแรงงานต่างด้าวในบางสาขาการผลิตที่กระทบต่อการจ้างงานแรงงานไทย รวมทั้งเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการแรงงานต่างชาติเพื่อให้มีแรงงานเพียงพอกับความต้องการของท้องถิ่น
- 11) ตัดสินใจให้ชัดเจนในทางเลือกของผลประโยชน์ระหว่างการเพิ่มรายได้จากการผลิต กับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น การส่งเสริมอุตสาหกรรม การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

(2.3) สถาบันการศึกษา

- 1) ให้สถาบันการศึกษาเป็นแกนนำชุมชนให้มีการวิจัยท้องถิ่น เพื่อนำทุนทางสังคม ทุนทางปัญญา ทุนทางทรัพยากร ที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาต่อยอดเสริมกับการวิจัยที่มีอยู่ในท้องถิ่น มีการวิจัยตลาด เพื่อรองรับการผลิต และใช้การวิจัยเพื่อแก้ปัญหาและสร้างภูมิคุ้มกัน
- 2) ให้สถาบันศึกษาร่วมมือกับทุกภาคส่วนในการให้การศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบแก่เยาวชนและประชาชน

(2.4) ภาคธุรกิจเอกชน

- 1) สนับสนุนการพัฒนาทักษะฝีมือแรงงานในสถานประกอบการให้มีศักยภาพเพิ่มขึ้น

(2.5) ภาคประชาชน

- 1) ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการวิจัยและพัฒนาเพื่อสะท้อนความต้องการของชุมชน
- 2) ส่งเสริมให้ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการจัดระบบประมาณและติดตามการทำงานของรัฐบาล
- 3) ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดและปรับแก้กฎหมายตามกรอบที่กำหนดไว้

- 4) จัดทำและประสานเครือข่ายแผนชุมชนพึ่งตนเอง ปฏิบัติตามแผน และประเมินผล
- 5) ใช้ผลการพัฒนาเป็นเครื่องชี้วัดผลงานและเงื่อนไขในการสนับสนุนนักการเมืองท้องถิ่นในการเลือกตั้งรอบต่อไป

(2.6) ภาคสื่อมวลชน

- 1) สร้างสื่อเพื่อส่งเสริมการสร้างทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม ทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- 2) สร้างค่านิยมไม่ให้มีการบริโภคที่ฟุ่มเฟือยและส่งเสริมและอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย
- 3) สร้างระบบการสื่อสารเรื่องนโยบาย มาตรการ ยุทธศาสตร์ งบประมาณ และอื่นๆจากภาครัฐลงไปสู่ชุมชนในแต่ละระดับอย่างต่อเนื่องและตรงกับข้อเท็จจริงโดยใช้ข้อความที่เข้าใจง่าย เพื่อมิให้เกิดการบิดเบือน และตีความผิด

3 ประเด็นที่ต้องทำความเข้าใจเพิ่มเติม

- 3.1 การออมเพื่อเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ
- 3.2 การสร้างภูมิคุ้มกันให้กับระบบเศรษฐกิจในการรองรับต่อการรวมกลุ่มทางการค้าและทางการเงิน
- 3.3 แนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่มและการเพิ่มผลิตภาพการผลิตให้ภาคเกษตรอุตสาหกรรม และบริการที่ชัดเจน
- 3.4 แนวทางการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจระหว่างประเทศ

สรุปผลการประชุมระดมความคิดเห็นระดับภาค เรื่อง การเสริมสร้างทุนทางสังคมในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10



ภาพรวมการระดมความคิดเห็น

1.1 ผู้เข้าร่วมประชุมกลุ่มทุนทางสังคม มีภาคละประมาณ 60 - 80 คน ประกอบด้วย ภาคประชาชน/ปราชญ์ชาวบ้าน/เครือข่ายชุมชน 59 คน ภาครัฐ 105 คน ภาคธุรกิจเอกชน/มูลนิธิ/องค์กรพัฒนาเอกชน 17 คน การเมือง/องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น/องค์กรอิสระ 42 คน และสถาบันการศึกษา 15 คน คิดเป็นสัดส่วนภาคประชาชน ร้อยละ 25 ภาครัฐ ร้อยละ 44.1 ภาคเอกชน ร้อยละ 7 ภาคการเมือง/การปกครองส่วนท้องถิ่นและสถาบันการศึกษา คิดเป็นร้อยละ 17.6 และร้อยละ 6.3 ตามลำดับ

1.2 บรรยากาศการประชุม ผู้เข้าร่วมประชุมทุกภาคได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์และร่วมแสดงความคิดเห็นกันอย่างกว้างขวางและหลากหลายประเด็นที่เกี่ยวข้องกับด้านสังคม ผู้เข้าร่วมประชุมส่วนใหญ่เห็นด้วยกับข้อเสนอแนวทางการพัฒนาทุนทางสังคม พร้อมทั้งนำเสนอความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์สามารถนำมาปรับให้เนื้อหาสาระมีความชัดเจนมากขึ้นและเสนอประเด็นที่มีความสำคัญเป็นจุดเน้นของแต่ละภาคเพื่อนำมาสะท้อนไว้ในยุทธศาสตร์

1.3 รูปแบบวิธีการดำเนินการประชุม ผู้เข้าร่วมประชุมกลุ่มทุนทางสังคมในแต่ละภาคมีจำนวนค่อนข้างมาก และเรื่องทุนทางสังคมอยู่ในความสนใจของทุกภาค การประชุมระดมความคิดเห็นในกลุ่มทุนทางสังคม จึงได้จัดรูปแบบการประชุม ดังนี้

- (1) จัดแบ่งผู้เข้าร่วมประชุมออกเป็น 2 – 3 กลุ่มๆ ละประมาณ 20-30 คน
- (2) ฉายวีดิทัศน์ เรื่อง “**ทุนทางสังคม...พลังขับเคลื่อนการพัฒนาที่ยั่งยืน**” เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับทุนทางสังคม ก่อนจะนำเข้าสู่ประเด็นสำคัญของการประชุม
- (3) ผู้บริหาร สศช. ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการประชุมกลุ่มทุนทางสังคมและประเด็นในการระดมความคิดเห็น โดยการประชุมเป็นการสร้างความรู้ความเข้าใจและความตระหนักในเรื่องทุนทางสังคม และต้องการระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางมาตรการเสริมสร้างทุนทางสังคมเพื่อนำไปปรับปรุงยุทธศาสตร์การเสริมสร้างทุนทางสังคม ส่วนประเด็นหารือ มี 2 ประเด็นหลัก คือ ความเห็นและข้อเสนอแนะต่อการเสริมสร้างทุนทางสังคม ซึ่งพิจารณาจากยุทธศาสตร์การเสริมสร้างทุนทางสังคมและบทบาทของภาคีการพัฒนาที่ สศช. ได้ยกร่างเบื้องต้น รวมทั้งประเด็นอื่น ๆ ตามที่ที่ประชุมเห็นสมควร

(4) กลุ่มย่อยคัดเลือกประธานกลุ่ม ทำหน้าที่การดำเนินการประชุมและกระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมประชุมแสดงความคิดเห็น พร้อมทั้งคัดเลือกผู้ช่วยเลขานุการกลุ่มย่อย ทำหน้าที่จดบันทึกประเด็นการประชุม และมีเจ้าหน้าที่ของ สศช. เป็นฝ่ายเลขานุการ ทำหน้าที่จดประเด็นการประชุมกลุ่มย่อย รวบรวมประเด็นข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะของที่ประชุมจัดทำสรุปผลการประชุมของกลุ่มทุนทางสังคม โดยใช้เวลาในการระดมความเห็นในกลุ่มย่อยประมาณ 3 ชั่วโมง

(5) ในช่วงสุดท้ายของการประชุม ตัวแทนของกลุ่มย่อยได้นำเสนอผลการประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกลุ่มพร้อมทั้งคัดเลือกตัวแทนที่จะนำเสนอผลการประชุมของกลุ่มทุนทางสังคมต่อที่ประชุมใหญ่

2

ความเห็นจากการระดมความคิดเห็นกลุ่มทุนทางสังคม

2.1 ความเห็นในภาพรวมการเสริมสร้างทุนทางสังคม ที่ประชุมกลุ่มทุนทางสังคมมีความเห็นร่วมกัน ดังนี้

(1) ทุนทางสังคมเป็นเรื่องสำคัญ มีบทบาทหลักในการพัฒนาสู่ความอยู่ดีมีสุขของคนไทย และเป็นแกนเชื่อมโยงระหว่างทุนเศรษฐกิจและทุนทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอย่างบูรณาการเพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน

(2) การดำเนินงานในระยะต่อไป คือ การทำให้ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างทุนทางสังคมสามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้ โดยมีประเด็นที่ต้องการความชัดเจนและเกิดเป็นรูปธรรมได้ ดังนี้

(2.1) การแปลงแผนไปสู่การปฏิบัติ ควรกำหนดวิธีการขับเคลื่อนแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ให้เป็นแนวทางที่ภาคีการพัฒนาสามารถยึดเป็นหลักในการดำเนินงาน และมีกลไกการขับเคลื่อนที่ชัดเจนโดยต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วมคิดและร่วมทำอย่างกว้างขวางให้มากที่สุด

(2.2) ความเชื่อมโยงระหว่างแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 และแผนบริหารราชการแผ่นดินที่ต้องชี้ให้เห็นชัดเจนในประเด็นหลักๆ เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างสอดคล้องและมุ่งไปในทิศทางเดียวกัน

2.2 ข้อคิดเห็นต่อยุทธศาสตร์การเสริมสร้างทุนทางสังคมและบทบาทภาคีต่าง ๆ มีดังนี้

(1) ในภาพรวมที่ประชุมเห็นด้วยกับกรอบแนวคิดทุนทางสังคม ที่มุ่งเพิ่มทุนทางสังคมและพิจารณาบทบาทของทุกภาคส่วนทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน และประเทศ ดังนี้

(1.1) **ครอบครัว** ครอบครัวมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาศักยภาพสมาชิกในครอบครัวให้มีความพร้อมทั้งทางร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา ก่อนเข้าสู่วัยเรียน และสร้างสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อพัฒนาการของเด็กตามวัย มีส่วนร่วมในการทะนุบำรุงศาสนาให้ยั่งยืน ครอบครัวอบอุ่นและมีสมาชิกต่างวัยอาศัยร่วมกันจะช่วยสร้างเสริมให้เด็กสนใจใฝ่รู้เรื่องหลักคำสอนและศีลธรรม

(1.2) **ชุมชน** มีบทบาทในการพัฒนาทุนทางสังคม โดยการสร้างความมั่นคงในชีวิตให้กับคนในชุมชน โดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาสหรือผู้ที่ประสบปัญหาต่างๆ สร้างชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ โดยใช้ทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชน เช่น ปราชญ์ ผู้รู้หรือผู้สูงอายุถ่ายทอดความรู้ ภูมิปัญญาให้กับคนในชุมชน และมีส่วนร่วมในการตรวจสอบความโปร่งใสในการดำเนินงานของสถาบันในชุมชน

(1.3) **ระดับประเทศ** มีบทบาทเชื่อมโยงความสัมพันธ์ในทุกมิติทั้งในระดับชาติและนานาชาติ โดยการพัฒนาคนให้มีศักยภาพพร้อมเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ สร้างความเข้มแข็งให้สถาบันทางสังคมเป็นทุนทางสังคม สามารถดำเนินกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม เสริมสร้างการอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์ รวมทั้งอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมและรักษาองค์ความรู้ให้คงอยู่ นำไปสู่การรักษาความเป็นไทย และการนำไปประโยชน์ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

(2) **ที่ประชุมเห็นด้วยกับประเด็นยุทธศาสตร์รวมทั้งรายละเอียดการเสริมสร้างทุนทางสังคม ทั้ง 5 ยุทธศาสตร์ และบทบาทภาคี ดังนี้**

(2.1) **การเพิ่มคุณภาพและศักยภาพคน โดยการพัฒนาจิตใจ**
คุณธรรม จริยธรรม ที่มุ่งเสริมสร้างปฏิสัมพันธ์ของคนต่างวัยในครอบครัว กระตุ้นให้คนทุกวัยมีส่วนร่วมในกิจกรรมเพื่อส่วนรวมในทุกระดับ สร้างภูมิคุ้มกันในการดำรงชีวิตบนพื้นฐานของความพอเหมาะพอควร **การใฝ่หาความรู้** สร้างนิสัยรักการอ่านและใฝ่รู้ตั้งแต่เด็กจนตลอดชีวิต บ่มเพาะความประพฤติอันดีงามให้กับเด็กและเยาวชนผ่านทางระบบการศึกษา เพิ่มทักษะความรู้ความสามารถทั้งระดับพื้นฐานและระดับวิชาชีพเฉพาะ รวมทั้งสร้างโอกาสการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทุกช่วงวัยที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตในแต่ละท้องถิ่น **ด้านสุขภาพอนามัย** ส่งเสริมการพัฒนาคนให้มีพัฒนาการที่เหมาะสมตามช่วงวัย ทั้งด้านสติปัญญา อารมณ์ จิตใจ และเสริมสร้างคนไทยแข็งแรง ให้ลด ละ เลิก พฤติกรรมสุ่มเสี่ยงต่อสุขภาพ ควบคู่กับการส่งเสริมให้ดูแลสุขภาพของตนเอง

(2.2) **การส่งเสริมบทบาทของสถาบันหลักในการสร้างความสามัคคีและความสมานฉันท์ของคนในชาติ** โดยเสริมสร้างความเข้มแข็งให้สถาบันทางสังคม รวมถึงครอบครัว ชุมชน เครือข่ายชุมชน ภาคธุรกิจ และประชาสังคม เพิ่มบทบาทสถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา และสถาบันการศึกษาในการพัฒนาการเรียนรู้ร่วมกันและการพัฒนาจิตใจของคนให้มีคุณธรรม จริยธรรม ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ การประยุกต์ใช้ปรัชญาทางเศรษฐกิจพอเพียง สร้างความมั่นคงในการดำรงชีวิตในระดับครัวเรือน และในกระบวนการทำงาน รวมทั้งน้อมนำหลักการ “รู้ รัก สามัคคี” มาใช้ในการดำเนินชีวิตและสร้างการมีส่วนร่วมที่นำไปสู่ความสมานฉันท์

(2.3) **การรักษาฟื้นฟูวัฒนธรรมที่ดิงามของไทย** ส่งเสริมให้ปราชญ์และผู้รู้ถ่ายทอดความรู้/ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่คนรุ่นใหม่ และเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้มีบทบาทในการสั่งสอน นำความรู้มาทำประโยชน์เพื่อสังคม พัฒนาแหล่งเรียนรู้ องค์ความรู้ และการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย สร้างนวัตกรรมทางด้านศิลปวัฒนธรรมในกลุ่มเยาวชนและศิลปินรุ่นใหม่ รวมทั้ง ฟื้นฟู บูรณะ และพัฒนาแหล่งวัฒนธรรมต่างๆ โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นหลักและนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาปรับใช้ ส่งเสริมให้หน่วยงานของรัฐ เอกชนและประชาชน รักษา ฟื้นฟูคุณค่าทางวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ความเป็นไทยอย่างเป็นระบบ

(2.4) การพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้และภูมิปัญญา จัดการองค์ความรู้ในระดับชุมชนที่ทำให้เกิดระบบความรู้ที่ชุมชนเป็นเจ้าของ และการนำภูมิปัญญามาผสมผสานกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ ผลักดันให้มีการจดลิขสิทธิ์ที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่น สนับสนุนงานวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้ที่หลากหลายและต่อเนื่อง โดยเฉพาะการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่สอดคล้องกับแต่ละพื้นที่ พัฒนาและต่อยอดภูมิปัญญาและความเป็นไทยที่สอดคล้องกับความต้องการสินค้าและบริการที่มีศักยภาพ สนับสนุนการจัดการองค์ความรู้ใหม่ และนำไปสู่การสร้างนวัตกรรม สนับสนุนการเพิ่มขีดความสามารถของประเทศ

(2.5) สร้างสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเพิ่มทุนทางสังคม เสริมสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อการพัฒนาบุคลากรให้มีวินัย รับผิดชอบ สามารถทำงานร่วมกัน เสริมสร้างระบบสุขภาพที่เน้นความร่วมมือระหว่างปัจเจกและชุมชน และสร้างมาตรการจูงใจที่เปิดโอกาสให้คน/ธุรกิจเอกชนสามารถมีส่วนร่วมในการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม

(2.6) การเพิ่มบทบาทภาคีเพื่อเสริมสร้างทุนทางสังคม

» **ภาคประชาชน** ร่วมพัฒนาค้นในชุมชนให้มีคุณภาพ ส่งเสริมให้การรวมกลุ่มเข้มแข็ง ร่วมเสริมสร้างความเข้มแข็งให้บ้าน วัด โรงเรียน เป็นสถาบันทางสังคมที่มีบทบาทหลักในการเพิ่มทุนทางสังคมในชุมชน สนับสนุนการจัดการองค์ความรู้ในชุมชนให้เป็นระบบ รวมทั้งส่งเสริมการรักษาวัฒนธรรมพื้นบ้านและบูรณะโบราณสถาน

» **ภาคราชการ** ปรับระบบและวิธีการทำงาน โดยบูรณาการการทำงานทั้งแนวดิ่งและแนบราบ เชื่อมโยงการทำงานร่วมกันระหว่างภาคราชการ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม สร้างความรู้ความเข้าใจในสิทธิและหน้าที่ รวมทั้งกระบวนการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมให้กับประชาชน เสริมสร้างการบริหารจัดการที่ดีในภาครัฐทุกระดับ

» **ภาคธุรกิจเอกชน** ดำเนินธุรกิจด้วยความซื่อตรง สร้างความไว้วางใจใจจัดทำบรรษัทภิบาลในองค์กร มีการแข่งขันที่เป็นธรรม ยึดมั่นในความรับผิดชอบต่อค่านึงถึงการประกอบกิจการที่เป็นมิตรต่อทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และสังคม ร่วมจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ เป็นประโยชน์ในการพัฒนาสังคมและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม

» **สื่อ** มีบทบาทในการสร้างสรรค์สังคม ด้วยการสร้างกระแสเชิงบวก โดยการใช้สื่อทุกรูปแบบอย่างสร้างสรรค์ให้มีบทบาทต่อการปลูกจิตสำนึกด้านคุณธรรมและจริยธรรม สร้างค่านิยม พฤติกรรมการดำรงชีวิตบนพื้นฐานวัฒนธรรมที่งดงามของสังคมไทยแก่เด็กเยาวชนและสังคมไทย รวมทั้งสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิอันพึงมีพึงได้ของประชาชน ตลอดจนเป็นแกนในการรับฟังความคิดเห็นและการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน

(3) ที่ประชุมได้เสนอประเด็นเพิ่มเติมในแต่ละยุทธศาสตร์การเสริมสร้างทุนทางสังคม เพื่อให้มีความสมบูรณ์และชัดเจนขึ้น ดังนี้

(3.1) **ด้านการเพิ่มคุณภาพและศักยภาพคน** ให้ความสำคัญในเรื่องการสร้างคนดีด้านคุณธรรม จริยธรรมในทุกระดับ เน้นการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง ตั้งแต่ครอบครัว ชุมชน และสังคม และเชิดชูผู้ที่เป็นแบบอย่างที่ดี การสร้างทัศนคติที่ดีในการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาประเทศ การสร้างภูมิคุ้มกันผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งสร้างความตระหนักถึงคุณค่าแห่งตนและจิตสำนึกในการดำรงชีวิตบนพื้นฐานของศีลธรรมอันดีงาม กำหนดให้การสร้างโอกาสและกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกช่วงวัยที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตในแต่ละท้องถิ่นเป็นนโยบายสาธารณะของประเทศ การพัฒนาคนให้มีความรู้คู่คุณธรรม ส่งเสริมการเรียนรู้เกี่ยวกับศีลธรรม หน้าที่พลเมือง รวมทั้งผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นและหลักวิชาการ ส่วนการพัฒนาด้านสุขภาพอนามัย ต้องเริ่มตั้งแต่การเตรียมความพร้อมของคู่สมรส เด็กแรกเกิดจนถึงวัยสูงอายุ เสริมสร้างคนไทยให้แข็งแรง โดยให้ลด ละ เลิก อบายมุข รู้จักการป้องกันโรคเบื้องต้น และมีพฤติกรรม การบริโภคที่เหมาะสม

(3.2) **ด้านการส่งเสริมบทบาทสถาบันหลัก** เพิ่มบทบาทสถาบันต่างๆ ในการพัฒนาการเรียนรู้ร่วมกันและการพัฒนาจิตใจของคนให้มีคุณธรรม จริยธรรมให้มากขึ้น รวมทั้งมีการ เชื่อมโยงบทบาทของสถาบันต่างๆ ทั้งสถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา สถาบันการศึกษา ชุมชนและ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น นอกจากนี้ ต้องปลูกฝังความรักชาติ ยอมรับความคิด วัฒนธรรมที่แตกต่าง และเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างภาคีการพัฒนาในทุกระดับ

(3.3) **ด้านการอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมที่ดี** เพิ่มเติมกระบวนการถ่ายทอด ความรู้/ภูมิปัญญาท้องถิ่นของปราชญ์/ผู้รู้สู่คนรุ่นใหม่ผ่านศูนย์การเรียนรู้และการจัดการความรู้ในชุมชน เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ เชื่อมโยงกับการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษา ให้มีการสนับสนุนเด็กที่มีแววจริยะด้านศิลปวัฒนธรรม เพิ่มบทบาทสื่อมวลชน และสถาบันการศึกษาในการ อนุรักษ์ รักษา เฝ้าระวัง ฟื้นฟูคุณค่าทางวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ความเป็นไทย

(3.4) **ด้านการพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้และภูมิปัญญา** การพัฒนา ต่อยอดภูมิปัญญา ต้องสอดคล้องกับวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของชุมชน การจัดการองค์ความรู้ในระดับ ชุมชนต้องสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ทั้งในการดำรงชีวิต การพัฒนาศักยภาพชุมชน และสร้างสรรค์ มูลค่าทางเศรษฐกิจ รวมทั้งสนับสนุนงานวิจัยพื้นบ้าน การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมโดยมี นักวิจัยท้องถิ่นเข้าร่วม นำไปสู่การปฏิบัติ รวมทั้งนำผลงานวิจัยไปสู่การพัฒนาชุมชนหรือท้องถิ่น

(3.5) **บทบาทภาคี** ที่ประชุมมีข้อคิดเห็น ดังนี้

➤ **เพิ่มเติมบทบาทของ 4 ภาคี** ดังนี้ **ภาคประชาชน** เรือง ส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมของชุมชน ร่วมเสริมสร้างความเข้มแข็งให้บ้าน วัด โรงเรียน และองค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น ให้เป็นสถาบันทางสังคมที่มีบทบาทหลักในการขับเคลื่อนการพัฒนา รวมทั้ง ร่วมกันสืบค้นเอกลักษณ์และทุนทางสังคมของแต่ละชุมชนแล้วนำมาใช้ในการพัฒนาควบคู่กับทุนอื่น **ภาครัฐ** ต้องมีบทบาทในการเชื่อมโยงแผนชุมชนและแผนท้องถิ่นกับยุทธศาสตร์จังหวัด สำหรับ

ภาคเอกชน ควรมีบทบาทในกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ในการพัฒนาศิลปวัฒนธรรม ในส่วนของสื่อให้ความสำคัญกับบุคลากรสื่อให้มีจิตสำนึกและความรับผิดชอบในการนำเสนอข่าวสาร ข้อมูล รวมทั้งเป็นแบบอย่างที่ดีต่อสังคม

» **มีข้อเสนอให้เพิ่มภาคีการพัฒนาอีก 2 ภาคี** ได้แก่ ภาคการเมืองท้องถิ่น(องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น) และภาคนักวิชาการ/สถาบันการศึกษา โดย**องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น** ต้องมีบทบาทในการลงทุนเพื่อเสริมสร้างทุนทางสังคม โดยเฉพาะด้านการพัฒนาคน องค์ความรู้ วัฒนธรรม และสถาบันต่างๆ สนับสนุนกระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับชุมชน รวมทั้งพัฒนาศักยภาพและทัศนคติของผู้บริหารและบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาโดยยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง ส่วน**ภาคนักวิชาการ/สถาบันการศึกษา** ให้มีบทบาทในการสร้างองค์ความรู้สู่ชุมชน โดยทำการวิจัยร่วมกับชุมชน เป็นแหล่งข้อมูลของชุมชนและที่ปรึกษาทางวิชาการ สร้างกระบวนการเรียนรู้ให้แก่ชุมชน และสนับสนุนให้ชุมชนมีศักยภาพในการจัดการความรู้ รวมทั้งสร้างหลักสูตรการเรียนการสอน โดยนำวิถีชีวิตในแต่ละท้องถิ่นมาใช้เป็นสื่อในการเรียนรู้

2.3 ประเด็นที่ต้องทำความเข้าใจเพิ่มเติม

- (1) บทบาทของภาคีการพัฒนา ได้แก่ สื่อ และภาคเอกชน ซึ่งยังเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการระดมความคิดเห็นค่อนข้างน้อย จึงควรสร้างการมีส่วนร่วมทั้งการรับฟังข้อคิดเห็น การสร้างความเข้าใจในบทบาทของทั้ง 2 ภาคีให้มากขึ้น
- (2) การศึกษาวิจัยในประเด็นที่มีความสำคัญแต่ยังขาดความรู้ ข้อมูลในเชิงลึก ได้แก่ เรื่องการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุในชุมชน การใช้วัฒนธรรมเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ และการจัดสวัสดิการของชุมชน

รายงานสรุปผลการสัมมนาระดมความคิดเห็นระดับภาค เรื่อง “แนวคิดและยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ ในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554)”

1

ข้อเท็จจริง

1.1 สศช. ได้จัดเวทีระดมความคิดเห็นในระดับภาคทั้ง 4 ภาค ในช่วงเดือนธันวาคม 2548 เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนในพื้นที่ได้ร่วมแสดงความคิดเห็นที่จะนำไปสู่การกำหนดกรอบแนวคิดและยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 โดยมีกำหนดการ ดังนี้

ครั้งที่ 1: ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ระหว่างวันที่ 15-17 ธันวาคม 2548 ณ โรงแรมโซฟิเทล
ราชาออร์คิด อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

ครั้งที่ 2: ภาคกลาง ระหว่างวันที่ 18-20 ธันวาคม 2548 โรงแรมสตาร์ อำเภอเมือง จังหวัดระยอง

ครั้งที่ 3: ภาคเหนือ ระหว่างวันที่ 21-23 ธันวาคม 2548 ณ โรงแรมปางสวนแก้ว อำเภอเมือง
จังหวัดเชียงใหม่

ครั้งที่ 4: ภาคใต้ ระหว่างวันที่ 25-27 ธันวาคม 2548 ณ โรงแรมแกรนด์ไฮม์ อำเภอเมือง
จังหวัดสุราษฎร์ธานี

1.2 ทั้งนี้ แต่ละภาคมีผู้เข้าร่วมประมาณ 250-350 คน ประกอบด้วย ภาคประชาชน/
ปราชญ์ชาวบ้าน/เครือข่ายชุมชน ภาคธุรกิจเอกชน/มูลนิธิ/องค์กรพัฒนาเอกชน นักการเมือง/
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น/องค์กรอิสระ และสถาบันการศึกษา ซึ่งผู้เข้าร่วมสัมมนาได้มีโอกาส
แลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างกว้างขวางเกี่ยวกับการประเมินสถานการณ์ทุนของประเทศ
การเปลี่ยนแปลงของบริบทการพัฒนาที่จะส่งผลต่อการพัฒนาประเทศในอนาคต และแนวทาง
การเสริมสร้างทุนที่มีอยู่ในประเทศ พร้อมทั้งกำหนดบทบาทการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่างๆ
ในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ให้บังเกิดผลในทางปฏิบัติ

2

สรุปสาระสำคัญจากการระดมความคิดเห็น

สศช. ได้นำเสนอสถานการณ์การพัฒนาประเทศ ซึ่งประกอบด้วย การประเมินผลการพัฒนา
ที่ผ่านมา และบริบทการเปลี่ยนแปลง 5 ด้าน ที่จะส่งผลต่อทิศทางการพัฒนาประเทศในระยะต่อไป
รวมทั้งกรอบแนวคิดและยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 เพื่อให้
ที่ประชุมร่วมพิจารณาและให้ความคิดเห็น โดยผู้เข้าร่วมประชุมส่วนใหญ่มีความเห็นสอดคล้องกับ
ข้อเสนอของ สศช. ในประเด็นที่สำคัญ ดังนี้

2.1 ผลการพัฒนาประเทศที่ผ่านมา พบว่า การเติบโตทางเศรษฐกิจอยู่บนพื้นฐานของการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสิ้นเปลือง ยังขาดความสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม **ส่วนหนึ่งเนื่องมาจากการใช้ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เน้นทางด้านปริมาณมากกว่าคุณภาพ** ส่งผลให้ทุนต่างๆ ได้สูญหายหรือลดน้อยลงไปเป็นจำนวนมาก อีกทั้งทุนที่มีอยู่ก็ไม่ได้รับการเสริมสร้างให้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศเท่าที่ควร ที่สำคัญคือ

(1) **ด้านเศรษฐกิจ** การเร่งขยายตัวเชิงปริมาณ ทำให้เกิดความไม่สมดุลและเป็นความเสี่ยง เศรษฐกิจไทยยังคงพึ่งพาปัจจัยภายนอก ขณะที่เศรษฐกิจภายในประเทศขาดความเข้มแข็งและภูมิคุ้มกันให้พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในกระแสโลกาภิวัตน์ โดยเฉพาะโครงสร้างพื้นฐานที่มีอยู่ยังไม่ได้นำมาใช้ประโยชน์อย่างมีประสิทธิภาพ และไม่เกิดการสะสมทุนอย่างต่อเนื่องในประเทศเท่าที่ควร ทุนการเงินของประเทศจากการออมยังไม่สามารถเพิ่มขึ้นทันต่อความต้องการเงินเพื่อการลงทุน และทุนด้านแรงงานยังมีปัญหาการปรับตัวให้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง ทำให้ผลตอบแทนสุทธิจากการลงทุนอยู่ในระดับต่ำ

(2) **ด้านสังคม** ปัจจุบันภูมิคุ้มกันของคนและสังคมไทยลดลง ยังใช้ทุนทางสังคมที่มีอยู่มาเพิ่มขีดความสามารถในการพึ่งตนเองน้อย ถึงแม้ว่าในภาพรวมคนไทยมีการศึกษาสูงขึ้น แต่การพัฒนาคุณภาพคนยังไม่สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ ทั้งองค์ความรู้ของคนไทยยังไม่พร้อมที่จะเข้าสู่สังคมเศรษฐกิจฐานความรู้ได้อย่างเหมาะสม ส่งผลต่อการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ

(3) **ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม** ทรัพยากรธรรมชาติถูกใช้อย่างสิ้นเปลือง ขาดความสมดุลระหว่างการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ฟื้นฟู ขณะที่คุณภาพสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม โดยเฉพาะคุณภาพอากาศ แหล่งน้ำในเมืองใหญ่ และปริมาณกากของเสียที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง สะท้อนความไม่สมดุลของการพัฒนาที่จะนำไปสู่ความไม่ยั่งยืนในอนาคต

2.2 บริบทการเปลี่ยนแปลงต่อทิศทางการพัฒนาประเทศในระยะต่อไป ประเทศไทยยังต้องเผชิญกับบริบทการเปลี่ยนแปลงในหลายด้านที่สำคัญ และจะมีผลกระทบทั้งที่เป็นโอกาสและข้อจำกัดต่อการพัฒนาทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างมาก ที่สำคัญคือ การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจและการเงินของโลก ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี การเปลี่ยนแปลงด้านสังคมและโครงสร้างประชากร การเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อม และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมผู้บริโภค ซึ่งจะต้องมีการเตรียมความพร้อม และกำหนดทิศทางและยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศที่เหมาะสม โดยนำจุดแข็งและโอกาสของทุนที่มีอยู่ในประเทศมาเป็นภูมิคุ้มกันและพัฒนาให้เป็นประโยชน์เพื่อรองรับผลกระทบที่จะเกิดขึ้นได้อย่างรู้เท่าทัน

3

กรอบแนวคิดและทิศทางการพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10

การประเมินผลการพัฒนาประเทศ และการวิเคราะห์บริบทการเปลี่ยนแปลงซึ่งจะส่งผลกระทบต่อทิศทางการพัฒนาประเทศในอนาคต ได้สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนถึงศักยภาพและโอกาสของทุนที่มีอยู่ในประเทศ ทั้งทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งสามารถนำมาพัฒนาและเสริมสร้างให้เป็นประโยชน์กับการพัฒนาประเทศได้ โดยการพัฒนาประเทศ

ในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 จำเป็นต้องสร้าง “**ความสมดุล และภูมิคุ้มกัน**” ให้เกิดขึ้นกับคน สังคม ระบบเศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศ โดยมุ่งรักษาสมดุลระหว่าง ความพอเพียงและการแข่งขัน ภายใต้การคำนึงถึงสภาวะการเปลี่ยนแปลงของบริบทการพัฒนาทุกด้าน อย่างครบถ้วน บนพื้นฐานการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคมในทุกระดับ เพื่อให้สังคมไทยดำรง อยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน

3.1 จุดมุ่งหมาย

การพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 จะมุ่งพัฒนาสู่ “**สังคมที่มีความสุขอย่างยั่งยืน (Green Society)**” โดยให้ความสำคัญกับการสร้างสมดุลของการพัฒนาให้ เกิดขึ้นในทุกมิติ ทั้งมิติทางเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ เพื่อนำไปสู่ ความอยู่ดีมีสุขของคนไทย และเกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนตลอดไป

3.2 แนวคิดพื้นฐาน

แนวคิดพื้นฐานของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ยังคงยึด “**คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา**” และยึดหลัก “**ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง**” เป็นปรัชญานำทางในการบริหารและพัฒนา ประเทศต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 โดยมีการขับเคลื่อนให้บังเกิดผลในทางปฏิบัติในแต่ละยุทธ ศาสตร์ของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ที่ชัดเจนยิ่งขึ้น

3.3 ทิศทางการพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10

มุ่งนำทุนที่มีอยู่แล้วในสังคมไทยทั้งทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม และทุนทาง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ และเสริมสร้างให้เข้มแข็ง โดยวางแนวทาง การพัฒนา และเสริมสร้างทุนทั้ง 3 ลักษณะดังกล่าว ทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน และสังคม รวมทั้งระดับประเทศ เพื่อเป็นรากฐานการพัฒนาประเทศที่ยั่งยืนต่อไป ดังนี้

(1) **ทุนทางเศรษฐกิจ** ประกอบด้วยทุนทางกายภาพ (Physical capital) ทุนหรือ สินทรัพย์ทางการเงิน (Financial Capital/assets) สินทรัพย์ที่ไม่สามารถจับต้องได้ทางกายภาพ แต่สามารถอ้างสิทธิประโยชน์ได้ในอนาคต (Intangible Capital) และแรงงาน/ทรัพยากรมนุษย์

(1.1) **แนวทางการเสริมสร้างทุนทางเศรษฐกิจ** การพัฒนาเศรษฐกิจ ของประเทศให้เจริญเติบโตอย่างต่อเนื่อง มีคุณภาพ มีเสถียรภาพ จะต้องเป็นการเติบโตที่ไม่ทำลาย สิ่งแวดล้อมและยั่งยืนได้ในระยะยาว มีการกระจายการพัฒนาอย่างทั่วถึงและอำนวยประโยชน์ต่อคน ส่วนใหญ่ของประเทศ รวมถึงมีแบบแผนการผลิตและบริโภคที่เหมาะสม อยู่บนพื้นฐานของการอนุรักษ์ พื้นฟูและรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยมีประเด็นเสนอแนะเพิ่มเติมเพื่อเสริมสร้าง ทุนทางเศรษฐกิจที่สำคัญ ดังนี้

» **การจัดความยากจน** โดยการเพิ่มรายได้และลดรายจ่าย ด้วยการรณรงค์ให้ประชาชนยึดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิต เพื่อลดปัญหาหนี้สิน การกระจายโอกาสการเข้าถึงทุนให้ประชาชน ทั้งการถือครองกรรมสิทธิ์ในที่ดินและการเร่งดำเนินการ

ตามนโยบายแปลงสินทรัพย์ให้เป็นทุนให้เกษตรกร รวมทั้งการสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ตลอดจนการสร้างวินัยการออมและปรับปรุงระบบการจัดเก็บภาษีให้เป็นธรรมมากขึ้น

» **การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจเพื่อสร้างความสมดุลและเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน** โดยส่งเสริมการผลิตสินค้าเกษตรที่มีศักยภาพสูงและสนับสนุนการแปรรูปสินค้าจากพืชเศรษฐกิจ ด้วยการพัฒนาเทคโนโลยีและลงทุนในการวิจัยและพัฒนาเพื่อสร้างผลิตภัณฑ์ที่มีมูลค่าสูง ส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ดูแลคุณภาพสิ่งแวดล้อม ควบคู่กับการอนุรักษ์วัฒนธรรมและวิถีชีวิตท้องถิ่นอย่างเหมาะสม พร้อมทั้งสร้างเครือข่ายพันธมิตรในลักษณะคลัสเตอร์เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเพิ่มผลผลิต

» **การพัฒนาปัจจัยสนับสนุน** โดยกระจายระบบสาธารณูปโภคไปสู่ชนบทให้ทั่วถึงและเพียงพอ พัฒนาเครือข่ายระบบโลจิสติกส์ ทั้งระบบขนส่งทางบก ทางน้ำ และทางอากาศให้มีประสิทธิภาพเพื่อลดต้นทุนการผลิต สนับสนุนการใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ และการลงทุนในการวิจัยและพัฒนาเพื่อสร้างผลิตภัณฑ์ในท้องถิ่นให้มีมูลค่าสูง รวมทั้งพัฒนาฝีมือแรงงานทั้งภาคเกษตรและอุตสาหกรรมให้พร้อมรองรับต่อการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจ

» **การเชื่อมโยงเศรษฐกิจโลกและภูมิภาค** โดยสร้างวินัยทางการเงินให้มีพฤติกรรมการใช้จ่ายที่พอเพียง เพื่รองรับกระแสโลกาภิวัตน์ที่มีการแข่งขันมากขึ้น เพิ่มศักยภาพของนักลงทุนไทยในการไปลงทุนต่างประเทศ และพัฒนาฝีมือแรงงานให้ได้มาตรฐานสากล รวมทั้งสร้างภูมิคุ้มกันให้เด็ก เยาวชนและครอบครัวจากผลกระทบกระแสวัฒนธรรมและเทคโนโลยีการบริโภคที่ไม่เหมาะสม

(1.2) บทบาทการมีส่วนร่วมของภาคีการพัฒนา

» **ภาครัฐ** สร้างความรู้ ความเข้าใจและให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับนโยบายรัฐบาล แนวปฏิบัติ และบทบาทของผู้ที่เกี่ยวข้องให้ถูกต้องชัดเจน รวมทั้งตัดสินใจในทางเลือกของผลประโยชน์ส่วนรวมระหว่างการเพิ่มรายได้จากการผลิต กับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

» **สถาบันการศึกษา** เป็นแกนนำชุมชนในการนำทุนและการวิจัยที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาศึกษาวิจัยต่อยอด เพื่รองรับการผลิตและสร้างภูมิคุ้มกันในพื้นที่

» **ภาคธุรกิจเอกชน** สนับสนุนการพัฒนาทักษะฝีมือแรงงานในสถานประกอบการให้มีศักยภาพเพิ่มขึ้น

» **ภาคประชาชน** มีส่วนร่วมในการวิจัยและพัฒนาเพื่อสะท้อนความต้องการของชุมชน รวมทั้งมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดสรรงบประมาณและติดตามการทำงานของรัฐบาล

» **สื่อมวลชน** สร้างระบบการสื่อสารนโยบาย ยุทธศาสตร์ และมาตรการจากภาครัฐสู่ชุมชนในแต่ละระดับอย่างต่อเนื่องและตรงกับข้อเท็จจริง

(1.3) ประเด็นที่ต้องทำความเข้าใจเพิ่มเติม

» การออมเพื่อเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ

» การสร้างภูมิคุ้มกันให้กับระบบเศรษฐกิจในการรองรับต่อการรวมกลุ่มทางการค้าและทางการเงิน

» แนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่มและการเพิ่มผลผลิตการผลิตให้ภาคเกษตร อุตสาหกรรม และบริการที่ชัดเจน

» แนวทางการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจระหว่างประเทศ

(2) **ทุนทางสังคม** เกิดจาก การรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ บนฐานของความไว้วางใจ เชื่อใจสายใยความผูกพัน และวัฒนธรรมที่ดีงามของสังคมไทยผ่านระบบความสัมพันธ์ในองค์ประกอบหลัก ได้แก่ คน สถาบัน วัฒนธรรม และองค์ความรู้ ซึ่งจะเกิดเป็นพลังชุมชนและสังคม โดยองค์ประกอบหลักทั้ง 4 ด้านมีบทบาทและยึดโยงให้เกิดทุนทางสังคม

(2.1) **แนวทางการเสริมสร้างทุนทางสังคม** โดยพิจารณาบทบาทของทุกภาคส่วนทั้งในระดับ **ครอบครัว** ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาศักยภาพสมาชิกในครอบครัวให้มีความพร้อมทั้งทางร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา **ชุมชน** ซึ่งมีบทบาทในการสร้างความมั่นคงในชีวิตให้คนในชุมชน และ **ประเทศ** ซึ่งมีบทบาทในการพัฒนาคนให้มีศักยภาพพร้อมเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ โดยมีประเด็นเสนอแนะเพิ่มเติมในการเสริมสร้างทุนทางสังคมที่สำคัญ ดังนี้

» **การเพิ่มคุณภาพและศักยภาพคน** ให้ความสำคัญในเรื่องการสร้างคนดีด้านคุณธรรม จริยธรรมในทุกระดับ เน้นการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง ตั้งแต่ครอบครัว ชุมชน และสังคม และเชิดชูผู้ที่เป็นแบบอย่างที่ดี การสร้างทัศนคติที่ดีในการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาประเทศ การสร้างภูมิคุ้มกันผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งสร้างความตระหนักถึงคุณค่าแห่งตนและจิตสำนึกในการดำรงชีวิตบนพื้นฐานของศีลธรรมอันดีงาม

» **การส่งเสริมบทบาทสถาบันหลัก** เพิ่มบทบาทสถาบันต่างๆ ในการพัฒนาการเรียนรู้ร่วมกันและการพัฒนาจิตใจของคนให้มีคุณธรรม จริยธรรมให้มากขึ้น รวมทั้งมีการเชื่อมโยงบทบาทของสถาบันต่างๆ ทั้งสถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา สถาบันการศึกษา ชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นอกจากนี้ ต้องปลูกฝังความรักชาติ ยอมรับความคิด วัฒนธรรมที่แตกต่าง และเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างภาคีการพัฒนาในทุกๆ ระดับ

» **การอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมที่ดี** เพิ่มเติมกระบวนการถ่ายทอดความรู้/ภูมิปัญญาท้องถิ่นของปราชญ์/ผู้รู้สู่คนรุ่นใหม่ผ่านศูนย์การเรียนรู้และการจัดการความรู้ในชุมชน เชื่อมโยงกับการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษา ให้มีการสนับสนุนเด็กที่มีแววจักจรัสด้านศิลปวัฒนธรรม เพิ่มบทบาทสื่อมวลชน และสถาบันการศึกษาในการรณรงค์ รักษา เฝ้าระวัง ฟื้นฟูคุณค่าทางวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ความเป็นไทย

» **การพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้และภูมิปัญญา** การพัฒนาต่อยอดภูมิปัญญา ต้องสอดคล้องกับวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของชุมชน การจัดการองค์ความรู้ในระดับชุมชนต้องสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ทั้งในการดำรงชีวิต การพัฒนาศักยภาพชุมชน และสร้างสรรค์มูลค่าทางเศรษฐกิจ รวมทั้งสนับสนุนงานวิจัยพื้นบ้าน การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมโดยมีนักวิจัยท้องถิ่นเข้าร่วม นำไปสู่การปฏิบัติ รวมทั้งนำผลงานวิจัยไปสู่การพัฒนาชุมชนหรือท้องถิ่น

(2.2) บทบาทการมีส่วนร่วมของภาคีการพัฒนา

» ภาคประชาชน ร่วมส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมของชุมชน ร่วมเสริมสร้างความเข้มแข็งให้บ้าน วัด โรงเรียน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้เป็นสถาบันทางสังคมที่มีบทบาทหลักในการขับเคลื่อนการพัฒนา

» ภาครัฐ ต้องมีบทบาทในการเชื่อมโยงแผนชุมชนและแผนท้องถิ่นกับยุทธศาสตร์จังหวัด

» ภาคเอกชน ควรมีบทบาทในกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ในการพัฒนาศิลปวัฒนธรรม

» สื่อ บุคลากรสื่อควรมีจิตสำนึกและความรับผิดชอบในการนำเสนอข้อมูลข่าวสาร รวมทั้งเป็นแบบอย่างที่ดีต่อสังคม

» องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต้องมีบทบาทในการพัฒนาคน องค์กรความรู้ วัฒนธรรม และสถาบันต่าง ๆ สนับสนุนกระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับชุมชน รวมทั้งพัฒนาศักยภาพและทัศนคติของผู้บริหารและบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาโดยยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง

» นักวิชาการ/สถาบันการศึกษา ทำการวิจัยร่วมกับชุมชน เป็นแหล่งข้อมูลของชุมชนและที่ปรึกษาทางวิชาการ สร้างกระบวนการเรียนรู้ให้แก่ชุมชน และสนับสนุนให้ชุมชนมีศักยภาพในการจัดการความรู้ รวมทั้งสร้างหลักสูตรการเรียนการสอน โดยนำวิถีชีวิตในแต่ละท้องถิ่นมาใช้เป็นสื่อในการเรียนรู้

(2.3) ประเด็นที่ต้องทำความเข้าใจเพิ่มเติม

» สร้างการมีส่วนร่วมของสื่อ และภาคเอกชน ทั้งการรับฟังข้อคิดเห็น และการสร้างความเข้าใจในบทบาทของทั้ง 2 ภาคให้มากขึ้น

» การศึกษาวิจัยในประเด็นที่มีความสำคัญแต่ยังขาดความรู้ ข้อมูลในเชิงลึก ได้แก่ การดูแลสุขภาพผู้สูงอายุในชุมชน การใช้วัฒนธรรมเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ และการจัดสวัสดิการของชุมชน

(3) **ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม** โดยทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพจะเป็นประเด็นยุทธศาสตร์การพัฒนาที่สำคัญในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 **ความหลากหลายทางชีวภาพ** หมายถึง ความหลากหลายของชนิดพันธุ์ พันธุกรรม และระบบนิเวศ ซึ่งมีความเชื่อมโยงกับทุนทางสังคม เพราะเป็นที่มาของภูมิปัญญาท้องถิ่น และวิถีการดำรงชีวิตของชุมชน เป็นทรัพยากรที่สำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ และการสร้างมูลค่าเพิ่มของผลผลิตทั้งเกษตร อุตสาหกรรม และบริการ รวมทั้งเป็นปัจจัยพื้นฐานการผลิตและการดำรงชีวิตที่มีความสำคัญเชิงยุทธศาสตร์การแข่งขันและการค้าระหว่างประเทศ

(3.1) แนวทางการเสริมสร้างทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 อาจเรียกว่า “เศรษฐกิจบนพื้นฐานความหลากหลายทางชีวภาพ (Biodiversity)” ซึ่งให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการเพื่อให้เกิดความสมดุลยั่งยืน กระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม และให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาทรัพยากรและภูมิปัญญาให้สืบทอดต่อไปอย่างยั่งยืน รวมทั้งกำหนดมาตรการที่จำเป็นเพื่อควบคุมกิจกรรมหรืออุตสาหกรรมที่สร้างมลพิษและส่งผลกระทบต่อความหลากหลายทางชีวภาพ โดยมีประเด็นเสนอแนะเพิ่มเติมที่สำคัญ ดังนี้

» การเสริมสร้างทุนด้านความหลากหลายทางชีวภาพ โดยการอนุรักษ์ฟื้นฟู ได้แก่ การคุ้มครองพันธุ์กรรมท้องถิ่น เร่งฟื้นฟูคุ้มครองแหล่งต้นกำเนิดเพื่อรักษาความอุดมสมบูรณ์และเพิ่มความหลากหลายทางชีวภาพ สนับสนุนการจดสิทธิบัตรภูมิปัญญาท้องถิ่น สร้างกระบวนการมีส่วนร่วมให้ชุมชน และควบคุมกิจกรรมที่ส่งผลกระทบต่อความหลากหลายทางชีวภาพ สำหรับการพัฒนาและใช้ประโยชน์ ได้แก่ การวิจัยและพัฒนาเพื่อยกระดับภูมิปัญญาท้องถิ่น พัฒนาระบบข้อมูลและองค์ความรู้ด้านความหลากหลายทางชีวภาพ รวมทั้งกระจายอำนาจให้ชุมชนมีส่วนร่วม และใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพ

» การเสริมสร้างทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ โดยปรับกระบวนการหรือนโยบายการพัฒนาให้คนเป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศ มุ่งพัฒนาและอนุรักษ์ฟื้นฟู ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแบบองค์รวม ยึดระบบนิเวศเป็นสำคัญ กำหนดนโยบายการพัฒนาตามศักยภาพของพื้นที่และความสมัครใจของชุมชน ส่งเสริมให้ชุมชนมีสิทธิในการบริหารจัดการและดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากขึ้น รวมทั้งให้มีกระบวนการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และจิตสำนึกต่อสาธารณะ แก่เยาวชนและชุมชน

(3.2) บทบาทการมีส่วนร่วมของภาคีการพัฒนา

» ภาครัฐ ปรับบทบาทจากผู้ควบคุม สั่งการ มาเป็นผู้ประสานงาน และสนับสนุนให้ภาคส่วนต่างๆ มีบทบาทมากขึ้น บังคับใช้กฎหมายอย่างเป็นธรรมและทั่วถึง รวมทั้งสร้างความเข้มแข็งให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ด้วยตนเอง

» ภาคธุรกิจเอกชน ต้องมีการทำธุรกิจโดยคำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมการสร้างมูลค่าเพิ่มจากทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพด้านนวัตกรรมและการตลาด และสนับสนุนการเงินแก่ชุมชนในการใช้ภูมิปัญญาดั้งเดิมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

» องค์กรพัฒนาเอกชน/ภาควิชาการ เป็นพี่เลี้ยงในการสร้างองค์ความรู้และยกระดับภูมิปัญญาท้องถิ่น สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ร่วมวิจัยและพัฒนา กับชุมชน และร่วมตรวจสอบการบริหารจัดการภาครัฐ

» ประชาชน/ชุมชน สรรวจปรับปรุงตนเองให้มีจิตสำนึก ร่วมในการวิจัยพัฒนา จัดทำฐานข้อมูล เรียนรู้ประยุกต์ใช้องค์ความรู้ใหม่เพิ่มพูนความรู้เดิม รวมถึงทำความเข้าใจเรื่องสิทธิชุมชน เสริมสร้างบทบาทผู้นำชุมชน เข้าร่วมบริหารจัดการทรัพยากรท้องถิ่น และร่วมตรวจสอบการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของภาครัฐ

» องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น สร้างองค์ความรู้ เพิ่มบทบาทการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มากขึ้น

» ภาคการเมือง ต้องสนับสนุนการกระจายผลประโยชน์ที่โปร่งใส ไม่ใช่อิทธิพลแทรกแซง สนับสนุนการนำแผนพัฒนาฯ ไปใช้ในแนวทางที่โปร่งใสอย่างจริงจัง

» สื่อมวลชน ควรผลิตสื่อที่สร้างสรรค์ เพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

(3.3) ประเด็นที่ต้องทำความเข้าใจเพิ่มเติม

» การกำหนดทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจฐานความหลากหลายทางชีวภาพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งนี้ เพื่อนำแนวคิดเรื่องความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกัน มาสร้างแนวทางการพัฒนาที่เป็นรูปธรรม กำหนดขอบเขต เงื่อนไข และปัจจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดเอกภาพและความเข้าใจร่วมกันของทุกฝ่าย

» การจัดทำแผนที่นำทาง (Road Map) เพื่อขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ กำหนดเป้าหมาย ระยะเวลา ขั้นตอน ลำดับความสำคัญ และความเชื่อมโยงกับปัจจัยต่างๆ ทั้งภายในและภายนอก

» แนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่ม และการพัฒนาห่วงโซ่การผลิตของสินค้าและบริการ จากฐานทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพที่สำคัญ เช่น สมุนไพร บริการด้านสุขภาพ พันธุกรรมพืชและสัตว์ แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ เป็นต้น

» การควบคุมมลพิษที่สำคัญและส่งผลกระทบต่อฐานทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพ ซึ่งต้องให้ความสำคัญมาตรการป้องกัน เช่น การกำหนดเขตการใช้ประโยชน์ที่ดิน การควบคุมอุตสาหกรรมที่ก่อมลพิษสูง รวมทั้งการกำหนดมาตรการเฝ้าระวังระดับชุมชน หรือระดับหน่วยงาน เช่น การกำหนดตัวชี้วัดผลกระทบสิ่งแวดล้อมต่อสุขภาพของประชาชน เป็นต้น

» การกำหนดกิจกรรมทางเศรษฐกิจให้สอดคล้องกับศักยภาพของทรัพยากรธรรมชาติในแต่ละลุ่มน้ำ เช่น การกำหนดประเภทอุตสาหกรรมให้สอดคล้องกับศักยภาพและปริมาณน้ำที่มีอยู่

4

การดำเนินงานขั้นต่อไป

สศช. จะนำผลที่ได้จากการระดมความคิดเห็นในระดับภาคทั้ง 4 ภาค ดังกล่าว ไปเป็นข้อมูลประกอบการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554) และวางบทบาทการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ ในการพัฒนาประเทศอย่างเหมาะสม โดย

4.1 จัดระดมความคิดเห็นเพิ่มเติมเฉพาะกลุ่ม (Focus Group) เกี่ยวกับแนวคิด ยุทธศาสตร์ และบทบาทการมีส่วนร่วมของภาคีการพัฒนาในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ในระหว่างวันที่ 10-11 กุมภาพันธ์ 2549 ณ โรงแรมวรบุรี อโยธยา คอนเวนชัน รีสอร์ท อำเภอมือง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

4.2 ยกร่างแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 เพื่อระดมความคิดเห็นในระดับชาติในการประชุมประจำปี 2549 ของ สศช. ในเดือนมิถุนายน 2549

สรุปผลการระดมความคิดเห็นเฉพาะกลุ่ม การเสริมสร้างทุนทางทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนา ที่ยั่งยืน ในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับ 10 (พ.ศ.2550-2554)

การระดมความคิดเห็นเรื่องทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อประกอบการพิจารณาจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 จากที่ประชุม 4 ภูมิภาค มีประเด็นข้อเสนอสําคัญ คือการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นหลักในการจัดทำยุทธศาสตร์ สศช. จึงได้นำแนวคิดดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ในการกำหนดทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจความหลากหลายทางชีวภาพ ดังนี้

1 การกำหนดทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจฐานความหลากหลายทางชีวภาพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

1.1 กรอบแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

แนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเป็นข้อเสนอที่ผู้เข้าร่วมประชุมเห็นว่าเป็นแนวทางที่สําคัญต่อการพัฒนาประเทศ อย่างไรก็ตาม ในการนำปรัชญาดังกล่าวมาประยุกต์ใช้กับเศรษฐกิจฐานความหลากหลายทางชีวภาพนั้น ต้องเข้าใจหลักการหรือกรอบแนวคิดที่สำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งนี้ คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงได้สรุปคุณลักษณะที่สำคัญของเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งมีอยู่ 3 ประการ ดังนี้

- (1) ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น
- (2) ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้นจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ
- (3) การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

นอกจากนี้ การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้ และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

» เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

» เงื่อนไขคุณธรรม มีความตระหนักในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และมีความอดทน ความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

ทั้งนี้ การนำกรอบแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปเป็นหลักการและแนวทางปฏิบัติ สามารถนำไปใช้ได้หลายระดับ ดังนี้

➤ ความพอเพียงในระดับบุคคลและครอบครัว ที่มุ่งแก้ปัญหาเพื่อสนองความต้องการพื้นฐานของครอบครัว มีการขายเพื่อใช้เป็นค่าใช้จ่ายในสิ่งที่ไม่สามารถผลิตเองได้ เน้นการสร้างภูมิคุ้มกันในระดับครอบครัว เพื่อให้สามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุด แต่ระยะแรกจำเป็นต้องได้รับความช่วยเหลือจากภายนอก

➤ ความพอเพียงในระดับชุมชนและระดับองค์กร เป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า โดยสนับสนุนให้เกษตรกรรวมพลังกันในรูปกลุ่ม หรือสหกรณ์ หรือ การที่ธุรกิจต่างๆ รวมตัวกันในลักษณะเครือข่ายวิสาหกิจ เริ่มต้นจากความพอเพียงขั้นพื้นฐานในระดับครอบครัวหรือองค์กรเป็นเบื้องต้น แล้วรวมกลุ่มกันเพื่อสร้างประโยชน์ให้แก่กลุ่มและส่วนรวม ช่วยเหลือซึ่งกันและกันตามความสามารถ

➤ ความพอเพียงในระดับประเทศ เป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า ส่งเสริมให้ชุมชน หรือเครือข่ายวิสาหกิจสร้างความร่วมมือกับองค์กรอื่นๆ ในประเทศ เช่น บริษัทขนาดใหญ่ ธนาคาร สถาบันวิจัย เป็นต้น ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการสืบทอดภูมิปัญญา เป็นการแลกเปลี่ยนความรู้ เทคโนโลยี ประสพการณ์ เน้นการแบ่งปัน ช่วยเหลือกัน

1.2 การประยุกต์ใช้กรอบแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

จากปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบกับความเห็นหลักอื่นๆ ที่ได้จากการสัมมนา ระดมความคิดเห็นที่ได้ดำเนินการไปแล้วนั้น ในเบื้องต้นสามารถสรุปแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจบนฐานความหลากหลายทางชีวภาพเพื่อเป็นเค้าโครงสำหรับการระดมความคิดเห็นจากภาคส่วนต่างๆ ต่อไป ดังนี้

(1) การสร้างองค์ความรู้และภูมิคุ้มกัน

จากข้อมูลที่ได้วิเคราะห์มา พบว่า ความหลากหลายทางชีวภาพเป็นทรัพยากรหลักที่เป็นพื้นฐานของประเทศ และขณะนี้ทั้งโอกาสและภัยคุกคามจากเทคโนโลยีสมัยใหม่ ซึ่งเมื่อพิจารณาจากองค์ความรู้ภายในประเทศยังไม่สามารถจะพึ่งตนเองได้ ดังนั้นการดำเนินเศรษฐกิจบนฐานความหลากหลายทางชีวภาพควรเริ่มต้นจากการสร้างองค์ความรู้พร้อมๆ กับการสร้างภูมิคุ้มกันก่อนเป็นลำดับแรก เน้นการใช้ทรัพยากรเพื่อการดำรงชีพอย่างสมดุลและยั่งยืนโดยอาจดำเนินการใน 4 ประเด็นดังนี้

➤ การควบคุมกิจกรรมที่ส่งผลกระทบต่อความหลากหลายทางชีวภาพ เช่น การใช้สารเคมีในการทำการเกษตร การทำประมงด้วยวิธีที่ไม่เหมาะสม และการท่องเที่ยวที่คุกคามธรรมชาติ รวมถึงการควบคุมมลพิษและขยะทั้งจากครัวเรือนและอุตสาหกรรม นอกจากนี้ควรมีการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีที่สะอาด การส่งเสริมการบริโภคที่สะอาด เพื่อลดต้นเหตุของมลพิษ

➤ การปกป้องทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพจากการคุกคามภายนอก เช่น โจรสลัดทางชีวภาพ (Bio-piracy)

➤ การสร้างระบบเรียนรู้และจิตสำนึกของชุมชนท้องถิ่น ส่งเสริมการวิจัยและพัฒนา การสร้างฐานข้อมูล การทำบัญชีทรัพยากร โดยความร่วมมือกันระหว่างชุมชน นักวิชาการ มีภาครัฐให้การสนับสนุน เพื่อยกระดับองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

➤ การบริหารจัดการทรัพยากรแบบบูรณาการและการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ให้สิทธิแก่ชุมชนในการบริหารจัดการดูแลอนุรักษ์ และใช้ประโยชน์ทรัพยากรท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

➤ ส่งเสริมกิจกรรมเศรษฐกิจที่พึ่งตนเอง และเสริมสร้างความอุดมสมบูรณ์ของความหลากหลายทางชีวภาพ เช่น เกษตรอินทรีย์ เกษตรยั่งยืน เกษตรทฤษฎีใหม่ วนเกษตร การปลูกป่า

(2) การขยายโอกาสเพื่อยกระดับภูมิปัญญาและเศรษฐกิจท้องถิ่นอย่างพอประมาณ มีเหตุผล

เมื่อชุมชนมีความเข้มแข็งในการจัดการทรัพยากร พร้อมทั้งป้องกันการคุกคามจากภายนอก รวมทั้งมีองค์ความรู้ที่เป็นระบบ ในขั้นนี้จะสามารถเริ่มต้นสร้างนวัตกรรมที่เป็นสินค้าท้องถิ่น โดยความร่วมมือจากเครือข่ายต่างๆ เพื่อให้ห่วงโซ่มูลค่าตั้งแต่การผลิต การตลาด จนถึงผู้บริโภคมีความเข้มแข็ง และแบ่งปันผลประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม ในขั้นนี้ ศักยภาพของแต่ละพื้นที่ หรือแต่ละชุมชนอาจจะไม่เท่ากัน เครือข่ายการพัฒนาและชุมชนต้องพิจารณากระดับอย่างรอบคอบ

(3) การยกระดับการผลิตอย่างมีคุณธรรม

ในขั้นนี้ ชุมชนที่มีความพร้อม พึ่งตนเองได้อย่างเข้มแข็งทั้งในแง่เศรษฐกิจ องค์ความรู้ และการบริหารจัดการทรัพยากร สามารถที่จะร่วมมือกับองค์กรอื่นๆ เพื่อแลกเปลี่ยน พัฒนาเทคโนโลยี พัฒนาตลาด เกิดอุตสาหกรรมของชุมชนที่มั่นคง และอาจขยายเป็นฐานความมั่นคงของประเทศ สนับสนุนขีดความสามารถของประเทศให้มีความเข้มแข็ง สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง ท่ามกลางบริบทการเปลี่ยนแปลงของโลกในที่สุด

การเริ่มต้นของแต่ละชุมชนในการดำเนินการเศรษฐกิจบนฐานความหลากหลายทางชีวภาพอาจเริ่มต้นที่ระดับต่างๆ กัน รวมทั้งรูปแบบหรือเป้าหมายท้ายที่สุดของการพัฒนาอาจจะต่างระดับกัน บางชุมชนอาจมีเป้าหมายเพื่อการพึ่งตนเองจากทรัพยากรท้องถิ่นโดยไม่ต้องยกระดับไปสู่อุตสาหกรรมชุมชน บางชุมชนอาจต้องการเพียงความร่วมมือระหว่างเครือข่ายชุมชน เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงแก่ชุมชน ในขณะที่บางชุมชนอาจจะดำเนินการไปถึงการค้าระหว่างประเทศ ทั้งนี้ ประเด็นที่สำคัญคือ ควรต้องยึดหลักความพอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน ด้วยความรอบรู้ และอยู่บนพื้นฐานคุณธรรม ตามหลักการเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อนำไปสู่ความอยู่ดีมีสุขอย่างยั่งยืน

1.3 สรุปข้อเสนอจากการสัมมนา

การระดมความคิดเห็นเรื่องทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อประกอบการพิจารณาจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 จากที่ประชุม focus group ประเด็นข้อเสนอที่สำคัญ คือ

(1) การสร้างองค์ความรู้และภูมิคุ้มกัน

ที่ประชุมได้เสนอความเห็นในเรื่องนี้โดยสรุป 4 ด้าน ได้แก่ การปกป้องความหลากหลายทางชีวภาพ การบริหารจัดการ และการสร้างองค์ความรู้

(1.1) การปกป้องความหลากหลายทางชีวภาพ ที่ประชุมมีข้อเสนอดังนี้

» ให้มีกฎระเบียบ กฎหมายการคุ้มครองสิทธิบัตรพันธุ์พืช/สัตว์ ทรัพยากรทางปัญญาที่เข้มแข็ง ปฏิบัติได้ สร้างกลไกคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่น แพทย์พื้นบ้าน สมุนไพร โดยมีการจัดสรรผลประโยชน์ให้ชุมชนอย่างเหมาะสมและเป็นธรรม

» มีการกำหนดแนวทางหรือนโยบายในการควบคุม หรือร่วมมือกับต่างชาติในการใช้ประโยชน์งานศึกษาวิจัยเชิงพาณิชย์

» เสริมศักยภาพของอุทยานแห่งชาติ ทั้งด้านงบประมาณ กำลังคน ในการดูแลรักษา เพื่อลดการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ

บทบาทภาคส่วน ในส่วนของการปรับปรุงกฎระเบียบ ภาครัฐมีบทบาทที่สำคัญ ส่วนการร่วมมือกับต่างชาติ เป็นบทบาทร่วมกันของภาครัฐ เอกชน และหน่วยงานวิชาการ รวมทั้งต้องมีการพัฒนาศักยภาพและบทบาทของหน่วยงานรัฐในการคุ้มครองฐานทรัพยากร

(1.2) การบริหารจัดการ ที่ประชุมมีข้อเสนอดังนี้

» ให้สิทธิชุมชนในการใช้ประโยชน์และดูแลรักษาทรัพยากร ตามรัฐธรรมนูญ สร้างความมั่นคงในการดำรงชีวิตให้แก่กลุ่มคนที่อยู่ใกล้ฐานทรัพยากรเพื่อให้มีแรงจูงใจในการร่วมมือดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ และสร้างกลไกเพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์อย่างสมดุลและเป็นธรรม

» พัฒนาทรัพยากรโดยใช้วิถีชีวิต วัฒนธรรม โดยเชื่อมโยงกลไก เศรษฐกิจ สังคม การเมือง เพิ่มพื้นที่ซึ่งเป็นแหล่งความหลากหลายทางชีวภาพ เช่น สวนรุกขชาติ สวนพฤกษศาสตร์

» ปรับกลไกการเมือง ให้มีการกระจายอำนาจการจัดการ ทรัพยากรให้ชุมชนและอปท. มีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ขับเคลื่อน อปท.ในการดูแลทรัพยากรธรรมชาติ มีเงื่อนไขงบประมาณโดยการกำหนดตัวชี้วัด และปรับทัศนคติข้าราชการให้สามารถทำงานร่วมกับชุมชนได้

» เชื่อมโยงผู้ผลิต นักวิชาการ ชาวบ้าน ในเรื่ององค์ความรู้ การวิจัยและพัฒนา และภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อร่วมกันพัฒนาความหลากหลายทางชีวภาพ

บทบาทภาคส่วน ภาครัฐปรับบทบาทจากการควบคุมมาเป็นจูงใจ และประสานให้เกิดความร่วมมือจากภาคส่วนต่างๆ เปิดโอกาสให้ อปท. และภาคประชาชนมีส่วนร่วมมากขึ้น

(1.3) การสร้างองค์ความรู้ ที่ประชุมมีข้อเสนอ ดังนี้

» ทำความเข้าใจเรื่องความหลากหลายทางชีวภาพให้ตรงกัน ทุกระดับ และทุกภาคส่วนตั้งแต่ระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน ประเทศ

» กำหนดแนวทางการใช้ประโยชน์จากบุคลากรที่มีอยู่ รวมทั้งสร้างบุคลากรด้านความหลากหลายทางชีวภาพเพิ่มเติม

» ให้สถาบันการศึกษาท้องถิ่นร่วมกับชุมชนในการทำวิจัย ตั้งแต่พื้นฐาน จนถึงระดับก้าวหน้า เพื่อพัฒนาความหลากหลายทางชีวภาพ

» กำหนดกฎระเบียบที่ชัดเจน และกลไกส่งเสริมความร่วมมือ ระหว่างผู้เกี่ยวข้อง ในการศึกษา วิจัย และพัฒนา ความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่อนุรักษ์

บทบาทภาคส่วน ภาคการศึกษา นักวิชาการ องค์กรพัฒนาเอกชน มีบทบาทที่สำคัญในเรื่องนี้ โดยสนับสนุนการวิจัยและพัฒนา เสริมสร้างระบบการเรียนรู้ของชุมชน ยกระดับภูมิปัญญา ความรู้เท่าทัน นำไปสู่ความเข้มแข็งของประเทศ

(1.4) ระบบฐานข้อมูล ที่ประชุมมีข้อเสนอ ดังนี้

» พัฒนาระบบฐานข้อมูลที่สมบูรณ์ ดำเนินการสำรวจข้อมูล พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ พันธุ์กรรม จัดทำอนุกรมวิธาน และมีการศึกษาวิเคราะห์ เพื่อรวบรวมคุณสมบัติ ทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพที่สำคัญ เพื่อการใช้ประโยชน์

บทบาทภาคส่วน ต้องมีความร่วมมือ ระหว่างนักวิชาการและชุมชนในการสร้างระบบฐานข้อมูล ความรู้ โดยภาครัฐให้การสนับสนุน ทั้งงบประมาณและกลไกต่างๆ

(2) การขยายโอกาสและการยกระดับการผลิต ที่ประชุมได้เสนอความเห็นในเรื่องนี้โดยสรุป ดังนี้

» พัฒนาผลิตภัณฑ์ให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด เช่น พัฒนามาตรฐานผลิตภัณฑ์

» เพิ่มการลงทุนวิจัยและพัฒนา สารสกัดจากชีวภาพที่ใช้เทคโนโลยีสูง ส่งเสริมการพัฒนาพันธุ์พืชสมุนไพรที่มีศักยภาพ

» กระตุ้นให้บรรษัทสนับสนุนด้านความหลากหลายทางชีวภาพ ด้วยหลักบรรษัทภิบาล โดยมีกลไกส่งเสริมการลงทุนจากภาครัฐ

บทบาทภาคส่วน ภาคเอกชนมีส่วนช่วยสนับสนุนเงินทุน การตลาด การสร้างนวัตกรรม ในขณะที่ภาคการศึกษา นักวิชาการ ช่วยในเรื่องการพัฒนาเทคโนโลยี ทั้งนี้ ภาครัฐให้การสนับสนุน เพื่อให้มีการเชื่อมโยงระหว่างเอกชนกับเครือข่ายชุมชน

2

การควบคุมมลพิษที่ส่งผลกระทบต่อฐานทรัพยากรและคุณภาพชีวิต เพื่อให้เกิดการลดการใช้ทรัพยากร ใช้อย่างคุ้มค่า ลดมลพิษ และไม่กระทบต่อคุณภาพชีวิต โดย

2.1 การควบคุมอุตสาหกรรมที่ก่อมลพิษสูง

(1) จำแนกประเภทและกำหนดเขตอุตสาหกรรมที่ก่อมลพิษสูง โดย

(1.1) ปรับแนวทางการส่งเสริมการลงทุน มาคำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมให้มากขึ้น พร้อมทั้งปรับแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศมาเน้นภาคเกษตร ที่โดยเปรียบเทียบแล้ว ก่อมลพิษน้อยกว่าภาคอุตสาหกรรม

(1.2) กำหนดเขตการใช้ที่ดิน (Zoning) ให้ชัดเจน โดยเฉพาะในเขตพื้นที่ต้นน้ำ พร้อมทั้งจัดทำแนวเขตกันชน (Buffer Zone) ระหว่างเขตอุตสาหกรรมกับชุมชน ฯ โดยมีกระบวนการหารือเพื่อรับฟังเสียงของชุมชนท้องถิ่น ซึ่งจะเป็นผู้ได้รับผลกระทบโดยตรง จากการจัดตั้งเขตหรือโรงงานอุตสาหกรรม

(1.3) เน้นการควบคุมอุตสาหกรรมขนาดเล็กที่ก่อมลพิษสูง แต่ส่วนใหญ่ยังมีกระบวนการควบคุมมลพิษไม่ดีพอ ให้มากขึ้น เพราะอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ที่มักก่อมลพิษสูง มักจะมีระบบและกระบวนการควบคุมมลพิษดีพออยู่แล้ว

(1.4) สร้างจริยธรรมทางด้านสิ่งแวดล้อมให้แก่ผู้ประกอบการอุตสาหกรรม ให้มีความรับผิดชอบต่อสังคม

(1.5) ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสะอาด (Cleaner Technology) กระบวนการผลิต หรือการจัดการที่ประหยัดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนการผลิตและการจัดการเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

(2) ผลักดันให้เกิดระบบประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเชิงยุทธศาสตร์ (SEA) ของการพัฒนาภาค โดยให้หน่วยงานและภาคีที่เกี่ยวข้องเร่งพัฒนาและผลักดัน SEA ให้สามารถนำมาดำเนินการได้อย่างเป็นรูปธรรม ตลอดจนเผยแพร่ให้เป็นที่ยอมรับและเป็นที่เข้าใจ

(3) ควบคุมมลพิษทางอากาศจากภาคการขนส่ง โดย

(3.1) ให้รถร่วม ขสมก.ใช้เครื่องยนต์และพลังงานสะอาด โดยควรใช้มาตรการลดภาษีนำเข้าเครื่องยนต์ที่สะอาดและอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการหาแหล่งเงินและสนับสนุนให้เกิดเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ เข้ามาช่วยเหลือผู้ประกอบการรถร่วม ขสมก.ในการปรับปรุงเครื่องยนต์ เพื่อลดต้นทุนการดำเนินการ สามารถประหยัดค่าใช้จ่ายเพื่อนำมาয়กระดับหรือปรับปรุงคุณภาพรถและเครื่องยนต์ ให้สามารถใช้ NGV หรือพลังงานที่สะอาดได้ รายใดที่ไม่สามารถปรับปรุง

ได้ เช่น รถมินิบัส ซึ่งจะหมดสัญญา กับ ขสมก. ในเดือนมิถุนายน 2549 เป็นต้น ก็จะทำให้เลิกให้บริการ หรือไปวิ่งให้บริการนอกเขต กทม. และปริมณฑล

(3.2) ส่งเสริมระบบการเดินทางโดยใช้รถยนต์ร่วมกัน (Car Pool) ที่มีระบบ จอดรถ เพื่อเชื่อมต่อกับระบบขนส่งมวลชนขนาดใหญ่ (Park and Ride) โดยสร้างนโยบายควบคุมหรือ ลดปริมาณรถยนต์ส่วนบุคคลในเมืองใหญ่ และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมมาใช้ระบบขนส่งมวลชนที่มี ประสิทธิภาพดีกว่าให้มากขึ้นควบคู่กันไปด้วย

(3.3) กำหนดให้มีศูนย์จอดและเรียกรถแท็กซี่ในย่านที่มีการจราจร หนาแน่นหรือติดขัด โดย

» ควรเพิ่มและกระจายจุดให้บริการก๊าซ NGV ให้ครอบคลุม พื้นที่ กทม. และปริมณฑล เพื่อส่งเสริมการใช้ก๊าซ NGV ซึ่งเป็นพลังงานที่สะอาดด้วย

» ควรเร่งดำเนินการขยายและส่งเสริมระบบขนส่งมวลชนให้ กระจายและครอบคลุมพื้นที่ กทม.

(3.4) ส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมเฝ้าระวังและแจ้งเหตุเพื่อเพิ่ม ประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎหมายแก่ผู้กระทำผิด

2.2 การจัดการขยะอย่างยั่งยืนเชิงยุทธศาสตร์ ให้มีความสำคัญกับเป้าหมายทั้งในเชิง เศรษฐกิจและสังคม ที่ชุมชนได้รับประโยชน์และมีส่วนร่วมรับผิดชอบ โดย

(1) ลดปริมาณขยะ (Demand Side Management) ให้เหลือน้อยที่สุด และ ส่งเสริมการนำกลับมาใช้ใหม่ให้มากที่สุด โดย

(1.1) สร้างแรงจูงใจเพื่อให้เกิดการลดและคัดแยกขยะ ณ ครั้วเรือน รวมทั้ง มีระบบรับซื้อขยะ Reuse/Recycle เข้าถึงชุมชน ตลอดจนพัฒนาระบบรวบรวมและระบบเก็บขนขยะ ที่คัดแยกแล้ว ณ แหล่งกำเนิด

(1.2) สนับสนุนการสร้างธุรกิจชุมชนจากขยะรีไซเคิล และนำผลตอบแทน ที่ได้จากการซื้อขายขยะของชุมชนมาเป็นแหล่งทุนที่ใช้จัดสวัสดิการให้แก่คนในสังคมเพิ่มขึ้น

(1.3) สนับสนุนเงินทุนในการพัฒนาระบบและโครงสร้างพื้นฐาน เพื่อ สนับสนุนธุรกิจคัดแยกและ Recycle ขยะ โดยเร่งสร้างสิ่งจูงใจและปรับโครงสร้างทางภาษี เพื่อให้เป็น ธุรกิจที่ดึงดูดใจต่อการลงทุน และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมตลอดกระบวนการดำเนินการ

(1.4) ภาครัฐต้องสร้างอุปสงค์และตลาดของผลิตภัณฑ์รีไซเคิล

(1.5) ขยายความรับผิดชอบต่อผู้ผลิตโดยสร้างระบบส่งกลับคืน การออกแบบ เพื่อ สิ่งแวดล้อม และการใช้กระบวนการผลิตที่สะอาด

(1.6) ในกรณีที่ให้นำขยะมาผลิตเป็นพลังงาน จะต้องพิจารณาความคุ้มค่ารวมทั้งผลประโยชน์ที่จะได้รับ เปรียบเทียบกับการจัดการขยะโดยวิธีอื่น เช่น ประโยชน์ที่จะได้รับจากการทำธุรกิจ Recycle

(2) กำจัดอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ โดย

(2.1) สนับสนุนจัดระบบกำจัดขยะร่วมระหว่าง อปท. ที่ยุติธรรม มีการชดเชยที่เหมาะสมแก่ อปท. ที่เป็นแหล่งกำจัด

(2.2) เพิ่มประสิทธิภาพการจัดการขยะอันตรายอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ

(3) ปรับปรุงกลไกการบริหารจัดการ โดย

(3.1) กำหนดนิยามของคำว่า “ขยะมูลฝอย” ให้เป็นเอกภาพในระหว่างหน่วยงานรัฐและผู้ที่เกี่ยวข้อง มิให้เกิดความซ้ำซ้อน และสามารถเลือกปฏิบัติหรือเลือกดำเนินการได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ต้องปรากฏในกฎหมาย กฎ ระเบียบ และกฎกระทรวง ที่จะมีส่วนในการบังคับใช้

(3.2) ควรมีมาตรการและกฎหมายเฉพาะ อาทิ กฎหมายการจัดการของเสีย (The National Waste Management Act) การจัดการและส่งคืนซากผลิตภัณฑ์หรือขยะที่เป็นพิษ เช่น แบตเตอรี่มือถือ เป็นต้น กลับคืนไปยังผู้ผลิต และ/หรือกำหนดมาตรการเก็บค่าธรรมเนียมในการกำจัดอย่างสะท้อนต้นทุน หากต้องดำเนินการเอง และมีมาตรการป้องกันผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมจากการค้าเสรีด้วย

(3.3) ส่งเสริมการทำวิจัยและพัฒนา การเก็บรวบรวมและจัดทำฐานข้อมูล พร้อมทั้งเผยแพร่ผลให้เกิดการลด ใช้อย่างคุ้มค่า และ/หรือเก็บและกำจัดขยะอย่างไม่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิต เช่น การวิเคราะห์เพื่อประเมินวัฏจักรชีวิตของผลิตภัณฑ์ (Life Cycle Analysis – LCA) การคำนึงนวัตกรรมกำจัดขยะ เป็นต้น

(3.4) กำหนดให้หน่วยงานราชการส่วนกลางที่เกี่ยวข้องเพิ่มขีดความสามารถของ อปท. ทั้งในด้านบุคลากร ข้อมูล องค์ความรู้ การบริหารจัดการ ตลอดจนเครื่องมือ อุปกรณ์อันจำเป็น ในการจัดการขยะชุมชนอย่างครบวงจรจนถึงขั้นของการกำจัดที่ถูกหลักสุขาภิบาล รวมทั้งเป็นผู้ประสานงานและผลประโยชน์ทางธุรกิจ ระหว่างชุมชนและผู้ประกอบการธุรกิจจากขยะ Reuse และ/หรือ Recycle

2.3 กำหนดตัวชี้วัดผลกระทบต่อสุขภาพ เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงผลกระทบของการพัฒนาต่อสุขภาพ ที่มักแยกถูกพิจารณาว่าเป็นคนละส่วนกับการพัฒนา โดย

(1) กำหนดประเภทของโรคที่เกิดจากการได้รับผลกระทบจากสิ่งแวดล้อมให้เป็นที่ยอมรับและยอมรับ โดย

(1.1) เนื่องจากโรคที่เกิดจากผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องที่ระบุถึงสาเหตุได้ยาก อีกทั้งกระบวนการวินิจฉัย ถ้าจะให้เป็นที่เชื่อถือ ก็ต้องใช้เวลา จึงควรมีการศึกษาเพื่อหาวิธีการสร้างระบบนี้ให้ชัดเจนและเป็นที่น่าเชื่อถือก่อน

(1.2) ควรให้ผู้ก่อมลพิษเป็นผู้รับผิดชอบในการพิสูจน์ผลกระทบ พร้อมทั้งมีระบบการประกันภัยเพื่อหารายได้เข้ากองทุนชดเชย (เยียวยา) ผู้ได้รับผลกระทบ ให้ได้อย่างพอเพียง และทันเวลา

(2) กำหนดแนวทางปรับปรุงระบบจัดเก็บและรวบรวมข้อมูล ตั้งแต่ในระดับสถานพยาบาลที่เกี่ยวข้อง

(3) จัดเก็บข้อมูลโรคที่เป็นผลกระทบจากสิ่งแวดล้อม ณ สถานพยาบาลที่วินิจฉัยโรคและบำบัดรักษา

(4) รายงานผลสถิติการรวบรวมข้อมูลโรคที่เป็นผลกระทบจากสิ่งแวดล้อมต่อสาธารณสุขชน โดย

(4.1) ควรจัดทำการประเมินผลกระทบทางสังคม (Social Impact Assessment : SIA) และการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ (Health Impact Assessment : HIA) ในรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) รวมทั้งให้มีการจัดเก็บค่าประกันความเสี่ยงที่อาจได้รับผลกระทบด้วย

(4.2) ควรประเมินและมีตัวชี้วัดผลกระทบจากสิ่งแวดล้อมต่อระบบเศรษฐกิจไว้ด้วย

(4.3) พัฒนาศักยภาพสถานพยาบาลและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้สามารถวินิจฉัย จัดเก็บ รวบรวม และรายงานข้อมูลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.4 แนวทางการบริหารจัดการเพื่อป้องกันและควบคุมมลพิษโดยทั่วไป โดย

(1) ปรับแนวทางการส่งเสริมการลงทุนมาคำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมให้มากขึ้น พร้อมทั้งปรับมาเน้นสร้างเศรษฐกิจจากภาคเกษตร ที่โดยเปรียบเทียบแล้ว ก่อมลพิษน้อยกว่าภาคอุตสาหกรรม

(2) เร่งนำเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์ เช่น ภาษี เป็นต้น และการให้สิทธิประโยชน์ มาใช้ในเชิงจูงใจ ที่มีใช้เพียงแต่การให้ผู้ก่อมลพิษหรือผู้ได้รับประโยชน์เป็นผู้จ่ายเท่านั้น ให้ทั่วถึงและเป็นธรรม

(3) ปรับปรุงกฎหมาย กฎ และระเบียบที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งแนวทางปฏิบัติและกลไกการประสานและดำเนินงาน ทั้งระบบให้เป็นเอกภาพ รวมทั้งมีกลไกการสืบทอดงานที่ไม่ยึดเฉพาะตัวบุคคล เมื่อต้องไปปฏิบัติภารกิจอื่น และมีระบบงบประมาณที่มุ่งผลสัมฤทธิ์ของการแก้ไขปัญหา มากกว่าจำกัดวงเงิน

(4) เร่งติดตามความก้าวหน้าของการปรับปรุงระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี และ พ.ร.บ.สิ่งแวดล้อมฯ 2535 เพื่อให้ผู้ก่อมลพิษรับผิดชอบในการพิสูจน์ความบริสุทธิ์ แทนการให้ผู้ได้รับผลกระทบต้องไปพิสูจน์ข้อกล่าวหาเอง และให้ประชาชนสามารถฟ้องร้องเองได้ โดยไม่จำเป็นต้องเป็นหน่วยงาน

(5) ให้นำหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพิ่มขีดความสามารถในการบริหารจัดการของ อปท. ได้อย่างสอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่น พร้อมทั้งสร้างความชัดเจนในการจัดทำและรายงานตัวชี้วัด เพื่อให้ อปท.สามารถดำเนินการและนำมาประกอบการจัดทำคำของบประมาณได้

(6) ประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง รวมทั้งใช้กลไกทางสังคม ให้ประชาชนและชุมชนเกิดความตระหนัก มีความรู้ ความเข้าใจ และเข้ามามีส่วนร่วมอนุรักษ์และบริหารจัดการฯ ด้วยความสมัครใจ

(7) กำหนดให้มีกลไกประเมินผลการดำเนินการตามนโยบาย (นอกเหนือจากการประเมินผลแผนงานและโครงการ) ที่ผนวกการประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมเข้าไว้ด้วย โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจ

2.5 สรุปข้อเสนอแนะจากการสัมมนา การระดมความคิดเห็นเรื่อง การควบคุมมลพิษที่ส่งผลกระทบต่อฐานทรัพยากรธรรมชาติและคุณภาพชีวิต จากที่ประชุม Focus Group มีประเด็นข้อเสนอที่สำคัญ ดังนี้

(1) การควบคุมอุตสาหกรรมและกิจกรรมที่ก่อมลพิษสูง

(1.1) การกำหนดประเภทและเขตอุตสาหกรรมที่ก่อมลพิษสูง ที่ประชุมมีข้อเสนอเพิ่มเติม ดังนี้

» ห้ามมิให้สถานประกอบการอุตสาหกรรมที่ก่อมลพิษสูงเข้ามาตั้งในประเทศไทย (ภาครัฐ)

» จัดให้มีระบบการจัดการสารเคมีให้เกิดความปลอดภัย ตั้งแต่ขั้นของการผลิต การค้า การขนส่ง และการใช้ เพื่อลดความเสี่ยงและความเสียหายของสังคม (ภาครัฐ/เอกชน)

» ควบคุมอุตสาหกรรมที่ก่อมลพิษสูงให้ลงถึงระดับอุตสาหกรรมครัวเรือน ที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพของ ครัวเรือนโดยตรง (ภาครัฐ/เอกชน)

» ให้มีหน่วยงานกลางเข้ามาทำหน้าที่ตรวจสอบการใช้เทคโนโลยีสะอาดประกอบการอนุญาตให้จัดตั้งหรือต่อใบอนุญาตการจัดตั้งโรงงานฯ (ภาครัฐ)

» กำหนดมาตรการทางเศรษฐกิจเพื่อลดต้นทุนในการใช้เทคโนโลยีสะอาดให้ชัดเจน รวมทั้งทำวิจัยและพัฒนาเพื่อนำภูมิปัญญาดั้งเดิมมาใช้ในการส่งเสริมเทคโนโลยีสะอาด (ภาครัฐ/ชุมชน)

» บังคับใช้กฎหมายอย่างเข้มงวดแก่ผู้ประกอบการที่ละเมิด โดยปล่อยมลพิษสู่สิ่งแวดล้อมโดยไม่ได้บำบัด รวมทั้งมีกลไกในการตรวจสอบการละเลย เลี่ยงปฏิบัติ หรือทุจริตของเจ้าหน้าที่(ภาครัฐ)

(1.2) ผลักดันให้เกิดระบบประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเชิงยุทธศาสตร์ (SEA) ระดับพื้นที่และระดับสาขาโดยที่ประชุมมีข้อเสนอ ดังนี้

» พัฒนา SEA สู่ระบบการประเมินผลกระทบ (Impact Assessment) มาใช้ตั้งแต่ขั้นการกำหนดนโยบาย ทั้งในมิติพื้นที่และสาขาของการพัฒนาโดย ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนของสังคม(ภาครัฐ/นักวิชาการ/NGO/ประชาชน)

» กำหนดให้ สชช. สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และหน่วยงานวางแผนของทุกกระทรวงร่วมกันเป็นผู้ดำเนินการจัดทำระบบ SEA

(2) การจัดการขยะอย่างยั่งยืนเชิงยุทธศาสตร์

(2.1) ลดปริมาณขยะ ที่ประชุมได้เสนอความเห็นเพิ่มเติม ดังนี้

» องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นควรพัฒนาระบบรวบรวม/และเก็บขน ขยะที่คัดแยกแล้ว ณ แหล่งกำเนิด

» สร้างการประสานงานระหว่างหน่วยงานส่วนกลาง และส่วนท้องถิ่นเพื่อการจัดการที่ดี (ภาครัฐ/อปท.)

» ใช้สื่อเพื่อสร้างการเรียนรู้และจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมให้แก่ประชาชนอย่างต่อเนื่องในการคัดแยกและจัดการขยะเบื้องต้น (ภาครัฐ/อปท./NGO/สื่อ)

(2.2) การส่งเสริมการนำกลับมาใช้ใหม่ ที่ประชุมได้เสนอความเห็นเพิ่มเติม ดังนี้

» ควรมีระบบและกลไกการรับรองคุณภาพสินค้าที่ผลิตจากวัสดุรีไซเคิล (ภาครัฐ/NGO/ประชาชน)

(2.3) กำจัดอย่างถูกหลัก ที่ประชุมได้เสนอความเห็นเพิ่มเติม ดังนี้

» เลือกใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมในการกำจัดขยะติดเชื้อ และขยะอันตราย (ภาครัฐ/อปท.)

» กำหนดให้เรื่องการจัดการขยะอย่างยั่งยืนเชิงยุทธศาสตร์เป็นวาระแห่งชาติ (ภาครัฐ/ประชาชน)

(3) กำหนดตัวชี้วัดผลกระทบต่อสุขภาพ ที่ประชุมได้เสนอความเห็นเพิ่มเติม ดังนี้

» เน้นสร้างกระบวนการประเมินผลกระทบสุขภาพ และการเฝ้าระวังมากกว่าตัวชี้วัด (ภาครัฐ/นักวิชาการ NGOประชาชน)

» พัฒนา HIA สู่ระบบการป้องกันผลกระทบจากนโยบาย/โครงการพัฒนาต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม (ภาครัฐ/นักวิชาการ)

» พัฒนาหน่วยงานกลางทำหน้าที่ผลิต/รวบรวมข้อมูลผลกระทบต่อสุขภาพ พร้อมทั้งศึกษามาประกอบการตัดสินใจเชิงนโยบาย (ภาครัฐ/นักวิชาการ)

(4) การบริหารจัดการทั่วไป ที่ประชุมได้เสนอความเห็นเพิ่มเติม ดังนี้

» ปรับแนวคิด ทศนคติภาครัฐ ตลอดจนกฎหมายและกลไกที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมให้ลงไปถึงระดับชุมชนและประชาชน และสร้างเอกภาพในการบริหารจัดการทั้งในเชิงกฎหมายและกลไก ในระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (ภาครัฐ)

» จัดงบประมาณเชิงบูรณาการ โดยยึดพื้นที่เป็นหลัก พร้อมทั้งมีตัววัดด้านสิ่งแวดล้อมสำหรับ อปท. ประกอบการจัดสรรงบประมาณ (ภาครัฐ/อปท.)

» ส่งเสริมระบบบรรษัทภิบาล และจริยธรรมด้านสิ่งแวดล้อมแก่ผู้ประกอบการภาคเอกชน เพื่อให้มีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมต่อสังคม (ภาครัฐ/NGO/เอกชน)

» นำผลกระทบในมิติด้านสุขภาพเข้าพิจารณาในการคิดคำนวณ B/C Ratio ของโครงการพัฒนา ทั้งในภาครัฐและภาคเอกชน (ภาครัฐ/เอกชน)

» กำหนดแนวทาง ยุทธศาสตร์และวิธีการแก้ไขความขัดแย้งให้ชัดเจน โดยในระดับชาติมีกระบวนการยุติธรรม และในระดับพื้นที่มีกลไกประชาคมรองรับ (ภาครัฐ/อปท./ NGO/ชุมชน)

» ปรับวิธีบริหารจัดการกองทุนสิ่งแวดล้อม เพื่อให้พหุภาคีเข้ามีส่วนร่วมบริหารจัดการ (ภาครัฐ/NGO/เอกชน/ชุมชน)

» ทำวิจัยร่วมกันระหว่างนักวิชาการ องค์กรพัฒนาเอกชน และชุมชน เพื่อให้เกิดสังคมแห่งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการดูแลสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ (นักวิชาการ/NGO/ชุมชน)

» สร้างสิ่งจูงใจทางสังคม (Social Incentive) เช่น ประกาศเกียรติคุณ เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของภาคีต่างๆ (ภาครัฐ/อปท.)

สรุปผลการระดมความคิดเห็นเฉพาะกลุ่ม การเสริมสร้างทุนทางสังคมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554)

ผลการระดมความคิดเห็นจากผู้เข้าร่วมสัมมนากลุ่มทุนทางสังคม จำนวนประมาณ 90 คน ประกอบด้วย ภาคประชาชน/ปราชญ์ชาวบ้าน/เครือข่ายชุมชน ภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน มูลนิธิ/องค์กรพัฒนาเอกชน การเมือง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรอิสระ และสถาบันการศึกษา เมื่อวันที่ 10-11 กุมภาพันธ์ 2549 ณ โรงแรมอู่ทองอินน์ จ.พระนครศรีอยุธยา ผู้เข้าร่วมประชุมได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์และร่วมแสดงความคิดเห็นกันอย่างกว้างขวางและหลากหลายประเด็นที่เกี่ยวข้องกับผู้เข้าร่วมประชุมส่วนใหญ่เห็นด้วยกับข้อเสนอแนะทางการพัฒนาทุนทางสังคม พร้อมทั้งนำเสนอความคิดเห็นและข้อเสนอในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1 ภาพรวม

1.1 แผนฯ 10 ต้องบูรณาการทุนทั้งสามเข้าด้วยกัน โดยให้ทุนทางสังคมเป็นหลักในการพัฒนา/สนับสนุนทุนเศรษฐกิจ และทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่ให้ความสำคัญกับการ “รู้เรา” (รู้รอบครัว รู้ชุมชน) ควบคู่กับการ “รู้เขา” (รู้ชุมชนอื่น ประเทศเพื่อนบ้าน คู่ค้า โลกาภิวัตน์) ที่ต้องทำเพิ่มเติมและควรชี้ให้เห็นแนวทางการนำไปสู่การปฏิบัติที่ชัดเจน รวมทั้งจัดทำแผนปฏิบัติการเพื่อกำหนดบทบาทหน้าที่ของแต่ละภาคีการพัฒนา และจัดทำตัวชี้วัด (KPI) ในการประเมินผลแผน และคู่มือในการแปลงแผน

1.2 ควรเพิ่มเติมการวิเคราะห์เรื่อง “ทุนทางสังคมตามโครงสร้างของสังคมแบบใหม่” คือ การเป็นสังคมอุตสาหกรรมเข้มข้น เนื่องจากสังคมมีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมอุตสาหกรรม การค้าและความเป็นเมืองมากขึ้น ซึ่งส่งผลกระทบต่อสังคมชนบท ห่วงโซ่ค่าจ้าง และแรงงานภาคเกษตรที่เปลี่ยนมาเป็นการรับจ้างมากขึ้น

2 ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างทุนทางสังคมและบทบาทของภาคี

2.1 ความเห็นในภาพรวม การพิชิตยุทธศาสตร์การเสริมสร้างทุนทางสังคมและบทบาทของภาคีที่พิจารณาจากองค์ประกอบของทุนทางสังคม ได้แก่ คน สถาบันทางสังคม วัฒนธรรม ภูมิปัญญาและองค์ความรู้ ที่ประชุมเห็นว่าผลการระดมความคิดเห็นมาแล้วทั้ง 4 ภาคมีสาระที่ครอบคลุมในแนวทางและบทบาทของภาคี จึงเสนอให้กำหนดเป็นยุทธศาสตร์เชิงรุกที่เตรียมรับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต และกำหนดแนวทางการติดตามประเมินผลให้ชัดเจน รวมทั้งเพิ่มเติมประเด็นต่าง ๆ ให้ชัดเจนขึ้น โดยมีข้อสรุปว่าการเสริมสร้างทุนทางสังคมควรต้องดำเนินการใน 5 ยุทธศาสตร์ ได้แก่

(1) การเพิ่มคุณภาพและศักยภาพคน โดยเน้นการพัฒนาคนให้มีความรู้คู่คุณธรรม และมีสุขภาวะที่ดีในคนทุกช่วงวัย ซึ่งต้องเริ่มตั้งแต่ ปัจเจก ครอบครัว ชุมชน และสังคม ทั้งนี้ภาคีหลักที่จะมีบทบาท คือ ปัจเจก ครอบครัว และชุมชน ที่จะต้องเริ่มปรับเปลี่ยนตนเองก่อน โดยมีภาคีสนับสนุน คือ สถาบันการศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รัฐ ธุรกิจเอกชน และสื่อ

(2) การส่งเสริมบทบาทสถาบันหลักในการสร้างคุณค่าทางสังคม โดยเน้นสถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา สถาบันการศึกษา และสถาบันการเมืองและการปกครองเป็นอีกหนึ่งสถาบันที่ต้องพัฒนาให้มีความเข้มแข็ง เป็นศูนย์กลางของการสร้างศรัทธา และแบบอย่างที่ดีของสังคม โดยเริ่มพัฒนาสถาบันแต่ละประเภทให้เข้มแข็ง ก่อให้เกิดความศรัทธาจากสาธารณชนแล้วภาครัฐและสื่อเข้ามาส่งเสริมและเผยแพร่ให้สถาบันดังกล่าวมีบทบาทในการพัฒนาสังคมในทุกระดับ ตั้งแต่ปัจเจก ครอบครัว ชุมชน และประเทศ นอกจากนี้ควรเสริมสร้างให้สถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ให้ความเข้มแข็งเป็นเสาหลักของประเทศ

(3) การอนุรักษ์ ฟื้นฟู และเสริมสร้างวัฒนธรรมที่ดีงามของไทย โดยเฉพาะการร่วมกันรักษา เฝ้าระวัง และฟื้นฟูเผยแพร่คุณค่าทางวัฒนธรรมที่ไม่เป็นการทำลายคุณค่า ภาคีหลักได้แก่ ภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และชุมชน โดยมีภาคธุรกิจเอกชน และสื่อสนับสนุนและสร้างสรรค์คุณค่าทางวัฒนธรรมให้สืบสานต่อเนื่อง

(4) การพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้และภูมิปัญญา โดยเฉพาะการพัฒนา ต่อยอด ภูมิปัญญาท้องถิ่น และผสมผสานกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ทั้งด้าน เศรษฐกิจ สังคม และทรัพยากร ภาคีที่มีบทบาทหลัก ได้แก่ ประชาชน ซึ่งเป็นผู้รู้ หรือปราชญ์ชาวบ้าน ชุมชน และภาคีที่สนับสนุน ได้แก่ ภาครัฐ สถาบันการศึกษา ธุรกิจเอกชน และสื่อ

(5) ในการเพิ่มทุนทางสังคมใน 4 องค์กรประกอบดังกล่าว ต้องมีการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วม หรือขจัดอุปสรรคต่าง ๆ ในการที่ภาคีการพัฒนาจะเข้ามา มีบทบาทส่งเสริม สนับสนุนการพัฒนาและเสริมสร้างทุนทางสังคม โดยเฉพาะในเรื่องการสร้าง มาตรการจูงใจ การแก้ไขกฎหมาย และกฎระเบียบต่างๆ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นบทบาทของภาครัฐ และ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

2.2 ความเห็นเพิ่มเติมในประเด็นรายละเอียด

(1) การพัฒนาคน มีประเด็นที่สำคัญ ดังนี้

(1.1) ประเด็นการสร้างปฏิสัมพันธ์เป็นเรื่องนามธรรมที่ต้องมีการถอดบทเรียนและสร้างเกณฑ์ชี้วัด เช่น เกณฑ์ชี้วัดความอบอุ่นและความสุขของครอบครัว

(1.2) ระบบการศึกษาควรให้ความสำคัญกับการสร้างภูมิคุ้มกันแก่เด็กและเยาวชนในทุกมิติ และควรรื้อฟื้นวิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรมมาบรรจุไว้ในหลักสูตรการศึกษาเป็นการบ่มเพาะคุณธรรม จริยธรรม และหน้าที่ให้เด็กและเยาวชน รวมทั้งควรปรับระบบการเรียนการสอนที่วัดผลจากคะแนนและความจำมาเป็นการเรียนการสอนแนวใหม่ที่เน้นความรู้คู่คุณธรรม และควรเพิ่มพื้นที่ในการแสดงออกของคนที่ การมีต้นแบบที่ดีให้เป็นตัวอย่างแก่คนในสังคม

(1.3) **การพัฒนาคุณภาพชีวิตคน** ควรเน้นพัฒนาความรู้ สุขภาพ และการแก้ปัญหาความยากจน

(1.4) **ควรมีการสร้าง/เสริมสร้างจริยธรรมเฉพาะกลุ่ม** เช่น หลักจริยธรรมของประชาชน ธุรกิจเอกชน และการเมือง เป็นต้น

(2) **วัฒนธรรม** ควรคำนึงถึง “วัฒนธรรมธรรมาภิบาล” คือ ต้องมีเรื่องความหลากหลายทางวัฒนธรรม ชาติพันธุ์ และปฏิเณศการแก้ปัญหาแบบบูรณาการ นอกจากนี้ ยังต้องสร้างค่านิยมใหม่ จากการก้าวไปใช้หนี้มาเป็น การออมเพื่ออนาคต และเสริมสร้างวัฒนธรรมที่ดีงาม ที่คำนึงถึงการสร้างคุณค่าและมูลค่า การใช้ประโยชน์ การถ่ายทอดความรู้สู่คนรุ่นใหม่ การสร้างแหล่งเรียนรู้และอุตสาหกรรมวัฒนธรรม และป้องกันการใช้วัฒนธรรมไปในทางที่ไม่เหมาะสม รวมทั้งการปกป้องวัฒนธรรมไทยให้คนไทยได้ใช้ประโยชน์มากที่สุด

(3) **การปฏิบัติตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง** ต้องผลักดันให้เป็นวาระแห่งชาติ มีความจริงใจในการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยรัฐบาลต้องเป็นผู้นำ เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง และควรใช้ศาสนธรรมเป็นเครื่องมือเพื่อเป็นพลังสร้างภูมิคุ้มกันและลดพฤติกรรมการบริโภคที่ถูกระงับจากกระแสบริโภคนิยม

(4) **การสร้างสภาพแวดล้อมให้เอื้ออำนวยต่อการสร้างทุนทางสังคม** ควรเป็น การบูรณาการยุทธศาสตร์การพัฒนาทุนทางสังคมเชื่อมโยงกับทุนเศรษฐกิจ ทุนทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม แผนบริหารราชการแผ่นดิน ตลอดจนการติดตามประเมินผล

(5) ยุทธศาสตร์ที่ควรเพิ่มเติม

ยุทธศาสตร์มุ่งลดความเหลื่อมล้ำการกระจายรายได้ โดยกำหนดแนวทางการเพิ่มรายได้ให้คนจน การเพิ่มพลังให้คนจน การออมและสวัสดิการคนจน และการจัดทำแผนที่วัฒนธรรมในการจัดเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ

2.3 ความเห็นเพิ่มเติมต่อบทบาทภาคีการพัฒนา ที่ประชุมเห็นชอบกับการกำหนดบทบาทภาคีตามยุทธศาสตร์แนวทางการเสริมสร้างทุนทางสังคมที่ สศช. นำเสนอ ซึ่งสามารถชี้ถึงบทบาทของภาคีในแต่ละเรื่องได้ชัดเจน พร้อมทั้งมีข้อเสนอเพิ่มเติม ดังนี้

(1) **ควรเพิ่มภาคการเมือง** เป็นหนึ่งในภาคีการพัฒนา และกำหนดบทบาทให้ชัดเจน ตั้งแต่ระดับประเทศลงไปถึงระดับท้องถิ่น เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม

(2) **ควรเพิ่มภาคีประชาสังคม (CSO)** ให้มีบทบาทในการขับเคลื่อนการพัฒนา เป็นแกนนำ ริเริ่มกิจกรรมสร้างสรรค์ สนับสนุนการมีส่วนร่วม การจัดการความรู้ สร้างทางเลือกการพัฒนา และส่งเสริมศักยภาพภาคีการพัฒนาให้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของกระแสโลก

(3) **ควรเพิ่มบทบาทของสถาบันศาสนาให้ชัดเจนยิ่งขึ้น** ในการพัฒนาคน ชุมชน และสร้างความสงบสุข โดยพัฒนาบุคลากรในสถาบันศาสนาให้มีบทบาทในการปฏิบัติงานขับเคลื่อนการพัฒนาเชิงรุก รวมทั้งกำหนดบทบาทของประเทศไทยให้เป็นศูนย์กลางทางศาสนา

(4) บทบาทของสถาบันการศึกษา ควรเพิ่มการปรับหลักสูตรให้มีความเชื่อมโยงกับชุมชนมากขึ้น มีบทบาทในการสร้างเด็กให้เป็นที่ยิ่งของชาติ เป็นพลเมือง (กำลังของชาติ) และให้รู้คุณค่าของตนเอง รวมทั้งมุ่งจัดการศึกษาเพื่อส่วนรวมมากกว่าดำเนินเป็นกิจกรรมทางธุรกิจ และบุคลากรการศึกษาจะต้องได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เป็น “ครูอาชีพ” และเป็นต้นแบบที่ดีของสังคม

(5) เพิ่มบทบาทสื่อให้เป็นเครื่องมือเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้สู่ชุมชนได้อย่างทั่วถึงและเท่าเทียม ดึงชุมชนให้พ้นจากกระแสบริโภคนิยมเพื่อคุณภาพชีวิต

(6) เพิ่มบทบาทภาครัฐในการสนับสนุน/อุดหนุนการจัดตั้งสถาบันภูมิปัญญาไทย เพื่อพัฒนาองค์ความรู้และภูมิปัญญา ออกกฎหมาย/กระตุ้นการพัฒนาสุขภาพให้บังเกิดผลอย่างจริงจัง และพัฒนาบุคลากรภาครัฐให้มีความเข้มแข็ง สามารถเป็นพี่เลี้ยงให้องค์กรปกครองท้องถิ่น

2.4 บทบาทภาคีในการพัฒนาระดับต่าง ๆ ที่ประชุมได้วิเคราะห์บทบาทภาคีการพัฒนาตั้งแต่ระดับปัจเจก ครอบครัว ชุมชน และประเทศ พร้อมทั้งกำหนดจุดมุ่งหมายของการพัฒนาสรุปได้ดังนี้

(1) **คน** กำหนดจุดมุ่งหมายการพัฒนาคือใน 4 ด้านคือ 1) คนมีสุขภาพกายที่สมบูรณ์ แข็งแรงตามวัย 2) มีจิตใจดี มีคุณธรรม จริยธรรม 3) มีสติปัญญาดี และ 4) มีความสัมพันธ์ที่ดีโดยภาคีการพัฒนา มีบทบาท ดังนี้

- ประชาชน/ชุมชน : สร้างกระบวนการเรียนรู้ การมีส่วนร่วม และการวางแผน
- รัฐ : กำหนดนโยบาย มาตรการ ให้บริการ โดยคำนึงถึงพื้นที่ ชาติพันธุ์
- ธุรกิจเอกชน : สนับสนุน ส่งเสริม ร่วมมือ โดยมีความรับผิดชอบต่อสังคม
- ประชาสังคม (CSO) : จัดการความรู้ ติดตาม เฝ้าระวัง ปฏิบัติ
- สื่อ : สร้างกระแสเชิงบวก รณรงค์ สร้างความรู้ และปลูกจิตสำนึกอย่างต่อเนื่อง
- องค์กรปกครองท้องถิ่น : หนุนเสริม สนับสนุนทรัพยากร ร่วมวางแผน
- สถาบันการศึกษา : วิจัยและพัฒนา อบรม ให้ความรู้ เป็นแหล่งข้อมูล ถอดและถ่ายทอดบทเรียน
- สถาบันศาสนา : สร้างภูมิคุ้มกันทางใจ และเป็นตัวอย่างของการดำรงชีวิตอย่างพอเพียง

(2) **ครอบครัว** มีจุดมุ่งหมายการพัฒนาคือให้เป็นครอบครัวที่อบอุ่น มีสัมพันธภาพที่ดี มีความมั่นคงและปมเพาะวัฒนธรรม ค่านิยมที่ดี โดยภาคีการพัฒนา มีบทบาท ดังนี้

- ประชาชน/ชุมชน : สร้างเครือข่ายการดูแล คุ้มครอง ปกป้อง และปลูกฝังค่านิยมที่ดี

- รัฐ : กำหนดมาตรการ หนุนเสริม เชื่อมโยงการทำงานในทุกระดับ
- ธุรกิจเอกชน : ส่งเสริม ร่วมจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ และจัดสวัสดิการ
- ประชาสังคม (CSO) : เป็นแกนนำ ริเริ่มกิจกรรมสร้างสรรค์ สนับสนุนการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง
- สื่อ : จัดสรรพื้นที่สื่อเพื่อสร้างกระแสเชิงบวก เชิดชู วัฒนธรรม
- องค์กรปกครองท้องถิ่น : ประสานและส่งเสริมการทำงานในทุกมิติ สร้างสภาวะแวดล้อมสีขาว และเป็นโครงข่ายคุ้มครองทางสังคม
- สถาบันการศึกษา : วิจัยและพัฒนา เป็นศูนย์กลางความรู้รอบรั้วศึกษา
- สถาบันศาสนา : ปลุกฝังทัศนคติและแนวปฏิบัติที่ถูกต้องในการครองเรือนตามหลักคำสอน

(3) ชุมชน มุ่งพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง เกิดเป็นเครือข่าย เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน และเป็นชุมชนที่น่าอยู่ โดยภาคีการพัฒนา มีบทบาท ดังนี้

- ประชาชน/ชุมชน : ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ
- รัฐ : เอื้ออำนวย ส่งเสริม สนับสนุนทรัพยากร เป็นหุ้นส่วนการพัฒนาตอบสนองความต้องการของชุมชน
- ธุรกิจเอกชน : สนับสนุนทรัพยากร สร้างอาชีพ เป็นมิตรและหุ้นส่วนของชุมชน และร่วมรับผิดชอบต่อชุมชน
- ประชาสังคม (CSO) : สร้างกระบวนการเรียนรู้ ร่วมจัดการความรู้ เป็นพันธมิตรที่เอื้อประโยชน์ให้ชุมชน
- สื่อ : เป็นเครื่องมือในการกระจายองค์ความรู้และขยายเครือข่าย การสื่อสารสองทาง
- องค์กรปกครองท้องถิ่น : ประสานและส่งเสริมการทำงานในทุกมิติ สร้างสภาวะแวดล้อมสีขาว และเป็นโครงข่ายคุ้มครองทางสังคม
- สถาบันการศึกษา : ถอดรหัสและเป็นศูนย์กลางความรู้/ภูมิปัญญาท้องถิ่น พร้อมทั้งเชื่อมต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นและภูมิปัญญาสากล
- สถาบันศาสนา : ศูนย์รวมใจ สายใยของทุกกลุ่ม แหล่งความรู้ และเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตชุมชน

(4) **ประเทศ** กำหนดจุดมุ่งหมายการพัฒนาประเทศให้เข้มแข็ง มั่นคง มีเสถียรภาพ เป็นประเทศที่มีความสงบสุข “รู้ รัก สามัคคี” และมีเอกลักษณ์ความเป็นไทย โดยภาคีการพัฒนา มีบทบาท ดังนี้

- ประชาชน/ชุมชน : พลเมืองดี มีวินัย ใฝ่รู้ รู้สิทธิและหน้าที่ มีจิตสาธารณะ
- รัฐ : ธรรมาภิบาล เสริมสร้างค่านิยมและเอกลักษณ์ความเป็นไทย
- ธุรกิจเอกชน : บรรษัทภิบาล เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน
- ประชาสังคม (CSO) : สร้างทางเลือกการพัฒนา และส่งเสริมศักยภาพภาคีการพัฒนาให้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงและมีชีวิตอย่างพอเพียง
- สื่อ : มีจิตสำนึกและความรับผิดชอบในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารและความรู้ต่อสังคม พร้อมทั้งสร้างกระแสเชิงบวกเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดี
- องค์กรปกครองท้องถิ่น : เชื่อมโยงและสนับสนุนการดำเนินงานในทุกระดับทั้งแนวราบและแนวดิ่ง เป็นกลไกกระจายความเจริญสู่ท้องถิ่น และมีธรรมาภิบาล
- สถาบันการศึกษา : วิจัยและพัฒนานวัตกรรมเพื่อสร้างความเป็นเลิศทางวิชาการและเชื่อมโยงสู่สากล
- สถาบันศาสนา : เป็นสถาบันหลักในการสร้างสันติสุขของการอยู่ร่วมกันของมนุษยชาติ

3 ประเด็นที่ควรให้ความสำคัญ

3.1 การเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ

(1) ควรให้ความสำคัญกับเรื่องการออมและสวัสดิการภาคประชาชน เนื่องจากปัจจุบันการคุ้มครองแรงงานครอบคลุมแรงงานเพียงร้อยละ 30 ดังนั้นควรอบรม/ให้ความรู้และสร้างความเข้าใจกับประชาชนในเรื่องดังกล่าว เพื่อให้คน/ชุมชนพึ่งตนเอง เพิ่มการออม หรือจัดสวัสดิการชุมชนควบคู่กับการใช้มาตรการการคลังเพื่อสังคม

(2) ควรใช้จุดแข็งของวัฒนธรรมและความหลากหลายทางชีวภาพ รวมทั้งการก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุมาเป็นโอกาสทางเศรษฐกิจของประเทศ

3.2 การเมือง ควรสร้างระบบและคนให้มี “ธรรมาภิบาลการเมือง” โดยพัฒนาการเรียนรู้ด้านการเมืองตั้งแต่เด็กให้เป็นวัฒนธรรมที่ถูกต้อง เป็นที่ยอมรับในทุกระดับ โดยเฉพาะการกระจายไปสู่ระดับท้องถิ่น เพื่อนำไปสู่การเป็นนักการเมืองรุ่นใหม่ที่มีความเชี่ยวชาญและมีประสบการณ์

3.3 การบริหารจัดการชุมชน/ท้องถิ่นอย่างมืออาชีพ โดยกระจายอำนาจให้ชุมชนท้องถิ่นจัดการ มีศูนย์กลางชุมชน/ท้องถิ่น เป็นแหล่งรับเรื่องราวในการถ่ายทอด เป็นศูนย์กลางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนที่ชุมชนเป็นเจ้าของ รวบรวม สังเคราะห์ข้อมูล และนำเทคโนโลยีมาสร้าง จัดการและถ่ายทอดองค์ความรู้ โดยชุมชนท้องถิ่น รวมทั้งบริหารจัดการกองทุนชุมชนท้องถิ่นที่จัดกระจายให้เป็นระบบ

4 ข้อเสนอการดำเนินงานในระยะต่อไป

4.1 ควรหารือหรือระดมความคิดเห็นจากกลุ่มการเมืองและภาคเอกชน เนื่องจาก 2 กลุ่มนี้เป็นพลังขับเคลื่อนที่สำคัญ และมีแนวทางการจัดทำนโยบายสาธารณะเช่นเดียวกับ สศช.

4.2 สศช. ควรเป็นแกน/ประสานการจัดเวทีระดมความคิดเห็นของแต่ละภาคี เพื่อทบทวนหรือพิจารณาถึงบทบาทของแต่ละภาคีในการขับเคลื่อนการพัฒนา

สรุปผลการระดมความคิดเห็นเฉพาะกลุ่ม การเสริมสร้างทุนทางเศรษฐกิจ เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554)

ข้อเสนอแนะแนวทางและกระบวนการเสริมสร้างทุนทางเศรษฐกิจ

1 ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างและใช้ทุนทางเศรษฐกิจ

1.1 ทุนกายภาพ

(1) การปรับโครงสร้างเกษตร โดย

➤ การส่งเสริมและสนับสนุนการปลูกพืชเศรษฐกิจ เช่น พืชสมุนไพร มะพร้าว ตะเคียน สะเดา และมะขาม เป็นต้น เพื่อเพิ่มรายได้เกษตรกร และสนับสนุนการอนุรักษ์ป่า

➤ การส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์/เกษตรชีวภาพ ลดการใช้ปุ๋ยเคมี ยาปราบศัตรูพืช เพื่อฟื้นฟูสภาพดินและสุขภาพของเกษตรกร

➤ การพัฒนาแหล่งน้ำให้เพียงพอต่อการเกษตร เช่น การพัฒนาแหล่งน้ำประจำหมู่บ้าน และการสูบน้ำจากแม่น้ำโขง/ลำน้ำอื่น ๆ มาใช้ เป็นต้น

➤ การสนับสนุนการบริโภคและส่งเสริมสินค้าและบริการที่มาจากภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมไทย เพื่อเป็นการสร้างมูลค่า และคุณค่าทางเศรษฐกิจ พัฒนาศักยภาพชุมชน และอนุรักษ์วัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของประเทศ

➤ การให้ความสำคัญกับอุตสาหกรรมค้าปลีก อุตสาหกรรมเบา และอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจ เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่น

➤ การสนับสนุนการจัดการกลุ่มที่ดินตามศักยภาพของพื้นที่ โดยจัดให้มีการจัดกลุ่มทั้งพื้นที่ในการเกษตรและอุตสาหกรรม เพื่อให้การใช้ที่ดินเกิดประโยชน์สูงสุด

ภาคีพัฒนาในการเสริมสร้างทุน ได้แก่ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ภาคเอกชน และภาคประชาชน

(2) การปรับโครงสร้างภาคอุตสาหกรรม โดย

➤ การให้ความสำคัญเพิ่มขึ้นกับกลุ่มอุตสาหกรรมชีวภาพ กลุ่มสินค้าเกษตร และกลุ่มสมุนไพร โดยเฉพาะอย่างยิ่งอุตสาหกรรมยา เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม (Value added) และสร้างคุณค่า (value creation) ในสินค้าอุตสาหกรรม โดยเฉพาะสินค้าเกษตรอุตสาหกรรม (agro-industry)

ภาคีการพัฒนา ได้แก่ กระทรวงอุตสาหกรรม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ภาคเอกชน สถาบันการศึกษาวิจัย และภาคประชาชน

(3) การพัฒนาโลจิสติกส์และโครงสร้างพื้นฐาน โดย

» การพัฒนาการขนส่งทางน้ำและทางราง โดยเฉพาะทางรถไฟที่มีต้นทุนค่าขนส่งต่ำ เพื่อเพิ่มศักยภาพและขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ

» การกำหนดแผนดำเนินการและแหล่งทุนที่ชัดเจนของโครงการลงทุนขนาดใหญ่ (mega project) ที่จะดำเนินการในอนาคต เพื่อเป็นข้อมูลในการตัดสินใจเข้าร่วมดำเนินการของผู้มีส่วนได้เสีย และทำให้การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของประเทศบรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมาย

» การพัฒนาพลังงานทางเลือกควรพิจารณาให้เหมาะสมกับลักษณะทางกายภาพของประเทศ โดยคำนึงถึงความคุ้มค่าทางเศรษฐกิจ และไม่สร้างภาระงบประมาณภาครัฐ

» การกำหนดนโยบายราคาสาธารณูปโภคต้องสะท้อนต้นทุนที่แท้จริง เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ผู้ใช้บริการ และไม่ส่งผลกระทบต่อดุลบัญชีเดินสะพัด

» การพัฒนาและแปรรูปรัฐวิสาหกิจมีความจำเป็น และต้องดำเนินการด้วยวิธีที่ถูกต้อง ต้องมีนโยบายที่ชัดเจน โปร่งใส โดยเน้นรัฐวิสาหกิจที่การดำเนินงานมีการแข่งขัน และต้องมีการตรวจสอบการเมืองแทรกแซง ทำหน้าที่กำกับ ดูแล เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมในการแข่งขันและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชน

ภาคีการพัฒนา ได้แก่ กระทรวงคมนาคม กระทรวงพลังงาน กระทรวงมหาดไทย กระทรวงการคลัง กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รัฐวิสาหกิจที่เกี่ยวข้อง ภาคเอกชน และภาคประชาชน

(4) การบริหารการเงินการคลังเพื่อการจัดสรรทุนให้ทั่วถึง

» การจัดทำแผนยุทธศาสตร์จังหวัด อำเภอ และระดับประเทศต้องสอดคล้องกัน เพื่อลดช่องว่างระหว่างนโยบายกับความต้องการในระดับพื้นที่

» การจัดสรรงบประมาณให้ชุมชนโดยตรง เพื่อพัฒนาท้องถิ่น

ภาคีการพัฒนา ได้แก่ กระทรวงการคลัง สำนักงานงบประมาณ กระทรวงมหาดไทย กรมการพัฒนาชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

1.2 ทุนการเงิน

(1) การส่งเสริมการออมของประเทศ

ระดับประเทศ

» การขยายระบบการออม ต้องให้ครอบคลุมทั่วประเทศ รวมทั้งต้องให้ความสำคัญกับการออมเพื่อการเกษียณอายุ สำหรับการบริหารจัดการระบบการออม ต้องมุ่งเน้นการเพิ่มประสิทธิภาพ และการสร้างผลตอบแทนในระดับสูง โดยไม่สร้างภาระทางการเงินของประชาชนในระยะยาว เพื่อเป็นหลักประกันในการดำเนินชีวิต

ระดับชุมชน

» การส่งเสริมกลุ่มการออมในระดับชุมชน เพื่อให้การทำนิติกรรมมีสถานะทางกฎหมายรองรับ ต้องจดทะเบียนกลุ่มการออมเป็นนิติบุคคล และได้รับการยกเว้นภาษี

» การใช้แผนแม่บทการเงินระดับฐานราก เป็นกลไกในการสนับสนุน และพัฒนาแหล่งเงินทุนของชุมชน

» การบริหารจัดการของกองทุน โดยเฉพาะกองทุนหมู่บ้าน ต้องให้ความสำคัญกับศักยภาพของผู้กู้ ความสามารถในการชำระคืนเงินกู้ตามระยะเวลาที่กำหนด และจำนวนเงินที่ให้ผู้กู้ยืมต้องสัมพันธ์กับความสามารถในการออม นอกจากนี้ การคัดเลือกบุคลากรในการบริหารจัดการ ต้องเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถที่เหมาะสม

ระดับครัวเรือน

» การสร้างวินัยในการใช้จ่ายของภาคครัวเรือนให้อยู่ในระดับที่เหมาะสม โดยการจัดทำบัญชีครัวเรือน ซึ่งแสดงบัญชีรายรับ-รายจ่าย และความต้องการของครัวเรือนที่ชัดเจน

» การให้ความรู้ในการสร้างรายได้และประโยชน์ในการออม เพื่อเป็นการปลูกจิตสำนึกให้ตระหนักถึงความสำคัญของการเตรียมความมั่นคงในการดำรงชีพในอนาคต

ภาคีการพัฒนา ได้แก่ กระทรวงการคลัง กระทรวงแรงงาน กองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ ธนาคารแห่งประเทศไทย ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ภาคเอกชน ภาคประชาชน และองค์กรการออม เช่น สหกรณ์ กลุ่มสัจจะออมทรัพย์

(2) พัฒนาตลาดเงิน ตลาดทุน เพื่อเป็นแหล่งระดมทุน และมีระบบการกำกับดูแลที่มีประสิทธิภาพ โดย

» การส่งเสริมบริการทางการเงินให้แก่ประชาชนทุกระดับ โดยให้ธนาคารพาณิชย์สามารถให้บริการธุรกรรมที่หลากหลาย เพื่อสร้างความเข้มแข็งและเสถียรภาพ รวมทั้งเป็นแหล่งทุนทางการเงินให้ภาคประชาชนระดับฐานราก

» การระดมทุนให้ภาคการผลิต ควรใช้แผนแม่บทการเงินและแผนแม่บทพัฒนาตลาดทุนไทย เป็นแนวทางในการพัฒนา เพื่อให้การวางแผนการพัฒนาตลาดตราสารในประเทศมีความชัดเจนมากขึ้น

» การพัฒนาศักยภาพสถาบันการเงินเฉพาะกิจที่ไม่ใช่ภาคธนาคาร เช่น กองทุนต่างๆ (กองทุนประกันสังคม กองทุนบำเหน็จบำนาญ กองทุนสำรองเลี้ยงชีพ) โดยในการพิจารณาให้สินเชื่อ/การแปลงสินทรัพย์เป็นทุน ให้พิจารณาความเป็นไปได้ของโครงการ (feasibility) มากกว่าหลักประกัน เพื่อขยายโอกาสให้กับประชาชนทุกระดับ และ SMEs ให้สามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว และสามารถลดบทบาทการพึ่งพิงธนาคารพาณิชย์

ภาคีการพัฒนา ได้แก่ กระทรวงการคลัง คณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ ธนาคารแห่งประเทศไทย ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ธนาคารพาณิชย์ และธนาคาร SMEs

(3) นโยบายการเงิน/อัตราแลกเปลี่ยนที่โปร่งใส โดย

» นโยบายการเงินต้องชัดเจน โปร่งใส เพื่อให้ผู้ประกอบการสามารถเตรียมตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของนโยบายได้

ภาคีการพัฒนา ได้แก่ ธนาคารแห่งประเทศไทย และกระทรวงการคลัง

1.3 ทุนสินทรัพย์ที่จับต้องไม่ได้ (Intangible capital) โดย

(1) ผลักดัน R&D และขับเคลื่อนนวัตกรรม

» การสนับสนุนงานวิจัยสินค้าเกษตร โดยการนำวัตถุดิบและผลิตภัณฑ์มาแปรรูปให้เหมาะสมกับการสร้างคุณค่าและมูลค่าเพิ่ม เพื่อส่งเสริมการใช้วัตถุดิบให้มีคุณค่าและก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการสร้างรายได้สูงสุด

» การส่งเสริมให้ภาคเอกชนร่วมกับมหาวิทยาลัยวิจัยและพัฒนา เพื่อสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันให้แก่ผู้ประกอบการ

(2) จัดตั้งและพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางด้าน S&T รวมทั้งการวิจัยพื้นฐาน และการให้บริการทางวิทยาศาสตร์ไปสู่ภูมิภาค

» การพัฒนาผู้ประกอบการ SMEs โดยร่วมมือกับภาคเอกชน มหาวิทยาลัย และสถาบันวิจัย ในระดับภูมิภาคในการวิจัย พัฒนาด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เพื่อเพิ่มความสามารถในการแข่งขัน

(3) ส่งเสริมการต่อยอดภูมิปัญญา และความเป็นไทย

» การให้ความสำคัญกับการฝึกอบรมระดับท้องถิ่น ที่เน้นการเรียนรู้จากปราชญ์ชาวบ้าน จะเป็นการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้สามารถนำไปขยายผลและต่อยอดภายในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

➤ การดำเนินเศรษฐกิจควรมีการผสมผสานระหว่างเศรษฐกิจแบบ ตะวันตกและเศรษฐกิจแบบพึ่งพาตนเองซึ่งใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านและความเป็นไทย เพื่อเป็นการส่งเสริม และพัฒนาภูมิปัญญาไทยให้ทัดเทียมตะวันตก

(4) ผลักดันให้มีการจดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญาของคนไทย และการนำไปใช้ในเชิงพาณิชย์

➤ การจัดตั้งหน่วยงานให้คำปรึกษาและจัดทำเอกสารการจดทะเบียน ทรัพย์สินทางปัญญา เครื่องหมายการค้า สิทธิบัตร เป็นการอำนวยความสะดวกในการจดทะเบียนให้แก่ ชาวบ้าน เพื่อให้การแปลงสินทรัพย์เป็นทุนสามารถดำเนินการได้สะดวกและเร็วขึ้น

➤ การเจรจา FTA กับประเทศต่างๆ ซึ่งจะมีผลต่อทรัพย์สินทางปัญญา ของประเทศ ต้องพิจารณาให้รอบคอบ ไม่ให้ประเทศต้องเสียประโยชน์ เนื่องจากจะมีผลผูกพันใน อนาคต

(5) การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ สร้างสรรค์

➤ การสนับสนุนให้มีการขยายการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ในการให้ ประชาชนที่มีความรู้หลากหลายสามารถสื่อสารและถ่ายทอด/แลกเปลี่ยนความรู้ได้อย่างสะดวกมากขึ้น เพื่อสร้างช่องทางและเปิดโอกาสในการพัฒนาการเรียนรู้

(6) การพัฒนาระบบบริหารด้าน S&T ให้มีเอกภาพทั้งระดับปฏิบัติและ นโยบาย

➤ การพัฒนาบุคลากรด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีควรพัฒนาให้มี จำนวนเพียงพอต่อความต้องการของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

➤ ในการจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาแรงงาน ควรให้มีการทำ human resource mapping ในเรื่อง skills และภูมิปัญญา/วัฒนธรรมต่าง ๆ เพื่อใช้ประโยชน์ในการพัฒนา ศักยภาพของประเทศ

ภาคีการพัฒนา ได้แก่ กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ สถาบันศึกษา/วิจัย กระทรวงอุตสาหกรรม ภาคเอกชน และภาค ประชาชน

1.4 ทุนแรงงาน

(1) การสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต พัฒนาความรู้คู่คุณธรรมและ จริยธรรม เพื่อเตรียมความพร้อมในการแข่งขันของประเทศ โดย

➤ การพัฒนาหลักสูตรการศึกษาของประเทศในทุกกระดับ ให้เน้นจริยธรรม และคุณธรรม การเพิ่มศักยภาพและคุณภาพของคน มากกว่าเน้นปริมาณ

➤ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เริ่มตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดา เนื่องจากเป็นการเริ่มต้นการหล่อหลอมทรัพยากรมนุษย์ที่ได้ผลและจะมีประสิทธิภาพมากที่สุด

ภาคีการพัฒนา ได้แก่ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงแรงงาน สถาบันการศึกษา/วิจัย ภาคเอกชน และภาคประชาชน

(2) การอนุรักษ์ สืบทอดประเพณี วัฒนธรรมที่ดีงาม และพัฒนาภูมิปัญญา โดย

➤ การส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการจัดทำฐานข้อมูลภูมิปัญญา/ความรู้ของประเทศ เพื่อเป็นแหล่งรวบรวมความรู้และเผยแพร่ต่อสาธารณชนให้สามารถนำไปต่อยอดการพัฒนาต่อไป

ภาคีการพัฒนา ได้แก่ กระทรวงวัฒนธรรม กรมการพัฒนาชุมชน สถาบันการศึกษา/วิจัย ภาคเอกชน และภาคประชาชน

(3) การเสริมสร้างสุขภาวะของประชาชนอย่างครบวงจรและมีคุณภาพ โดย

➤ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ต้องเน้นการพัฒนาด้านสุขภาพร่างกายให้มีความแข็งแรง เนื่องจากทรัพยากรมนุษย์เป็นทุนทางเศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศ

ภาคีการพัฒนา ได้แก่ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงการท่องเที่ยว ภาคเอกชน และภาคประชาชน

(4) การเสริมสร้างความมั่นคงของชีวิตและสังคม โดย

➤ ในการบริหารจัดการแรงงานเพื่อแก้ปัญหาการขาดแคลนแรงงานภาคเกษตร ให้มีการจดทะเบียนแรงงานต่างด้าวให้ถูกต้อง และขึ้นทะเบียนความต้องการแรงงานของนายจ้างประกอบด้วย

ภาคีการพัฒนา ได้แก่ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และกระทรวงแรงงาน

(5) การเตรียมความพร้อมแก่สังคม เพื่อให้ผู้สูงอายุเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าของประเทศ โดยมีภาคีการพัฒนา คือ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และกระทรวงแรงงาน

➤ การจัดตั้งธนาคารสมองในทุกตำบล เพื่อให้สามารถนำประสบการณ์ที่มีคุณค่าและเป็น tacit knowledge ของผู้สูงอายุมาช่วยในการพัฒนาสังคมและชุมชน

2 บทบาทภาคีการพัฒนาในการเสริมสร้างทุน

2.1 ภาครัฐ

- ส่งเสริมบทบาทภาคีการมีส่วนร่วม เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการกำหนดงบประมาณ โดยพิจารณาถึงความจำเป็นของท้องถิ่นเป็นหลัก แทนการกำหนดจากงบประมาณที่เคยได้รับ
- ปรับปรุงการบริหารจัดการของภาครัฐ โดยเจ้าหน้าที่ของภาครัฐที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาร่วมกันจัดประชุมแต่ละหมู่บ้านพร้อมกันในวันเดียวกัน เพื่อสร้างความเข้าใจที่ชัดเจน ลดความซ้ำซ้อน และลดค่าใช้จ่ายในการประชุม
- ส่งเสริมและสนับสนุนการแปรรูปรัฐวิสาหกิจอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งจัดตั้งองค์กรอิสระทำหน้าที่กำกับดูแลในสาขาต่าง ๆ อย่างใกล้ชิด
- กำหนดมาตรการเพื่อส่งเสริมการพัฒนาและเพิ่มผลิตภาพแรงงานของผู้ประกอบการ

2.2 ภาคประชาชน

- ส่งเสริมให้ประชาชน / เกษตรกร มีส่วนร่วมในการแปรรูปสินค้า เพื่อสร้างมูลค่าและคุณค่าให้สูงขึ้น เช่น การแปรรูปข้าว มะพร้าว การนํานมแพะมาใช้ในการผลิตผลิตภัณฑ์สบู่ สปาก การผลิตผ้ามุสลิมให้มีเอกลักษณ์ใหม่ ๆ จากที่เคยผลิต
- ส่งเสริมให้ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดแผนและจัดสรรงบประมาณลงสู่ท้องถิ่น
- ให้มีองค์กรภาคประชาชนที่บริหารจัดการโดยตนเองเพื่อเกิดความรวดเร็วในการดำเนินการ โดยภาครัฐสนับสนุนด้านการเงิน และสามารถร่วมตรวจสอบการใช้เงินขององค์กร
- ให้มีตัวแทนภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดราคาค่าสาธารณูปโภคของประเทศ

2.3 ภาคเอกชน

- ส่งเสริมให้เอกชนร่วมกับมหาวิทยาลัยในการวิจัยและพัฒนาเพื่อสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันให้แก่ผู้ประกอบการ

รายงานสรุปผลการประชุมระดมความคิดเห็นเฉพาะกลุ่ม (Focus Group)

1 ข้อเท็จจริง

สศช. ได้วางขั้นตอนและกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ที่เปิดโอกาสให้มีการระดมความคิดเห็นอย่างกว้างขวางในทุกๆ ระดับ ตั้งแต่ระดับชุมชน ระดับภาค และระดับประเทศ โดยหลังจากการระดมความคิดเห็นในระดับภูมิภาค 4 ภาค ในเดือนธันวาคม 2548 ซึ่งเป็นขั้นกำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนาประเทศแล้วเสร็จ สศช. ก็ได้จัดระดมความคิดเห็นเฉพาะกลุ่ม (Focus Group) ขึ้นระหว่างวันที่ 10-11 กุมภาพันธ์ 2549 ณ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อระดมความคิดเห็นใน 2 ประเด็นหลัก คือ

(1) การเสนอแนะแนวทางเสริมสร้างทุน 3 ทุน คือ ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพิ่มเติมในรายละเอียดอย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น

(2) การกำหนดบทบาทการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่างๆ ในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ ในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ไปสู่ความสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่วางไว้

ทั้งนี้ มีผู้เข้าร่วมประชุมประมาณ 350 คน ประกอบด้วย ภาคประชาชน ประชาชนชาวบ้าน เครือข่ายชุมชน ภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน สมาชิกรัฐสภาและสังคมแห่งชาติ องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสถาบันการศึกษา ซึ่งผู้เข้าร่วมประชุมได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างกว้างขวาง โดยผลที่ได้จากการระดมความคิดเห็นในทุกเวทีดังกล่าวเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการนำไปยกร่างยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 และวางบทบาทการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ ในการพัฒนาประเทศอย่างเหมาะสมต่อไป

2 สรุปสาระสำคัญจากการระดมความคิดเห็น

2.1 แนวคิดและทิศทางการพัฒนาประเทศ

(1) แผนฯ 10 ควรเป็นแผนระยะยาว (Long-term Strategy) ที่มีการกำหนดวิสัยทัศน์การพัฒนาอย่างน้อย 20 ปี และเน้นที่โครงสร้างหลักที่เป็นพื้นฐานของประเทศ เพื่อให้รัฐบาลได้เตรียมตัวรองรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต โดยจัดทำแผนพัฒนาฯ ทุกๆ 5 ปีให้สอดคล้องกับแนวทางในระยะยาว ซึ่งแผนระยะ 5 ปี จะเป็นแผนชี้นำในการกำหนดยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและด้านสังคม ที่จะต้องมีการประสานสอดคล้องซึ่งกันและกัน อีกทั้งต้องมีการกำหนดแผนระดับรองในด้านอื่นๆ สนับสนุนแผนฯ 10 และกำหนดกลไกเพื่อผลักดันแผนไปสู่การปฏิบัติ

(2) กรอบแนวคิดของแผนฯ 10 ยึด 3 แนวคิดหลัก คือ **คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา** **ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง** และ **การพัฒนาที่ยั่งยืน** ซึ่งจำเป็นต้องสร้างความชัดเจนของการนำไปประยุกต์ใช้ และสร้างความเชื่อมโยงระดับแนวทางและยุทธศาสตร์การพัฒนา

(3) ทิศทางของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ให้ความสำคัญกับทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งการใช้อย่างคุ้มค่าและเสริมสร้างให้เข้มแข็งอย่างมีบูรณาการ เพื่อสนับสนุนการพัฒนาประเทศไปสู่สังคมที่อยู่ดีมีสุขและมีภูมิคุ้มกัน ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ภายใต้การบริหารจัดการอย่างมีธรรมาภิบาล ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการเสริมสร้างทุนทั้ง 3 ด้าน ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และโปร่งใส

2.2 แนวทางการเสริมสร้างทุนทางเศรษฐกิจ

(1) การเสริมสร้างทุนเศรษฐกิจ ให้ความสำคัญกับทุน 5 ด้าน ประกอบด้วย

» ทุนทางกายภาพ ให้ความสำคัญกับการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้สมดุล แข่งขันได้ ดำเนินนโยบายต่างประเทศเชิงรุก พัฒนากฎหมายและส่งเสริมการบริหารจัดการที่ดี

» ทุนทางการเงิน ให้ความสำคัญกับการรักษาเสถียรภาพภายนอก ติดตามและกำกับดูแลการเคลื่อนย้ายเงินทุน ส่งเสริมการทำธุรกรรมการเงินใหม่ๆ ส่งเสริมการออมภายในประเทศ ระดมทุน จัดสรรทุนให้การผลิระดับฐานราก และสร้างวินัยทางการเงิน

» ทุนที่จับต้องไม่ได้ (Intangibles) ให้ความสำคัญกับการเร่งผลิตบุคลากรด้าน ว&ท ส่งเสริมเอกชนในการลงทุนด้าน R&D คัดกรองทรัพย์สินทางปัญญา และส่งเสริมการใช้ทรัพย์สินทางปัญญาในเชิงพาณิชย์

» ทรัพยากรมนุษย์ ให้ความสำคัญกับการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต พัฒนาฝีมือแรงงานให้รองรับการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจ

(2) นอกจากนี้การเสริมสร้างทุนเศรษฐกิจยังต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนา ด้านเศรษฐกิจมหภาค ซึ่งการมองเศรษฐกิจมหภาคตามแนวทางของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ควรพิจารณาในเรื่องการลดการบริโภค การพึ่งตนเอง การลงทุนอย่างพอประมาณ การรักษาวินัยทางการคลัง การประมาณการที่ไม่เกินความเป็นจริง และการส่งเสริมให้เกิดธรรมาภิบาล

(3) บทบาทของภาคีเพื่อการเสริมสร้างทุนทางเศรษฐกิจ

» ภาครัฐ สร้างความรู้ ให้ข้อมูลนโยบายรัฐบาลและแนวทางปฏิบัติ และตัดสินใจทางเลือกการพัฒนา

» สถาบันการศึกษา เป็นแกนนำชุมชนให้มีการวิจัยท้องถิ่น และจัดการศึกษาทั้งในและนอกระบบ

» ธุรกิจเอกชน พัฒนาทักษะฝีมือแรงงานในสถานประกอบการ

- » ประชาชน ร่วมวิจัยและพัฒนา ร่วมติดตามการทำงานของภาครัฐ
- » สื่อมวลชน สร้างระบบสื่อสารนโยบายจากภาครัฐสู่ชุมชนที่ตรงกับข้อเท็จจริง

2.3 แนวทางการเสริมสร้างทุนทางสังคม

(1) การเสริมสร้างทุนทางสังคม มีแนวทางที่สำคัญประกอบด้วย

- » เพิ่มคุณภาพ/ศักยภาพคน ให้มีความสำคัญกับพัฒนาคนในทุกมิติทั้งด้านจิตใจ สติปัญญาและสุขภาพอนามัย
- » ส่งเสริมบทบาทสถาบันหลักทางสังคม สร้างความเข้มแข็ง/เพิ่มและเชื่อมโยงบทบาทสถาบันทางสังคมในการพัฒนาสังคม น้อมนำหลักการ รู้ รัก สามัคคี ปลูกฝังความรักชาติ สร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างภาคีการพัฒนา
- » อนุรักษ์ พัฒนา เสริมสร้างวัฒนธรรมที่ดีงาม ประชาชน/ผู้รู้ถ่ายทอดภูมิปัญญาสู่คนรุ่นใหม่ผ่านศูนย์การเรียนรู้ เชื่อมโยงความรู้ชุมชนกับการเรียนการสอน ส่งเสริมเด็กให้สืบสานจารีตประเพณี พัฒนาแหล่งวัฒนธรรมปรับใช้เทคโนโลยีกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ภาคีการพัฒนาร่วมรักษา เฝ้าระวัง พัฒนาคุณค่าทางวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ความเป็นไทย
- » พัฒนาต่อยอดองค์ความรู้และภูมิปัญญา จัดการองค์ความรู้ในชุมชนให้เป็นระบบที่ชุมชนเป็นเจ้าของ ถ่ายทอด พัฒนา ต่อยอดภูมิปัญญา ผสมผสานกับเทคโนโลยีสมัยใหม่เป็นความรู้ใหม่ในการดำรงชีวิต สร้างสรรค์มูลค่าทางเศรษฐกิจ สนับสนุนการวิจัย/นักวิจัยพื้นบ้าน จดลิขสิทธิ์ที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่น
- » สร้างสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเพิ่มทุนทางสังคม ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้การปฏิบัติตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อการพัฒนาบุคลากรให้มีวินัย รับผิดชอบ ซื่อสัตย์ ความขยันหมั่นเพียรเสริมสร้างสุขภาวะของประชาชนโดยชุมชนมีบทบาทหลัก มีมาตรการจูงใจให้คน/ธุรกิจเอกชนมีส่วนร่วมทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม ตลอดจนควรให้ความสำคัญกับเรื่องคุณธรรมจริยธรรมทางการเมือง เป็นส่วนหนึ่งของเสริมสร้างทุนทางสังคมด้วย

(2) บทบาทของภาคีเพื่อเสริมสร้างทุนทางสังคม

- » ประชาชน เป็นแกนนำขับเคลื่อนการพัฒนา/เพิ่มทุนทางสังคมให้สอดคล้องกับโอกาส ศักยภาพ ความพร้อมของพื้นที่
- » ภาครัฐ เชื่อมโยงการพัฒนาทุนทางสังคม ทุนเศรษฐกิจ ทุนทรัพยากรธรรมชาติ ให้เกื้อหนุนการพัฒนาประเทศ
- » ภาคเอกชน ขับเคลื่อนกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม จัดทำบรรษัทภิบาล จัดกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม

» สื่อใช้สื่ออย่างสร้างสรรค์ เป็นแกนรับฟังความคิดและสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน บุคลากรสื่อมีจิตสำนึก/รับผิดชอบ เป็นแบบอย่างที่ดี

» องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ลงทุนด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากร อย่างสมดุล เชื่อมโยงกัน สนับสนุนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม พัฒนาศักยภาพของผู้บริหาร บุคลากร

» สถาบันการศึกษา ทำวิจัยร่วมกับชุมชน สร้างกระบวนการเรียนรู้ให้ชุมชน ต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยเทคโนโลยีเพื่อสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจ

2.4 แนวทางการเสริมสร้างทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

(1) การเสริมทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีแนวทางที่สำคัญ ดังนี้

» พัฒนาทุนด้านความหลากหลายทางชีวภาพ โดยคุ้มครองพันธุ์กรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น ผลักดันยุทธศาสตร์ที่เสริมสร้างเศรษฐกิจฐานความหลากหลายทางชีวภาพ วิจัย/พัฒนาใช้ความรู้สมัยใหม่ยกระดับภูมิปัญญาท้องถิ่น พัฒนาระบบข้อมูล/องค์ความรู้ด้านความหลากหลายทางชีวภาพ พัฒนาระบบบริหารจัดการ กลไกตรวจสอบการเข้าถึง/ใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพ

» เสริมสร้างทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรายสาขา อาทิ การบริหารจัดการน้ำอย่างบูรณาการ การบริหารจัดการเพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพดินและที่ดิน การบริหารจัดการเพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพป่าไม้ มาตรการกลั่นกรองและเพิ่มประสิทธิภาพการควบคุมมลพิษ กำหนดตัวชี้วัดประเมินผลกระทบด้านสุขภาพส่งเสริม/สนับสนุนการใช้เทคโนโลยีสะอาดในกระบวนการผลิต/บริการ

(2) บทบาทของภาคีเพื่อการเสริมสร้างทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีดังนี้

» ภาครัฐ ปรับบทบาทเป็นผู้ประสานงาน อำนวยความสะดวก สนับสนุนชุมชนในเรื่องสิทธิการดูแลทรัพยากร/การพัฒนาองค์ความรู้ กำหนดกติกาสร้างความยุติธรรมระหว่างการใช้ประโยชน์โดยภาคการผลิตกับชุมชน ร่วมมือกับต่างประเทศเพื่อปกป้องรักษาความหลากหลายทางชีวภาพ กระจายอำนาจการบริหารจัดการ

» ธุรกิจเอกชน ส่งเสริมการสร้างมูลค่าเพิ่มจากทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพด้านนวัตกรรม/การตลาด มีจริยธรรมด้านสิ่งแวดล้อม รับผิดชอบต่อผลกระทบด้านมลพิษ มีความยุติธรรมในการแบ่งปันผลประโยชน์ สนับสนุนการเงินแก่ชุมชนในการใช้ภูมิปัญญาดั้งเดิมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

» ภาควิชาการ วิจัยพัฒนา ให้การศึกษาเพื่อสร้างองค์ความรู้/ยกระดับภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำวิจัยร่วมกับชุมชน เป็นผู้ประสานเพื่อสร้างความสมดุลระหว่างภาคเศรษฐกิจกับชุมชน

» องค์การพัฒนาเอกชน ถ่ายทอดองค์ความรู้แก่ชุมชน เป็นพี่เลี้ยงชุมชน ในการมีส่วนร่วมอนุรักษ์และบริหารจัดการ สร้างความตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพที่มีต่อท้องถิ่น และมีส่วนร่วมตรวจสอบการดำเนินงานของภาครัฐ

» องค์การชุมชน/ประชาชน เข้าใจถึงผลประโยชน์ที่ยั่งยืนของความหลากหลายทางชีวภาพ มีส่วนร่วมตลอดกระบวนการพัฒนา สร้างประชาคมและเครือข่ายในพื้นที่ ถ่ายทอด ยกระดับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการร่วมกับความรู้สมัยใหม่ มีแผนการจัดการร่วมกัน

» อปท./การเมือง สร้างองค์ความรู้ เพิ่มบทบาทการจัดทรัพยากรฯ และสิ่งแวดล้อม สนับสนุนการกระจายผลประโยชน์ที่เป็นธรรม โปร่งใส

» สื่อมวลชน ผลิตสื่อที่สร้างสรรค์/สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

3

การดำเนินงานขั้นต่อไป

3.1 สศช. จะบูรณาการทุนทั้ง 3 ทุน และระดมความคิดเห็นเพิ่มเติมเฉพาะกลุ่ม (Focus Group) ในเดือนเมษายน 2549 เพื่อสร้างความชัดเจนของประเด็นยุทธศาสตร์ แนวทาง และบทบาทการมีส่วนร่วมของภาคีการพัฒนาในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10

3.2 ยกร่างยุทธศาสตร์ของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 เพื่อระดมความคิดเห็นระดับชาติในการประชุมประจำปี 2549 ของ สศช. ในเดือนมิถุนายน 2549

สรุปผลการประชุมกลุ่มย่อย

ยุทธศาสตร์ปรับโครงสร้างการผลิต การบริการ และการรักษาทรัพยากร สิ่งแวดล้อม ให้สมดุล มีภูมิคุ้มกัน และกระจายประโยชน์อย่างเป็นธรรม

ที่ประชุมให้ความสำคัญกับเรื่อง

- การพัฒนาคนและองค์ความรู้
- เสถียรภาพเศรษฐกิจ
- ประสิทธิภาพการใช้พลังงานและการเชื่อมต่อโลจิสติกส์กับภาคเศรษฐกิจจริงที่เห็นภาพชัดเจน
- กลไกการรองรับผลกระทบและการใช้ประโยชน์จากข้อตกลงทางการค้า
- การบริหารจัดการที่ดีโดยมีกรอบมาตรฐานสากลที่ครอบคลุมทั้งในภาคการผลิตและภาคการเงิน

1 การบริหารเศรษฐกิจส่วนรวม

1.1 ด้านการเงิน

» ผู้แทน ธปท. มีความเห็นว่าการดำเนินนโยบายการเงินที่โปร่งใสได้ดำเนินการอยู่แล้ว ส่วนเรื่องความยืดหยุ่นอาจจะต้องระมัดระวัง เพราะเกี่ยวเนื่องกับการปรับเปลี่ยนเป้าหมายซึ่งอาจจะทำให้เกิดความสับสนได้ สำหรับในเรื่องเครื่องมือและกลไกทางการเงินควรให้เป็นดุลยพินิจขององค์กรเอง ซึ่งก็จะไปตามจุดประสงค์เรื่องความเป็นอิสระของธนาคารกลาง

» การพัฒนาตลาดเงินตลาดทุนควรเน้นเรื่องการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางการเงินที่ยังขาดอยู่ และเป็นการผลักดันโครงสร้างพื้นฐานกฎหมายการเงินให้รองรับการแข่งขัน การเปิดเสรี ซึ่งจะสนับสนุนการสร้างเสถียรภาพของตลาดทุน

» ในเรื่องมาตรฐานการดำเนินงานควรเป็นกรอบที่มีความครอบคลุมมากขึ้น และเป็นไปตามมาตรฐานสากล โดยที่มาตรฐาน Basel II เป็นเพียงมาตรฐานหนึ่งในกรอบของมาตรฐานหลายๆ ด้าน

» การป้องกันการผูกขาดและส่งเสริมการแข่งขันควรครอบคลุมสถาบันการเงินของไทยและต่างประเทศ โดยมีเป้าประสงค์สำคัญที่จะดูแลผู้บริโภค

» เรื่องการเปิดเสรีทางการเงินไม่น่าจะเป็นที่มาของความจำเป็นของการบริหารการเงินให้มั่นคงและแข่งขันได้ แต่เป็นเรื่องการบริหารภาคการเงินให้มีความมั่นคงและแข่งขันได้ภายใต้ทุกสถานการณ์

» การเพิ่มบทบาทตลาดทุนให้สอดคล้องกับบทบาทและโครงสร้างเศรษฐกิจและภาคการเงินที่เปลี่ยนไปเป็นประเด็นสำคัญ/หลัก แต่ไม่ใช่เรื่องของความขัดแย้งระหว่างบทบาทของสถาบันการเงินและตลาดทุน

» ควรมีกฎไกที่จะสนับสนุนด้านการเงินเพื่อสนับสนุนภาคเกษตร ซึ่งปรากฏอยู่แล้วในด้านการพัฒนาด้านการเงิน เรื่องการเพิ่มประสิทธิภาพและการให้บริการระบบการเงินฐานราก

» การบริหารจัดการที่ดีที่เป็นมาตรฐานสากลและสามารถนำมาปรับใช้ภายในประเทศโดยที่จะต้องให้ความสำคัญการบังคับใช้กฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพ ควรมีทั้งบทลงโทษและการให้รางวัลหรือแรงจูงใจ

1.2 ด้านการคลัง

» ในเรื่องการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารการคลังให้โปร่งใส และมีระบบติดตามประเมินผลที่ดีนั้น ควรเน้นเรื่องเงื่อนไขภายใต้กรอบความยั่งยืนและการรักษาวินัยทางการคลัง

» การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นเพื่อกระจายความเจริญไปทั่วทุกภูมิภาค เป็นเรื่องที่มีความสำคัญ

1.3 ด้านการออม

» ขอให้พิจารณาว่าเรื่องการส่งเสริมการออมทั้งระบบของประเทศให้มีเพียงพอกับการลงทุนรวมนั้น น่าจะมีลำดับความสำคัญสูงสุดหรือไม่

» การส่งเสริมการออมให้พอกับการลงทุนจำเป็นต้องสร้างฐานรายได้ให้เพียงพอ

1.4 ด้านต่างประเทศ

» ต้องมีกลไกดูแลผลกระทบหลังการเปิดเสรี รวมทั้งมีกลไกที่ประเทศจะได้ประโยชน์อย่างแท้จริง

» ควรมีกรอบการเจรจาที่ชัดเจน เช่น เรื่อง contact farming เกษตรกรกับบริษัทใหญ่มีความเป็นธรรมแค่ไหน

» การลงทุนจากต่างประเทศ ต้องลดอุปสรรค มีความโปร่งใส โดยไม่จำเป็นต้องเป็นไปตามกรอบการเจรจาที่ให้ลดอุปสรรคเรื่องการฝึกอบรม การถ่ายทอดเทคโนโลยี เพราะจะเป็นประโยชน์กับประเทศในระยะยาว

1.5 ด้านการค้า

» นโยบายการค้าในประเทศควรมุ่งเน้นการให้ความเป็นธรรมในการแข่งขันในประเทศ และเพื่อคุ้มครองผู้บริโภค

» ด้านการค้าต้องเป็นเรื่องที่ควบคู่กันทั้งการค้าภายในประเทศและการค้าระหว่างประเทศ โดยต้องมีการเชื่อมต่อกันภายใต้นโยบายการค้าและการลงทุน

2

ด้านการปรับโครงสร้างการผลิต

2.1 ภาคเกษตร

» การปรับโครงสร้างภาคเกษตร ให้สำเร็จ ต้องมีกลไกการบริหารจัดการ ทั้งภาครัฐ เอกชน กลุ่มเกษตรกร รวมทั้งเรื่องการจัดทำ zoning ที่ชัดเจน ประกอบกับช่วงเวลาการเพาะปลูกให้เหมาะสมด้วย

» การปรับโครงสร้างภาคเกษตรนั้นต้องให้ความสำคัญทั้งเรื่อง food security และการสร้างฐานรายได้ให้กับเกษตรกร

» ควรทำ SWOT เครื่องมือและกลไกที่ใช้ในภาคเกษตร โดยควรดูเรื่องกลไกการบริหารจัดการ และการสร้างความเข้มแข็งสถาบันที่มีอยู่ รวมทั้งการสร้างกลไกที่จำเป็นเพิ่มเติม เช่น ด้านกฎหมาย

2.2 ภาคอุตสาหกรรม

» การปรับโครงสร้างภาคอุตสาหกรรม ต้องให้ความสำคัญกับเรื่องคนที่ต้องมีความสามารถมากขึ้น และระบบ ICT เพื่อเพิ่ม TFP โดยจะต้องมีการพัฒนาคนให้เชื่อมโยงกับการพัฒนา ICT ด้วย

» การปรับโครงสร้างอุตสาหกรรม ควรเพิ่มเรื่องการพัฒนาให้เกิดประสิทธิภาพการผลิตเพิ่มขึ้นภายในกรอบ knowledge based economy (อยู่ในยุทธศาสตร์การพัฒนาคนและองค์ความรู้แล้ว)

2.3 ภาคบริการ

» การพัฒนาภาคการท่องเที่ยว เช่นการฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวไม่ควรมุ่งเฉพาะเพื่อประโยชน์ทางการตลาดและการพาณิชย์อย่างเดียว แต่ควรให้ความสำคัญกับเรื่องความภูมิใจความเป็นไทยเข้าไปด้วย และจะเป็นการขายการท่องเที่ยวในระยะยาวมากขึ้น

» ควรเน้นการท่องเที่ยวภายในประเทศด้วย นอกเหนือจากการท่องเที่ยวจากต่างประเทศ โดยให้คนไทยท่องเที่ยวด้วยความภูมิใจในความเป็นไทย และจะช่วยป้องกันไม่ให้เดินทางออกนอกประเทศด้วย

» การส่งแรงงานไปต่างประเทศ ควรอยู่ในภาคบริการ แต่ต้องให้แผนการพัฒนาแรงงานเพื่อการใช้ประโยชน์ในประเทศและเพื่อทำงานในต่างประเทศมีความสอดคล้องกัน โดยเฉพาะในด้านสาธารณสุข ซึ่งภายในประเทศยังขาดแคลนอยู่

» ประสิทธิภาพแรงงานเป็นเรื่องที่ต้องดูแล เพื่อดึงดูดการลงทุนจากต่างประเทศ และเพื่อการพัฒนาประเทศ จึงควรให้ความสำคัญกับการเพิ่มประสิทธิภาพ/ผลผลิตภาพแรงงาน

3 การพัฒนาปัจจัยสนับสนุน

3.1 โลจิสติกส์

ควรมีความชัดเจนในเรื่องการเชื่อมโยงโลจิสติกส์ว่าจะมีการเชื่อมเข้าไปสู่ภาคการผลิต เพราะโลจิสติกส์มีความสำคัญกับทุกภาคเศรษฐกิจ และครอบคลุมมากกว่าเรื่องการขนส่ง จึงต้องมีความชัดเจนในแนวทางการพัฒนา

3.2 พลังงาน

การพัฒนาพลังงานกับสิ่งแวดล้อมควรพิจารณาควบคู่กันไป

4 อื่นๆ

นอกจากแผนแนวนุรักษ์แล้ว ควรมีแผนรองรับ เพื่อไม่ให้เกิดการถดถอยทางเศรษฐกิจ อันเกิดจากปัจจัยต่างๆ อาทิ ภัยพิบัติ โรคระบาด ราคาพลังงาน

สรุปผลการประชุมกลุ่มย่อย

ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพคนและสังคมไทยสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้

ผลการระดมความคิดเห็นจากผู้เข้าร่วมสัมมนาในกลุ่มยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพคนและสังคมไทยสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ จำนวนประมาณ 80 คน ประกอบด้วย ภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน มูลนิธิ/องค์กรพัฒนาเอกชน การเมือง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรอิสระ และสถาบันการศึกษา ผู้เข้าร่วมประชุมได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์และร่วมแสดงความคิดเห็นกันอย่างกว้างขวางและหลากหลายประเด็น ส่วนใหญ่เห็นด้วยกับข้อเสนอยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพคนและสังคมไทยสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ พร้อมทั้งเสนอความคิดเห็นเพิ่มเติม ดังนี้

1 ภาพรวมและประเด็นเพิ่มเติม

- ควรเพิ่มประเด็นความเป็นปึกแผ่นของคน สังคมในชาติ ความสมานฉันท์ ความสงบสุขในสังคม และนำไปกำหนดเป็นวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และแนวทางเพิ่มเติม
- การจัดการศึกษา จะต้องพิจารณาความเชื่อมโยงการจัดการศึกษาที่นำไปสู่การกระจายโอกาสทางการศึกษา และสอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาประเทศ นอกจากนี้ การพัฒนาผู้ที่จบการศึกษาระดับพื้นฐานแล้ว โดยสร้างคนเป็น 3 Track คือการพัฒนาคนระดับอาชีวศึกษา ระดับมหาวิทยาลัย และผู้ที่กลับไปอาศัยอยู่ในชุมชน
- การพัฒนาคน ควรให้ชุมชนมีบทบาทในการดูแล ตักเตือนเด็กและเยาวชน โดยอาศัยความสัมพันธ์อันดีกับเครือญาติ รวมทั้งร่วมกันพัฒนาภาวะผู้นำในเด็กและเยาวชน
- การพัฒนากำลังคนระดับกลางและระดับสูง ควรครอบคลุมกำลังคนด้านอื่นด้วยเรื่องอื่นนอกเหนือจากกลุ่มเพื่อแข่งขัน
- หลักสูตรการศึกษา ต้องให้ความรู้เรื่องการลดการขัดแย้งโดยสันติวิธี
- ควรมีการจัดทำสื่อการเรียนในสาขาวิชาต่าง ๆ ให้กว้างขวางมากขึ้น สำหรับการเรียนรู้ตลอดชีวิต
- ควรมีแนวทางในการพัฒนาผู้สูงอายุ ครอบคลุมประเด็นการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีความสุข มีคุณค่าต่อสังคม จัดระบบการดูแลผู้สูงอายุที่เหมาะสม และการสร้างกลไกนำคุณค่าผู้สูงอายุมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาประเทศ
- ควรนำแนวทางของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการปฏิบัติอย่างจริงจังในช่วงแผนฯ 10
- ควรกำหนดแนวทางการแปลงแผนไปสู่การปฏิบัติให้ชัดเจน

2 ความเห็นตามกรอบของยุทธศาสตร์

ผู้เข้าร่วมสัมมนาได้เสนอความคิดเห็นในรายละเอียด ดังนี้

2.1 วัตถุประสงค์

» วัตถุประสงค์ส่วนใหญ่เน้นเรื่องคน ยังขาดในส่วนของสังคมไทยที่มุ่งการลดความขัดแย้ง

2.2 เป้าหมาย

» เป้าหมายกำหนดไว้มีเฉพาะเชิงปริมาณ ควรเพิ่มการกำหนดเป้าหมายเชิงคุณภาพให้มากขึ้น

» ควรกำหนดเป้าหมายการลงทุนด้านการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ เช่น หอสมุด หอจดหมายเหตุ ศูนย์วัฒนธรรม พิพิธภัณฑ์ เป้าหมายเชิงคุณภาพการดำเนินงานตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง และการดำเนินการร่วมกันของภาคีการพัฒนา รวมทั้งอุบัติเหตุอุบัติภัยจากเรื่องที่ป้องกันได้

» สำหรับเป้าหมายปีการศึกษาเฉลี่ย และระดับการศึกษาของกำลังแรงงาน ควรกำหนดเป้าหมายในแต่ละระดับการศึกษา

» เพิ่มเป้าหมายที่ตอบสนองวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ในเรื่องความตระหนักให้คนในสังคมรู้ในคุณค่าของตนเองและผู้อื่น ยอมรับความแตกต่างในการอยู่ร่วมกัน คงคุณค่าในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์

2.3 แนวทางการพัฒนา

(1) เตรียมเด็กและเยาวชนให้พร้อมทั้งด้านทักษะชีวิตและความรู้พื้นฐานสามารถดำรงชีวิตได้อย่างรู้เท่าทัน

» การเตรียมความพร้อมให้ครอบครัว เพิ่มการให้ความสำคัญกับครอบครัวที่ยากจน

» ควรเพิ่มประเด็นการให้ความรู้เรื่องอาชีวอนามัย (ความปลอดภัยพื้นฐานในชีวิตประจำวัน) ในเด็ก และพื้นฐานด้านวิทยาศาสตร์ทั่วไป

» ควรจัดทำหลักสูตรการเรียนการสอนแนวทางของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง รวมทั้งจัดสภาพแวดล้อมโรงเรียนให้เอื้อ และควรต้องเป็นต้นแบบในการปฏิบัติตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

» ควรพัฒนาหนังสือเพื่อการศึกษาและการเรียนรู้ที่มีคุณภาพและราคาถูก เพื่อส่งเสริมให้เด็กและคนทั่วไปสามารถเข้าถึง

» ควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาการศึกษาของสงฆ์/ ยูวสงฆ์ด้วย เพื่อเป็นการสืบทอดทางศาสนา สามารถเผยแผ่หลักธรรม คำสั่งสอนที่ดีงาม ลดวิกฤตทางด้านศีลธรรม

» สนับสนุน ฟื้นฟูสถาบันที่ผลิตกำลังคนระดับกลาง โดยการยกย่องสถาบันอาชีวศึกษาที่เป็นเลิศ และให้ภาคเอกชนเป็นแกนจัดการศึกษาระดับอาชีวศึกษาและร่วมปรับเปลี่ยนทัศนคติด้านอาชีพ เพื่อเพิ่มสัดส่วนการเรียนรู้สายอาชีวศึกษากับสายสามัญเป็นร้อยละ 50 : 50

» ควรบรรจุเนื้อหาเรื่องความปลอดภัยและอาชีวอนามัยสำหรับลูกจ้างไว้ในหลักสูตรการทำงานระดับพื้นฐาน

(3) เร่งสร้างกำลังคนที่มีความเป็นเลิศในการสร้างสรรค์นวัตกรรมและองค์ความรู้ใหม่ที่น่าไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาประเทศ

» การผลิตกำลังคนทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เป็นเรื่องที่ต้องดำเนินการ โดยกำหนดให้มี Science City ในทุกมหาวิทยาลัย อย่างไรก็ตาม ควรให้ความสำคัญกับการผลิตคนด้านสังคมที่เป็นความต้องการของประเทศด้วย รวมทั้งการสร้างคนที่มีความเป็นเลิศที่ประเทศไทยมีศักยภาพในการแข่งขัน เช่น ด้านกีฬา ศิลปวัฒนธรรม งานช่างฝีมือ และภาคการบริการ

» การวิจัย พัฒนานวัตกรรม ควรเพิ่มในเรื่องพลังงานทางเลือก แสงอาทิตย์

(4) ส่งเสริมให้คนไทยได้เรียนรู้อย่างต่อเนื่อง สามารถเข้าถึงแหล่งความรู้ทั้งที่เป็นวิทยาการสมัยใหม่ วัฒนธรรมและภูมิปัญญา

» ควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาทางด้านภาษาโดยเฉพาะภาษาอังกฤษ สื่อ หนังสือ เพื่อให้คนสามารถเข้าถึงและส่งเสริมการเรียนรู้

» เปิดโรงเรียนเป็นแหล่งเรียนรู้ และกำหนดเป้าหมาย แนวทางและกระบวนการที่เชื่อมโยงกับศาสนสถาน

(5) การจัดการองค์ความรู้ทั้งเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การวิจัยและพัฒนา ต้องบูรณาการสหสาขาวิชาการ เพิ่มนักวิจัยด้านสังคมศาสตร์ และควรนำจุดแข็งตามหลักธรรมมาจัดการความรู้

(6) เสริมสร้างความมั่นคงในชีวิตให้คนไทยมีสุขภาพแข็งแรง ได้รับการคุ้มครองทางเศรษฐกิจและสังคม มีความปลอดภัยในการดำเนินชีวิต เกิดความสงบ มีสิทธิและความเป็นธรรมอย่างเท่าเทียมกันในสังคม ควรเพิ่มเรื่อง ส่งเสริมการจัดระบบองค์ความรู้ด้านสาธารณสุขและการสร้างระบบเฝ้าระวังในระดับพื้นที่ที่บริหารจัดการโดยชุมชน รวมทั้งเพิ่มกระบวนการกลไก ระบบกฎหมาย และการสร้างและกระจายงานยุติธรรมสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นอกจากนี้ ควรปรับแนวทางที่มุ่งการเสริมสร้างสุขภาวะ

4. บทบาทภาคี

- » ควรให้ความสำคัญกับภาคประชาสังคม และเพิ่มบทบาทขององค์กรระหว่างประเทศที่มีส่วนร่วมในการพัฒนา
- » ภาครัฐ จัดสภาพแวดล้อมให้อำนาจหน่วยงานต่อการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม ศีลธรรม และต้องจัดสรรเวลาที่เหมาะสมและทรัพยากรที่เพียงพอในการผลิตสื่อ
- » สถาบันการศึกษา ควรมีบทบาทในการปลูกคุณธรรม จริยธรรมอย่างจริงจังและต่อเนื่อง
- » ควรจัดตั้งมีหน่วยงานกำกับดูแลสื่อที่เป็นรูปธรรม
- » เสนอให้สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ มีบทบาทในการติดตามประเมินผล
- » ควรกำหนดและจัดลำดับความสำคัญของภาคีการพัฒนาในแต่ละเรื่องให้ชัดเจน เพื่อให้สามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างจริงจังและเป็นรูปธรรม

5. กระบวนการ กลไก และกฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง ในส่วนที่เกี่ยวกับมาตรการจูงใจ ควรครอบคลุมงานด้านอื่น นอกเหนือจากด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

สรุปผลการประชุมกลุ่มย่อย

ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและสังคมเป็น

รากฐานที่มั่นคงของประเทศ

สรุปความเห็นที่ประชุม

1 ภาพรวมของแผนฯ 10

ควรเน้นดูสภาพระหว่างความพอเพียงและการแข่งขัน (ทุนนิยม) ให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ทั้ง 5 ยุทธศาสตร์ควรสะท้อนการลดการพึ่งพาวัตถุให้ชัดเจน มองในเชิงกายภาพมากไป มิติดังกล่าวมีความเป็นมนุษย์น้อยไป

ควรให้ความสำคัญต่อมิติด้านกฎหมาย ภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันในมาตราที่เกี่ยวข้องกับนโยบาย พื้นฐานแห่งรัฐ การมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และสิทธิความเสมอภาค เช่น หมวด 3 และหมวด 5 เป็นต้น น่าจะเป็นกรอบในการจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ที่สมบูรณ์ทั้ง เศรษฐกิจ สังคม และกฎหมาย

แผนฯ 10 ควรมีความชัดเจนว่าใน 5 ปีข้างหน้าจะทำอะไร จัดลำดับความสำคัญอย่างไร

2 แนวทางพัฒนา ที่ประชุมให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติม ดังนี้

2.1 แนวทาง 1 การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

(1) การเสริมสร้างศักยภาพของชุมชน นอกจากให้ความสำคัญต่อการส่งเสริม กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนแล้ว จะต้องให้ความสำคัญกับปัจจัยโครงสร้างพื้นฐานและที่เอื้อต่อการ แก้ไขปัญหาของชุมชน เช่น การให้ความรู้ในการประกอบอาชีพเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนแล้ว พิจารณาสีทธิในที่ทำกินด้วย เป็นต้น

(2) การสร้างภูมิคุ้มกันให้ชุมชนพร้อมเผชิญการเปลี่ยนแปลงในอนาคต โดยการ สร้างบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต จะต้องให้ความสำคัญกับการจัดหลักสูตรการศึกษา/ วิธีการศึกษาที่สนับสนุนให้คนอยู่ในชุมชน มีจิตสำนึกและมีค่านิยมในคุณค่าของครอบครัว การเรียนรู้ เกี่ยวกับครอบครัวศึกษา (family education)

(3) ให้มีมาตรการสร้างสภาพแวดล้อมในชุมชนเมืองให้น่าอยู่ปลอดภัยจากอบายมุข ได้แก่ สถานเริงรมย์ ตู้เกม เป็นต้น

2.2 แนวทาง 2 การสร้างความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชน

(1) การส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนจะต้องอยู่บนพื้นฐานของทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน แหล่งทุนในลักษณะสหกรณ์ออมทรัพย์ และสนับสนุนระบบการแลกเปลี่ยนสินค้าที่เป็น domestic market/ Social market

(2) ในชุมชนเกือบทั่วประเทศ ผู้หญิงจะมีบทบาทสำคัญมากในการขับเคลื่อนกิจกรรมทางเศรษฐกิจ จึงควรมีมาตรการสนับสนุนกลุ่มสตรี ที่ชัดเจน

(3) กำหนดมาตรการที่เหมาะสมในการป้องกันและเสริมศักยภาพของร้านค้าชุมชน วิสาหกิจชุมชน ให้สามารถแข่งขันได้ พร้อมทั้งให้มีมาตรการป้องกันผลกระทบที่เกิดจากการค้าเสรีควบคู่ไปด้วย

2.3 แนวทาง 4 การพัฒนากลไกการขับเคลื่อนคุณภาพการพัฒนาชุมชน

(1) ในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ ต้องบูรณาการกิจกรรมตั้งแต่ระดับนโยบาย โดยเฉพาะเรื่องที่เป็นวาระแห่งชาติ เช่น การต่อสู้ความยากจน การต่อสู้ยาเสพติด การขับเคลื่อนเมืองไทยแข็งแรง ฯลฯ เพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่/ชุมชนสามารถดำเนินการได้อย่างไม่ซ้ำซ้อน ให้ชุมชนเป็นเจ้าของ โดยภาคีการพัฒนาต้องดำเนินการไปพร้อมกันและ กำหนดบทบาทที่ชัดเจนว่าหน่วยงานใดเป็นหน่วยงานหลัก หน่วยงานใดเป็นหน่วยงานร่วม

(2) วิธีการขับเคลื่อนต้องอาศัย แกนนำ กลไก กลุ่ม กิจกรรมที่ต่อเนื่อง และการถอดแบบที่สั้นและเข้าใจง่าย

(3) การใช้มาตรการทางสังคมในชุมชน จำต้องมีมาตรการคุ้มครองหรือมีหลักประกันความปลอดภัยให้ผู้ที่ทำประโยชน์ให้แก่ชุมชน สังคม เช่น รัฐจัดตั้งกองทุนช่วยเหลือแก่ผู้ทำประโยชน์และครอบครัวที่เดือดร้อน และสนับสนุนการทำงานของอาสาสมัคร

(4) ทบทวนกฎหมายที่มีอยู่และที่เป็นอุปสรรค รวมทั้งเร่งรัดกฎหมายที่เอื้อต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เช่น กฎหมายป่าชุมชน รวมทั้งให้มีมาตรการทางการเงินการคลังที่จูงใจการทำงานของอาสาสมัคร

(5) ภาคเอกชน จัดระบบสวัสดิการให้พนักงาน เช่น จัดให้มีการดูแลเด็กเล็กที่เป็นบุตรหลานของพนักงานในที่ทำงาน และดำเนินธุรกิจเพื่อสังคมให้มากขึ้น

สรุปผลการประชุมกลุ่มย่อย ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างธรรมาภิบาลเพื่อการบริหารจัดการประเทศ สู่ความยั่งยืน

1 การประเมินสถานการณ์

ที่ประชุมเสนอให้มีการประเมินสถานการณ์ โดยใช้กรอบ 6 หลักการของธรรมาภิบาล เพื่อให้เห็นว่าสถานการณ์เป็นอย่างไร ตรงไหนคือจุดอ่อน โดยแยกพิจารณาว่าในระยะสั้นปัญหาอยู่ที่ใด จะพัฒนาไปอย่างไร และในระยะยาวจะมุ่งแก้ไขที่จุดใด ซึ่งจะทำให้ได้แนวทางการพัฒนาที่ชัดเจน

ในการกำหนดแนวทางเพื่อสร้างธรรมาภิบาล โดยมองเชื่อมโยงจากหลักการของธรรมาภิบาล อาจแบ่งได้เป็น 3 กลุ่ม คือ

- (1) การสร้างธรรมาภิบาลจากภายในคน คือ หลักสำนึกรับผิดชอบ และหลักคุณธรรม
- (2) การสร้างธรรมาภิบาลผ่านกระบวนการตรวจสอบจากภายนอก คือ หลักการมีส่วนร่วม และหลักความโปร่งใส
- (3) การสร้างธรรมาภิบาล โดยใช้กลไกภายในองค์กร คือ หลักความคุ้มค่า และหลักนิติธรรม

ซึ่งที่ประชุมเห็นว่าขณะนี้ปัญหาเรื่องการสร้างธรรมาภิบาลจากภายในคนเป็นปัญหารุนแรงที่สุด ส่วนที่ไม่ค่อยเป็นปัญหา คือ การสร้างธรรมาภิบาล โดยใช้กลไกภายในองค์กร และเรื่องที่อยู่ในระดับกลาง คือ กระบวนการตรวจสอบจากภายนอก ซึ่งคล้ายกับว่าจะมีแต่ยังไม่จริงจัง ดังนั้น การจัดทำมาตรการควรให้สะท้อนกับความรุนแรงของปัญหา

2 วัตถุประสงค์หลัก

วัตถุประสงค์หลักข้อ 2.1 เพื่อปรับโครงสร้างและกระบวนการบริหารจัดการภาครัฐ เป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้ภาคส่วนต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น เพื่อสร้างความเสมอภาคในสิทธิ หน้าที่ และผลประโยชน์จากการพัฒนา

นอกจากนั้น ควรมีการกำหนดเป้าหมายให้ชัดเจนว่า ในช่วงระยะสั้น (5 ปี) ต้องการบรรลุผล การสร้างธรรมาภิบาลในระดับไหน

3 แนวทางการพัฒนาในระยะ 5 ปี

3.1 การปฏิรูปภาครัฐ ที่ประชุมมีความเห็น ดังนี้

- (1) ควรเพิ่มเติมแนวทางการปฏิรูประบบราชการ โดยเฉพาะเรื่องการบริหารโครงสร้างระบบราชการ โดยถ่ายโอนภารกิจ บทบาท หน้าที่ ทรัพยากรไปสู่ท้องถิ่น
- (2) ควรเปิดโอกาสให้ภาคเอกชนควรเข้ามามีบทบาทในบริการสาธารณะมากขึ้น ปัจจุบันรัฐยังมีความคุ้มครองค่อนข้างมาก
- (3) ภาคราชการต้องเน้นการสร้าง
 - » กติกาที่เป็นธรรม บังคับใช้ได้จริง ตรวจสอบความโปร่งใสในการบริหารจัดการ มีการเปิดเผยข้อมูลต่อสาธารณชน และสามารถลงโทษได้ถ้าทำผิด
 - » ส่วนราชการต้องมีระบบการรายงานผลการปฏิบัติงานต่อสาธารณะ
 - » ต้องส่งเสริมให้ข้าราชการมองเห็นด้านดีของการมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง
 - » ให้ความสำคัญในทางปฏิบัติในการสร้างธรรมาภิบาลภาคราชการ โดยให้มีการประเมินผลธรรมาภิบาลในส่วนราชการ โดยใช้ตัวชี้วัดในเรื่องธรรมาภิบาล และนำผลไปใช้ประกอบการให้ Bonus หรือลงโทษหน่วยงานภาครัฐ กำหนด Best Practice ของแต่ละภาคส่วน เพื่อใช้เป็น Benchmark พร้อมทั้งต้องปลูกฝังจิตสำนึกข้าราชการทุกระดับ
- (4) ส่งเสริมให้ข้าราชการยึดถือวัฒนธรรมการแยกเรื่องส่วนตัวออกจากส่วนรวม รวมทั้งการทำงานแบบมืออาชีพ (Professional) สามารถให้ความเห็น และข้อเสนอแนะฝ่ายการเมืองอย่างตรงไปตรงมา
- (5) ปลูกฝังข้าราชการให้มีจิตสำนึกสาธารณะ คำนึงถึงประโยชน์ของสาธารณะ พร้อมรับผิดชอบต่อส่วนร่วมเพื่อเป็นแบบอย่าง
- (6) สร้างหลักประกันให้ข้าราชการเกิดความมั่นใจและกล้าเปิดเผยข้อมูลการทุจริตประพฤติมิชอบ
- (7) มีมาตรการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการใช้นโยบายสาธารณะ

3.2 ปรับโครงสร้าง กลไก และกระจ่ายการจัดสรรทรัพยากรภาครัฐไปสู่ภูมิภาค ท้องถิ่น และชุมชน โดย

(1) ให้เพิ่มเติมบทบาทการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดที่ปัจจุบันยังไม่สร้างความเป็นธรรมในสังคม เพราะบทบาทการกำหนดมาตรการแผนงานพัฒนาต่างๆ ยังอยู่ที่ภาคราชการ ดังนั้น ต้องเน้นกระบวนการวางแผนที่มองจากระดับรากหญ้าขึ้นมา ซึ่งมีกลไกอยู่แล้วแต่ต้องหามาตรการลดอุปสรรคการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชน

(2) ในกระบวนการจัดทำแผนยุทธศาสตร์จังหวัดจะต้องพิจารณาให้มีความเชื่อมโยงแผนจังหวัด แผนชาติ แผนชุมชนให้สอดคล้องกัน รวมทั้งพิจารณาการจัดทำแผนพัฒนาในระดับพื้นที่ต้องให้ความสำคัญทั้งที่เป็นแผนที่ยึดขอบเขตจังหวัด และขอบเขตลุ่มนิเวศน์ ลุ่มวัฒนธรรม

(3) ที่ประชุมมีข้อเสนอในแนวทางการปรับระบบงบประมาณในระดับจังหวัด ที่จะใช้ระบบบูรณาการในระดับพื้นที่ (Area-Integrated-Program Budgeting) ควรต้องมีระบบ People Audit ควบคู่กันไปด้วย ทั้งนี้เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการพัฒนาของท้องถิ่น มีอำนาจตัดสินใจร่วมกับภาครัฐแทนการถูกกำหนดจาก Policy ในลักษณะบนลงล่าง (Top down)

(4) แนวทางการปรับบทบาทกระทรวง กรม จังหวัด และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรพิจารณาให้มีความชัดเจนในเรื่องการแบ่งแยกอำนาจระหว่างส่วนกลางกับส่วนท้องถิ่น ซึ่งปัจจุบันมีหลายหน่วยงานที่ยังทำงานซ้ำซ้อนกับส่วนท้องถิ่น

(5) การเลือกตั้งผู้ว่าราชการจังหวัด ที่ประชุมมีความเห็นว่า จะซ้ำซ้อนกับผู้บริหารท้องถิ่น (อบจ.) ที่มาจากการเลือกตั้งเหมือนกัน ควรทบทวนบทบาทของผู้ว่าให้ชัดเจนว่ามีหน้าที่ และภารกิจอะไรบ้าง เพื่อไม่ให้งานซ้ำซ้อนกับท้องถิ่น และได้ขอบเขตของการปฏิบัติงานของผู้ว่าราชการจังหวัดที่ชัดเจนว่า จะมีบทบาทเพิ่มขึ้นหรือลดลงอย่างไรในอนาคต รวมทั้งควรมีการศึกษาว่าการเลือกตั้งหรือแต่งตั้ง มีข้อดี/ข้อเสียอย่างไร ต้องบอกให้ประชาชนและจะได้ใช้เป็นแนวทางการตัดสินใจว่าผู้ว่าราชการจังหวัดควรมาจากการเลือกตั้งหรือไม่

(6) การปฏิรูปกฎหมายเพื่อสร้างความสมดุลในการจัดสรรประโยชน์จากการพัฒนา ควรจะต้องพิจารณาปรับแก้กฎหมายให้ครบกระบวนการทั้งระบบ ทั้งในส่วนกฎหมายหลักและกฎหมายลูก และกฎหมายระดับประเทศและท้องถิ่น พร้อมทั้งพิจารณาปรับแก้กฎหมายที่เกี่ยวข้องให้สอดคล้องกัน

3.3 การกระจายอำนาจสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

(1) ที่ประชุมเห็นว่าปัญหาหลักของการกระจายอำนาจสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คือ ความตระหนักถึงหน้าที่ความรับผิดชอบ และแนวทางว่าจะทำอย่างไรจึงบรรลุความรับผิดชอบนั้นยังไม่ชัดเจน (พัฒนาประสิทธิภาพในการจัดเก็บรายได้ บุคลากร ประชาชนมีส่วนร่วมในการเสียภาษี

- (2) ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต้องส่งเสริมให้เกิดความโปร่งใส ตรวจสอบได้ในการทำงาน
- (3) มีระบบส่งเสริมให้คนดี มีความสามารถเข้าร่วมบริหารงานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

3.4 การมีส่วนร่วม

- (1) ควรเขียนหมวดปมให้ชัดเจนว่า จะพิจารณาการทำความเข้าใจของประชาชนเข้าไปบรรจุไว้ในแผน (Bottom up) รวมทั้งสร้างมาตรการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างมีความหมายและนำไปสู่การตัดสินใจ โดยระบุกระบวนการและขั้นตอนให้ชัดเจน เพื่อกำกับกระบวนการเข้าร่วมของประชาชน พร้อมกับการทำนโยบายสาธารณะ
- (2) นโยบายสาธารณะทั้งในระดับประเทศ และระหว่างประเทศที่อาจมีผลกระทบต่อประชาชนในวงกว้าง ควรมีกระบวนการตัดสินใจในพหุฐานการมีส่วนร่วมของประชาชน

3.5 วัฒนธรรมประชาธิปไตย

- (1) พัฒนาวัฒนธรรมประชาธิปไตย ควบคู่กับธรรมาภิบาลให้เป็นวัฒนธรรมที่ปลูกฝังไว้ในตัว ทั้งความโปร่งใส สำนึกรับผิดชอบ โดยปลูกฝังตั้งแต่เด็ก
- (2) ส่งเสริมความเป็นผู้นำและผู้ตามทางประชาธิปไตย ความเป็นสุภาพชนที่ยอมรับฟังความคิดเห็นอย่างมีเหตุผล
- (3) สนับสนุนมาตรการจูงใจ ยกย่อง ชมเชย สร้างแบบอย่างที่ดีของผู้หน้าที่มีพฤติกรรมความเป็นประชาธิปไตย และธรรมาภิบาล ควบคู่กับการมีบทลงโทษในลักษณะ Social sanction
- (4) พัฒนาความรู้สึกในการเป็นเจ้าของ (Entrepreneurship) เพื่อให้ปกป้อง ดูแล และมีส่วนร่วมในการพัฒนาประชาธิปไตย

4

บทบาทภาคีการพัฒนา และกลไกแปลงแผนสู่การปฏิบัติ

ที่ประชุมมีความเห็นเพิ่มเติมในเรื่องบทบาทภาคีการพัฒนา และกลไกผลักดันการแปลงแผน ดังนี้

- » ควรกำหนดบทบาทภาคีแต่ละภาคส่วนให้ชัดเจนว่าแต่ละภาคส่วน อาทิ ภาคเอกชน นักการเมือง กลต. ประชาชน เป็นต้น ควรมีบทบาทในการเสริมสร้างธรรมาภิบาลอย่างไร
- » มีการพัฒนาความรู้ความเข้าใจเรื่องธรรมาภิบาล พร้อมไปกับการพัฒนาขีดความสามารถในการเข้ามามีส่วนร่วมของภาคีการพัฒนาและเยาวชน โดยให้มีกระบวนการเรียนรู้ตั้งแต่ระดับประถม

» ที่ประชุมเห็นตรงกันว่า การแปลงแผนไปสู่การปฏิบัติ เป็นกลไกสำคัญ และเห็นว่าควรมีการประเมินการแปลงแผนไปสู่การปฏิบัติในระยะที่ผ่านมาว่ามีปัญหาอะไร และในช่วงของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ควรมีแผนที่แสดงให้เห็นว่าจะทำอย่างไรให้นำแผนที่เขียนมาไปสู่การปฏิบัติ โดยมีรายละเอียดในแต่ละขั้นตอนว่า ใครจะทำอะไร

สรุปผลการประชุมกลุ่มย่อย

ยุทธศาสตร์การพัฒนาบนฐานความหลากหลายทางชีวภาพและการสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ที่ประชุมไม่มีความเห็นแตกต่างในหลักการตามยุทธศาสตร์ที่ สศช. เสนอ ทั้งนี้ มีผู้เสนอว่าควรจะกำหนดข้อความที่แสดงถึงวัตถุประสงค์หลักของยุทธศาสตร์ เช่น เป็นยุทธศาสตร์เพื่อ “อธิปไตยและความมั่นคงด้านชีวภาพและด้านอาหาร เชื่อมโยงโลกาภิวัตน์กับท้องถิ่น” นอกจากนี้ ยังมีข้อเสนอในรายละเอียดต่างๆ โดยสรุปได้ดังนี้

1. **ความขัดแย้งเชิงนโยบาย** เนื่องจากยุทธศาสตร์นี้ได้ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมการพัฒนาบนฐานความหลากหลายทางชีวภาพ แต่ปัจจุบันยังคงมีการขยายตัวของพืชเชิงเดี่ยว ที่ใช้สารเคมีมาก โดยเฉพาะการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชในพื้นที่การเกษตรที่ทำลายความหลากหลายทางชีวภาพ จึงต้องสร้างความรู้ความเข้าใจให้หน่วยงานภาครัฐให้ความสำคัญกับคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ ความหลากหลายทางชีวภาพ รวมทั้งปรับแนวทางทั้งด้านนโยบายและการดำเนินการให้สอดคล้องกัน

2. **การกระจายอำนาจ และการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง** ปรับบทบาทรัฐให้เป็นผู้สนับสนุนมากกว่าเป็นผู้ดำเนินการเป็นหลัก ให้ชุมชนบริหารจัดการ กระจายอำนาจภาครัฐสู่ อปท. ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่อนุรักษ์ และเมื่อมีความขัดแย้งเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ต้องมีกลไกจัดการการมีส่วนร่วมทั้งภาครัฐ ภาคประชาชน ภาควิชาการ เพื่อจัดการความขัดแย้งอย่างสันติวิธี

3. **กฎหมาย/มาตรการ/รายละเอียดเพิ่มเติม** มีการอภิปรายกว้างขวางในรายละเอียดทั้งในเรื่องกฎหมาย มาตรการต่างๆ ดังนี้

- ปรับปรุงกฎหมายให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญให้เป็นจริง เช่น กฎหมายที่จะส่งเสริมการกระจายอำนาจการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริง กฎหมายแก้ไขปัญหามลพิษ กฎหมายคุ้มครองการลักลอบวิจัย GMO ในมนุษย์และสัตว์ การคุ้มครองสิทธิภูมิปัญญาต่างๆ มีการใช้กฎหมาย กฎระเบียบที่ส่งเสริมการแบ่งปันผลประโยชน์จากการใช้ทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างเป็นธรรม โดยให้มีการผลักดันกฎหมายทั้งภายในและต่างประเทศ

- การสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศในเรื่องของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การสร้างเครือข่ายระหว่างประเทศเพื่อคุ้มครองผู้บริโภคและความปลอดภัยทางชีวภาพ โดยองค์กรเอกชนควรมีบทบาทต่อรองกับต่างประเทศมากขึ้น รวมทั้งควรกำหนดแนวทางบริหารจัดการน้ำในส่วนที่เกี่ยวข้องกันระหว่างประเทศ

- แก้ปัญหาการวางผังเมือง การใช้ที่ดิน ที่มีประเด็นขัดแย้งกัน ไม่สัมพันธ์กับศักยภาพของพื้นที่ การกำหนดเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินโดยท้องถิ่น

- ส่งเสริมการวิจัยและพัฒนา ทั้งในเรื่องงบประมาณ การใช้เทคโนโลยีให้เหมาะสม การพัฒนาไทย ใช้ทรัพยากรภายในอย่างยั่งยืน ศึกษา/กำหนดมาตรการการใช้ประโยชน์แหล่งความหลากหลายทางชีวภาพ ส่งเสริม จัดสรรทุนให้หน่วยงานที่ทำวิจัยเรื่องความหลากหลายทางชีวภาพ การวิจัยเรื่องจุลินทรีย์ พลังงานทดแทนที่เกี่ยวข้องกับความหลากหลายทางชีวภาพ เพื่อความยั่งยืน โดยเฉพาะการพึ่งตนเองในชุมชน
- ส่งเสริมบทบาทชุมชนท้องถิ่น ได้แก่ การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน บูรณาการการใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพกับภูมิปัญญาท้องถิ่น สร้างระบบฐานข้อมูลการบริหารจัดการน้ำโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม จูงใจโดยเปิดโอกาสให้มีการสร้างรายได้จากการบริหารจัดการน้ำ สนับสนุนนักพฤกษศาสตร์พื้นบ้าน จัดระบบให้ชุมชนเฝ้าระวังการเข้าถึงพันธุกรรม
- การรักษาฐานทรัพยากรให้ครอบคลุมครบถ้วนยิ่งขึ้น ได้แก่ ปะการัง หาดทรายเลน น้ำ คุณภาพน้ำในบริเวณชายฝั่งทะเล ป่าริมน้ำและพื้นที่ชุ่มน้ำ การจัดการทรัพยากรในแหล่งน้ำจืด รวมถึงการมีมาตรการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำอย่างเข้มงวด และการฟื้นฟูสภาพป่า
- การพัฒนาการใช้ทรัพยากรอย่างครบวงจร บริหารจัดการการใช้ทรัพยากรแร่ โดยเฉพาะก๊าซ อย่างมีประสิทธิภาพ ศึกษาผลกระทบจากการใช้ทรัพยากรไม่เหมาะสม ไม่ยั่งยืน ไม่คุ้มค่า วางแผนการใช้ทรัพยากรแร่ให้เหมาะสม รวมทั้งกำหนดค่าประกันสิ่งแวดล้อมจากการทำเหมืองแร่
- การจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบ ให้มีการจัดทำ SEA ในระดับประเทศ การควบคุมมลพิษและสารเคมีทั้งในภาคเกษตร อุตสาหกรรม มีระบบเตือนภัยสิ่งแวดล้อม เร่งสนับสนุนระบบขนส่งมวลชน รวมทั้งส่งเสริมให้ อปท. ก่อจัดขยะอย่างถูกวิธี โดยร่วมมือกับเอกชนเพื่อใช้ประโยชน์จากขยะ

4. การปรับปรุงตัวชี้วัด

- เพิ่มดัชนีชี้วัด ความหนาแน่นของสายพันธุ์ พื้นที่ชุ่มน้ำ ที่ดินรกร้างว่างเปล่า การใช้ประโยชน์อย่างมีประสิทธิภาพ ลุ่มน้ำย่อย
- ดัชนีชี้วัด ควรเชื่อมโยงสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม มีลักษณะเชื่อมโยงผลลัพธ์หลายมิติ สะท้อนเป้าหมาย แนวทาง เพื่อการทำงานเชิงยุทธศาสตร์